

MANUSCRIT

**Recordançes del
Casino del Centre
de l'Hospitalet de Llobregat
en el seu 150é aniversari
(1873-2023)**

**Adrià Tur Homar
Gener, 2023**

Voldria agrair l'oportunitat que m'han oferit
Pilar Firmas, Josep Miquel Goyta i tots aquells
membres de la Junta i socis del Casino amb els quals
he tengut el plaer de conversar i aprendre
en profunditat sobre la vila de L'Hospitalet.

Especialment, volia recordar
la labor inacabada de Josep Costa i Pujol,
el vertader historiador del Casino del Centre,
jo no he fet més que completar la seva missió.

-Adrià Tur

ÍNDEX:

1. L'emergència de la burgesia autòctona de L'Hospitalet de Llobregat al segle XIX.
2. L'associació *Centro Económico, Agrícola e Industrial de la villa de Hospitalet* : la Junta de condominis, l'edificació i la consolidació de l'entitat (1873-1898)
3. *Centre Autonomista de l'Hospitalet*: seu de difusió pedagògica i cultural catalanista (1906-1923)
4. *Casino del Centro. Sociedad Cultural, Agrícola e Industrial de la ciudad de l'Hospitalet* (1923-1930)
5. *Centre Autonomista Republicà*: l'eclosió de les contradiccions entre el catalanisme obrer i lliberal (1931-1939)
6. *El Casino Nacional de Hospitalet de Llobregat. Sociedad Recreativa y Cultural*: principal centre del lleure a la vila vella (1939-1969)
 - 6.1. Rèquiem dels horts i les masies: impacte i desmemòria al creixement urbanístic de la vila vella.
7. El negoci del joc al *Casino del Centre*: de la crisi de l'expropiació a la renovació de l'entitat (1970-1992)
8. *El Casino del Centre de l'Hospitalet de Llobregat*: referència del prestigi dels pobladors originaris de la Vila Vella (1992-2023)

Annexes:

I. Compendi d'entrevistes

Bibliografia

Capítol 1

L'emergència de la burgesia autoctòna de L'Hospitalet de Llobregat al segle XIX.

Per a començar a traçar unes pinzellades que permetin al lector la comprensió sobre que trobàvem a L'Hospitalet de Llobregat en el període en què vint-i-cinc hòmens van decidir engegar el projecte per a la construcció d'un centre recreatiu i de divertiments lliberals que el veïnat de la vila vella sempre coneixerà com el Casino o el Centro¹, em veig obligat a fer un esbós dels contorns contextuais en què fou erigida aquesta entitat.

Els quals ens permetran descobrir quin va ser el paper que va jugar, no només per aquests vint-i-cinc fundadors o condominis i les seves famílies, sinó respecte al conjunt del teixit associatiu dels habitants de la vila, de les relacions polítiques, econòmiques i parentals dels veïns que es manifesten també en les trobades lúdiques i ocioses; així com la identitat dels mateixos pobladors del nucli originari d'aquesta localitat situada a les acaballes del gran gegant de la ciutat comtal catalana.

La influència de la ciutat de Barcelona fou decisiva al llarg dels segles XVIII i XIX a les terres del Baix Llobregat, on l'ascensió sociopolítica i econòmica de la burgesia industrial, financera i catalana estava reconduint la societat de l'antic règim, a través de la pèrdua de la dominància i influència de l'aristocràcia terratinent i la institució eclesiàstica, tant en el control de l'estat com dels recursos productius. Essent obligats aquests antics privilegiats a aliar-se amb la burgesia ascendent.

Tal com ens exposa l'historiador Àngel Calvo, la remodelació que va implicar aquesta sobre acumulació de la propietat per part de la burgesia barcelonina s'anava dificultant en les regions més allunyades de la capital; i en aquest aspecte L'Hospitalet de Llobregat fou de les poblacions que no va poder evitar aquesta influència²

Aleshores, la vila de L'Hospitalet de Llobregat estava composta per cinc zones on s'aglomerava certa densitat de població: Santa Eulàlia, Collblanc, el Samuntà, la vila vella i al seu sud, la Marina, on s'estenien una gran proliferació de masies, moltes de les quals no estaven habitades

1 MARCÉ I SANABRA, 1972

2 CALVO 1995: 130

pels propietaris de les extensions de terreny -que anava abandonant les mans de nobles com el Duc de Medinacelli, el Baró de Maldà o d'institucions com L'Hospital de la Santa Creu- sinó per part de famílies d'arrendataris agrícoles i ramaders així com arrabassaires.³

Les possibilitats per a les famílies camperoles per accedir a la compra de porcions de terreny, depenia de les possibilitats que aquesta tingués per a aconseguir un excedent que permetés la subsistència, fer front a les exigències tributàries de l'estat i les emfitèutiques dels seus nous amos, per a poder plantejar-se engegar noves iniciatives d'enriquiment. Entre les estratègies que més van destacar en aquells que pogueren anar ascendint en la piràmide econòmica, destaca el comerç i l'exportació de productes i derivats agrícoles, on seran primordials els canvis en la sofisticació de les tècniques productives i en el règim de parceria que obligaren al pagament dels lloguers en metàl·lic, impulsant així la venda de recursos agroalimentaris arreu d'Europa, aprofitant les connexions que oferia la proximitat amb Barcelona⁴.

Ara bé, també ens destaca Calvo, com hi hagué un sector d'hospitalencs que arran d'haver desenvolupat posicions en l'administració pública i com a professionals del dret, aconseguiren un tracte de major privilegi per a adquirir copioses sumes a través de la venda de les propietats de la noblesa decadent, arribant a ser al mateix temps administradors de les finques dels senyorius, per a passar també a aliar-se amb la burgesia barcelonina. D'aquesta manera, progressivament els masovers, professionals lliberals i la burgesia autòctona rural va anar incrementant les seves extensions de propietat.

Per tant, foren aquests sectors els més beneficiats en aquest període de transició cap a la modernització política i econòmica lliberal que no s'ultimarà fins al segle XX, i és en aquest sentit que fou la seva iniciativa particular la que va permetre que a L'Hospitalet s'erigís el que l'antropòloga Mireia Mascarell anomena "grup de poder", que anà de bracet amb la transformació del mode de producció camperol de principis del segle XIX. Un canvi que tindrà un dels seus apogeus amb la construcció del Canal de la Infanta que fou inaugurat el 2 d'abril de 1819⁵.

Curiosament, trobem, com aquestes famílies que s'anaven enriquint progressivament través de l'accés a la propietat i els càrrecs públics, tindran una implicació important en la construcció d'aquest Canal que havia de posar fi a les sequeres i la salinitat que afectaven seriosament a les

3 CALVO, 1999: 158-165; 132-133

4 MASCARELL, 2006: 348

5 ROMEU, 1989

extensions de cultius de la Marina. Tots aquells grans terratinents dels indrets per on es va erigir (des de Molins de Rei fins a Sants) van decidir finançar aquesta obra massiva d'enginyeria, que havia de permetre desviar el riu Llobregat perquè pogués descendir a través de la vila vella de L'Hospitalet, a través de salts d'aigua que desembocaven en rieres i séquies que travessaven la Marina fins a desembocar al mar. Un exemple el tenim amb la Riera de la Creu, que rebia la seva denominació pel fet d'haver set originàriament un torrent fluvial que provenia de la muntanya, el qual es va reforçar per a construir-hi una séquia, que era alimentada pel corrent del salt Baltà.⁶

Primerament, els profits que anava a suposar el Canal de la Infanta no es feren esperar en l'agricultura, i aquesta aigua impulsada a la vegada per sínies tradicionals i acumulada en pous, permeté que els terrenys de la Marina aconseguissin una fertilitat excel·lent. Així doncs, aquesta extensió de terrenys que havien set abandonats en reiterades ocasions, o bé explotats per aquells jornalers, arrendataris i petits propietaris més empobrits, van passar a ser la insígnia de la producció de vi, fruita, hortalisses i cereal dels pagesos de L'Hospitalet. Mentre que les millors extensions al segle XIX, es mantenien en mans de la burgesia de Barcelona, terrenys com el de la Marina, van passar a ser una imprescindible font d'enriquiment per a la burgesia autòctona rural. Així doncs, a partir d'aquell moment, les terres del Samontà van passar a dedicar-se exclusivament als cultius de secà, mentre que els de regadiu es destinaren a tota la Marina.⁷

Posteriorment, ja a partir de mitjans del segle XIX, es començaren a plantejar entre els integrants de la Junta del canal, l'ús dels desnivells del terreny i dels seus salts com a font d'energia hidràulica que podria arrendar-se per a tenir profit industrial. En el cas de L'Hospitalet, va permetre la construcció de tres molins fariners ja en els primers anys en què funcionà el Canal.⁸

Ara bé, ens adverteix Romeu, com dels arrendataris d'aquests molins fariners cap era habitant de L'Hospitalet -tot i estar situats en el que avui dia constitueix el centre urbà de la vila⁹. No sirà fins a mitjans del segle XIX, en què es permetrà la diversificació i increment dels usos

6 MARCÉ I SANABRA, 1980: 13-14

7 MATAS; PASTOR, 1990: 47

8 CALVO, 1995; ROMEU, 1989: 24

9 ROMEU 1989: 37

industrials. I ja l'any 1867 trobem a un paleta hospitalenc anomenat Josep Barba Rius – que prèviament havia set encarregat de executar petites obres de manteniment del Canal- que va arrendar el salt del Torrent Gornal, on hi va dipositar:

*un edificio fábrica con dos casitas y un patio contiguo, comprendido un motor hidráulico con sus transmisiones, situado en el pueblo de Hospitalet con salida a las mismas casitas en la calle del mismo pueblo denominado del Centro (...)*¹⁰

El cognom de Barba no sirà anecdòtic en el transcurs d'aquestes memòries sobre els orígens del Casino del Centre, de la mateixa manera que tampoc ho seran d'altres cognoms de les famílies més benestants de la vila, com Arús, Parera, Norta, Oliveras, Prats, Goyta o Sanfeliu, com veurem més endavant.¹¹

Pel moment podem confirmar com la bonança econòmica d'aquestes famílies estigué íntimament vinculada amb les explotacions agrícoles i el Canal de la Infanta, com ens ofereix el relat de l'arribada de la família Goyta a L'Hospitalet al segle XVIII.

Els Goyta arribaren a la vila arran de la migració forçosa de dos germans camperols que es veren afectats per la destrucció de la murada de Barcelona. Amb el pas de les generacions, la família es va assentar en una masia situada a les proximitats d'un dels principals desembocaments del Canal, que permeté gaudir d'una explotació vitícola que arribà a mantenir-se fins gairebé el segle XX, durant la propietat que en tingué Francesc Goyta i Vinyals. El qual també va anar adquirint una gran proporció d'extensions en arrendaments i va comptar amb els seus propis masovers que administraven les terres de la finca principal.¹²

Un altre cas que ens permet veure més clarament la transició que es feu en aquestes famílies benestants de la Marina del pas de propietaris agrícoles, a implicar-se en el comerç fins a esdevenir propietaris industrials, el tenim amb Josep Oliveras Gelabert. Aquest es dedicà a l'agricultura conjuntament amb els seus dos fills, Josep i Just Oliveras Pedrosa l'any 1864. El primer dels quals va continuar amb l'explotació agrícola familiar fins que l'any 1874 va fundar una bòbila de ceràmica, mentre que el segon es dedicà al transport de sorra i grava des de l'any 1872. Ja arribat l'any 1878, Just Oliveras Pedrosa es va fer construir un habitatge a la fàbrica del seu germà, la qual va arrendar. Curiosament, fou construïda pel mestre d'obres Josep Barba.¹³

10 ROMEU, 1989: 38

11 MASCARELL, 2006: 350

12 Entrevista realitzada a Josep M. Goyta i Vendrell 03/11/2021

13 MARCÉ I PIERA, 1997: 133-135

Per tant, podem afirmar, seguint a Mascarell, com aquests propietaris locals van continuar incrementant els seus patrimonis familiars, allunyant-se cada cop més de la massa de jornalers i camperols més humils, el grup social majoritari de L'Hospitalet.¹⁴

Progressivament, aquests jornalers van passar a dependre cada cop més dels seus ingressos com a operaris industrials en les fàbriques tèxtils i de productes químics que s'anaren instal·lant a Collblanc i Santa Eulàlia. Mentre que a la vila vella s'anaven incorporant com a artesans, peons en telers manuals, com a puntaires o bé com a operaris en les fàbriques agroalimentàries o les bòbiles de ceràmiques que anaren fundant alguns d'aquests pagesos enriquets de la Marina, com fou el cas de Ca'l Barella. On l'any 1857 es va instal·lar un forn per a la fabricació de maons situat a la carretera Provincial, que va anar prosperant fins a tenir setanta treballadors i quatre forns en poc més de cinc anys.¹⁵

La predominança industrial no tindrà tant de pes a la vila vella. En aquests termes trobem una polaritat entre la meitat oriental de L'Hospitalet, afectat per la dominància del treball assalariat i la migració rural, i la meitat occidental, on encara romanien els arrabassaires, arrendataris i propietaris agrícoles, disposats en les cent vint-i-tres masies que es repartien a la Marina l'any 1863.¹⁶

Aquest fet, sembla que tindrà una rellevància important perquè aquest "grup de poder" s'autodefinís a si mateix – i així ho fan encara els seus descendents – com a "pagesos", íntimament vinculats amb els profits dels sòls de la Marina, i que no passessin a constituir-se com a una elit allunyada i distingida del comú dels seus veïns.

Ara bé, en aquest sentit ens veiem obligats a posar atenció detallada a l'empremta que aquestes famílies més benestants van tenir dins de la gestió pública municipal, essent situats com alcaldes i regidors així com dirigents dels partits polítics hegemònics des de mitjans del segle XIX.¹⁷

Si hi ha una figura transcendent que representarà la vinculació d'aquestes famílies benestants amb l'Ajuntament hospitalenc, aquest es Jaume Arús i Cuixart, que entrà per primer cop com a batle en setembre de 1839, fins al novembre de 1840.

14 CALVO, 1995

15 MARCÉ I PIERA, 2001: 30-40

16 CALVO, 1995: 427-458; MARCÉ I SANABRA, 1980

17 MASCARELL, 2006: 350

Per a comprendre com es desenvolupà aquella primera gestió d'Arús i Cuixart, hem de tenir present la situació que trobàvem en l'àmbit nacional i sobretot a Barcelona.

Concretament, al juliol de 1840 es va despertar un fort moviment de revoltes populars contra la regència de Maria Cristina de Borbó i el general Baldomero Espartero, durant la visita que ambdós feren a Barcelona aquell mes. Un rebuig massiu ocasionat per les exigències de la recaptació de contribucions extraordinàries i els sacrificis que implicava la mobilització forçada en les Milícies Nacionals per a fer front a les batudes de les tropes carlines.

En aquest aspecte, les atribucions que tenien les corporacions locals giraven entorn *d'organitzar la convivència de la comunitat (...) recaptar allò que se'ls exigia i entregar-ho als diferents agents que l'Estat disposava*.¹⁸ I si tenim present, que l'amenaça carlista fou una constant a L'Hospitalet durant aquells anys, això implicava augmentar les contribucions arbitràriament arran de les despeses que ocasionaven, per una banda, la forçosa captació dels hòmens per a servir en les Milícies Nacionals i el manteniment de la seva subsistència en els seus desplaçaments, i, per altra banda, els excessius tributs que exigien els consistoris als propietaris que tinguessin terrenys en les seves jurisdiccions.¹⁹

Per tant, no resulta estrany que el juliol de 1840 també es produïssin diversos aldarulls a L'Hospitalet, on fins i tot hi hagué l'intent de dur a terme una manifestació contra el Ministeri de Governació i la Llei d'Ajuntaments aprovada al mes de juny, que fou descoberta i denunciada per Pau Prats i Codina, germà d'un dels integrants del consistori moderat d'aleshores, liderat per Arús i Cuixart. A més a més, Arús i Cuixart va haver de reorganitzar la Milícia Nacional que operava a L'Hospitalet, anomenant a Josep Codina, com a capità de la companyia d'hòmens solters, i a Josep Oliveras i Pere Pau Llopis, a la companyia dels casats.²⁰

Les imposicions tributàries excessives per a l'economia local accentuada per les despeses bèl·liques feren que la dinàmica política local – caracteritzada per una oposició ferma entre moderats i progressistes – tingués un dels seus fonaments en la capacitat del consistori d'afavorir als seus partidaris per evitar la recaptació de tributs que se'ls hi exigien des d'altres instàncies administratives. Fins i tot el mateix Jaume Arús, fou multat per negar-se a pagar les contribucions de riquesa rústica en un poble veí. En aquest sentit, la tàctica emprada era la

18 POBLET I ROMEU, 1990

19 VV.AA, 1997: 121-122; POBLET I ROMEU, 1990: 57

20 MARCÉ I SANABRA, 1976: 16

d'inflar de forma arbitrària les contribucions que havien de satisfer els habitants que tenien propietats a la vila, però no hi residien, arribant a executar mesures de força contra aquells morosos, per així evitar que els deutes exigits per hisenda recaigués en els membres del consistori. De la mateixa manera, els nomenaments de les Milícies Nacionals, també esdevenien una oportunitat perquè els Ajuntaments anomenessin a n'aquells hospitalencs de més confiança i afectes el seu partit.²¹

L'any 1843, la regent Maria Cristina s'exilià a França i va abdicar en nom de la seva filla Isabel II. Durant el seu regnat -que s'estendrà fins a la Gloriosa Revolució de 1868- es donarà un seguit d'alternacions biennals en les corts espanyoles per part de governs moderats i progressistes instigats per pronunciaments militars.

Aquesta alternança tindrà la seva rèplica local a L'Hospitalet, arran del control estricte que la Governació Civil tenia sobre els candidats electes, tot i ser proposats i votats per compromissaris elegits pels caps de famílies benestants.

L'últim batle de L'Hospitalet durant el primer període moderat, fins al novembre de 1854, fou Joan Sanfeliu; essent substituït pel progressista Estanislau Prats seguit de Lluís Piera.

A continuació, l'11 de setembre de 1856 el governador Civil feu un comunicat al consistori en el qual s'obligava al recanvi de l'alcalde Piera, dels regidors i del síndic d'aquell moment. Així doncs, el dia 14 fou anomenat Jaume Arús i Cuixart com a cap del consistori, seguit pels moderats Josep Oliveras, Francesc Prats, Gaspar Barceló i Pau Pedrerol com a regidors, ocupant el càrrec de síndic Rafael Casas i Codina.²²

Com assenyalàvem prèviament, la disputa ideològica entre moderats i progressistes implicava que quan el governador Civil imposava un canvi de consistori, es passessin a cobrir els càrrecs amb membres del mateix partit de l'alcalde, però no només en l'òrgan executiu o en les Milícies Nacionals, sinó també en la contractació d'empleats públics i a l'hora d'oferir arrendaments de serveis municipals com els forns de pa o les carnisseries.

I de la mateixa manera, tots els impagaments, els desajustos en els pressupostos locals i d'altres conflictes, implicaven buscar les responsabilitats en l'administració anterior, per tant, era habitual que aquells que eren anomenats regidors o alcaldes durant aquest segle XIX, fessin tot el possible per deslliurar-se'n.²³

21 POBLET I ROMEU, 1990: 57-58

22 *Acta del Ple del 14/09/1956*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet de Llobregat

23 POBLET I ROMEU, 1990

L'alcaldia d'Arús i Cuixart d'aquell 1856 va durar escassament un mes i mig, ja que el 9 de novembre va arribar un nou comunicat de Governació Civil, en el qual es comunicava que Joan Sanfeliu havia de cobrir el càrrec. Aleshores, el mateix Arús Cuixart va abandonar la sessió de l'Ajuntament per anar a buscar a Sanfeliu i comunicar-li el relleu.²⁴

Durant aquest període, es va aprovar la venda d'un "mesón" situat a Collblanc i es proposaven altres vendes de terrenys de Sant Roc per a fer front a les obres que s'estaven realitzant del nou cementiri municipal -les quals s'estaven produint des de 1852 per imperatiu legal, substituint al fossar que es trobava annexat a l'Església de Santa Eulàlia de Mèrida del centre de la vila. També es va produir una denúncia per part del mestre nacional de la localitat envers els membres del consistori per impagaments del seu salari, els quals van ser multats a pagar cinc-cents rals cadascun.²⁵

Poblet ens exposa, com el grup de moderats estava constituït per una bona part d'aquelles famílies benestants de la Marina, que combinaven els rèdits del comerç i l'exportació agroalimentària, amb activitats comercials i artesanals. Mentre que entre els progressistes s'hi concentraven aquells petits industrials i comerciants, que tenien un potencial contributiu (...) menor.²⁶ Aleshores, la diferència d'interessos entre ambdues agrupacions tenia vinculació amb la transformació del mode de producció camperol i, per tant, les classes dirigents. L'any 1863 trobàvem a l'Hospitalet 19 indústries, dominant les tèxtils i les bòbiles ceràmiques.²⁷

D'aquesta manera s'anava decantant l'hegemonia dels grans propietaris rurals i arrendataris, en favor dels industrials i la proletarització dels jornalers desposeïts. Les contradiccions de classe es feien cada cop més evidents amb l'encariment de les condicions de vida i la dependència del treball assalariat. Un fet que anava a tenir la seva empremta tard o d'hora en el poder públic local- com fou l'entrada del primer obrer al consistori en 1854- i en el teixit associatiu local, que pel moment encara mantenia les tendències preindustrials que representava la vila vella.²⁸

Ara bé, l'absència d'Arús i Cuixart del consistori no sirà molt llarga, ja que al mes de març de

²⁴ *Acta del Ple de 09/11/1856*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet de Llobregat

²⁵ *Acta del Ple del 14/10/1856*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet de Llobregat; MARCÉ I SANABRA, 1976: 20-21).

²⁶ POBLET I ROMEU, 1990: 63

²⁷ MARCÉ I SANABRA, 1976 :21-22

²⁸ POBLET I ROMEU, 1990; VVAA, 1997:128

1857 tornarà a ocupar l'alcaldia fins al 30 d'abril de 1858, poc més d'un any. Dos anys després, el 1860, Arús i Cuixart figurarà com el major contribuent de riquesa rústica de tot L'Hospitalet de Llobregat amb: 16 mujades i 8 mudines dedicades al cereal, 8 mudines d'horts, 12 mujades dedicades al cultiu de regadiu i 6 a la vinya; mentre que la seva riquesa urbana, implicava 12 cases en propietat a la carretera provincial, i la massia principal que es trobava al núm. 1 de la Marina.²⁹

La seva importància econòmica i política a L'Hospitalet fou indiscutible, però encara hem de destacar un fet desconegut que va afectar Arús i Cuixart, i que segons Domínguez tindria relació amb la ràpida destitució que va patir en 1856, i la que tingué el 1858:

Segons exposa un informe d'un procés judicial que avui dia es troba a la Biblioteca Arús -fundada pel nebot d'Arús i Cuixart, el polític republicà federal i lliurepensador, Rossend Arús- l'any 1853 la vídua i resident a Esplugues de Llobregat, Teresa Fernández va denunciar a un mosso d'Arús i Cuixart, Francesc Tubau, per haver robat quatre carros de pedra de la seva tanca, peça a peça. Segons explicava el mateix Tubau, aquest havia rebut les ordres d'Arús i Cuixart.

Finalment, la sentència fou dictada el mes de maig de 1858, justament uns dies més tard de la fi de la segona legislatura d'Arús i Cuixart durant el regnat d'Isabel II, i en la qual es va absoldre a Francesc Tubau, essent declarat culpable únic Arús i condemnat a un mes de presó.

No tornarem a trobar referències d'Arús i Cuixart com a alcalde fins al gener de 1874, ja en plena Primera República Espanyola.³⁰

El retorn dels integrants d'aquest "grup de poder" de la Marina a l'alcaldia no es donarà fins al desembre de 1866, quan Antonio Parera i Codina – qui havia fet regidor a les últimes alcaldies d'Arús i Cuixart- passi a ocupar-ne el càrrec. Coincidint aleshores amb una greu crisi que va dur a la més absoluta misèria a les majories socials de jornalers hospitalencs.³¹

En aquests moments, les sessions de l'Ajuntament local, havien passat de celebrar-se en l'antiga casa consistorial situada a les proximitats de la rectoria, a un nou local situat al carrer Major i pròxim al carrer del Xipreret, a les immediacions de la "Placeta del Rei".³²

29 Manuscrit inèdit de Joan Costa Pujol. Arxiu del Casino del Centre

30 Entrada del 1/08/2021, Blog de Manuel Domínguez López.

URL:<http://localmundial.blogspot.com/2021/08/jaume-arus-lalcalde-que-va-ser-preso.html>

31 VV.AA, 1997: 125

32 MARCÉ I SANABRA, 1976: 22-23

Com ens confirma el seu descendent, Manel Parera, Antonio Parera i Arús i Cuixart tenien un vincle d'amistat i confiança mútua que gairebé s'arribava a dubtar si tenien algun vincle de consanguinitat, així doncs, era un autèntic home de confiança per part dels moderats d'aquell moment. Ara bé, la imatge de Parera i Codina que ha transcendit al llarg de les generacions entre els seus familiars i veïns més pròxims, és que havia set *un bon home (...) feia favors a qualsevol (...)*³³

De la mateixa manera que Arús i Cuixart, Parera i Codina també va arribar a aglomerar un bon patrimoni d'extensions agrícoles, que comprenien : 4 mujades i 12 mundinas d'albereda; 1 mujada de fruiters i 30 mujades i 8 mundines de regadiu, les quals es trobaven a prop de la Fonteta, a Bellvitge, al Torrent Gornal, a Can Boixeres, etc. Tot i que la seva professió era la de comerciant de vins i begudes alcohòliques, també va tenir una dedicació especial en la gestió d'alguns dels seus terrenys.

Fins i tot, a tall d'anècdota, sabem que Parera i Codina -qui es dedicava a la distribució dels seus productes amb carro tant a L'Hospitalet com als afores- compartia el tarannà dels vilatans i autoritats hospitalenques respecte a l'aversion per les contribucions abusives. En el cas de Parera i Codina, un d'aquests tributs eren els drets d'accés que havia de pagar als burots que hi havia en les fronteres entre pobles quan anava amb els carruatges plens de botes de vi. Per intentar sortejar aquests costos, Parera i Codina – sabent que aquells productes que es duïen carregats al cos hi estaven exempts- deslliurava la majoria de la càrrega que duïen els seus cavalls, i se'ls posava a sobre per evitar les despeses a satisfer als burots.

A banda de les seves extensions agrícoles, també disposava de catorze habitatges, repartits entre el carrer Major, la Marina, Sant Roc, el carrer del Centre i el carrer Euras.³⁴

Durant la seva gestió, l'Ajuntament de L'Hospitalet continuà implicant-se en la posada a punt del cementiri municipal, per la qual cosa, es procedí a l'exhumació de les restes mortals que romanien a les proximitats de l'Església de Santa Eulàlia de Mèrida; i a més a més, durant l'any 1867, arran d'aquest trasllat del cementiri, es començà la primera ampliació de la vila vella obrint-se un carrer sobre els terrenys del cementiri que passarà a anomenar-se carrer de l'Església. En poc més de deu anys s'hi van construir quaranta cases al llarg d'aquest carrer. Durant aquest mandat de Parera i Codina, també es produí un dels desbordaments del riu Llobregat que afectà la vila, que sembla que va afectar greument a la infraestructura de

33 Entrevista realitzada a Manel Parera Andrés 04/11/2022

34 Manuscrit inèdit de Joan Costa Pujol. Arxiu del Casino del Centre; Entrevista realitzada a Manel Parera Andrés 04/11/2022

contenció de la Riera de la Creu obligant a fer-ne millores.³⁵

La fi de la gestió de Parera i Codina va arribar amb la Gloriosa Revolució de 1868, sorgida per la victòria del cop d'estat del general català Joan Prim i Prats, que va suposar l'expulsió d'Isabel II d'Espanya, la desfeta de les corts moderades del moment, el nomenament d'Amadeu I i la constitució d'un nou procés constituent amb un govern provisional de fort component progressista. A L'Hospitalet no va arribar la resposta institucional fins al 22 d'octubre, en què fou destituït Parera i Codina. Encara que ja des del dia 8 es va produir un efusiu suport al pronunciament militar, duent a un esclat d'efervescència contra els privilegis clericals per lo qual multitud d'hospitalencs van procedir a enderrocar els murs de l'hort del rectorat i de diverses dependències de la parròquia, exigint que l'espai es tornés una plaça pública. Del mateix mode que a la resta de l'estat, a L'Hospitalet es va constituir una Junta Revolucionària, encapçalada per Pau Mitjans, que va prosseguir l'anhel de la majoria social i va aprovar l'enderrocament del pont que unia la casa del rector amb l'Església de Santa Eulàlia de Mèrida. Posteriorment, en les eleccions municipals convocades el desembre de 1868, el consistori va romandre compost per una àmplia majoria de regidors del partit progressista, encapçalats per Rafael Casas i Codina. El component moderat anterior va desaparèixer de l'acció municipal, mentre el govern de Casas i Codina va donar caràcter oficial al procés espontani i popular que havia dut a la caiguda del mur de l'hort del rector, aprovant la creació de la plaça de la Llibertat, deixada com a zona verda on es va plantar l'arbre de la Llibertat i es passà a fer-ne ús com a lloc de mercat. Ara bé, continuant amb la tendència política local prèvia, també es va procedir al d'empatxament d'alguns empleats públics elegits durant el període de Parera i Codina.³⁶

El 20 de novembre de 1868 es va aprovar un decret del ministre de Governació, Pràxedes Mateo Sagasta, que assegurava per primer cop el dret d'associació pública, que havia de ser prèviament autoritzada pels poders públics locals. Aquest canvi normatiu va tenir un gran impacte a L'Hospitalet, ja que va permetre que una agrupació de veïns de la vila vella que s'havien constituït com a Junta directiva d'un casino anomenat "La Armonía", sol·licitassin al líder de la Junta Revolucionaria Pau Mitjans, l'autorització per a poder legitimar la seva associació, la qual tenia per objectiu *disfrutar del lícito recreo y las instructivas ventajas que*

35 MORENO SEGURA, 2016: 25; MARCÉ I SANABRA, 1976: 22-23

36 VV. AA, 1997: 125; MARCÉ SANABRA, 1976 :22- 27

*proporciona la amena sociedad.*³⁷ A més a més, en la carta enviada per aquesta Junta, també mostraven el seu rebuig a la llei d'associacions del règim anterior que només permetia l'existència d'una sola d'aquestes entitats per localitat, la qual en el cas de L'Hospitalet fou el "Casino Hospitalense", fundat l'any 1866 i que el 1869 ja havia desaparegut.

Entre el llistat dels socis fundadors de "La Armonía" trobem a diversos hospitalencs que tindran una implicació fonamental en la fundació del Casino del Centre: Josep Barba; Rafael Casas i Codina, Jaume Mestre, Josep Oliveras i Llopis i Francesc Vinyals.³⁸

Prèviament a l'existència d'aquestes entitats, només comptaven amb l'aprovació pública aquelles dedicades a la beneficència o vinculades a entitats eclesiàstiques.

El naixement de "La Armonía", segons ens exposa la historiadora local Matilde Marcé i Piera, estava íntimament lligat a l'esclat de l'efervescència pels anhels de progrés i de llibertats individuals i col·lectives implícites als codis ètics de la Revolució Francesca, que s'obria a tota la ciutadania i no només a una minoria privilegiada. En aquest sentit, "La Armonía", des dels seus orígens defensava la possibilitat d'oferir als hospitalencs un indret de reunió des del qual poder gaudir de les arts i les lletres, dotant-los d'una biblioteca, funcions teatrals, sessions de ball i jocs no prohibits com el billar. Per tant, com confirma Marcé i Piera, a "La Armonía" sirà on s'associaran sobretot aquells menestrals, artesans, jornalers, petits industrials i petits propietaris rurals, amb una inclinació ideològica clarament favorable a la universalització dels drets i llibertats de forma igualitària i universal.³⁹

Ara bé, com hem tractat prèviament, la transició cap a la societat industrial i capitalista a L'Hospitalet havia permès l'expansió de les propietats d'aquestes famílies benestant de la Marina, en connivència més o menys directa amb els principals terratinents de la burgesia barcelonesa, però, per altra banda, també les majories socials de jornalers desposseïts es veien cada cop més privades de l'accés al seu aliment. Obligats a dependre dels contractes d'arrendament, els jornals al camp o en les indústries, incidint en incrementar la seva desigualtat. Fou per aquestes causes que des de mitjans del segle XIX ja trobem diversos intents per part d'obriers, artesans i menestrals per a establir mutualitats i cooperatives que els hi permetessin poder afrontar aquesta situació. Durant els anys 1852 i 1853, els codis normatius de la ciutat de Barcelona i de l'estat prohibien obertament qualsevol tipus d'associació

37 MATAS; PASTOR, 1990: 43-44

38 MATAS; PASTOR, 1990: 50

39 Entrevista realitzada a Matilde Marcé i Piera, 26/10/2021; MATAS; PASTOR, 1990: 43-44

estrictament obrera, per exemple des de l'alcaldia de L'Hospitalet l'any 1852 -durant l'alcaldia de Baldiri Coll- es va enviar a Governació Civil una sol·licitud per a establir una societat de socors mutus a iniciativa de Joan Llopis, Josep Vinyals i Francesc Castelló. Tot i que l'alcaldia donava credencials de la seva bona conducta, aquesta va ser denegada; tornant-se a presentar la proposta l'any 1856 i posteriorment al 1875, essent denegada en les dues ocasions.⁴⁰

Ara bé, tot i que es van prohibir pel fet de manifestar-se com a potencialment subversives pel seu component obrer, a partir de 1862, es va dur a terme la constitució de mutualitats encobertes com a associacions benèfiques, comptant amb el resguard de determinades companyies eclesiàstiques, com foren el "Montepío de San Antonio Abad", el de "San Isidro" o el de "San Antonio de Pádua", que van arribar a tenir més de 400 membres cadascuna, dedicant-se a coordinar el suport mutu entre famílies d'obrers i menestrals desposseïts en casos d'invalidació, atur o mort.

Finalment, la temptativa d'erigir una mutualitat i cooperativa de consum per part de Llopis, Vinyals i Castelló s'acabarà donant l'any 1874, així com una agrupació obrera local que aquell mateix any s'adscriurà a l'Associació Internacional de Treballadors (AIT), això si, en la més absoluta clandestinitat. Aquesta cooperativa, tot i comptar amb la cobertura legal de la Constitució de 1868, fou dissolta per la força per l'alcaldia de Jaume Arús i Cuixart, la qual farà tot el possible per evitar que es torni a constituir. Cosa que finalment aconseguiran el 1876 amb el nom de "La Sociedad Cooperativa Unión de los obreros del Hospitalet de Llobregat".⁴¹

Amb la instauració de la Primera República Espanyola el febrer de 1873, la dinàmica d'oposició entre moderats i progressistes va acabar derivant en una nova alteritat en l'hegemonia política i ideològica de L'Hospitalet, els de la vila i els pagesos, com exposa Joan Costa i Pujol. Ambdós oposats fermament a les temptatives ideològiques que emergien moviment obrer.

La proclamació de la República el dia 11 de febrer va coincidir amb el consistori liderat per Josep Diví Codina, el qual no va tenir cap impediment per a fer esperar la seva proclamació el dia 14, per a poder deixar als hospitalencs celebrar l'arribada del nou règim, el qual va estar protagonitzat per un nou esclat popular i una nova mobilització que exigia finalitzar amb l'enderrocament de l'hort del rector. L'Ajuntament d'aquell moment estava compost per una coalició més o menys harmoniosa per part dels sectors més moderats dels lliberals, i un fort component del republicanisme federal, mentre que el sector més conservador es va mantenir al

40 MATAS; PASTOR, 1990: 43; DOMINGUEZ, 2021: 13-14

41DOMINGUEZ, 2021: 17-18

marge de la gestió pública. L'agost de 1873, fou reelegit Diví Codina, en un consistori que reproduïa l'anterior, on destaca el predomini dels pobladors de la vila, més vinculats a les indústries de L'Hospitalet, com representa el regidor Joan Batllori, propietari d'una bòbila ceràmica.

Ara bé, el dia 1 de gener de 1874 – tres dies abans del cop d'estat del general Pavia, que havia de suprimir l'intent de materialitzar la República Federal Espanyola- el governador civil va tornar a canviar el consistori local, tornant a l'alcaldia Jaume Arús i Cuixart, acompanyat del tinent d'alcalde Antoni Parera i Codina, i com a regidors a Josep Oliveras Pedrosa; Pau Vergés Rodés, Francesc Company Vergés, Vicenç Piera, Ramón Oliveras Llopis, Pau Cerdà Giró, Pere Norta i essent anomenat procurador sindica Joan Sanfeliu, essent suplent Josep Oliveras Llopis. Tot aquest consistori estigué íntegrament dominat per aquells "pagesos" benestants de la Marina. Tres mesos després, aquest consistori va ser substituït per gent de la vila, liderat pel regidor Pere Norta i Campanyà, però la seva gestió rebé tantes crítiques i discrepàncies que el dia 13 de gener de 1875 es va presentar a l'Ajuntament Jaume Arús i Cuixart amb un escrit del governador civil on el tornava a anomenar batle. D'aquesta manera l'hemicicle local tornava a estar dominat per els "pagesos", però amb algunes modificacions: es va expulsar al secretari de l'Ajuntament; Pau Cerdà Giró va quedar fora del consistori, entrant Josep Rodes; Pau Pedrerol i curiosament, Joaquim Barella Parés, que havia set tinent d'alcalde de Pere Norta i Campanyà. En aquest sentit, veim, com ambdues faccions, tant els vilatans com els pagesos de la Marina, no tenien impediment per a conformar governs municipals.⁴²

Abans de finalitzar aquesta intensiva introducció, haurem de resoldre quina fou l'avversió que tingué el consistori d'Arús i Cuixart i dels altres pagesos amb les mutualitats obreres.

En aquest aspecte, Dominguez ens exposa com davant la temptativa de legalització de la mutualitat obrera "Unión de los Obreros de Hospitalet" que es va dissoldre l'any 1874, però que continuava operant de forma clandestina. Al febrer de 1875 Jaume Arús exposava al governador civil que aquesta agrupació estava instigant aturs i vagues en la producció agrícola, així com havia esdevingut un focus del sindicalisme obrer que també havia de ser erradicat, com prèviament ho havia set "la Armonía", ja que aquesta entitat havia *set siempre el Templo de los federales*⁴³

Arribada la fi de la Primera República amb el cop d'estat de Martínez Campos, que dugué a la seva degeneració fins a la reinstauració de la monarquia borbònica per part d'Alfons XII el

42 VV.AA, 1997: 125; Manuscrit inèdit de Joan Costa Pujol. Arxiu del Casino del Centre

43 DOMINGUEZ; 2021: 18-20

1876, es va establir una nova correlació de forces entre dos partits dinàstics que s'alternarien en el poder: els conservadors d'Antonio Cánovas del Castillo i els lliberals de Práxedes Mateo Sagasta. En aquest context, aquells pagesos de la Marina passaren a integrar-se en les files del conservadurisme canovista, fet que els hi permetria tornar a disposar del domini del consistori, quan Antoni Parera i Codina, passi a substituir a Arús i Cuixart a l'alcaldia després de la seva mort el 1876.

En aquest moment, doncs, trobem dues condicions que ens permeten disposar una hipòtesi que permetria comprendre el naixement del Casino del Centre:

- 1) La progressiva desfragmentació dels blocs de poder que havien dut a la República federal; el progressiu viratge cap al centralisme de la República unitària i la moderació que durà al retorn de la monarquia borbònica conjuntament amb la pacificació entre les elits industrials i tradicionals hospitalenques que implicaria el sistema del torn dels partits dinàstics.
- 2) L'abandonament d'alguns socis fundadors de "La Armonía", probablement per haver-se anat tornant en temps de la República, lloc de reunió d'aquells sectors de la població més proclius als ideals del republicanisme federal i el socialisme, fet que durà al fet que sigui clausurada conjuntament a les associacions obreres.⁴⁴

Si partim d'aquestes circumstàncies contextuais, podríem comprendre com aquells sectors més moderats de "La Armonía", alguns dels quals havien set progressistes en les dècades anteriors, s'anaren aproximant als pagesos de la Marina- com trobem per exemple amb el cas dels socis fundadors Rafael Casas Codina, síndic durant l'alcaldia de Arús i Cuixart l'any 1856, o Josep Oliveras Llopis, regidor en les alcaldies d'Arús i Cuixart de 1874 i 1875- en un intent d'establir un nou entorn d'equilibri social més temperat i lliberal, lluny de les contradiccions de classe, l'emancipació obrera i els conflictes estructurals que havien fet eclosió en la Primera República.

44 Entrevista realitzada a Matilde Marcé i Piera, 26/10/2021

Capítol 2

L'associació *Centro Económico, Agrícola e Industrial de la villa de Hospitalet* : la Junta de condominis, l'edificació i la consolidació de l'entitat (1873-1898)

1873 fou un any convuls pel que respecta a les famílies benestants de la Marina. Aquestes havien perdut les seves posicions dins de l'Ajuntament, controlat pel sector de vilatans més pròxims als nous temps de progrés de la Primera República. El moviment obrer i la difusió de les ideologies que pregonaven l'emancipació de les classes més vulnerables, tingué un ressò important en una localitat on dominava el component dels jornalers i obrers desposseïts.

D'aquesta manera, aquells sectors progressistes que havien fundat entitats com "La Armonía", veien com les propostes socialistes i republicanes -fòrmules que propugnaven la generalització d'unes condicions d'educació, de sanitat, de drets socials i laborals a través de la mobilització sindical i de partits obreristes- cada cop tenia més força dins d'una entitat que s'havia constituït per assegurar els divertiments lliberals i la il·lustració dels seus associats.

Així doncs, alguns dels seus membres com **Rafael Casas i Codina, Josep Oliveras Llopis o Francesc Vinyals Casas** van abandonar l'entitat, tot i que mai podrem saber ben bé perquè es produí aquesta decisió.⁴⁵

El que sí que podem confirmar és que el 31 de juliol de 1873 tots tres van decidir emprendre una iniciativa conjuntament amb diversos hospitalencs de la Marina i de la vila. Entre alguns d'ells fins i tot hi havia antics rivals polítics, però sembla que en el tracte personal tenien una proximitat que implicava llaços de veïnatge, vincles d'amistat i de consanguinitat:

l'exbatle **Jaume Arús i Cuixart**; el també exbatle **Antonio Parera i Codina; Francesc Goyta i Vergés**, els germans **Francesc i Llorenç Company i Vergés; Gabriel Campreciós i Casanovas; Pau Cerdà i Giró; Francesc Prats i Codina; Juan Masagué i Bofill; Juan Cerdà i Basté, Miquel Sagristà i Marcet, Pau Vergés i Rodes; Antoni Durban i Ventura; Josep Bartra i Casas; Josep Casas i Batllori; Jaume Mestres i Gelabert; Josep Gayral i Cadena**; el mestre d'instrucció primària **Juan Bautista Martorell i Badia; Josep Sabadell i Torello, Josep Mestre i Codina**; el carpinter **Antoni Sadurí i Colomer** i per últim el picapedrer **Josep Barba i Gallifa** – no hem de descartar que aquest últim estigués emparentat amb Josep Barba i Rius, un dels primers hospitalencs a arrendar els salts del Canal de la Infanta.

45 MATAS; PASTOR, 1990

A excepció de Josep Gayral i Cadena, originari de Cornellà de Llobregat, la resta eren membres de famílies ancestralment ubicades a la vila de L'Hospitalet, tretze dels quals vivien a la Marina, tres a la carretera Provincial, un al carrer nou de l'Església, dos al Samuntà, tres al carrer Major i un al carrer del Centre.

La majoria eren mitjans propietaris rurals o bé masovers -si no totes dues activitats alhora- compartint inclús alguns amo de les terres que administraven, com fou el cas de Josep Sabadell Torelló; Gabriel Campreciós i Casanova i Francesc Prats i Codina que eren tots tres masovers d'Antoni de Larrad, gran terratinent de zones com la Marina o el Samontà i resident a Barcelona. O bé Josep Casas i Batllori; Antoni Durban i Ventura i el propi Josep Oliveras Llopis que eren masovers d'Isidor Angulo.

A banda dels oficis vinculats a l'explotació agrícola, també trobem que Josep Barba i Antoni Sadurní eren menestrals, i d'altres com Antoni Parera i Codina o Josep Oliveras i Llopis, eren comerciants i botiguers.

Un fet a destacar, és com Oliveras i Llopis estava casat amb Joaquina Arús i Cuixart, germana de Jaume Arús i Cuixart, i ambdós figuraven en 1849 i 1857 com als màxims contribuents de la vila.⁴⁶

Però, tornem al cas que ens ocupa: Quin fou el projecte que tenien entre mans aquests prohoms de L'Hospitalet?

Doncs bé, l'interés que tingueren era la compra de mitja mujada de terra situada en la intersecció que connectava la Riera de la Creu amb la Carretera provincial on s'hi trobava una vivenda en estat ruïnós. A n'aquest indret tenien la intenció que l'espai *se destinará para residencia de una Asociación que se constituirá en la Villa de Hospitalet con el nombre de " Centro Económico Agrícola e Industrial" de dicha villa que será regida por un reglamento especial (...)*. Una entitat que tindrà per finalitat que els seus integrants: *"disfruten de los goces que proporciona el trato de la buena sociedad, la lectura de algún periódico y obras morales e instructivas, el lícito recreo del baile y juegos no prohibidos por el gobierno (...)"*⁴⁷

46 MARCÉ I PIERA, 2003; MATAS; PASTOR, 1990; Entrevista realitzada a Manel Parera i Andrés, 04/11/2022

47 *Contracte de compra-venda del terreny del Casino del Centre i formació de la Junta de propietaris. 31/7/1873. Arxiu del Casino del Centre; Reglamento para el régimen del " Centro Económico, Agrícola e Industrial de la villa del Hospitalet". Arxiu Municipal de L'Hospitalet*

Marcé i Piera considera que aquesta decisió probablement fou generada per un petit grup dels vint-i-cinc implicats -potser els més influents política i econòmicament- o bé que fos la d'una persona sola, i que després s'anés fent la proposta a diferents amics i parents de confiança per a trobar el suport econòmic necessari per a dur a terme la compra del terreny i l'edificació de l'entitat.⁴⁸

La compra del terreny es va pactar en 9000 ptes, de les quals 3581,33 eren entregades en mà als seus propietaris, els germans Miquel i Edelmira Comas, que es comprometien a alliberar l'espai de càrregues emfitèutiques o d'altres perjudicis tributaris. Mentre que els 5418,7 que restaven, els van conservar els compradors fins que s'alliberessin les càrregues.

Els vint-i-cinc van subdividir el total de 9000 ptes en setanta-dues participacions de cent vint-i-cinc ptes cadascuna, les quals van ser adquirides pels diferents associats, que a partir d'aquell moment passaren a ser condominis de l'espai. Ara bé, resulta curiós que del total que va aportar cada condomini per a la compra, Rafael Casas i Codina no va haver d'aportar res per a la construcció de l'inmoble, ja que els germans Comas havien heretat un deute dels seus avantpassats amb Casas i Codina. Aquest fet pot fer-nos pensar que Casas i Codina hauria tengut alguna implicació amb la decisió d'elegir la masia dels Comas com a indret on s'havia d'erigir el Casino del Centre.⁴⁹

El grup de vint-i-cinc compradors va anomenar-ne a tres -curiosament els tres que havien esdevingut alcaldes- Jaume Arús; Antonio Parera i Rafael Casas per a que formassin una Junta Administrativa que havia de resguardar tota la documentació referent a la propietat, dur els comptes i representar a la mateixa associació davant de qualsevol poder públic. Ara bé, les decisions que repercutien a les obres de reconstrucció de la masia- la qual sirà ensorrada el 1874- així com les remodelacions i les millores, eren directament tractades per la Junta de condominis, que s'havia d'encarregar de proveir-se dels plànols de l'edifici i dels fons necessaris per a costejar-lo.

El títol de condomini no es mantenia exclusiu, sinó que podia admetre a nous participants segons la decisió de la Junta general d'aquests - que s'hauria de celebrar el primer dia de gener i de juliol. Per exemple Pau Vergés i Rodes el maig de 1874, cedirà dues participacions de les quatre que tenia a **Juan Vinyals i Comas**, convertint-se en el vint-i-sisè condomini. Els condominis tendrien la possibilitat d'apropiar-se de les participacions que un dels socis volgués cedir, o bé que li fos retirada si es decidís que havia de ser expulsat, per la qual cosa

48 MARCÉ I PIERA, 2003

49 *Contracte de compravenda del terreny del Casino del Centre i formació de la Junta de propietaris.*

31/07/1873. Arxiu del Casino del Centre

la Junta Administrativa s'encarregaria de repartir les participacions de l'expulsat entre la resta de condominis.⁵⁰

Del mateix mode, els integrants d'aquesta associació pactaren no dirigir-se a cap autoritat judicial en cas de malentesos o diferències, les quals s'havien de resoldre per la pròpia Junta. En cas de dissolució de la societat, si no s'arribés a un acord sobre com procedir entre els interessats, es duria a terme una subhasta de les participacions entre els mateixos condominis.⁵¹

Així doncs, el mes de novembre de 1873, durant l'alcaldia del republicà Josep Diví i Codina, Jaume Arús, Antonio Parera i Rafael Casas en representació dels condominis, es van dirigir a la casa-ajuntament de la "Placeta del Rei" amb els plànols de la futura entitat,, per adquirir els permisos necessaris per a dur-ne a terme la construcció.⁵²

Després d'aprova la petició, al mes de maig de 1874 – posteriorment a que sis dels condominis abandonessin el govern local dirigit per Jaume Arús - van formalitzar uns acords redactats pel notari de Barcelona Lluís Gonzaga Soler i Pla, el qual va acudir a la Junta general extraordinària dels condominis que celebraren el dia 31 d'aquell mes de maig.

En aquests pactes, a banda de concretar la demolició de l'antiga masia de la família Comas, també es van establir els pressupostos necessaris per a la construcció de l'entitat:

41.750 ptas. D'aquest total, 21.750 havien de ser aportades pels condominis a mesura que s'anessin avançant les obres. D'aquesta quantitat es van establir participacions de 25ptes cadascuna, les quals van ser elaborades pel notari i la Junta Administrativa en forma de làmines que acreditaven el pagament de les quantitats precises.

De les 21.750 ptes que van haver de pagar els condominis, Jaume Arús i Antonio Parera foren els únics que van poder afrontar el pagament de 2.500 ptes cadascun. Ens assenyala Manel Parera, com aquesta donació més copiosa, en el cas de Parera i Codina, procedia del seu caràcter afable i benefactor que no li impedia oferir els seus recursos econòmics per a

50 *Acords del règim de condomini i hipoteca per a l'edificació del " Centro Económico, Agrícola e Industrial de la Villa del Hospitalet". 31/05/1874. Arxiu del Casino del Centre.*

51 *Contracte de compravenda del terreny del Casino del Centre i formació de la Junta de propietaris. 31/07/1873. Arxiu del Casino del Centre; Acords del règim de condomini i hipoteca per a l'edificació del " Centro Económico, Agrícola e Industrial de la Villa del Hospitalet". 31/05/1874. Arxiu del Casino del Centre)*

52 *Carta al señor Alcalde de D. Jaime Arús, D. Antonio Parera y D. Rafael Casas. 23/11/1873. Arxiu Municipal de L'Hospitalet*

donar suport a un veí en cas de necessitat, o per a proporcionar un servei a l'interès general, fet que podem corroborar amb la implicació que van tenir tant Parera com Arús en les obres per a la construcció del cementiri municipal.⁵³

Seguidament, Gabriel Campreciós va pagar 1500 ptes; Juan Cerdà en va satisfer 1250; Juan Massagué, Jaume Mestres, Antoni Durbán i Francesc Goyta pagaren 1000 ptes cadascun i la resta van anar satisfent quantitats compreses entre 125 i 750 ptes.⁵⁴ Pel que fa a la resta de les 20.000 ptes necessàries, es va procedir a fer una hipoteca especial, oberta a tota la població de L'Hospitalet que volgués (i pogués) participar-hi, perquè qualsevol veí pogués adquirir les làmines de 25 ptes que proporcionava la Junta Administrativa.

Com ens indiquen algunes làmines que s'han conservat, aquest mètode d'acreditació dels pagaments es va continuar emprant progressivament les últimes dècades del segle XIX, en la mesura en que es van anar aprovant reformes per a oferir noves utilitats als espais del Casino, com el teatre que es va decidir construir a la sala de ball en Junta general extraordinària el 28 d'abril de 1885.⁵⁵

Els seus estatuts de l'entitat van ser finalment redactats i aprovats en Junta general el 12 de febrer de 1876, uns mesos abans de la mort de Jaume Arús i Cuixart el 13 de maig de 1876.⁵⁶ En aquests estatuts se'ns exposa com l'entitat havia de ser dirigida per una Junta directiva composta pel president, el vicepresident, secretari, comptador, tresorer i quatre vocals, tots

53 Entrevista realitzada a Manel Parera i Andrés, 04/11/2022

54 MARCÉ I SANABRA, 1972: 14; *Contracte dels condominis i hipoteca per a la construcció de l'immoble*, 31/05/1874. Arxiu del Casino del Centre

55 *Título transferible por endoso. Por 25 ptas. Nº 39. Sociedad de condueños del Centro Económico, Agrícola e Industrial de Hospitalet de Llobregat. La sociedad indicada, en virtud de lo convendio en el documento privado suscrito entre la misma y la Junta Directiva de la Sociedad de goce del edificio o Casino en 28 de Abril de 1885, recibe de D. Francisco Goyta a la cantidad de VEINTE Y CINCO pesetas, con destino a la organización de un Teatro en el salón de baile de dicho edificio propio de la Sociedad. Arxiu del Casino del Centre. Obligación nº 111 transferible por endoso. Por pesetas: 300. Librada a favor de D. Francisco Goyta. 17/07/1879 i 24/03/1881. Arxiu del Casino del Centre. Obligación nº27 transferible por endoso. Por pesetas: 50. Librada a favor de Joaquin Ferrer Roca. 18/11/1876. Arxiu particular de Josep Tubau Campamà.*

56 *Fonts d'entitats: Casino Naciona. Arxiu Municipal de L'Hospitalet*

amb veu i vot i per la qual cosa s'havia de procurar que *estos (...) representen a todas las clases de la sociedad*.

Aquest anhel d'integrar a les majories socials de L'Hospitalet als càrrecs directius és de destacar. Una intencionalitat que permet comprendre perquè la quota mensual que es va aprovar, de 4 rals, era més reduïda que per exemple la de " La Armonía". Encara que en ambdues entitats, s'havien de pagar 20 rals previs com a dret d'entrada.

A banda trobem altres similituds orgàniques entre ambdues entitats, ja que les seves respectives Junes directives les formava el president electe en assemblea de socis, i ambdues juntes també es renovaven anualment per meitats.⁵⁷

Les atribucions de la Junta directiva implicaven seguir les normatives i assegurar que els socis també les complissin, així com mantenir-se imparcial en les discussions i ser justos davant els desacords. Aquesta Junta es reunia un cop a la setmana, podent prendre les decisions cinc dels seus components per majoria de vots, els quals esdevenien secrets.

A més a més, aquesta s'encarregava de la creació de comissions que s'haurien d'establir per a determinades finalitats que es proposessin i havien de representar a l'entitat en els actes oficials i públics.

La figura del president era cabdal, i ho continuarà sent al llarg dels anys, ja que la seva directriu no només predisposa la formació de l'equip directiu de l'entitat, sinó que a més a més, en cas d'un empat, resolvia les discussions segons el seu criteri. En aquest aspecte, Antonio Riera i Barba – descendent del condomini Josep Barba i Gallifa- exposa com durant aquest període, i al llarg de molts anys, el president de l'entitat sempre recaurà en un condomini o un dels seus descendents. Ja que com exposa Josep Miquel Goyta i Vendrell -actual president de l'entitat i descendent del condomini Francesc Goyta i Vergés- aquests condominis oferien una garantia de continuïtat de l'entitat, a la qual havien oferit els seus propis diners, temps i esforços particulars⁵⁸

Les Junes generals ordinàries i extraordinàries eren els moments en què la totalitat dels associats es reunien i debatien. Per a comptar amb veu i vot a les mateixes s'havia de ser soci de nombre, és a dir, s'havien de tenir més de quinze anys, haver pagat la quota d'entrada i

57 MATAS; PASTOR, 1990; *Reglamento para el régimen del " Centro Económico, Agrícola e Industrial de la villa del Hospitalet*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

58 Entrevista a Antonio Riera i Barba, 15/12/2021; Entrevista realitzada a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2021

dur les mensualitats al dia i ser acceptats per la Junta directiva.

Les Junes generals dels associats i condominis coincidien en el dia, el primer de gener i de juny. Però en la d'associats de principi d'any era quan la meitat de la Junta directiva era substituïda. A més a més, la Junta abans de renovar-se havia d'exposar l'estat dels comptes de l'entitat a tots els associats, les quals es mantindrien en un lloc visible durant quinze dies. Del mateix mode, si deu o més socis ho decidien, es podia celebrar una Junta general extraordinària, la qual havia de ser ratificada i programada, com totes les Junes generals, per la Junta directiva i en darrer terme, pel president.

Cada soci comptava amb la possibilitat d'introduir a un o dos forasters dins de l'entitat que podrien gaudir de la mateixa sense cap cost durant un mes. Posteriorment, els forasters havien de satisfer 4 rals mensuals i passar a ser "socio transeunte" sense veu ni vot en les discussions de les Junes generals dels socis. Aquest article exposa la vocació que tenia l'entitat per a ser un entorn obert als hospitalencs, perquè tota la població pogués acudir als divertiments que es duguessin endavant.

Sobretot, un dels més destacats seran els balls mensuals que s'anaven a costejar pels membres de l'entitat, que podien ampliar-se si els socis estaven disposats a satisfer els costos dels músics, els mossos, els decorats, etc. Mentre que el Centro cobriria les despeses de l'enllumenat i el local. Com veurem més endavant, els balls seran un dels principals atractius del Casino des dels seus orígens.

Finalment, els socis podien ser expulsats si: passaven tres mesos sense pagar la quota; si practicaven jocs prohibits o si algun intentava realitzar algun suborn per a un fi polític o bé alguna causa que pogués posar en perill l'entitat. El suborn era una línia vermella que l'entitat va posar com a única condició que impedia la readmissió dels socis.⁵⁹

Ara bé, em veig obligat a situar en el seu context aquests estatuts. Tot i que l'entitat fou fundada per famílies benestants i enriquides de la Marina i de la vila -molts d'ells implicats en la acció política des de feia dècades- destaca la intencionalitat que tenien de fer que aquesta entitat no esdevingués un centre d'exclusivitat per a determinades classes socials, sinó que fos un centre per a l'esbarjo, la trobada i el divertiment comunitari. Sempre que mantinguessin "las buenas costumbres" i es pogués satisfer el pagament de la quota d'accés. Del mateix mode, la seva intenció d'evitar que sorgissin les discòrdies i diferències

⁵⁹ *Reglamento para el régimen del " Centro Económico, Agrícola e Industrial de la villa del Hospitalet*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

ideològiques que molts dels seus fundadors mantenien queda reflexada en l'article segon: *el objeto de la sociedad (es) puramente recreativa, queda prohibida toda discusión sobre temas políticos o religiosos* -recordem que entre els condominis hi havia rivals de partit.

Un fet que també crida l'atenció és la forma explícita en què es prohibeix el suborn, si tenim present com el règim instaurat amb la Restauració Borbònica havia d'assegurar l'equilibri de l'estat a través de l'alternança entre els conservadors canovistes i els lliberals de Sagasta, aquest fet només serà possible a través de les pràctiques caciquils que determinades oligarquies garantitzaran a representants polítics, a través de la compra de vots, el frau, les pressions o falsificacions.⁶⁰

El propòsit d'obrir l'entitat a tota la comunitat de L'Hospitalet centre a través de l'oci i la recreació lliberal, i disposar d'una Junta on es representessin totes les classes socials, tindria sentit com a mode d'intentar evitar la pèrdua d'hegemonia ideològica que anaven a implicar aquells "Templos de los federales" que Arús i Cuixart advertia com a un perill. I no només ell, ja que també al juny de 1876 Antoni Parera i Codina, es referia a les mutualitats obreres en els següents termes: *puede que su fin sea el puramente económico-cooperativo pero estas sociedades no siempre se han ceñido a eso, promoviendo huelgas (...) transtornando el orden político, económico y social*. Tot i l'avversió que mostraren aquests dos condominis, els accionistes majoritaris del Centro, no van poder oposar-se a les circumstàncies que feren que les mutualitats i associacions obreres s'anessin multiplicant exponencialment des de la legalització del dret de reunió i associació l'any 1887.⁶¹

Les associacions obreres hospitalenques van aconseguir emergir amb força, com ja hem vist amb la presència que van tenir a l'AIT el 1876, i els perills de vaga que pressentia Parera i Codina. Les quals es van materialitzar l'any 1890, quan grups de socialistes i anarcosindicalistes de la Riera Blanca va instigar un atur general de la producció a les fàbriques de Santa Eulàlia i als carruatges de mercaderies que provenien de la Marina.⁶²

L'objectiu de incidir en la dissuasió de la consciència de classe de les majories treballadores sembla que fou un fracàs, i així ho trobem amb la primera Junta directiva on no seran representades totes les classes socials de L'Hospitalet, però si que trobem una minoria de condominis:

60 VV.AA, 1997: 130

61 DOMINGUEZ, 2021: 20-22; MATAS; PASTOR, 1990

62 CALVO, 1995: 432).

El primer president del " Centro Económico, Agrícola e Industrial" fou **Josep Oliveras i Llopis**. El vicepresident **Jaume Vilaplana Alayó** era camperol, havia nascut al Prat de Llobregat, però vivia a la Marina. El secretari fou **Jaume Barella Parés**, el segon fill de Joaquim Barella i Ventura de 21 anys. Aquest treballava a la bòbila ceràmica del seu pare a Ca'l Barella, que l'any 1879 passarà a ser de la seva propietat. El comptador era **Joaquim Ferrer i Mestres** de 26 anys, professor de primera ensenyança i fill d'un carpinter, Joaquim Ferrer Roca, residents a la carretera Provincial – el seu pare havia participat econòmicament en la hipoteca que es va obrir a la població per a edificar la masia del Centro. **Rafael Casas i Codina** exbatle i llaurador era el tresorer, seguit dels següents vocals: **Miquel Riera Inglades**, comerciant que residia també a la carretera Provincial de 39 anys; **Francesc Goyta i Vergés** que era un dels condominis dedicat a l'explotació vitícola i agrícola; **Narcís Carbonell**, llaurador de 59 anys que residia al carrer de Sant Juan i **Juan Batllori Vergés**, llaurador de 33 anys, que vivia també al carrer de Sant Juan, aquest però era membre d'una de les famílies vinculades a l'indústria de la ceràmica.⁶³

Segons m'exposen diversos informants, tot i que el Centro tingué la intenció de no esdevenir un entorn exclusiu d'una classe acomodada, lamentablement amb el pas dels anys els seus integrants no deixaran de ser totes aquelles famílies de propietaris i "pagesos" rellevants de la Marina i la vila, els seus parents i amics. Algun alt menestral, comerciants, industrials locals vinculats sobretot a les bòbiles ceràmiques i de forma destacada arrendataris i masovers vinculats a les exportacions agrícoles i hortícoles. Aquest fet també queda demostrat en el disseny arquitectònic que es va realitzar de la masia de l'entitat, ja que a la part posterior es va disposar d'un aparcament per a les "tartranes" -els seus carros particulars que empraven tant per a desplaçar-se com per a distribuir recursos- tant dels condominis, com els socis i d'altres pagesos interessats en fet tractes amb aquells.⁶⁴ En aquests termes, el Casino -més enllà de les activitats lúdiques que posteriorment passarem a detallar- fou un indret en el qual els seus socis podien gaudir d'un lloc de reunió i un punt de trobada en el cor del centre de la vila.

Ara bé, tenint present com molta de la seva dedicació quotidiana girava entorn de les

⁶³ *Padró d'Habitants de 1877*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet; MARCÉ I PIERA, 2001: 30-40; 41-53

⁶⁴ Entrevista realitzada a Matilde Marcé i Piera, 26/10/2021; Entrevista realitzada a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2021; Entrevista realitzada a Josep Tubau i Campamà, 26/10/2022

transaccions econòmiques, el Centro ràpidament es va convertir en un indret predominant perquè els seus socis i condominis poguessin realitzar negocis i tractes. No era una intencionalitat premeditada, segons exposa Antonio Riera, sinó que s'acordaven transaccions de recursos i inclús de terrenys sense mediació de cap "paper" ni de l'administració, dins de les converses més naturals i espontànies. En aquest aspecte el Centro podia esdevenir un indret desde el qual les famílies de la vila i de la Marina podien trobar-se i continuar desenvolupant la seva amistat i l'oci comú en un mateix lloc, arribant al punt d'establir enllaços matrimonials; acords empresarials o bé aliances polítiques, les quals no es resolien implicant a tota l'entitat sinó només als interessats a títol particular.⁶⁵

En aquest aspecte, la participació econòmica dels condominis i associats respecte a la construcció de la infraestructura de l'entitat no fou només monetària. També van participar amb recursos de les seves companyies i amb les seves especialitats laborals. Així doncs, de les bòbiles ceràmiques i de materials de construcció de Ca'l Barella o Ca'l Batllori – ambdues famílies representades a la primera Junta directiva- s'obtenien els maons, les rajoles i els totxos que es van emprar per a la façana, les terrasses i el sol. Probablement, Josep Barba i Gallifa va intervenir en el disseny i la construcció dels murs de la masia conjuntament amb els seus operaris; o bé Antoni Sadurní i Colomer va col·laborar en la fabricació de les tarimes, els ornaments de l'escenari i les tribunes de la sala de teatre així com Antonio Parera i Codina s'encarregava d'oferir els seus vins i licors per a les jornades de ball.⁶⁶

M'indiquen diversos entrevistats com entre les intencions d'aquests prohoms que van fundar el "Centro Económico, Agrícola e Industrial" també hi havia la intenció d'establir un espai comú en un moment en que aquests no existien. Hem de tenir present com a la intersecció entre la carretera Provincial i la Riera de la Creu només hi trobàvem algunes masies més o menys pròximes entre si, com ca l'Adela Oliveras, Ca l'Arús o Ca l'Esquena Cremat. En aquest sentit l'entitat va constituir-se com a una mena de "llar comuna" que va permetre aprofundir els lligams de veïnatge, amistat i inclús de parentiu entre els descendents dels condominis, però també dels associats, ja que en els balls i els actes era on

65 Entrevista realitzada a Antonio Riera i Barba, 15/12/2021; Entrevista realitzada a Josep Tubau i Campamà, 26/10/2022; Entrevista realitzada a Manel Parera i Andrés, 04/11/2022

66 MARCÉ I PIERA, 2003; MARCÉ I SANABRA, 1972; Entrevista realitzada a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2021; Entrevista realitzada a Manel Parera i Andrés, 04/11/2022

s'establien els enllaços del jovent.⁶⁷ Però respecte a les implicacions d'aquests emparellaments en la continuïtat del Casino del Centre ho detallaré en capítols posteriors.

Com exposaven els estatuts de 1876, un dels esdeveniments principals que es durà a terme en el Centro seran la celebració de balls, tant els que es realitzaven de forma habitual (d'un cop al mes, fins a gairebé cada cap de setmana si així ho proposaven alguns socis) com els que es predisposaven en ocasions assenyalades com: la Festa Major d'estiu en commemoració de Sant Roc; la Festa Major d'hivern per Santa Eulàlia de Mèrida i la celebració de Carnestoltes.

Tot i que no dispo de documentació suficient d'abans de 1890 pel que respecta a n'aquests events, sí que puc constatar com en els dissenys de l'entitat d'abans de 1885 ja es trobava una sala de ball interna just a continuació del vestíbul, on encara s'hi troba. Per a la preparació dels balls es disposava de personal que havia d'atendre als socis i acompanyants, així com decorats, una orquestra amb piano, etc. És a dir, tot el que fos necessari depenent de l'esdeveniment.

Paral·lelament, ja als inicis de les celebracions dels balls així com de les tertúlies entre els socis, es va decidir situar una cafeteria just al costat de la sala de ball, en la qual un cafeter s'encarregava d'assortir als socis, aquest mateix també s'implicava en els serveis de càtering per a les celebracions, i de la mateixa manera també hi havia diversos conserges encarregats de rebre als convidats i custodiar l'entrada de l'entitat. Sabem que en aquells primers anys d'existència de l'entitat, el servei de la cafeteria es va arrendar a Pedro Comas del Prat, i entre els conserges trobavem a Jaume Sabaté Riera que va començar a explotar un petit horetet a la part del pati posterior del Casino, el qual va ser succeït pel seu fill.⁶⁸

L'any 1887 es produirà un relleu en els càrrecs de la Junta Directiva, on el primogènit d'Antonio Parera i Codina, **Josep Parera i Gelabert** passarà a ser-ne el president; **Francesc Goyta i Vergés** passarà a ser el vicepresident, **Llorenç Company i Vergés** el tresorer, i un dels fills de Josep Oliveras i Llopis, **Hermenegildo Oliveras i Arús**, sirà el secretari. Mentre que l'any 1885 trobem que **Juan Sanfeliu** s'encarregava del càrrec de comptador.⁶⁹

67 Entrevista realitzada a Manel Parera i Andrés, 04/11/2020; Entrevista realitzada a Salvador Salvadó Campreciós, 10/11/2022

68 MARCÉ SANABRA, 1972

69 MATAS; PASTOR, 1990: 48; *Padró d'Habitants de 1877*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet;

Al voltant dels actes més importants de l'entitat hem de donar una especial atenció a les Festes Majors, en les quals es designaven activitats per a diversos dies, les quals van acabar esdevenint un dels moments més icònics i importants per a la vida social hospitalenca. Entre les activitats que proposava el Casino, a banda dels balls de la tarda i la nit, també se solien preparar funcions teatrals on eren recurrents les obres líriques, les comèdies, els sainets i la "zarzuela" – comptant amb l'escenari, la platea i les galeries que s'instal·laren a la sala de ball. Així doncs, a la Festa Major de 1893, a banda dels balls i la inauguració que es feu del frondós jardí de la banda posterior – gràcies a la dedicació de " Quimet el Jardiner" es van representar les següents obres:

"La Pena de Mort" de Frederic Soler i Josep Martí, on entre el repartiment d'actors hi havia Fortunat Prats i Carbó qui havia set el batle de L'Hospitalet entre 1877 i 1879;

"Las Campanas de Carrión" de Mariano José de Larra amb l'acompanyament musical de " Planquete" i " Los aparecidos" de Carlos Arniches, acompanyat al piano per Fernández Caballero.⁷⁰

Prèviament, per les Festes Majors de 1890 es va representar " Lo Liri de l'aigua" de Serafí Pitarra i a la de 1892 " La tempestad" de William Shakespeare. Totes les funcions eren representades per un conjunt d'actors aficionats membres de la mateixa entitat que es preparaven per a l'ocasió. Aleshores, el cost dels seients era de 0,5 ptes, mentre que les llotges es costejaven a 1 pta. Ràpidament, les famílies de " pagesos" que havien fundat l'entitat i d'altres socis il·lustres van fer seves aquelles ocupacions i així *sabien on havien d'anar*.⁷¹

De la mateixa manera podem fixar que des del febrer de 1892, es va començar a celebrar anualment un ball especial per a Carnestoltes, en què es feia una "mascarada", la qual va tornar-se a donar el 13 de febrer de 1896.

Título transferible por endoso. Por 25 ptas. Nº 39. Sociedad de condueños del Centro Económico, Agrícola e Industrial de Hospitalet de Llobregat. La sociedad indicada, en virtud de lo convendio en el documento privado suscrito entre la misma y la Junta Directiva de la Sociedad de goce del edificio o Casino en 28 de Abril de 1885, recibe de D. Francisco Goyta a la cantidad de VEINTE Y CINCO pesetas, con destino a la organización de un Teatro en el salón de baile de dicho edificio propio de la Sociedad. Arxiu del Casino del Centre. Obligación nº 111 transferible por endoso. Por pesetas: 300. Librada a favor de D. Francisco Goyta. 17/07/1879 i 24/03/1881. Arxiu del Casino del Centre.

70 MARCÉ I SANABRA, 1972

71 Entrevista realitzada a Manel Parera i Andrés, 04/11/22; MULERO, 2017: 7-18; MARCÉ I SANABRA, 1972

Es va anar consolidant que per les Festes Majors, es realitzaven funcions teatrals així balls per la tarda i la nit, així doncs a la Festa Major de 1896, es va realitzar una funció teatral el 16 d'agost, al dia següent es feren els balls comptant amb la participació de l'Orquestra "Munnés". I de la mateixa manera, el 1899 es va tornar a repetir la planificació.⁷²

A banda d'aquestes celebracions pròpies de l'entitat, també el Centro va intervenir activament en festivitats locals que es gestionaven a través del consistori local i d'altres instàncies, com la institució eclesiàstica. Una d'aquestes -la qual també ens permet comprovar la filiació del Centro en els rituals centenaris de la pagesia hospitalenca- era la rua que se celebrava per la Festa dels Tres Tombs el dia de Sant Antoni Abat, el 17 de gener. En la qual els gremis vinculats al transport amb animals els deixaven descansar, donant-los aliments especials per a l'ocasió, netejant-los i guarnint-los amb equipaments nous fortament ornamentats amb flors, llaços, cintes, picarols... De la mateixa manera, els carruatges i els genets també es preparaven per a l'ocasió, que implicava realitzar una desfilada per la vila fins a Santa Eulàlia de Mèrida per a procedir a la benedicció dels animals.

Amb els anys, s'havia establert una mena de competició entre els veïns de la vila vella que participaven dels Tres Tombs, per veure quins estaven millor predisposats per a l'ocasió així com comprovar la quantitat d'animals que disposaven els particulars, i de la mateixa manera s'aprofitava l'ocasió per a fer exhibició dels recursos agrícoles propis. Els grups que desfilaven a cavall - entre els quals es trobaven el Sindicat de Pagesos i el Centro- duïen una bandera verda i els seus genets passaven per davant de l'entitat on eren obsequiats per les filles dels socis amb tortells de massapà elaborats per la pastisseria Solé a Cal Víctor. Mentre que els seus adversaris, ornamentats amb una bandera vermella i més pròxims a la parròquia, feien la cavalcada amb mules, com els de Cal Ferreter.⁷³

Una altra celebració local en la que tenia empremta el Centro, destaca Antonio Riera, és la del concurs de la Pubilla de L'Hospitalet, on s'elegia a la noia més bonica de totes les filles de les famílies de la vila.⁷⁴

72 MARCÉ I SANABRA, 1972; *Correspondència d'alcaldia emesa per el Centro Económico, Agrícola e Industrial de L'Hospitalet de Llobregat. 1896-1899*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

73 *Circular del Casino Nacional* n° 3. 1948. Arxiu Municipal de L'Hospitalet; MASCARELL, 2003: 178-186

74 Entrevista realitzada a Antonio Riera i Barba, 15/12/2021

Tot i que "La Armonía" havia set temporalment clausurada, l'any 1896 tornarà a constituir-se passant a denominar-se "Casino La Nova Harmonia" i a partir d'aleshores la relació que mantindrà amb el Centro sirà d'una destacada rivalitat, ja que aquesta entitat tindrà una predilecció per a organitzar actes molt similars als del Centro: organitzant balls, preparant les rues de Carnestoltes, les Festes Majors, també s'hi farà teatre etc. Ara bé, cal destacar que la sala de teatre de "La Nova Harmonia" tot i tenir el mateix aforament que la del Casino (300 persones) tenia unes dimensions més reduïdes ⁷⁵

L'enemistat cordial entre el Casino i l'Harmonia acabarà duent a que en l'imaginari col·lectiu de la localitat, les famílies s'identifiquin més amb una entitat o l'altra, un fet que implicava la lleialtat amb uns cercles de relacions exclusius, que sobretot tenien implicació a l'hora d'establir aliances matrimonials. Per exemple, una germana de Francesc Goyta i Vinyals – filla de Goyta i Vergés- es va voler casar amb una jove de Ca'l Llopis, família que era més pròxima a L'Harmonia, i aquest fet va dur a certa agitació entre els socis del Casino, tot i que no va impedir l'enllaç.⁷⁶

En aquest aspecte, un dels punts d'aquesta oposició identitària que hi havia entre ambdues entitats romandria en l'orientació ideològica que trobàvem a ambdues, i que prèviament havia dut a l'abandonament d'alguns dels seus membres que fundaren el Casino. A L'Harmonia es va continuar mantenint aquella proximitat amb els cercles republicans i obreristes durant el final del segle XIX, mentre que al Casino es mantenia la preeminència dels adeptes als partits dinàstics, destacant els elements conservadors i canovistes entre els professionals lliberals i les classes benestants agràries.⁷⁷ En aquest aspecte, el Centro era més reaci a enmarcar-se en la transformació social que anava a implicar la divisió de classes entre la burgesia i el proletariat.

El context polític d'aquest final de segle XIX va implicar que les famílies benestants de la Marina tornessin a capitanejar el consistori local, ara al voltant de Francesc Goyta i Vergés que sirà elegit batle al primer de juliol de 1879, acompanyat de Bonaventura Sanfeliu i Antoni Bori com a primer i segon tinent del batle respectivament. I amb els següents regidors: Vicent Auberto i Rodamilans, Antonio Durban i Ventura, Josep Vidal i Piguillem, Pau Arús i Llopis, Pau Elias Calp, Llorenç Casas i Melich, Jaume Vallhonrat i Trabal i Narcís Carterà i Carbonell.

⁷⁵ MATAS; PASTOR, 1990: 44; Entrevista realitzada a Matilde Marcé i Piera, 26/10/2021

⁷⁶Entrevista realitzada a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2021

⁷⁷ Entrevista realitzada a Matilde Marcé i Piera, 26/10/2021; CALVO, 1995

Veiem així doncs, com la proporció de condominis en el consistori havia disminuït gradualment: dels originaris només es conservaven Goyta i Vergés i Durban i Ventura.⁷⁸ Durant la regència de Goyta i Vergés es van destinar dues cases llogades per l'Ajuntament dedicades a ser escoles per a pàrvuls, es va donar per finalitzat i inaugurat el cementiri civil i també va començar a exercir el mestre nacional Miquel Romeu i Madorell. A més a més, es va aprovar la instal·lació de l'enllumenat públic a gas, que finalment sirà col·locat l'any 1882.⁷⁹

Pel primer de juliol de 1881 les següents eleccions municipals van posar en l'alcaldia a Pere Norta i Campaña, el qual es va mantenir durant tres legislatures seguides fins al 1887. Durant el seu govern es va continuar amb les ampliacions del "camp del rector" establint així la segona eixampla de la vila vella que s'havia iniciat amb la Gloriosa Revolució de 1869. D'aquesta manera es va inaugurar el carrer Progrés i s'establí un intent de pla urbanístic octogonal on s'havia de situar una plaça per al mercat local, un edifici per a l'Ajuntament, una escola i una presó municipal, duent a la centralització dels serveis públics en una ciutat que encara es mantenia amb tres nuclis desconnectats: la vila vella, Santa Eulàlia i Collblanc⁸⁰ Finalment la ubicació del Mercat va estar precedida per l'expropiació que es va sol·licitar del terreny del carrer del Príncep de Bergara entre 1885 i 1886, es va acabar inaugurant l'any 1898.⁸¹

Mentre que l'Ajuntament es pogué dur endavant i inaugurar-se finalment l'any 1895, gràcies a la donació que en feu Rossend Arús i Arderiu – nebot de Jaume Arús i Cuixart- el qual havia aconseguit grans beneficis a través del negoci del comerç d'ultramarins a Barcelona. Tot hi haver-se traslladat a la capital catalana, la seva vinculació amb L'Hospitalet es va mantenir al llarg dels anys, ja que solia anar a passar llargues temporades a Ca l'Arús, just a la Riera de la Creu, des d'on també acostumava a anar al Centro i L'Harmonia, d'on era soci en igual mesura.⁸²

Tot i que la vila anava cada cop millorant les seves infraestructures urbanes, aquestes últimes dues dècades del segle XIX, van implicar un seguit de convulsions socials, econòmiques i

78 *Acta del ple del 1 de juliol de 1879*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

79 MARCÉ I SANABRA, 1976: 30; VV.AA, 2007

80 MORENO, 2016: 25

81 VV.AA, 2007

82 MARCÉ I SANABRA; 1994: 12-19

polítiques en l'àmbit nacional, que havien de tenir els seus impactes a L'Hospitalet.

Una de les quals fou les plagues de fil·loxera que van arrasar les plantacions de raïm que es trobaven sobretot al Samuntà l'any 1892, afectant greument als terrenys de diversos propietaris i arrendataris rurals com la família Goyta. Aquest fet va fer que la zona de les proximitats de la Riera Blanca, s'intensifiqués el procés d'industrialització, concretament el de la ceràmica, arran també de la gran demanda que implicaven els plans urbanístics d'Ildefons Cerdà des de mitjans del segle XIX i els dissenys arquitectònics del modernisme a Barcelona, sobretot arran de l'Exposició Universal de 1888.

Ara bé, com que la majoria d'extensions agrícoles es trobaven a la Marina, on predominava el regadiu i on el raïm era escàs, la fil·loxera va implicar un augment dels rendiments de les collites, arran de la generalització que es feu dels cultius de regadiu i el fet de reemplaçar les vinyes per plantacions d'arbres, com el garrover.⁸³

Encara que els cultius van obtenir majors produccions, l'eliminació d'aranzels a finals del segle XIX va afectar greument a les vendes dels productes agrícoles i ramaders hospitalencs, arran de l'augment del preu. Aquest fet vinculat a les mesures proteccionistes que es van establir en les colònies d'ultramar, com Cuba, van dur al fet que les fàbriques del tèxtil i aquelles companyies que depenien del comerç exterior reduïssin exponencialment els seus beneficis, i, per tant, dugueren a una reducció de salaris i l'increment de l'atur obrer que va coincidir amb l'empobriment dels jornalers i dels arrendataris agrícoles. Per exemple, la fàbrica ceràmica de Just Oliveras Norta, va procedir a despatxar a 21 dels seus 25 treballadors.

Aquesta crisi va impulsar que l'estat central aprovés la llei d'associacions de 1887 i el sufragi universal masculí tres anys després. I ja el 1891 trobàvem una gran proliferació d'associacions civils, on trobàvem sindicats anarquistes i socialistes; centres d'un manifest caràcter republicà (federal, unionista, autonomista) i també catòlic, que havien de donar una sortida a la insatisfacció de les majories socials i planificar els camps de lluita per a les millores en les condicions de vida.

Si a més de les condicions econòmiques desastroses i afegim les incursions bèl·liques que es van iniciar amb la Guerra hispana-nord-americana de 1898, amb el sacrifici que va implicar a les famílies més humils, així com la pèrdua de totes les colònies d'ultramar, trobem que el desencant i la crispació general no feien més que incrementar-se, i en aquest sentit va començar a reflotar un sentiment d'inestabilitat pel que feia a l'ordre polític i territorial

83 MORENO SEGURA, 2016: 25-26; CALVO, 1995; Entrevista realitzada a Manel Parera i Andrés, 04/11/2022; Entrevista realitzada a Xavier Bordas i Orpinell, 12/11/2022

nacional, sobretot a Catalunya.⁸⁴

84 MATAS PASTOR; 1990; CALVO, 1995: 430; 694-695

LLISTAT DELS CONDOMINIS DEL
" CENTRO ECONÓMICO, AGRÍCOLA E INDUSTRIAL DE LA VILLA DEL
HOSPITALET"

Al 31 de juliol de 1873:

1. Jaume Arús i Cuixart, llaurador, casat de 68 anys.
2. Antonio Parera i Codina, llaurador, casat, de 53 anys.
3. Francesc Goyta i Vergés, llaurador, casat de 43 anys.
4. Francesc Company i Verges, llaurador, casat de 43 anys.
5. Gabriel Campreción i Casanovas, llaurador, casat de 40 anys.
6. Rafael Casas i Codina, llaurador, casat de 53 anys.
7. Pau Cerdà i Giró, llaurador, viudo de 58 anys.
8. Francesc Prats i Codina, llaurador, casat de 43 anys.
9. Josep Oliveras Llopis, tractant de gra, casat de 48 anys.
10. Juan Basagué i Bofill, llaurador, casat de 46 anys.
11. Juan Cerdà i Basté, llaurador, casat de 43 anys.
12. Miquel Sagrista i Marcet, propietari, casat de 66 anys.
13. Pau Vergés i Rodes, llaurador, solter de 34 anys.
14. Antoni Durban i Ventura, llaurador, casat de 48 anys.
15. Josep Bartra i Casas, llaurador, solter, de 58 anys.
16. Josep Casas i Batllori, llaurador, casat de 69 anys.
17. Jaume Mestres i Gelabert, llaurador, casat de 42 anys.
18. Josep Gayral i Cadena, llaurador, casat de 43 anys.
19. Francesc Vinyals i Casas, llaurador, casat de 40 anys.
20. Juan Bautista Madorell i Badia, professor d'instrucció primària, casat de 37 anys.
21. Josep Sabadell i Torelló, llaurador, casat de 66 anys.
22. Llorenç Company i Vergés, llaurador, casat de 38 anys.
23. Josep Mestres i Codina, llaurador, casat de 51 anys.
24. Josep Barba i Gallifa, albanyil, casat de 42 anys.
25. Antoni Sadurní i Colomer, carpinter, casat de 54 anys.

Al 31 de maig de 1874

26. Juan Vinyals i Comas.

**LLISTAT DELS INTEGRANTS DE LA JUNTA DIRECTIVA DEL
"CENTRO ECONÓMICO, AGRÍCOLA E INDUSTRIAL DE LA VILLA DEL
HOSPITALET".**

Al 12 de febrer de 1876:

President: Josep Oliveras i Llopis

Vice-president: Jaume Vilaplana i Alayó.

Secretari: Jaume Barella Parés.

Comptador: Joaquim Ferrer i Mestres.

Tresorer: Rafael Casas i Codina.

Vocals: Miquel Riera i Inglades, Francesc Goyta i Vergés, Narcís Carbonell i Juan Batllori Vergés.

Al 1885-1887:

President: Josep Parera i Gelabert.

Vice-president: Francesc Goyta i Vergés.

Secretari: Hermenegildo Oliveras i Arús.

Comptador: Juan Sanfeliu.

Tresorer: Llorenç Company i Vergés.

Capítol 3

Centre Autonomista de l'Hospitalet:

Seu de difusió pedagògica i cultural catalanista (1906-1923)

Arran del gran cataclisme econòmic, polític i social que van suposar les incursions bèl·liques iniciades amb la Guerra de Cuba de l'any 1898, el règim de la Restauració va mostrar-se incapaç d'evitar les protestes, manifestacions i insubordinacions que anaven a succeir al conflicte.

En el cas d'Hospitalet, a banda de la fil·loxera, l'increment de l'atur obrer i de la pobresa de les majories socials a causa de la clausura de les fàbriques locals, també l'any 1898 es va produir un dels desbordaments del riu Llobregat, accentuant a la vegada les pèrdues dels cultius de la Marina, ja afectades per la inflació derivada de l'eliminació d'aranzels.⁸⁵

Si els costos derivats de la guerra- que havien d'implicar una nova onada de recaptacions extraordinàries així com la forçada militarització dels més joves per a dirigir-se a l'illa de Cuba- no fossin suficients; encara es van haver de patir els propòsits de l'aliança entre l'aristocràcia secular, les noves burgesies perifèriques i els partits dinàstics, d'evitar la mobilització, l'opinió i l'acció contestatària, la qual no només va provenir de les masses obreres que en foren les més afectades, sinó que a Catalunya va dur a l'eclosió del moviment catalanista lliberal i catòlic a partir de 1892 amb la "Unió Catalanista". Aquesta organització va sorgir per mor de la confluència dels centres catalanistes que van anar emergint dels anhels federalistes de la Primera República, i diversos sindicats. La "Unió" postulava que els abusos i les crisis que estava patint la nació espanyola tenien el seu origen en un centralisme abusiu i despòtic al voltant de la corrupció del caciquisme dinàstic, tant en termes de poder institucional com ideològic, buscant equitativament l'autonomia administrativa de la regió catalana així com la reivindicació de l'empremta de la seva identitat cultural, les seves històries particulars, la seva implicació en les arts i les ciències, etc.

Finalment, ambdues pulsions van dur a una escissió, que durà l'any 1901 a la fundació de la Lliga Regionalista (sorgida arran de la fusió del Centre Nacional Català, el braç polític de la Unió Catalanista, i de la Unió Regionalista) un partit que representava aquests anhels de reformar les limitacions de l'ordenament jurídic, polític i econòmic de la regió catalana. La Lliga tingué com a òrgan de propaganda al diari "La Veu de Catalunya". Com afirmava un dels primers representants de la Lliga a les Corts de Madrid, Bartomeu Robert i Yarzábal, popularment

85 CALVO, 1995

conegut com a Doctor Robert, les aspiracions catalanistes, lluny d'esdevenir un perill per a la unitat política del país, era un agent actiu per a la revolució de les estructures estatals obsoletes.⁸⁶

L'ampli suport del catalanisme en l'administració municipal i regional de Catalunya fou constant des de la fundació de la Lliga, el qual significava una renovació dels terrenys culturals, econòmics i polítics. Ara bé, sembla que en les eleccions municipals del novembre de 1905, la victòria de la Lliga Regionalista – que va obtenir 12 escons a la ciutat de Barcelona- va dur a un atemptat que anava a tenir el seu ressò en la política catalana dels anys immediatament posteriors.

Aquest succés es produí arran d'una publicació del quinzenari satíric "El Cu-Cut!" on es representava una vinyeta humorística sobre l'enfonsament de l'embarcació militar "Cardenal Cisneros" a les costes de Galícia, provocat pel xoc amb una zona rocosa mentre els oficials confongueren les advertències dels pescadors gallecs amb salutacions. Aquest incident va succeir el 28 d'octubre de 1905, i al 2 de novembre, el "Cu-Cut!" va aprofitar l'ocasió. No era la primera vegada que la premsa catalana feia burla de les autoritats militars d'ultramar. El 1901 la "Veu de Catalunya" també va publicar una vinyeta humorística sobre la feblesa d'una de les millors embarcacions de la flota espanyola.

Sembla que el greuge cap als elements més reaccionaris del cos militar no es va fer esperar, i el dia 25 de novembre de 1905, un nombrós grup d'oficials de la guarnició de Barcelona (uns 300 o 400) es van reunir a la Plaça Reial, i incitats amb visques a l'Exèrcit i a Espanya, es van dirigir a la impremta i redacció del "Cu-Cut!" i a la redacció de "La Veu de Catalunya" on van procedir a la destrucció de tot el mobiliari, les màquines, papers, llibres, etc. Els quals van ser cremats al carrer.⁸⁷

La reacció fou immediata per part dels adeptes al catalanisme lliberal, però també per aquells republicans federals, centralistes i unitaris. Davant els successos, el diputat d'Unió Republicana a Madrid, Nicolás Salmerón i Alonso, va exposar el següent:

(...) España no sabe atar los sentimientos de los españoles (...) Catalanistas: ¿ os ponéis de acuerdo conmigo para llevar la paz a Cataluña? Quereis que vayamos del brazo catalanistas y republicanos a Barcelona para decir: Nuestras ideas difieren (...) pero vamos a exponerslas y sustraerlas en el santo y amoroso regazo de la madre común España? (...) "

Ara bé, per altra banda, Alejandro Lerroux, també dirigent de la Unió Republicana, es va

86 CAMPS I ARBOIX, 1970: 12

87 VV.AA, 2006: 11-12; FIGUERES, 1997: 14-22

desbancar de qualsevol aproximació amb els catalanistes, contra els quals havia incitat a algunes accions violentes.

Davant la proposta de Salmerón, Francesc Cambó i Batlle -advocat i antic periodista de "La Veu" a més d'un dels caps de la Lliga Regionalista- no va tenir cap oposició: *Accepteu, accepteu, tot seguit!*

Així doncs, en un míting de confraternització entre republicans i catalanistes celebrat a Girona l'11 de febrer de 1906, es va fundar la "Solidaritat Catalana" consolidant-ne el comitè executiu constituït per Francesc Cambó de la Lliga; Jaume Carner pels nacionalistes republicans, Josep Maria Vallés pels federals, Josep Roca pels republicans unionistes, Domènec Martí d'Unió Catalanista, Miquel Junyent pels tradicionalistes i Amadeu Hurtado, com a independent. Finalment, la coalició fou un èxit, la qual va aconseguir quaranta-un dels quaranta-quatre escons corresponents a Catalunya en les eleccions generals de l'abril 1907.⁸⁸

Resulta que aquesta convergència que havia de defensar una renovació global del sistema polític de l'Espanya de principis del segle XX, va tenir els seus efectes gairebé immediats a L'Hospitalet, duent a la creació del Foment Autonomista el mes d'abril d'aquell 1906.

L'objecte d'aquesta associació era la de *reunir a tots els elements que desitjin la autonomia de Catalunya y vulguin treballar per aconseguir-la fent us de tots els medis permesos per les lleys*. Per la qual cosa, l'entitat *organizará reuniones y conferencias de caracter politich, literari, social y científic* (...) Així doncs, es va procedir a la confecció dels estatuts d'aquesta agrupació el maig de 1906, establint la seu social en el número 18 i 20 del carrer Major.

La primera Junta directiva del Foment Autonomista estava formada per Josep Parera i Sans, com a president; el metge local Jaume Ysern Hombravella com a vicepresident; Francesc Pastor i Goyta com a tresorer, Anton Barba i Vinyals com a bibliotecari; Jaume Pujol i Trabal com a secretari, Josep Llopis i Mestres com a vicesecretari i els següents vocals: Juan Llarisó, Ceprià Sabadell i Joaquim Llosas. Des de la seva segona reunió ja es va determinar que era necessari organitzar un centre escolar que permetés la formació dels joves hospitalencs en les innovacions pedagògiques de l'ensenyança racionalista i científica, donant un enfocament fonamental a la llengua i la cultura catalana. La comissió encarregada de dur endavant aquests treballs foren: Just Oliveras i Barceló, Josep Vidal, Anton Oliveras i Norta, Anton Batle i Jaume Pujol i Trabal.

A l'octubre de 1908, aquests van formar el Consell de les Escoles, les quals es van situar en el

88 CAMPS I ARBOIX, 1970: 32-46; *El Xipreret. Circular d'informació de l'Ateneu de Cultura Popular. Febrer 1981*. Arxiu del Centre d'Estudis de L'Hospitalet

mateix edifici que el Foment del treball, concretament en el tercer pis, anomenant-se director a Anton Busquets i Punset. Aquesta escola - dirigida tant als infants, com als joves i als adults- tindrà per nom "Les Escoles Catalanes del Doctor Robert" i començaran a operar ràpidament a l'any següent.⁸⁹

Segons exposà el primer secretari del Foment, Josep Llopis i Mestres, en el discurs que va pronunciar per la Festa Escolar celebrada el 19 de maig de 1907, la proposta per a dur endavant la constitució de les Escoles va rebre l'últim impuls per a materialitzar-se d'una visita que feu el cor infantil de les Escoles de Mossen Cinto a L'Hospitalet en 1906.⁹⁰

Al voltant del Foment t es va constituir una de les primeres biblioteques de la vila de L'Hospitalet, a més a més, que es va establir el primer periòdic local "La Ressenya". Periòdic de informació local, Il·lustrat i literari" que es començà a publicar a partir del maig de 1907. Aquesta publicació sirà l'òrgan d'expressió del Foment, on també es recolliran notícies d'actualitat de la vila, a més de publicar-se els programes de les Festes Majors, produccions literàries locals, etc. La finalitat de "La Ressenya" era la d'esdevenir un *registre de fets y una tribuna ab character propi (...) convidem a tots los elements a que'ns ajudin. Seguint lo lema: Respekte y tolerancia en idees y pensars (...)*⁹¹

Gràcies a aquesta publicació – la qual també es va encarregar de recollir les sessions de l'Ajuntament- podem constatar les bones relacions i vinculacions estretes que arribà a tenir el Foment Autonomista amb el "Centre Democràtic Republicà" (fundat el 1901); "La Nova Harmonia"; "El Centro Catòlic" (fundat l'any 1904) i el "Centro Económico, Agrícola e Industrial" i més concretament, amb l'alcalde d'aleshores i president del Centro, **Josep Parera i Gelabert**, que va entrar al consistori local com a representant de la Lliga Regionalista l'any 1904, mantenint-se durant tres legislatures seguides, fins al gener de 1910.⁹² Però sembla que, amb el Casino mantenia uns lligams més pronunciats, ja que trobem a joves socis implicats orgànicament en l'associació: el primer bibliotecari del Foment era Anton Barba

⁸⁹ Llibre d'actes de la societat "Foment Autonomista d'Hospitalet". Arxiu Municipal de L'Hospitalet; MARCÉ I PIERA, 2001: 104-105; *La Ressenya*, 12/05/1907. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

⁹⁰ *La Ressenya*, 25/05/1907. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

⁹¹ *La Ressenya*, 05/05/1907. Arxiu Municipal de L'Hospitalet; El Xipreret. Circular d'informació de l'Ateneu de Cultura Popular. Febrer 1981. Arxiu del Centre d'Estudis de L'Hospitalet

⁹² *La Ressenya*, 04/08/1907. Arxiu Municipal de L'Hospitalet; MARCÉ I SANABRA, 1976; MARCÉ I PIERA, 2008: 15-17; Domínguez, 2021

i Vinyals, fill del condomini Antonio Barba i Gallifa; el vicesecretari Josep Llopis i Mestres i membre de la comissió de les Escoles estava casat amb una filla del condomini Francesc Goyta i Vergés; la directora del cor infantil Adela Oliveras i Codina, filla de Josep Oliveras i Pedrosa, eren veïns i socis il·lustres de l'entitat etc.⁹³

De la mateixa manera, els corresponents de "La Ressenya" com Pere Ferrés, eren socis del Centro i acudien als events que realitzaven. Així doncs, el Dilluns de Pasqua de l'abril de 1907 es va representar "La Mare" de Santiago Russinyol, realitzada per una companyia d'actors de Barcelona els quals van executar una interpretació "força coixa" segons Ferrés. Ara bé, hem d'assenyalar com des del 1900 s'havia establert el quadre escènic del Casino del Centre, integrat pels socis, que aquell any va representar l'obra "d'El Tunel".⁹⁴

Posteriorment, al mes de maig es va organitzar una vetllada literària-musical per a la beneficència dels més pobres, que va implicar una sessió de concerts duts a terme per membres de l'entitat i els seus descendents: el Sr. Sala, va entonar "Montanyes del Canigó"; les joves germanes Massalles interpretaren diverses peces de piano i violí com "La Fantasía", participant en el cant també Adela Oliveras i en una altra peça, la jove Srta. Parera al piano acompanyà a una de les germanes Massalles. A més a més, va intervenir el quintet de corda "La Lira de Barcelona".

A banda també es va procedir a una exhibició de poesia on participaren Daniel Barba, Charles, Lacambra, Vinyals Cabarró i l'infant Sarret, els dos últims – segons exposa el reporter – van causar repulsió amb la interpretació que feren de "L'Esquellarinch". Ferré va destacar sobretot la intervenció del Sr. Peyró *ab son asquerós repertori, que resultava tenir oyents. Aixís ja no extranyem que a molts los sembli vulgar y anti artística nostra llengua prehuada.*

Es veu que es van escolar alguns versos excessivament malsonants i vulgars per a l'oïda del reporter, que exaltat esclamava: (...) *Allò no son poesies ni versos, sino trivials produccions de cervells desequilibrats (...)*⁹⁵ El pare del Sr. Peyró va resultar ben ofès amb aquestes consideracions de Ferrés, i va enviar a "La Ressenya" un seguit de comunicats en els quals es defensava, però que el diari no va publicar mai perquè aquest no pagava les quantitats corresponents.⁹⁶

93 *La Ressenya*, 05/05/1907. Arxiu Municipal de L'Hospitalet. MARCÉ I PIERA; 2001: 104-105; Padró de veïns de 1900. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

94 *Casino Nacional. Magno Acontecimiento Teatral conmemorativo de las bodas de oro con la escena de D. Pablo Píera (1950)*. Arxiu del Casino del Centre de l'Hospitalet de Llobregat

95 *La Ressenya*, 25/05/1907: 3. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

96 *La Ressenya*, 16/06/1907: 3. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

Durant aquella celebració és difícil saber quins empleats trobàvem a l'entitat, el que sí que podem certificar és que l'any 1908, el servei de la cafeteria fou arrendat a Miquel Tahona i posteriorment a Josep Pedrerol o "Pepet del Centro".⁹⁷

La Festa Major d'aquell any 1907 es va organitzar des del consistori local, implicant a totes les associacions del centre de L'Hospitalet i centrant les activitats a l'interior d'aquestes. Les jornades van començar el dia 15 d'agost, amb un ofici matinal a l'Església de Santa Eulàlia de Mèrida i després a la nit al "Centre Democràtic Republicà" s'oferien dues representacions teatrals a càrrec dels seus associats: "La Resclasa" i "El Carro del Vi". L'endemà al matí es va procedir al repartiment d'aliments per a les famílies més pobres de la localitat i també s'oferí un ofici parroquial. A la nit es van representar funcions de teatre al Casino del Centre, a càrrec de la companyia del Teatre Principal de Barcelona dirigit pel Sr. Sanpere on s'anaven a representar "obres de gran èxit", les quals lamentablement no van deixar completament satisfet al públic.

Encara que en les jornades de ball que es van organitzar per al dia 17 i 18, la decoració del Casino del Centre fou excel·lent, donant a l'espai "lo caràcter d'una rondalla fantàstica". Mentre que a "La Nova Harmonia" el dia 16 es van representar "Les Garces" i "Sogres del dia" executades pels socis de l'entitat. A més a més, El dia 17, la família Espanya, va costejar un ofici eclesiàstic on intervingué la gran orquestra de Barcelona i el dia 18 es dugueren a terme balls en les diverses societats de L'Hospitalet, i espectacles cinematogràfics a la cafeteria de Can Carreter- el primer cinema de la vila que havia set inaugurat aquell any.⁹⁸

Hem de destacar com el fet d'haver disposat totes les atraccions i actes de la Festa Major en les diverses entitats de la vila va ser una novetat, que no va resultar agradable a tot el veïnat, ja que -com exposa un hospitalenc a "La Ressenya"- al no realitzar-se cap mena d'activitat al carrer, la celebració es va concentrar exclusivament en els que podien costejar-se accedir a les associacions, per tant, les gentes més humils no van poder participar de les celebracions:

*Nostre Ajuntament tingué molt bon acert en fet netejar y regar nostres carrers; també devem aplaudir la gran obra de procurar aliment pels més necessitosos, però (..) Es que a n'els pobres y a n'els infants que no poden assistir a nostres festejos tamb'els agrada la alegria, tambe'ls plau lo riure (...)*⁹⁹

⁹⁷ MARCÉ I SANABRA, 1972

⁹⁸ La Ressenya, 11/08/1907; 25/08/1907. Arxiu Municipal de L'Hospitalet; El Xipreret. Circular de informació de l'Ateneu de Cultura Popular. Febrer 1981. Arxiu del Centre d'Estudis de L'Hospitalet

⁹⁹ La Ressenya 01/09/1907: 3. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

A més a més, per motius completament diferents, l'alcalde i president del Casino del Centre Josep Parera no va ser present en aquesta Festa Major de 1907, ja que arran d'unes malalties que patia la seva esposa, van marxar una temporada llarga a Sant Hilari Sacalm i no van tornar fins al setembre.¹⁰⁰

En aquesta evidència, trobem com la distància en les condicions de vida entre les classes propietàries i els productors de L'Hospitalet no feia més que augmentar. Al centre s'estava consolidant una regió on predominaven les classes benestants, i, per tant, les tasques d'urbanització i les obres públiques eren una prioritat per l'acció municipal, mentre que a les regions de Santa Eulàlia, Sant Roc, Collblanc i la Marina aquesta es mantenia escassa. Per una banda, a la Marina trobàvem el contrast entre el desplegament de les masies i extensions agrícoles, i, per altra banda, a les zones més pròximes a Barcelona proliferaven els centres industrials – arribant als 35 aquest 1907- i les barriades d'habitatges de construcció cooperativa mancades de condicions d'higiene i de salubritat, així com de serveis públics com l'aigua corrent, l'enllumenat o bé centres escolars.¹⁰¹

En el cas de les zones més pròximes a Sants, les cooperatives, associacions obreres, els ateneus, escoles racionalistes i els locals sindicals adscrits al republicanisme i l'anarquisme, van cobrir aquesta demanda, arran de la despreocupació que tenia el consistori local, la qual s'exemplifica amb una petició que van fer arribar els veïns de Collblanc al consistori local en un ple de l'Ajuntament al juny de 1907. La petició la feren arribar a través del metge titular i aquesta es centrava en la necessitat que el consistori fes alguna cosa respecte a una concentració d'aigües fecals que es donava a la finca de Torra Barrina. La resolució del govern local va ser defensar l'embassament produït per una indústria de tractament de pell, afirmant que no era cap focus de malalties i que el sol s'encarregaria de la desinfecció.

Un altre cas anàleg el trobem durant l'absència de Parera i Gelabert, quan els veïns i propietaris de la Marina, reclamaven una major vigilància; que s'instal·les l'enllumenat públic a la zona i que els hi dotessin de centres escolars pròxims. La resposta de l'Ajuntament fou que *de moment no pot complaurels en tot ni en part per no permetre'l presupost vigent*.¹⁰²

Les prioritats del consistori eren unes altres, com per exemple fou la necessitat d'aconseguir un crèdit extraordinari per part del govern central -a través del diputat a corts del districte de Sant Feliu de Llobregat de Solidaritat Catalana, Laureà Miró i Trepà- per a la millora de la

100 *La Ressenya* 04/08/1907:3; 15/09/1907:2. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

101 MARCÉ I SANABRA, 1976

102 *La Ressenya* 30/06/1907; 18/08/1907. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

carretera de Barcelona a Santa Creu de Calafell, és a dir, la carretera Provincial.¹⁰³

A més a més, en els anys pròxims ens trobem que es començarà a empedrar el carrer Major (1915) i es duran endavant plans d'obres públiques per a reformar la plaça del Mercat, incloent-hi una coberta i pavimentant la plaça (1925) que s'acabaran d'ultimar ja durant la Segona República.¹⁰⁴

Ara bé, respecte a n'aquesta major preocupació del consistori per la urbanització de la vila vella, destaca la voluntat expressa que tingueren moltes de les famílies benestants que hi residien.¹⁰⁵ Com per exemple fou el cas de la construcció de la Rambla Just Oliveras, promoguda per part de tres nets del condomini i primer president del "Centro Económico, Agrícola e Industrial" Josep Oliveras i Llopis. Aquesta rambla va iniciar la segona eixampla de la vila de L'Hospitalet, duent a la urbanització de la masia coneguda com a Ca'l Tres, propietat dels germans Santiago, Asunción i Just Oliveras i Prats, fills de Just Oliveras i Arús, el qual va donar el seu nom a la via. El projecte va ser redactat pel mestre d'obres titular del consistori, Marià Tomàs i Barba, el qual exposava com la construcció de la rambla anava a implicar una gran modernització de la vila, oferint una major comoditat i conveniència per a veïnat.¹⁰⁶

El consistori de Parera i Gelabert va acceptar per unanimitat la seva construcció des del març de 1907. A més van implicar-se perquè la via s'allargués fins a la plaça de l'estació del ferrocarril, i del mateix mode es va aprovar un pressupost extraordinari perquè pogués inaugurar-se com més aviat millor.¹⁰⁷ En el moment en què es va inaugurar, el mestre nacional Miquel Romeu i Madorell – que sirà anomenat fill predilecte de L'Hospitalet el 1919- va dur als infants perquè plantessin un plataner a la rambla.¹⁰⁸

Ara bé, les primeres llicències per a construir-hi edificis ja es van començar a donar a partir de 1908 i 1909.¹⁰⁹

Però bé, tornem a centrar-nos en el Foment Autonomista. Aquesta associació sembla que va tenir un impacte important entre els joves d'aquelles famílies benestants que havien fundat el

103 *La Ressenya*, 28/07/1907. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

104 MARCÉ I SANABRA, 1976: 23-40; VV.AA, 2007

105 MORENO, 2016: 38

106 MARCÉ I SANABRA, 1994: 315-331

107 *La Ressenya* 14/07/1907; 04/08/1907; 08/09/1907; 06/10/1907. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

108 Entrevista realitzada a Josep Marcé i Costadreda, comerciant dins de VV.AA, 1997; MARCÉ I SANABRA, 1976: 39-40 1997

109 VV.AA, 2003: 154-165

Casino del Centre. Com ens assenyala Domínguez, els cognoms de les elits locals com els Arús, Parera i Oliveras, van continuar en el poder municipal passant del canovisme conservador al catalanisme autonomista de la Lliga Regionalista, essent l'alcalde Parera i Gelabert un exemple clar d'aquest viratge.¹¹⁰ Aquest canvi el podem centrar en els primers anys del segle XX, ja que l'any 1898, el Centro va convidar al batle d'aleshores, Joan Herp i Badia, a una funció teatral patriòtica que es feu el 5 de juny a *beneficio de la Suscripción Nacional*¹¹¹ Així doncs, progressivament en el transcurs de la primera dècada del segle XX, la implicació del Foment en el caràcter conservador del Casino anirà aprofundint-se, tornant-se aquest centre una seu electoral favorable als interessos del catalanisme lliberal.¹¹² En una reunió del Foment del novembre de 1909, davant la proximitat de les eleccions municipals, Jaume Pujol Trabal exposa com s'havien de convidar a totes les entitats civils legalment constituïdes per a presentar una candidatura unitària on estiguessin representades totes les forces socials del poble i la proposta fou acceptada. Segons l'article 29 de la llei electoral d'agost de 1907, quan en un districte no es presentaven suficients candidats per a ser elegits; les entitats havien de presentar candidatura per omplir el dèficit de consellers sense necessitat d'elecció popular. Les entitats implicades eren el "Centre Democràtic Republicà", el "Centro Económico, Agrícola e Industrial" i el "Foment Autonomista".

Una mostra d'aquesta aliança la trobarem en la renovació biennal del consistori de 1913, en què arran de l'increment de la població per l'arribada de migrants i la nova divisió territorial en tres districtes, el consistori havia de renovar a vuit dels seus integrants i no els sis habituals. Els quals serien elegits directament per les entitats. En aquest punt, el Casino i el "Centre Democràtic Republicà" van presentar cadascun a quatre regidors, i sol·licitaven del Foment el seu suport; aquest decidí que els seus socis disposarien de llibertat de vot. En aquesta renovació del consistori, tornà a ser elegit el batle Francesc Marcé Codina, essent anomenat primer tinent d'alcalde, Josep Llopis Mestres i trobem per primer cop al consistori un jove soci del Casino i futur líder del Foment Autonomista, Just Oliveras Prats amb només 26 anys.¹¹³

Marcé Sanabra ens exposa com la figura de Just Oliveras Prats esdevé crucial per a comprendre la convergència que arribarà a tenir el Foment Autonomista amb el Casino, ja que quan aquest

110 DOMÍNGUEZ, 2011

111 Fonts d'entitats: *Casino Nacional*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

112 Entrevista realitzada a Matilde Marcé i Piera, 26/10/2021

113 Actes del Ple Municipal de l'Hospitalet de Llobregat (01/01/1914). Arxiu Municipal de l'Hospitalet

sigui elegit batle el gener de 1916 per a posteriorment ser substituït per Josep Rius Casanoves el mes de març, diversos regidors del consistori mostraran el seu rebuig a n'aquesta decisió organitzant una mobilització el mes de març. Aquesta va anar des de la seu del Foment Autonomista al carrer Major fins a casa de Just Oliveras Prats ubicada al cadavant de la façana frontal del Casino. Aquesta entitat va oferir un àpat als assistents d'aquella manifestació.¹¹⁴

Quan arribi l'any 1918, Just Oliveras i Prats tornarà a ser elegit com a batle d'Hospitalet. I el viratge ideològic del Casino a favor del catalanisme lliberal sirà consolidat quan passi a canviar el seu nom pel de "Centre Autonomista de l'Hospitalet". En aquest moment el Casino passarà a esdevenir la nova seu dels catalanistes autonomistes del Foment -que es dissoldrà aquell mateix any en favor de la Lliga Regionalista de Francesc Cambó- ja que com que molts membres i dirigents de l'entitat i formaven part, havien oferit l'espai com a lloc de congregació.¹¹⁵ D'aquesta manera les Escoles Catalanes del Dr. Robert i la seva biblioteca van passar a ocupar el primer pis de l'entitat. En aquells moments, el personal docent oferia educació infantil, elemental i superior. A més feia classes als matins, a les tardes i a les nits per als adults. Entre el seu professorat trobem a: Anton Busquets Punset, Pere Ferrés i Costa, Xavier Vigué, Jaume Pujol i Trabal entre d'altres. A banda hem de tenir present com molts dels fills dels integrants del Casino havien set alumnes de les Escoles des de la seva fundació.¹¹⁶

La injecció d'entusiasme que va produir l'entrada de les Escoles va dur a la proliferació d'un bon seguit de seccions a l'entitat.

Hem de destacar al grup excursionista El Saltadiç, nascut el juny de 1918, que va arribar a tenir una publicació pròpia. Entre els seus integrants, destaca Marcé i Piera a Lluís Casas i Balletbó, Lluís Romanguera, Rafael Ferrer i Seseras o Josep Navarro i Colomé. Aquests passaran a integrar-se amb els anys a Estat Català, i es definiren per els enfrontaments que havien tengut amb els membres més conservadors del Centro.¹¹⁷

Aquesta secció va arribar a celebrar el seu desè aniversari al Casino en una festa de dos dies: El

114 MARCÉ I SANABRA, 1994: 315-331

115 Entrevista realitzada a Josep Tubau i Campamà, 26/10/2022

116 *Llibre d'actes de la societat "Foment Autonomista de l'Hospitalet" (10/02/1918)*. Arxiu Municipal de l'Hospitalet de Llobregat. *El Xipreret. Circular d'informació de l'Ateneu de Cultura Popular. Febrer i Juliol de 1981*. Arxiu del Centre d'Estudis de L'Hospitalet; MARCÉ I PIERA, 2008

117 MARCÉ I PIERA, 2008

dia 16 de juny de 1928 es va realitzar una vetllada literària-musical, on trobem la participació de diversos socis de l'entitat que recitaren poesies, entonaren cants, interpretaren peces de piano i clarinet, a més de realitzar una conferència el Sr. José Oller del "Grop Excursionista de Catalunya" on aprofundia en itineraris d'excursions al Pirineu amb l'acompanyament de projeccions fotogràfiques. Mentre que l'endemà es va fer una gran audició de sardanes als jardins de l'entitat i un ball.¹¹⁸

Fins i tot al Centre Autonomista de l'Hospitalet l'any 1920 es van arribar a celebrar els únics Jocs Florals que s'han celebrat mai a l'Hospitalet de Llobregat, essent president del jurat Felip Pedrell¹¹⁹

Una altra secció que va nèixer d'antics alumnes de les Escoles fou la de l'Orfeó Dr. Robert, que va sorgir el mes de maig de 1922. El seu primer president, Jaume Pujol Trabal, havia desenvolupat diversos càrrecs dins de les comissions del Foment Autonomista.¹²⁰

Aquesta agrupació va caure en un procés de decadència al poc de fundar-se, però va ser reflatada l'agost de 1925. En aquests moments va continuar com a president Jaume Pujol i Trabal, seguit de Bartomeu Sisó com a tresorer, Ramon Oliveras com a secretari i entre els vocals trobàvem a Lluís Oliveras i Norta o a Francesc Marcé Piera, que des de 1924 es trobava com a president del Casino. A més a més, el seu director fou Llorenç Carbonell.

L'Orfeó fou un focus per als joves socis de l'entitat, que va dur al naixement d'altres seccions, com l'Esbart de Dansaires de l'Orfeó Dr. Robert que va tenir com a professor a Ramon Juan, o bé la secció infantil de l'Orfeó que va començar a funcionar el 1926, tenint com a director a Joan Voltet. A més del cant coral, aquesta agrupació va dur a terme diverses activitats, com la celebració d'audicions de sardanes, vetllades musicals, festes d'esbarjo per als orfeonistes, representacions teatrals, excursions etc.¹²¹

Les possibilitats que van oferir l'entrada de les Escoles del Dr. Robert, va permetre integrar dins de la convivència de l'entitat un gran ventall de perspectives i interpretacions que tenien en

118 *Programa del X Aniversari del Grop "El Saltadiç" (1928)*. Arxiu del Casino del Centre de l'Hospitalet de Llobregat

119 MARCÉ I SANABRA, 1972; MARCÉ I SANABRA, 1976: 39-40

120 *Llibre d'actes de la societat "Foment Autonomista de l'Hospitalet"; Registre d'Actes de la Junta del Orfeó Dr. Robert*. Arxiu Municipal de l'Hospitalet de Llobregat)

121 *Correspondència emesa per diverses societats de l'Hospitalet (1924)*. Arxiu Municipal de l'Hospitalet de Llobregat; *Registre d'Actes de la Junta de l'Orfeó Dr. Robert*. Arxiu Municipal de l'Hospitalet de Llobregat

comú la promoció de la cultura catalana a través del coneixement i les arts. Així doncs, mentre trobàvem als caps visibles de l'entitat que eren propers a la Lliga, entre els joves es donaven posicions més progressistes i pròximes amb el republicanisme més independentista i federalista, com veiem en el cas dels joves nacionalistes catalans del "Grop El Saltadiç" que abandonaran l'entitat en 1928.¹²²

Ara bé, per a comprendre aquesta tolerància, trobem la presència que determinats actors polítics rellevants a escala local tenien a l'entitat, com Josep Parera i Gelabert o bé Just Oliveras i Prat. Els quals tenien un caràcter democràtic que ressaltava dels seus predecessors més conservadors, fet que els hi havia permès arribar a acords amb les forces republicanes locals per a constituir llistes unitàries en diverses eleccions municipals. En aquest aspecte, entre els integrants de l'entitat es donaven diferències socioeconòmiques importants, però al cap i a la fi: *es trobaven allà (...) tots eren balladors, tots es necessitaven l'un a l'altre.*¹²³ Per altra banda, trobem que l'entrada de les Escoles Catalanes del Dr. Robert complien un anhel que els condominis i fundadors de l'entitat havien tingut des del principi – com ens evidencia la presència de docents entre els condominis i la primera Junta directiva- que era la vocació d'esdevenir un punt enfocat a la tasca pedagògica a la vila vella, aprofitant per a impulsar la defensa de la cultura, la llengua i el valor de la catalanitat als més joves, un sentiment ideològic que es trobava en aquells pagesos benestants.¹²⁴

En aquell període d'efervescència del primer terç del segle XX, el Casino va anar ampliant el seu repertori de festivitats anuals, i a mesura que s'anaren consolidant les noves seccions, també ho anava fent l'entrada de nous socis i de quotes, que permetien dur endavant noves remodelacions de les instal·lacions, serveis i també diversificar els programes d'activitats. Així doncs, aquest increment d'associats i d'ingressos del Casino els hi permeté l'any 1913, sota la presidència de **Vidal Carnisser**, començar la que seria una tradició pròpia de l'entitat durant molts anys: Muntar un envelat per a la Festa Major d'estiu. La instal·lació de l'envelat implicava que s'obris un forat a la part posterior oriental de la tanca dels jardins de l'entitat – que connectava amb el jardí de Ca l'Adela Oliveras- i així es gaudia de l'era de Ca l'Adela per a disposar un gran envelat quadrangular, amb les veles sostingudes per cordams i sense suport

122 SANTACANA, 1994: 33

123 Entrevista realitzada a Josep Tubau i Campamà, 26/10/2022

124 Entrevista realitzada a Manel Parera i Andrés, 04/11/2022

interior, amb cortines i miralls a les parets; aranyes penjant del sostre, llotges i tarima per a orquestres locals com els Escolans de San Sadurn de Noya o Star. A més a més, com havia succeït amb la sala-teatre, les llotges es distingien per categories i preus. Així doncs els condominis i altres pagesos benestants disposaven de les seves ubicacions exclusives.¹²⁵ Paral·lelament a n'aquest increment de l'activitat, els socis també s'implicaven a l'hora d'organitzar els seus propis balls, per exemple Josep Marcé i Costafreda recorda com va preparar- conjuntament amb el Calona- un ball de Nadal a la sala del Centro, el qual davant la manca de confiança de la Junta que considera que no tindria afluència, va ser tot un èxit; que feu que tornessin a ser reclamats per a celebrar un ball per a la revetlla de Sant Joan de l'any següent. Aquest ball va ser completament gratuït, i del mateix mode la Junta va cedir la sala. Per a l'ocasió els promotors van llogar una banda i al pati de davant de l'entitat hi van situar un piano de maneta on els assistents també ballaven. També en aquella ocasió -de forma excepcional- se'ls va permetre rompre el codi d'etiqueta que es solia aplicar als balls del Casino, perquè els assistents poguessin anar amb mànigues de camisa per a suportar millor la calor.¹²⁶

Ara hem de donar una atenció especial a les circumstàncies que afectaren L'Hospitalet a principis del segle XX. Un fenomen dels més determinants fou la immensa onada migratòria que es començà a desplaçar a L'Hospitalet de les regions del sud-est i el sud peninsular des de l'any 1910, un fet que va ocasionar que la població es doblés, passant dels 4.948 habitants de 1900 als 12.360 que acabarà tenint el 1920. Més de la meitat d'aquesta població emigrada i no catalano-parlant es va haver d'assentar als indrets industrials del nou barri de Collblanc-La Torrassa, que es va constituir arran de l'impuls que els propietaris dels terrenys del turó delimitat per la Riera Blanca i el Torrent Gornal tingueren per a urbanitzar aquest espai, amb unes condicions realment lamentables: carrers sense asfaltar, agrupacions d'habitatges-barraca que no disposaven de cap mena de salubritat, annex i pròxim als residus de les fàbriques i les escombraries. El resultat fou un entramat d'habitatges superposats, laberints i carrerons estrets i aïllats de la resta de la localitat per la Riera Blanca i el Torrent Gornal.¹²⁷

El creixement poblacional de Collblanc-La Torrassa va acabar fent que es tornés un dels

125 MARCÉ I PIERA, 2003; Entrevista realitzada a Manel Parera i Andrés, 04/11/2022;

Entrevista realitzada a Antonio Riera i Barba, 15/12/2021

126 Entrevista realitzada a Josep Marcé i Costadreda, comerciant dins de VV.AA (b), 1997

127 MARIN, 1990; DOMÍNGUEZ, 2011: 92; MORENO, 2016

vèrtex de L'Hospitalet, això si més pròxim de les perifèries barcelonines que del Centre i de Santa Eulàlia.¹²⁸

Totes les famílies que van arribar es van enfaenar en les bòbiles i les fàbriques. Incloent també als més menuts, que sinó eren contractats per a fer rajoles en les bòbiles ceràmiques, s'establien com aprenents, mossos o ajudants en algun taller, petit comerç o explotació agrícola, o en el cas de les noies, com a minyones o treballadores a domicili. En aquests indrets l'escolarització – que ja era deficient també en el barri del centre entre les majories obreres i jornaleres – era inexistent, fins que van aparèixer les iniciatives de les associacions obreres i republicanes, els ateneus, les escoles racionalistes, els grups excursionistes o les corals que van anar proliferant i que foren un focus per a entusiasmar als joves sense futur.¹²⁹

Al mateix temps que anava instal·lant-se aquesta massa de treballadors, els preus dels queviures es van disparar arran de la inflació que va implicar la Gran Guerra (1914-1918), fet que va incrementar les penúries si tenim present que els salaris es van mantenir sota mínims, tot i les avantatges que van tenir diverses indústries arran de les exportacions – sobretot les del comerç agroalimentari. Si les tensions obreres precedents que havien dut a la Setmana Tràgica (1909) i a la vaga de fàbriques i camps del Baix Llobregat (1913) no havien set suficients, aquestes condicions afegides a la repressió que havien patit les associacions obreres a finals del segle XIX, van fer que amb la constitució de la Confederació Nacional del Treball (CNT) l'any 1910, gràcies a les connexions amb Sants, l'anarquisme penetrés fortament entre els obrers hospitalencs, i no només entre els operaris industrials, ja que el 1915, els camperols sense terra de la Marina es van organitzar en un sindicat amb plantejaments propers a l'anarquisme, incorporant-se a la "Federación Nacional de Obreros Agricultores".

D'aquesta manera, les eleccions municipals només disposaven d'una participació del 20-30% de l'electorat, i, per tant, la Lliga Regionalista i Just Oliveras i Prats, arribaren a controlar el consistori – com també succeïa a la resta de pobles del Baix Llobregat – per la immensa quantitat de població que s'acollia a l'abstenció, fins i tot havent-se aprovat el sufragi universal masculí el 1907.¹³⁰

Així doncs, ens tornem a trobar amb una diferència de classe important que permetia comprendre la distància que s'incrementava entre l'Hospitalet del centre i les zones més allunyades. En aquest aspecte, Just Oliveras i Prats i la resta de famílies acomodades de la vila

128 SANTACANA, 2001: 121

129 MARIN; 1990: 30-35; CALVO; 1995: 696

130 CALVO, 1995; DOMÍNGUEZ; 2011: 94-95

eren una minoria dominant, en termes socioeconòmics i polítics.

El govern de Just Oliveras i Prats es trobava alineat amb la direcció que seguia la Lliga Regionalista en l'àmbit nacional, aproximant-se cada cop més amb les oligarquies i aristocràcies pròximes del conservadorisme d'Antoni Maura, ja que l'any 1918 Francesc Cambó va entrar a ocupar el càrrec de ministre de Foment durant el seu govern. En aquest sentit, el consistori hospitalenc també mostrava les seves afinitats amb el govern conservador central, felicitant l'industrial Jose de Caralt i Sala pel seu nomenament com a ministre d'Hisenda. L'any 1920, al final de la segona legislatura d'Oliveras i Prats, L'Hospitalet centre era la zona més edificada de tota la localitat; on també s'aglomerava la majoria de la població, seguit molt de prop pel barri de Collblanc-La Torrassa.

Ja a l'inici del seu tercer mandat, la seva mare, Maria Prats va promoure la primera línia d'autobusos que unia L'Hospitalet amb Barcelona, rebent el vistiplau de l'ajuntament. A més a més, l'estiu de 1924, la companyia va rebre la concessió durant deu anys per a cobrir els trajectes públics entre Barcelona i L'Hospitalet, amb una regulació de bitllets acordada pel consistori local i amb viatges gratuïts per als fills d'obriers i jornalers sota prèvia petició a l'alcaldia.¹³¹

Pel que fa a altres famílies benestants del Casino del Centre adeptes al catalanisme lliberal, els primers anys del segle XX trobem diverses situacions. En alguns casos trobem una destacada bonança en el món dels negocis, com fou el cas dels germans Oliveras i Norta.

Aquests havien treballat en la bòbila de Ca'l Oliveras, conjuntament amb el seu pare Antoni Oliveras i Gelabert, fins que a la dècada dels vint Antonio Oliveras i Norta es va especialitzar en el transport de mercaderies i persones amb carro de cavalls;

Lluís Oliveras i Norta a finals de l'any 1925 va obrir el primer cinema de L'Hospitalet el "Cine Oliveras" i Josep Oliveras i Norta va quedar com encarregat de la bòbila familiar.¹³²

Al mateix temps, Francesc Goyta i Vinyals va tenir un gran èxit en les exportacions agroalimentàries durant aquell període. I aprofitant la bòbila ceràmica que explotava el seu cunyat, Josep Llopis i Mestres, es van associar per a crear una nova fàbrica l'any 1924 dedicada també a la producció de totxo i de rajoles. Ens destaca el seu net, Josep Miquel Goyta i Vendrell, com Goyta i Vinyals d'infant s'havia dedicat a executar petites tasques en les explotacions i arrendaments agrícoles de la família, per a passar després a dirigir el carruatge que transportava els béns agroalimentaris al mercat del Born. Aquestes tasques a la vegada les

¹³¹ MORENO, 2016: 47

¹³² MARCÉ I PIERA, 1997: 133-135

complementava amb l'assistència a les Escoles del Dr. Robert, fins que va passar al col·legi de Maristes de Sants, d'on se'n va anar voluntàriament, per a dedicar-se en exclusiva a l'administració de les finques familiars fins que van obrir la bòbila. Aquesta era d'unes dimensions reduïdes, ja que encara mantenia els processos productius artesanals, per la qual cosa disposaven d'una trentena d'operaris que progressivament se n'aniran reduint a la meitat amb la sofisticació de la maquinària. Goyta i Vinyals s'encarregava dels aspectes d'administració i de gestió dels contractes amb els clients; així com a supervisar la realització dels materials. Una de les manufactures predilectes eren les rajoles de terra vermella de L'Hospitalet primer, però que després passaren a importar del Papiol. Aquestes eren cuites a moltíssima temperatura per a augmentar la seva densitat. Aquest producte era conegut com "el baldosín catalán" i fou una especialitat que compartien d'altres bòbiles ceràmiques hospitalenques, com la Cosme-Toda, la bòbila de Ca'l Oliveras i la de Ca'l Barella.¹³³ Lamentablement, aquesta última bòbila va entrar en un període de crisi durant la dècada dels vint, fins que sirà venuda pel seu propietari en 1936.¹³⁴

Mentres aquestes famílies continuaven enriquint-se, la conflictivitat que es patia entre els treballadors i la patronal hospitalencs estava agafant unes dimensions d'hostilitat i violència cada cop més preocupants que es feien evidents en les llunyanies del centre. En aquest aspecte, arran de la massiva influència que va tenir la Setmana Tràgica, a partir de 1913 la patronal catalana organitzada a través del Foment del Treball va començar a valer-se d'una ofensiva directa per a desmobilitzar als treballadors. Si prèviament es conformaven amb el fet de retallar els salaris o directament despatxar als agitadors, en aquesta ocasió van procedir a contractar a treballadors mercenaris perquè s'infiltrassin en els sindicats de la CNT i d'altres que formessin bandes de pistolers per a assassinar a elements significats dels sindicats. Curiosament, en la "Asociación de Industrias Tèxtils de Sans-Hospitalet", propietat de Josep de Caralt, seran on es constituïran per primera vegada aquestes bandes. Aquesta ofensiva no va tenir l'efecte esperat, ja que la mobilització obrera no va fer més que augmentar. La vaga contra la fàbrica hidroelèctrica de la Canadenca (1919) fou el detonant d'aquest increment de l'organització obrera, instigat per l'acomiadament de treballadors sindicats i l'assassinat de treballadors en els dies en què s'inicià el conflicte al febrer d'aquell any, i que va continuar amb el desplegament de forces policials i militars, la clausura de locals i

133 Entrevista realitzada a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2021

134 MARCÉ I PIERA, 2001

l'empresonament d'uns quatre mil obrers al castell de Montjuïc. Tot i la repressió desplegada, la vaga va dur a una mobilització multitudinària que va paraitzar la ciutat de Barcelona. Entre les respostes institucionals, es va restablir l'organització del Somaten conformant un cos paramilitar de civils, el gener de 1919. A L'Hospitalet encara es conservava aquest cos que datava des del segle XV, enfocat al manteniment de l'ordre en l'àmbit rural. A més a més, aquest comptava amb el beneplàcit de les autoritats públiques, econòmiques i religioses locals. Ara bé, ens exposa Domínguez com al centre de la localitat no va tenir a penes implicació el fenomen del pistolerisme, que es va concentrar en els ravals industrials pròximes a Sants i Santa Eulàlia.¹³⁵ Encara que, l'any 1919, Just Oliveras i Prats va promoure la introducció del primer guàrdia urbà de L'Hospitalet, convocant al juliol una plaça que va ser coberta per Antoni Duch i Soler. La presentació en societat del nou cos policial es feu en la Festa Major de 1919, que va comptar amb un esdeveniment als jardins de Ca'l Llnell-Molines-Espanya, on el Patronat General de Beneficència va organitzar un "kermesse" amb barraques de jocs d'atzar, de destresa, tómbols i menjar.¹³⁶

El maig de 1920, es va aprovar un decret llei que va implicar una gran pèrdua per a la vila de L'Hospitalet. Aquest esdeveniment fou que arran de la necessitat que Barcelona tenia de comptar amb un port marítim on quedessin invalidats els tributs aplicats a les mercaderies, és a dir, un port franc, es van expropiar nou-centes hectàrees de la zona de la Marina, perdent aquesta la seva sortida al mar i la seva platja, duent a una desconfiguració de l'entramat territorial. L'única compensació que es va donar a la vila, van ser 85.000 ptes. a tall d'indemnització, per un port franc que finalment mai es va construir.¹³⁷

El final de la legislatura de Just Oliveras i Prats va arribar el 24 de març de 1923, en una situació quasi idèntica del que va succeir amb la primera destitució de 1916. El governador civil va decidir cessar a Oliveras per situar a Josep Muntané i Almirall. En aquesta ocasió, els seus partidaris van promoure un acte públic el 22 d'abril de 1923, on se li va fer entrega d'una vara i altres distintius propis del batle de la vila. En el programa de l'acte es feia una menció explícita a la vulneració que l'estat central tenia respecte al *representant que (el poble) tria per majoria de*

135 DOMÍNGUEZ, 2011: 119-120

136 *El Xipreret. Circular d'informació de l'Ateneu de Cultura Popular. Novembre 1981. Arxiu del Centre d'Estudis de L'Hospitalet*

137 MORENO, 2016; MARCÉ I SANABRA, 1976: 39-40

vots, sent, per tant, *'ànima catalana (...) fiblada pel fuet del centralisme.*¹³⁸

Aquell mateix any, es va dur endavant el primer pla urbanístic de L'Hospitalet incitat pel consistori local, on es va realitzar un concurs públic d'on sortí guanyador l'arquitecte municipal Ramón Puig i Garalt, el qual va tenir l'encàrrec de crear una cohesió entre les tres zones independents que componien L'Hospitalet, establint ampliacions i sofisticant les infraestructures, perquè s'establissin bones comunicacions amb Barcelona i el Baix Llobregat, impulsant la remodelació de les barriades de Pubilla Cases i Collblanc-La Torrassa perquè esdevingués un espai amb cases baixes unifamiliars i dotades d'àmplies zones enjardinades.¹³⁹ Finalment, l'alcaldia de Muntané i Almirall va ser suprimida l'octubre de 1923, per causa del cop d'estat de Miguel Primo de Rivera, per lo qual va ser anomenat batle Tomás Giménez Bernabé, duent a un procés de repressió que va afectar a tots els partits polítics de L'Hospitalet, quedant Oliveras i Prats al marge de qualsevol activitat política, almenys fins a 1930.¹⁴⁰

138 MARCÉ I SANABRA, 1994: 315-333

139 MORENO, 2016

140 MARCÉ I SANABRA, 1994: 315-333

**LLISTAT DE INTEGRANTS DE LA JUNTA DIRECTIVA DEL
"CENTRE AUTONOMISTA DE L'HOSPITALET":**

Entre 1906-1907:

President: Josep Parera i Gelabert.

Entre 1913-1914:

President: Vidal i Carnisser.

Capítol 4

Casino del Centro Sociedad Cultural, Agrícola e Industrial de la ciudad de L'Hospitalet (1923-1930)

Amb l'arribada del règim dictatorial de Miguel Primo de Rivera es va procedir la uniformització política arreu de tots els territoris de l'estat, duent a la clausura i prohibició dels locals i d'aquells partits que abraçaven inclinacions més lliberals i regionalistes, però sobretot a totes aquelles tendències obreristes i republicanes. En el terreny sindical es feu el mateix, quedant l'excepció de la Unió General de Treballadors (UGT) que fou l'organisme que més avantatges va rebre de la dictadura.

En el cas del Casino del Centre ens trobem que l'arribada del cop d'estat, no va afectar d'una forma important a l'activitat de l'entitat -tot i que va implicar la prohibició de la Lliga Regionalista i la censura del seu representant predilecte en aquells moments, Just Oliveras i Prats- al Casino el ritme de la disposició dels balls, concerts, jornades lírico-musicals, les sessions de teatre o bé la continuïtat de la vessant pedagògica a través de les Escoles del Dr. Robert i el seu Orfeó, van continuar sense cap aldarull ressenyable, més enllà del fet d'haver de canviar de nom el Casino.¹⁴¹

En la nova denominació es va oficialitzar la noció popular de l'entitat, donant un pes major a les iniciatives de promoció de la cultura local i eliminant qualsevol rastre del projecte lliberal i catalanista amb el qual s'havia alineat prèviament, passant l'entitat a agafar el nom de: "Casino del Centro. Sociedad Cultural, Agrícola e Industrial de la ciudad de L'Hospitalet".

Ara bé, tot i la repressió societatària de la dictadura, el Casino va comptar amb la possibilitat de continuar la seva vocació de difusió dels valors, la història i les arts de la cultura catalana, com trobem el setembre de 1924, que es va celebrar un acte en homenatge al dramaturg Àngel Guimerà, on el quadre escènic va representar "Terra Baixa"; es van realitzar exhibicions de sardanes i també recitals de poesia.¹⁴²

141 MARCÉ, 2003

142 *Correspondència emesa per diverses societats de L'Hospitalet (1924)*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

Per a poder comprendre com el Casino va poder continuar promovent aquelles exhibicions de danses folklòriques catalanes així com les obres de teatre en català durant una dictadura representada per una forta oposició als autonomismes perifèrics i una devoció dels ideals tradicionalistes, hem de tenir present com el cop d'estat encapçalat pel capità general de Catalunya, Miguel Primo de Rivera, va comptar amb la col·laboració de les altes cúpules de la Lliga Regionalista i del Foment Nacional del Treball de la patronal catalana per així garantir "la pacificació social" en un clima d'una esgarrifosa lluita entre la patronal i els obrers conscients, que s'havia desfermat amb el pistolerisme i que havia dut progressivament a una mobilització cada cop més massiva de l'anarcosindicalisme a la península. Ja quan la "Unión Patriótica" va prendre el control del govern central, la Lliga Regionalista va ser deixada de banda per les noves classes dirigents.

Concretament a L'Hospitalet, l'establiment de l'alcaldia de Tomás Gimenez va comptar amb el suport de determinats funcionaris municipals. El partit de "Unión Patriótica" s'havia fundat el 1918, i a L'Hospitalet havia comptat entre els seus adeptes amb el jutge municipal, Mariano Martínez Thomas. Aquest col·lectiu minoritari dins del teixit d'organitzacions civils i polítiques hospitalenques, s'autodenominaven "alfonsinos" caracteritzant-se per un rebuig violent i visceral contra qualsevol intransigència antimonàrquica així com qualsevol suport al catalanisme.

El març de 1924, es va establir un estatut municipal que pretenia la institucionalització del nou model de govern centralista i fortament jerarquitzat, duent a una revalidació del sufragi censatari en les eleccions dels regidors municipals, permeten el vot als màxims contribuents. Aquell any, d'un cens de 3.000 habitants de la vila, només votaren 56 persones. En aquest aspecte, la insuficiència del suport popular amb el qual comptaven els seguidors de la "Unión Monárquica" xocava frontalment amb el valiment de la figura de Just Oliveras i Prats a la vila. Per a fer front a aquesta falta de legitimitat, Giménez va implicar-se intensament a millorar la seva imatge pública com a cap executiu local a través d'actes commemoratius organitzats pel mateix consistori així com per les oligarquies immobiliàries, industrials i comerciants tradicionalistes que ocuparen el consistori com Manuel Cabaní, Tomás Sabadell o Carlos de España i de Digoine.¹⁴³

Així doncs, al 21 de desembre de 1925 amb motiu de celebrar el títol de ciutat que havia rebut L'Hospitalet de Llobregat el dia 15, Tomás Giménez es feu un autohomenatge on se li

143 VV.AA, 1997: 165-168

va fer entrega d'una vara d'alcalde ornamentada amb un puny de joiera i on feu un discurs d'agraïment. El qual va aprofitar per a fer escarni públic contra les corporacions precedents, posant en dubte la seva honradesa al cap de l'administració. La reacció de la família de Just Oliveras no es va fer esperar, i a través del "Diario de Barcelona" del 21 de gener, s'exposa com el capellà hospitalenc, Santiago Oliveras i Prats (germà de Just) va dirigir-se al governador civil Milans de Bosch exposant el contingut del discurs de Giménez. Per lo qual, el governador civil va desmentir les seves afirmacions fent elogi de la implicació que les famílies Oliveras o Arus havien dut a terme en les millores urbanístiques, educatives i administratives des de mitjans del segle XIX.¹⁴⁴

La impopularitat de Giménez també va dur a alguna trobada directa amb algun hospitalenc, duent a determinats conflictes que s'acabaven resolent a través de la més cruenta violència. Dolors Marin ens recull el cas de Daniel, un paleta que anava a les sessions de l'Ajuntament a *emprenyar a l'alcalde* atrevint-se a desacreditar la dictadura i a les classes dominants que l'havien promocionat. Essent aquest un menestral i com que no estava cometent cap acte delictiu, les autoritats municipals no sabien com escarmentar-lo, així doncs van decidir encausar al seu pare, un botiguer de la vila. Per a fer-ho, van haver d'apallissar a uns nois per a fer-los declarar que el pare de Daniel havia venut aviram robat; fet que va dur que aquest pogués set engarjolat

La presència d'una minoria dominant arran d'un cop d'estat va tenir una afecció important per a reforçar les aproximacions entre els partits democràtics que patiren la repressió. Una proximitat que s'havia anat perdent a mesura que incrementava la distància socioeconòmica i, per tant, els interessos entre les famílies de "pagesos" benestants de la Marina afectes a la Lliga, amb aquells sectors de menestrals, jornalers i comerciants republicans, més pròxim a les protestes i les lluites per l'emancipació dels treballadors, essent ambdues organitzacions clares representacions de la polaritat hospitalenca: entre la tradició rural de la Marina i la vila vella, i la industrialització de Santa Eulàlia, Sant Roc, Collblanc-La Torrassa.¹⁴⁵

En aquest aspecte, trobem el cas del lliberal-catalanista Josep Oliveras i Norta, membre del Casino del Centre i propietari -com hem dit en capítols anteriors- d'una de les bòbiles ceràmiques de la vila vella; aquest mantenia una relació de cordialitat veïnal amb un dels dirigents del Partit Democràtic Republicà, Josep Piera i Ros, membre de L'Harmonia.

144 MARCÉ I SANABRA, 1994; VV.AA, 1997: 167; MORENO, 2016

145 MULERO, 2017

Tot i que ambdós eren adversaris en els plebiscits municipals, no tenien cap impediment en felicitar el guanyador personalment quan acabaven les eleccions. I una mostra de la reciprocitat que compartien aquests veïns de la vila vella, la trobem quan l'any 1924 Josep Piera es trobava construint la seva residència familiar al carrer Tarragona. En una ocasió, es va presentar Oliveras Norte preguntant-li a Piera a qui li havia comprat els cairons de terra que havia d'emprar: *perquè a mi no!* li va exclamar. Aleshores, Piera li va respondre que encara no els havia pogut comprar perquè no disposava dels fons suficients, així doncs l'endemà al matí, es va aturar un carro de Ca'l Oliveras – gestionat per un dels germans d'Oliveras Norte – carregat dels cairons que necessitava Piera, i els hi va entregar sota la promesa que els hi pagués quan li fos possible.¹⁴⁶

En un altre sentit, tot i que el govern de Giménez no disposava del suport popular si que fou un consistori que va continuar les projeccions urbanístiques dels consistoris precedents. Així doncs, el pla urbanístic que va dissenyar Puig i Gairalt el 1923, sirà presentat en 1926 i aprovat dos anys després. Ara bé, aquella unitat i cohesió que havia d'implicar el projecte per a unir els tres nexes de població de L'Hospitalet, es va centrar quasi exclusivament amb la vila vella i els seus voltants. Així que es va pavimentar bona part de la rambla Just Oliveras, del carrer Progrés, el carrer Llobregat o el carrer Buenos Aires; es va instal·lar el clavegueram, es va construir la Casa de Correus i el local de Telègrafs així com es va reestructurar la plaça del Repartidor. Mentre que la barriada de Collblanc-La Torrassa no disposarà de camins empedrats fins a l'any 1933, tot i la demanda que els seus veïns havien fet ja a l'any 1912.

Del mateix mode, la instauració dels traçats de les línies de comunicacions i de circulació dels transports es va deixar a les companyies de busos i els ferrocarrils. Una de les quals, Oliveras S.A – fundada per la mare de Just Oliveras, el qual havia esdevingut el seu gerent – va encarregar-se de gestionar els trajectes que havien autoritzat les autoritats municipals a partir de 1926. D'aquesta manera, la companyia va comptar amb l'explotació exclusiva dels itineraris que comprenien el transport urbà públic, privat i també les connexions interurbanes de Barcelona amb Cornellà, Sant Joan Despí, Sant Boi, Sant Feliu, etc. És a dir, sent l'empresa que monopolitzava la connexió de la ciutat Condal amb el Baix Llobregat.¹⁴⁷

146 Entrevista realitzada a Matilde Marcé i Piera, 26/10/2021

147 MORENO, 2016: 51

En aquests temps de la dictadura primoriverista, les famílies benestants de "pagesos" de la Marina van continuar la seva ascensió socioeconòmica tot i haver set relegats del consistori municipal, com podem veure amb el cas dels profits que va obtenir la família Oliveras i Prats amb les concessions per a explotar les vies de connexió de la vila vella; o bé el creixement de la demanda de material de construcció de les autoritats públiques barcelonines durant els anys vint a causa de l'Exposició Internacional de 1929, la construcció del Metro i el creixement urbanístic per a fer front a les ones migratòries. Aquesta demanda havia permès que molts dels descendents de condominis i socis del Casino poguessin incrementar els seus beneficis, duent a la fundació de noves indústries, com fou la bòbila de Ca'l Goyta l'any 1924, de la que ja he parlat prèviament.¹⁴⁸

En aquest aspecte, les transformacions de les elits econòmiques i polítiques de L'Hospitalet eren similars a les d'altres poblacions del Baix Llobregat. Es va perdre definitivament la influència i domini de la noblesa, en favor d'aquesta burgesia industrial, comerciant i financera, duent a l'auge de la industrialització – com fou el cas de la "Compañia Española de Indústria Química del Prat- i dels enllaços matrimonials de les elits locals amb els grans terratinents de Barcelona, fet que implica el seu trasllat a la ciutat.¹⁴⁹

Ara bé, tot i que hem anat destacant la distància que s'anava pronunciant entre aquelles famílies benestants i els masovers, arrendataris i menestrals; aquest fet no havia d'implicar necessàriament un despotisme de classe per part d'aquestes famílies o d'abús de les seves posicions com a directors i propietaris de mitjans productius. Per exemple, trobem el cas de com a la bòbila de Ca'l Goyta durant els anys vint, Francesc Goyta i Vinyals sempre havia mantingut una relació cordial i de respecte mutu amb els seus treballadors, on si es donava el cas que l'encarregat de fer els pagaments no era present i els operaris demanaven els seus salaris, ell els hi donava de la seva butxaca, ja que *li posava nerviós només de pensar que hi havia algú esperant per cobrar*.¹⁵⁰

D'un mode semblant, a casa de Josep Parera i Gelabert sempre havien tingut minyones i mossos interins, un dels quals en una ocasió va patir un greu accident arran del seu caràcter intrèpid i agosarat per a posar-se en perill competint amb els seus companys, finalment es va fracturar l'esquena i va morir, passant la seva última agonia sota l'atenta preocupació, les

148 MARCÉ, 2001: 104-105

149 CALVO, 1995

150 Entrevista realitzada a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2021

cures i les atencions de la família Parera¹⁵¹

Pel que respecta al Casino del Centre, hem de recordar com en ple període de dictadura és quan fan eclosió les seccions que van sorgir del focus d'atracció de l'Orfeó i les Escoles Catalanes del Dr. Robert.

Tot i l'efímera primera organització que va tenir l'Orfeó Doctor Robert, l'agost de 1925 es va tornar a constituir com a secció interna del "Centre Autonomista de L'Hospitalet de Llobregat" – en els registres de les actes de l'entitat, encara conservaven la denominació anterior, declarant-se adversos a les imposicions i censures de la dictadura.

En aquells moments, a la presidència de la Junta Directiva comptaven amb Francesc Marcé i Piera, el qual havia set vocal de la Junta de l'Orfeó i també havia participat del quadre escènic de l'entitat. Aquesta íntima vinculació va permetre a l'agrupació dels joves associats reprendre l'operativitat de l'Orfeó perquè fos un grup motor per a impulsar noves seccions i activitats, essent per aquells moments director de la coral Llorenç Carbonell. Així doncs, trobem que es crearà una agrupació d'excursionistes entre els integrants de l'Orfeó, que faran la seva primera sortida el mateix agost de 1925. I arribat el mes d'octubre, van decidir organitzar una agrupació de danses populars catalanes "L'Esbart de Dansaires de L'Orfeó Dr. Robert", sent-ne professor Ramon Juan.¹⁵²

El mateix mes d'octubre la Junta de l'Orfeó es va reunir amb Francesc Marcé i Piera perquè poguessin valer-se de la sala del centre un diumenge de cada mes, i tots els diumenges i festius en horari nocturn per a poder fer les audicions de sardanes així com disposar de l'entitat perquè els orfeonistes poguessin realitzar-hi festes. Finalment la proposta va ser acceptada el dia 8, i el dia 11 d'octubre de 1925 van començar les audicions de sardanes. Ja al dia 25 d'octubre es va fer una gran ballada de sardanes organitzada per l'Orfeó que fou tot un èxit, aquesta rapidesa manifesta el compromís que demostraren aquells joves socis. Duent al fet que la Junta directiva del Casino decidís donar via lliure als orfeonistes perquè poguessin promoure les activitats que consideressin.¹⁵³

Així doncs al mes de desembre es va fer la presentació oficial de "l'Esbart de Dansaires de

151 Entrevista realitzada a Manel Parera i Andrés, 04/11/2022; *Padró de veïns de 1900*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

152 *Actes de la Junta de l'Orfeó Doctor Robert*. 09/08/1925; 03/10/1925. Arxiu Municipal de L'Hospitalet; MARCÉ I SANABRA, 1972

153 *Actes de la Junta de l'Orfeó Doctor Robert*, 03/10/1925; 25/10/1925. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

l'Orfeó Doctor Robert", el qual va ser acompanyat per la "Cobla Barcino". Entre el repertori de danses interpretaren els ballets de "L'espanyoler", "el Bergadé"; "La patatuf del Camp de Tarragona" o "L'indiot de la Seu d'Urgell".¹⁵⁴

La ràpida bona acollida que va tenir l'Orfeó aquell 1925, va fer que a finals d'any es proposés la creació d'una secció infantil, que hauria de ser dirigida per Joan Voltet, l'antic mestre del "Chor Infantil de les Escoles Catalanes del Dr. Robert".¹⁵⁵

Finalment, aquesta coral començarà els seus assaigs el gener de 1926, fent la seva primera representació al març.

Veient els orfeonistes la gran acollida que havien tingut tant l'Esbart com la coral, van decidir sol·licitar a la Junta del Centre que els hi permetés disposar de la sala-teatre per tota la temporada de Quaresma, per a poder realitzar concerts, obres teatrals i d'altres festes.

Fent la mateixa petició per a la temporada de 1927.¹⁵⁶

Així doncs, durant la celebració de la Quaresma el febrer de 1926, la companyia d'aficionats de l'Orfeó van preparar una funció de Teatre Líric Català, on es va representar un sàinet de Lluís Millà titulat "A Cal Sabater", una sarsuela titulada "Sense Jutjes" on participà "l'Esbart de Dansaires de l'Orfeó" amb un ballet propi i "La Marmota", una sarsuela catalana.¹⁵⁷

Sembla que el grup d'aficionats al teatre que sorgí de l'Orfeó, es va afegir al quadre escènic de l'entitat que va intervenir el dia 8 de desembre de 1927 a la Festa Major d'Hivern, representant "L'Alcalde de Stilmonde" i una comèdia d'un acte de J. Ubach. Aquesta secció de teatre s'anomenarà "Amics de l'Art i de les Lletres", i també actuarà en un Festival Artístic que va organitzar la secció de forners mecànics dels Tallers dels Alts Forns de Catalunya (La Farga) l'Abril de 1930.¹⁵⁸

Veient com aquest Festival Artístic tenia com a objectiu recaptar fons per a ajudar econòmicament a un operari malalt anomenat Lluís Nadal Brotons, podem afirmar que el viratge catalanista-lliberal que havia anat adquirint el Casino, també permeté que diversos menestrals més humils s'aproximessin a l'entitat, i, per tant, que es comencessin a donar

154 *Acta de la Junta de l'Orfeó Doctor Robert*, 27/12/1925. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

155 *Acta de la Junta de l'Orfeó Doctor Robert*, 22/12/1925. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

156 *Acta de la Junta de l'Orfeó Doctor Robert*, 26/01/1926; 14/03/1926; 27/12/1926. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

157 *Centre Autonomista de L'Hospitalet*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

158 *Programa de mà del Casino del Centre. Festa Major d'Hivern de 1927; Programació del Festival Artístic del 26 d'Abril de 1930*. Arxiu del Casino del Centre de L'Hospitalet de Llobregat)

l'arribada d'integrants amb visions cada cop més allunyades del conservadorisme secular. L'obertura ideològica que implicà la presència d'aquestes seccions de joves entusiastes, permeté que el Casino continués col·laborant en determinats actes amb membres del Centre Democràtic Republicà i L'Harmonia, com ho feren amb la representació de El Místic de Santiago Rusinyol als anys vint.¹⁵⁹

Per acabar de definir aquesta pulsio reformadora que s'estava instal·lant al Casino del Centre, disposem de dos episodis rellevants:

El primer es produí en la celebració de la processó del Corpus el juny de 1925, on la Junta directiva del Casino va decidir notificar al batle que no participaria com a entitat, sinó que deixava als seus socis que anessin segons la seva voluntat. A la vegada en aquesta notificació exposava el president d'aquell moment, Francesc Pastor Goyta, com l'entitat es mantenia fidel a les indicacions de les autoritats locals, i que així ho havia demostrat amb la seva presència en la visita que feu la reina Victòria de Gran Bretanya, esposa d'Alfons XIII aquell any.¹⁶⁰

El segon episodi es va originar un any després, i va sorgir arran de la tensió que es va produir entre la institució eclesiàstica local i l'Orfeó Dr. Robert. El pretext per aquesta controvèrsia, fou que la Junta de l'Orfeó conjuntament amb la Junta directiva del Centre van decidir que seria necessari que l'agrupació orfeonista comptés amb una Senyera beneïda, per la qual cosa es van recollir fons per a la seva confecció a través de jornades festives¹⁶¹

En un primer moment, la companyia de les germanes Franciscanes es va negar a brodar-la, fet que va a que l'encàrrec fos disposat als tallers de Ca'l Jorba.

Mentre es procedia a la manufactura de l'emblema, una comissió de l'Orfeó es dirigí al rector mossèn Manuel Gironés per a sol·licitar els seus serveis per a realitzar una missa on participessin les joves i els joves orfeonistes i beneir la Senyera. Aquest s'hi va negar, fet que va dur a un intercanvi epistolar insistent, entre el director de l'Orfeó, el mossèn i el president del Casino, on remarcaven la devoció i fidelitat cristiana dels membres de l'Orfeó per la qual havien de poder disposar d'un emblema sacralitzat. En aquest aspecte, hem de destacar que al Casino hi havia una gran diversitat de posicions respecte a la devoció eclesiàstica i cristiana, les quals eren capaces de conviure sense aldarulls ni fissions.

159 MARCÉ I SANABRA, 1972

160 *Correspondència emesa per diverses societats de l'Hospitalet (1925)*. Arxiu Municipal de l'Hospitalet

161 *Actes de la Junta de l'Orfeó Doctor Robert, 29/11/1925*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

D'aquesta manera trobàvem a Francesc Goyta i Vinyals, que era una persona completament adversa a les litúrgies i al fet "d'anar a missa" i, per altra banda, a Josep Parera Gelabert, que tenia una forta devoció cristiana, arribant fins i tot a passar un mes a l'any a l'Abadia de Montserrat.¹⁶²

Ara bé, tot i aquesta diversitat d'interpretacions, els orfeonistes sí que manifestaven una devoció genuïna per la fe cristiana, però no d'una forma unívoca i ortodoxa, com volia el mossen Gironés. D'aquesta manera aquest mantenia la seva oposició a beneir la Senyera afirmant que l'activitat de l'Orfeó -sobretot en la festivitat organitzada per la Quaresma de 1926- un focus de desviació de la perfecció moral que l'església intentava inculcar a la comunitat. Per una banda, pel fet d'incitar al goig en el període de Quaresma que requeria moderació i solemnitat; i, per altra banda, perquè les festivitats dels diumenges que feia el Casino i els orfeonistes havien fet que l'assistència a les funcions parroquials minvés. Amb el transcurs del conflicte el mossèn només acceptava beneir la Senyera si a l'eucaristia no tenia participació la coral femenina de l'Orfeó, fet que dugué que en una reunió general els integrants de la secció decidissin rompre relacions amb la parròquia.

D'aquesta manera trobem, com l'obertura ideològica iniciada amb les Escoles del Dr. Robert i els joves orfeonistes expressava una transformació en les relacions de gènere entre els integrants més joves del Casino. Aquesta ja havia començat amb la Comissió de Dones de les Escoles del Dr. Robert a 1907, amb iniciatives com la recollida de fons per a finançar una Senyera per a "l'Esbart Cantayre" de les escoles¹⁶³, i progressivament quan les alumnes d'aquelles escoles s'anaren fent majors, van dur a l'arrelament d'una igualtat de gènere a través de la seva implicació en l'entitat. Tot i que no trobem a dones en els càrrecs orgànics de les Juntes de l'Orfeó o del Casino si que podem constatar com aquestes tenien una major agència i capacitat d'intervenir activament en les exhibicions de dansa, teatre i cant que duïen a terme.¹⁶⁴

Fou la defensa d'aquesta igualtat així com la llibertat per exercir la fe sense la subordinació a l'autoritat eclesiàstica el que dugué a rompre les relacions amb l'església local, fet que va dur que l'Orfeó Dr. Robert canviés el seu nom pel "d'Orfeó Hospitalenc", per així mostrar

162 Entrevista realitzada a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2021; Entrevista realitzada a Manel Parera i Andrés, 04/11/2022

163 *La Ressenya*, 06/10/1907. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

164 Entrevista realitzada a Pilar Firmas i Muray, 15/10/2022

d'aquesta manera com s'obria com a coral disposada a tota la localitat.

A continuació, es produïren un seguit de xocs més amb la institució eclesiàstica, fins i tot amb la seu del Bisbat de Barcelona, i acabaren de concloure la benedicció el mes de març de 1928. En aquest procés, els integrants de l'Orfeó només van acudir a l'inici de la missa, dirigida pel mossèn Antoni Taulet i Vilaplana, i en el moment en què va estar beneïda l'estelada, es retiraren en silenci al Casino on van realitzar la seva pròpia celebració. Lamentablement, les crispacions generades dins de l'Orfeó pel conflicte eclesiàstic, van conduir a un desencant entre els seus integrants, que van dissoldre l'Orfeó Hospitalenc el 19 de maig de 1928. Aquesta fou la decisió a la qual va arribar una comissió integrada pel president del Casino del Centre d'aquell moment, **Joan Elías Estadella**, conjuntament amb Wildret Brau – que havia set president de la Junta de l'Orfeó a 1925- el director de l'Esbart, Ramon Juan; Agustí Cuyas, Josep Navarro, Joan Massagué – que també havia set president entre 1926 i 1928- i Jaume Pujol i Trabal – el primer president de l'Orfeó Dr. Robert.¹⁶⁵

Ara bé, tot i la desfragmentació de l'Orfeó els seus integrants van continuar sent-ne socis, i tot que no fos a través d'una secció autònoma integrada en el cos de gestió l'entitat, els que havien set els seus representants van continuar promovent activitats, però com a socis, com trobem amb l'espectacular celebració que es feu en la Festa Major d'estiu de 1929, en un programa de festivitats que s'estenia des del dia 16 al 19 d'agost.

El mateix dia 16, a la nit es va realitzar una funció teatral extraordinària, on va intervenir una companyia de sarsuela i d'òpera espanyola dirigida per Laureano Riba; comptant entre els actors a Baltasar Banquells – que també feu de director- Emilio Vendrell com a tenor, el cantant d'òpera Gabriel Olaizola i les cantants Sofia Verger i Mercedes Casas així com la actriu còmica Carmen Valor. El repertori de les funcions va incloure "La Ventera de Ansó" i "En Sevilla está el amor" comptant amb els cants d'Emilio Vendrell en els intermedis. El preu de l'entrada era bastant car comparat amb les Festes Majors anteriors: el seient costava 4 ptes i l'entrada general de les llotges costava 2 ptes. Hem de tenir present, com per exemple, a la temporada de Quaresma de 1926, els orfeonistes posaren els seients a 1,25 ptes. mentre que l'entrada de la llotja eren 0,75 i la general a 0,5 ptes.¹⁶⁶

Ara bé, els socis continuaven disposant de les llotges i localitats pròpies, les quals eren

165 MARCÉ SANABRA, 1972; *Acta de la Junta de l'Orfeó Dr. Robert*, 12/02/1928. Arxiu Municipal de l'Hospitalet

166 Fons d'entitats: *Centre Autonomista de L'Hospitalet*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

reservades per 2 ptes durant aquella Festa Major de l'estiu de 1929.

El dia 17 al migdia, es feu un *distinguido baile de sociedad* que va comptar amb l'orquestra dels "Escolans de San Sadurní de Noya" dirigits per A. Torelló. Després a partir de la tarda del 17, es feu un ball cada tarda i nit fins al dia 19, disposant dels "Escolans de San Sadurní de Noya" i també l'orquestina "Star" dirigida per A. López.

Paral·lelament abans dels balls, es realitzaren diversos concerts en els jardins de l'entitat, els quals havien set exquisidament decorats i il·luminats per Josep Campreciós, i el jardiner d'aleshores Rafael Piera, el qual havia substituït a Joaquim Piera també anomenat "Quim el Jardiner". Cal ressaltar, com aquest interludi previ als balls, en la Festa major d'estiu es feia a l'exterior, en l'envelat que s'aixecava tirant la paret del pati posterior de Ca l'Adela Oliveras -el qual solia ser disposat pel Sr. Baliarda de Molins de Rei- però a la Festa Major d'hivern es feia a l'interior, a la cafeteria regentada per Josep Pedrerol.

En aquesta Festa Major d'estiu de 1929, trobem que s'oferien presents a les joves assistents així com el sorteig de "*artísticas toias*".¹⁶⁷

En aquest punt sembla necessari exposar en detall quines eren les danses i coreografies més recurrents en els balls que celebrava el Casino, gairebé des del seu origen.

L'informant més apte per a exposar-nos en què consistien aquests balls és sens dubte Josep Tubau i Campamà, net de masovers i comerciants de la Marina, el qual formà part de la primera colla de joves menors d'edat que es va integrar al Casino a la dècada dels quaranta, per a poder iniciar-se en les destreses del ball.

Entre el repertori de les danses pròpies del Casino, Josep ens exposa el que era anomenat el "vals socis". En el transcurs de la peça que estigués tocant l'orquestra, de sobte, un dels músics avisava que arribava el moment del "vals socis", en aquest moment les parelles de ball realitzaven dos cercles concèntrics al mig de la pista. Al cercle interior, se situaven els socis més veterans, els quals seguint el ritme de l'orquestra anaven caminant en una direcció concreta, mentre que el cercle exterior, compost pels socis novicis, anaven desplaçant-se en sentit contrari ballant. I després, en un moment determinat es feia un canvi en l'execució, a dins passaven a ballar i a fora a caminar. Com que el ritual implicava la compenetració de dos conjunts en direccions oposades, a vegades podia dur a una mena de caos si no es disposava de suficient control sobre la coreografia, per aquest motiu a la dècada dels

¹⁶⁷ Programa de mà del Casino del Centro Hospitalet. Festa Major d'Hivern de 1927; Programa de mà de Casino del Centro. Sociedad Cultural, Agrícola e Industrial de la ciudad de Hospitalet. Fiesta Mayor de 1929. Arxiu del Casino del Centre de L'Hospitalet de Llobregat

quaranta recorda Josep que i hi havia un noi anomenat "el Reiet" que s'encarregava de dirigir l'alternança dels dos cercles.¹⁶⁸

Aquesta dansa a la vegada remarcava la distinció dels ritmes i l'harmonia que hi havia entre els grups més majors i els més joves de l'entitat, uns s'exaltaven i els altres es mantenien més calcats, i viceversa.

Un altre dels balls – com trobem a la Festa Major d'estiu de 1929- era el "de Rams" o "dels fanalets" en què les noies rebien un petit ramellet per al canell o bé un fanalet que li entregava la seva parella de ball en un moment concret en què l'orquestra interpretava una peça. Aquest obsequi no era considerat com una mostra d'afecte o d'interès emocional per la parella de ball, sinó només un obsequi innocent. Ara bé, "el ball de la Toia" sí que era emprat com a ritual per a declarar els sentiments amorosos a l'estimada, en aquest ball es realitzava la rifa d'un objecte de luxe o bé artístic o un ornament, el qual el guanyador entregava a la seva parella de ball, fent una mostra pública de l'afecte i de l'interès a realitzar un compromís més seriós i manifest respecte a la persona escollida.¹⁶⁹

Ara hem veig obligat a detallar les característiques que tenien els balls dins de la cohesió social que es donava al Casino. Trobem doncs que el pretext recreatiu i lúdic de les jornades de diversions entre generacions i entre sexes que implicaven els balls, eren moments de gran transcendència per a les famílies benestants i no tan benestants que es concentraven com a sòcies del Casino del Centre, ja que era on es feien els emparellaments i es pactaven les futures núpcies.

Fins i tot, des de finals del segle XIX, es va establir una institució pròpia del Casino a través dels anomenats "carnets de ball" que rebien les joves assistents, en les quals es disposaven ordenadament els repertoris que l'orquestra anava a tocar, i on la jove podia apuntar el nom dels joves que s'aproximaven a elles per a demanar-los determinats balls. Aquesta pràctica a la vegada estava moralment controlada per part de les mares de les joves, ja que es procurava que es donés una certa redistribució de les noies entre els diferents joves que assistien, perquè tots poguessin ballar. Quan es produïa el cas que una noia prometia molts de balls a una mateixa persona, es començava a crear el rumor i a la vegada a prefigurar entre les mares d'aquestes, les possibilitats que hi hagués un interès més íntim.

Hem de tenir present, com ens exposa Josep Tubau, com en els balls d'aquells moments les

168 Entrevista realitzada a Josep Tubai i Campamà, 26/10/2022

169 Entrevista realitzada a Xavier Bordas i Orpinell, 12/11/2022

mares s'encarregaven de pactar o acordar determinats enllaços matrimonials entre les famílies més adinerades, per aconseguir el que es coneix com un "bon casament" que permetés incrementar el patrimoni familiar i ascendir socioeconòmicament: *aquí va haver-hi una època en què els casaments els arreglaven els pares, els que tenien calés amb els que tenien calés, i nosaltres com que erem els més pobres ho feiem més senzill, era amb qui volíem nosaltres* ens exposa Josep. El qual coneguen les implicacions d'aquest ritual, va emprar el "carnet de ball" com a un instrument per a declarar-se a la que seria la seva futura esposa, Mercé Audí, quan en una ocasió aquesta només li podia oferir uns pocs balls, per la qual cosa ell li va respondre que: *si no balles tots els balls amb mi, jo no ballo!*.¹⁷⁰

La tendència a establir els enllaços entre els grups d'un mateix estatus, ens exposa Mascarell, era habitual en societats molt jerarquitzades on es donaven determinades sancions morals si no s'obtenien millores patrimonials i de classe en els casaments, missió en la qual intervenien els pares, ja que no hem d'oblidar com des de principis del segle XX les filles de les famílies benestants de L'Hospitalet, es comprometien amb metges, advocats, petits industrials, funcionaris públics, etc.¹⁷¹

En aquest interès per a l'ascensió social, el "carnet de ball" esdevenia un dispositiu que permetia a les mares monotonitzar els balls que les seves filles concedien, per a conèixer tant les inclinacions dels possibles pretendents com les predileccions d'aquestes, i així poder dirigir la voluntat de les seves filles envers les estratègies més adients per als interessos familiars. Una mostra d'autoritat parental que no estava exempta de negociacions, de conflictes i de resignació.

D'aquesta manera, m'exposen diversos informants com molts d'emparellaments i matrimonis dels socis actuals i els més veterans es van formar en les sessions de ball del Casino, un fet que també trobem entre els descendents de condominis, com ens contava Antonio Riera quan es va enamorar en la seva infantesa de la que seria la seva esposa, aquella nena amb els "cabells d'or", Glòria Mitjavila – també descendent de famílies benestants de la vila.¹⁷²

En aquest sentit, no hem d'oblidar com des de la fundació del Casino del Centre, els seus promotors ja disposaven de llaços matrimonials i consanguinis entre ells, i d'aquesta manera els balls i els espais recreatius van permetre reforçar que es mantingués una certa

170 Entrevista realitzada a Josep Tubau i Campamá, 26/10/2022

171 MASCARELL, 2006

172 Entrevista realitzada a Antonio Riera i Barba, 15/12/2021

endogàmia entre aquelles famílies benestants de la Marina.¹⁷³

Per tant, no ens resulta estrany que des de l'imaginari col·lectiu local, el fet de formar part d'una entitat en un període concret- recordem l'enemistat simbòlica entre el fet de ser membre del Centro o de l'Harmonía- fos un assumpte identitari de primer ordre dins de la comunitat de la vila vella, ja que implicava el fet d'entrar en un determinat cercle d'afinitats morals, amistats i inclús un àmbit reproductiu concret, una exclusivitat per establir enllaços.¹⁷⁴

Si no fossin suficients els imperatius i les sancions morals que incidien a buscar un "bon casament" i els cercles exclusius que es generaven al Casino, també hem de tenir present com els enllaços entre famílies de condominis a la vegada implicaven que els títols de propietat es mantinguessin en els mateixos cercles de parentiu, permetent una centralització de la transmissió, que permetia assegurar que aquella "gran llar comuna" que es va edificar en una vila vella encara dominada per les residències aïllades, comptaria amb els vincles emocionals i de pertinença que permetria la seva continuïtat. Gràcies als esforços, diners i el temps particular que van dedicar-hi els condominis i diverses famílies de socis per a costejar i construir les infraestructures, disposar les reformes i les millores de les instal·lacions, en un espai de convivència quotidiana on anaven actualitzant la seva lleialtat.¹⁷⁵

Aquestes connotacions s'anaven transmetent de pares a fills, i d'aquesta manera els més petits – fossin o no descendents de condominis- des de ben prompte passaven a "habitar" l'entitat com una part indissoluble de la seva pròpia biografia, on formaven les seves primeres amistats i experiències comunitàries. Per exemple, Antonio Riera ens exposa com en la seva infantesa havia compartit jornades de joc i fins i tot aula escolar amb els membres de la família Arús, i de la mateixa manera Manel Parera afirmava que: *jo sempre he viscut el Casino (...) això és casa meva (...) havia jugat al pati, a disparar amb escopeta de balins (...) he rigut, he plorat (...) li tenc molt de carinyo*.¹⁷⁶

De la mateixa manera, la comunitat de famílies benestants i no tan benestants que es van

173 MASCARELL, 2006: 354; Entrevista realitzada a Manel Parera i Andrés, 04/11/2022

174 Entrevista realitzada a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2021

175 Entrevista realitzada a Josep Maria Goyta i Vendrell, 03/11/2021

176 Entrevista realitzada a Antonio Riera i Barba, 15/12/2021; Entrevista realitzada a Manel Parera i Andrés, 04/11/2022

anar mantenint durant generacions i generacions en les jornades de ball, de teatre, en els concerts, les juntes generals o les Festes Majors, constituïen una comunitat moral pròpia que com si el Casino es tornés una mena de temple laic. Establint un indret on s'unificaven diverses famílies particulars amb els seus avantpassats comuns; on s'anaven recordant i transmetent les victòries, els desafiaments i les gestes dels avis i besavis, conjuntament amb la d'aquests prohoms de L'Hospitalet que fundaren l'entitat. Els quals es trobaven íntimament vinculats a les primeres grans obres de urbanització i modernització de la vila vella com a lloc dedicat a la reunió, el negoci, l'educació i l'esbarjo. Com ens exposa Mascarell: *cada pieza de tierra, cada inmueble, cuenta una historia particular y su posesión se convierte en una muestra de estatus a la vez quee nexo de unión con el pasado de la población.*¹⁷⁷

Acudir als actes del Casino implicava vincular-se a uns ritus de pas que marcava el trànsit de la infància fins a l'adultesa; des dels jocs amb els amics, a la pulcritud de la vestimenta i la iniciació en els balls, incloent-hi el desenvolupament pel gust de la poesia, el cant i la interpretació, per a finalment arribar a trobar a la parella per formar una pròpia família. Així doncs, no només era un lloc distingit pel fet d'haver set fundada per alcaldes i pagesos enriquits de la vila i la Marina, sinó perquè permetia brodar la memòria emocional particular amb el gran mite de la fundació de L'Hospitalet modern -vinculada al prestigi que concedien el saber i les arts lliberals, unides inherentment a l'acumulació de riquesa, i als sistemes de valors i institucions de la pagesia- la gran història de la comunitat de la vila vella i de les seves elits.¹⁷⁸

Aquest fet li concedeix al Casino el Centre una dosi de prestigi que ha inflammat la forta cohesió que mantenen els integrants fins i tot avui en dia. La qual està fonamentada en els afectes de la diversió, els vincles de família i els llaços amorosos, íntimament lligats al desenvolupament de l'esperit a través de les arts i la cultura catalana.¹⁷⁹

En aquest sentit, la capacitat per a mantenir i perpetuar una cohesió entre conjunts de famílies de socis, a la vegada serà una condició que permetrà la seva pervivència davant les adversitats, però també el naixement de dissidències i de diferències internes que faran eclosió amb l'arribada de la Segona República Espanyola.

177MASCARELL, 2006

178 MASCARELL, 2006: 358; 384-385

179 Entrevista realitzada a Pilar Firmas Muray, 15/10/2022; Entrevista realitzada a Roser Tubau, 26/10/2022

**LLISTAT DE INTEGRANTS DE LA JUNTA DIRECTIVA DEL
"CASINO DEL CENTRO. SOCIEDAD CULTURAL, AGRÍCOLA E INDUSTRIAL DE LA
CIUDAD DE L'HOSPITALET"**

Entre 1924-1925:

President: Francesc Marcé Piera.

Al 1925:

President: Francesc Pastor Goyta

Tresorer: Antonio Parera¹⁸⁰

Entre 1928-1929:

President: Joan Elías Estadellas.

180 *Correspondència emesa per diverses societats de L'Hospitalet (1925)*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

Capítol 5

Centre Autonomista Republicà:

L'eclosió de les contradiccions entre el catalanisme obrer i lliberal (1931-1939)

El final dels anys vint va estar caracteritzat per les conseqüències de la greu crisi financera i econòmica internacional coneguda com el crac de 1929, la qual dugué a una inflació dels preus i a la depreciació de la moneda espanyola, coincidint amb la decadència del règim primoriverista. Pel mes de gener de 1930, Miguel Primo de Rivera comunicava a Alfons XII la seva renúncia, i de la mateixa manera aquell any diversos ministres abandonaven els seus càrrecs, fet que durà a un seguit de nomenaments i renúncies en cadena al llarg de tot aquell any. Ja al gener, trobàvem un buit de poder, que va dur al fet que es les oligarquies i elits polítiques del moment s'aliessin per a intentar instituir un nou equip de govern. Entre aquests trobàvem a Gabriel Maura, Leopoldo Matos, el cap militar de la casa reial Dámaso Berenguer i l'encara líder de la Lliga Regionalista, Francesc Cambó.

Tuñon de Lara exposa que les resolucions d'aquesta trobada eren particularment innocents, ja que es plantejava recuperar l'estructuració de l'ordre social a través de la manipulació i el clientelisme caciquil amb la instauració d'una nova dinàmica de turnisme.

Paral·lelament, ens trobem que molts dels partits republicans que havien patit la repressió començaren a reorganitzar-se de forma clandestina ja a partir de 1929. I del mateix mode, un any després la CNT tornà a legalitzar-se, i el març de 1931 es va constituir Esquerra Republicana de Catalunya a partir de la confluència del Partit Republicà Català de Lluís Companys, un grup d'intel·lectuals vinculats al periòdic "L'Opinió" i els integrants d'Estat Català de Francesc Macià.¹⁸¹

Com hem comentat prèviament, el 1928 ja s'havia constituït a L'Hospitalet una agrupació adscrita a Estat Català, concretament entre els joves membres del grup excursionista "El Saltadiç", acollit i integrat dins el Casino del Centre. Entre aquests trobàvem a Joaquim Salas i Pons, Josep Navarro, Marià Corominas, els germans Suau, Ramon Moral, Salvador Gil o Tomàs Alicart. Alguns dels quals, passaran a incorporar-se a Esquerra Republicana amb la coalició, mentre que d'altres es mantingueren amb Estat Català o

181 TUÑON DE LARA, 1983: 39-42

s'aproximaran a la Unió Socialista de Catalunya.¹⁸²

Arran de la gran confluència que es produí entre els grups polítics, militars, sindicals i les associacions civils adverses al règim primoriverista i favorables a la necessària expulsió d'Alfons XII com a cap de l'estat, es van formalitzar els anomenats Pactes de Sant Sebastià l'estiu de 1930. Aquesta convergència, tenia la intenció de dur a un cop d'efecte a través d'un aixecament alhora militar, civil i obrer coordinats a través d'un Comitè Revolucionari ubicat a Madrid, que havia de paralitzar l'estat i iniciar un nou procés constituent a l'estat espanyol, seguint la sintonia que per exemple havia dut a la Gloriosa Revolució de 1869.¹⁸³

El pronunciament acordat no es va produir, a causa del constant retard de la data exacta de la sublevació. Finalment, els capitans del regiment d'Infanteria, Fermín Galán i Angel Garcia Hernández, destinats els dos a la localitat aragonesa de Jaca, van iniciar el procés el dia 12 de desembre de 1930 sense comptar amb la coordinació que s'havia predisposat arreu del territori.

A Barcelona, els partits republicans així com la CNT havien de garantir la vaga general a tota la ciutat, i prendre les armes de l'aeròdrom militar del Prat. Lamentablement, el pronunciament va fracassar, i aquells dirigents de la rebel·lió foren afusellats el 14 de desembre de 1930. Pel que fa a L'Hospitalet, hi hagué un grup de cinc o sis persones que va participar activament perquè es pogués materialitzar el pronunciament, els quals provenien tant d'Estat Català com de la CNT.¹⁸⁴

Aleshores a l'Ajuntament hospitalenc tornavem a trobar a Just Oliveras i Prats al capdavant de l'alcaldia des del mes de març, com a líder de la Lliga Regionalista- la qual havia pogut retornar a la rellevància institucional nacional emparada per la presència ministerial de Francesc Cambó, encara que la situació a Barcelona i a L'Hospitalet era ben diferent.

Abans de ser anomenat alcalde, Oliveras ja es trobava com a conseller de l'equip de govern local al 26 de febrer, acompanyat d'altres representants de partits hospitalencs, com el líder del Partit Democràtic Republicà, Josep Piera i Ros. En aquella sessió, va ser anomenat alcalde la persona de major edat, i, per tant, va continuar en el càrrec Josep Jordà i Polls.¹⁸⁵

L'entrada d'Oliveras i Prats a l'alcaldia es produí per una ordre directa del governador civil

182 VV.AA, 1997: 168-169

183 TUÑÓN DE LARA, 1985: 43

184 VV.AA, 1997: 169)

185 *Acta del ple de l'Ajuntament. 26/02/1930.* Arxiu Municipal de L'Hospitalet

d'aleshores, Ignasi Maria Despujol i de Sabater -qui havia substituït a Milans del Bosch i Carriò a finals de febrer- el qual havia de ser acompanyat per Francesc Carbonell i Casas com a tinent d'alcalde primer; Jaume Mayol i Mogas com a tinent segon i Juan Salat Fosalba com a tinent tercer. El primer dels quals, era membre del Casino del Centre.¹⁸⁶

Davant el nomenament d'Oliveras i Prats, el conseller Pedro Solanas i Borjas, va exposar " su convicción de que la población está satisfecha de que el nombramiento de Alcalde haya recaído en la persona del Sr. Oliveras, para la cual tiene palabras de alabanzas" – el qual també era membre del Casino, i com Carbonell Casas, membres de la Lliga Regionalista.

Mentre que el conseller Rafael Carbó i Soler, mostrava el seu rebuig al nomenament d'Oliveras, advertint com era necessari que el cos municipal fos d'elecció popular, sense recaure el govern en la designació dels majors contribuents-, ja que hem de tenir present com la companyia que dirigia Just, Oliveras S.A a principis dels trenta disposava del monopoli de la línia que connectava Plaça d'Espanya amb L'Hospitalet, Cornellà, Sant Feliu entre altres indrets.¹⁸⁷ Ara bé, Carbó també " hace un elogio de la persona del Sr. Oliveras al qual ofrece colaboración", tot i que afirmava la necessitat que el càrrec d'alcalde fos ocupat per un republicà elegit pel poble. Finalment, per a arribar a un acord, es va anomenar a Josep Piera i Ros com a suplent del primer tinent d'alcalde.¹⁸⁸

En aquest procés de constitució del nou consistori trobem una evidència de l'honestetat i el caràcter democràtic de Just Oliveras i Prats, que tot i que fos "fidel seguidor d'una doctrina" aquest fet no l'impedia establir acords on tots els participants es veiessin representants.¹⁸⁹

En aquests termes, aquest il·lustre integrant del Casino del Centre fou la figura cabdal que permeté cohesionar als "pagesos" benestants, als propietaris agrícoles i industrials al voltant de l'eix conservador-lliberal que representava la Lliga Regionalista local.¹⁹⁰

Però ara bé, les esperances de les majories se situaven en un altre lloc.

Més concretament, en la futura república dels treballadors, enfocada a assegurar uns nivells

186 *Libreta de socios del Casino. Propiedad del conserje Jacinto Gassó. 1935.* Arxiu del Casino del Centre de L'Hospitalet de Llobregat

187 MORENO, 2016

188 *Acta del ple de l'Ajuntament 05/03/1930.* Arxiu Municipal de L'Hospitalet

189 MARCÉ I SANABRA, 1994

190 MARCÉ I SANABRA, 1972

d'igualtat social, econòmica, política, educativa i sanitària arreu d'una societat sotmesa des de feia segles al despotisme de les oligarquies, aristocràcies, elits eclesiàstiques i militars. Així doncs, les esperances es trobaven envers el punt d'inflexió que la Segona República anava a esdevenir sobre les dinàmiques polítiques precedents, on la justícia i la redistribució de la riquesa pública havien d'assegurar el seu progrés i benestar.

Per altra banda, les conseqüències desastroses que havia dut la crisi de 1929, accentuaren a L'Hospitalet l'acomiadament massiu de treballadors i la clausura de les indústries, en un moment en què el barri de Collblanc-La Torrassa arribava a concentrar el 60% del total de la població hospitalenca¹⁹¹ En aquests moments, el domini de les indústries tèxtils era inquestionable fins i tot a la vila vella, amb fàbriques com la Tecla Sala o la Vilumara; seguides per les bòbiles ceràmiques i les indústries dedicades a la construcció.¹⁹²

Davant aquesta situació, als plebiscits municipals d'aquell abril de 1931 la Lliga Regionalista encapçalada per Oliveras i Prats s'enfrontà a una coalició que conformaren la Unió Republicana, el Partit Republicà Federal i el Partit Republicà Radical, on trobam el paper destacat de joves integrants d'Estat Català units a republicans històrics com Josep Piera i Ros o Josep Muntaner i Almirall. La coalició va resultar la vencedora dels comicis. El mateix succeí a la ciutat de Barcelona, on Lluís Companys accedí a l'alcaldia de Barcelona.

Moment en el qual, tenint present el triomf de la coalició en una gran majoria de municipis catalans, el cap d'Estat Català, Francesc Macià feu un discurs des de la balconada del Palau de la Generalitat on *interpretant el sentiment i els anhels del poble (...) proclamo la República Catalana com Estat integrant de la Federació ibèrica. D'acord amb el President de la República Federal espanyola Don Niceto Alcalà Zamora, amb el qual hem ratificat els acords presos en el pacte de Sant Sebastià (...)*¹⁹³

Aquest monòleg que entonà Macià, incitava a tots els pobles d'Espanya a engegar el camí cap a l'autodeterminació republicana i confederal. Tot seguit, el Capità General de l'exèrcit a Catalunya Eduardo López de Ochoa – qui havia col·laborat estretament amb el cop d'estat de Primo de Rivera, i després amb els pronunciaments militar de 1930- va redactar un comunicat en el qual exposava que *proclamada la República Federal Española*, ordenava a diversos destacaments que es dirigissin a la Plaça Sant Jaume de la capital catalana, per assegurar la instauració de la República, això si, *con los mismos honores en*

191 MARCÉ I SANABRA, 1976: 41

192 SANTACANA, 1987: 18; CALVO, 1995: 444

193 *Discurs mecanografiat de Francesc Macià el 14 d'Abril de 1932.* Arxiu Històric de Barcelona

*que se proclamaba en el anterior régimen, el estado de guerra.*¹⁹⁴

Per tant, veiem com el perill que les forces públiques, policials i militars establertes durant la dictadura, poguessin afectar a la instauració del nou règim. A L'Hospitalet, el dia 14, al Centre d'Unió Republicana del carrer Rossend Arús, es comentava la proclamació que havia fet Macià, fou aleshores, quan un cotxe sortí direcció a Barcelona fins que a l'arribar a Hostafrancs veié com ondejava la bandera republicana. Tornaren a L'Hospitalet, i constituïren un Comitè Revolucionari presidit per Francesc Muntané, el qual va rebre els poders per part de Just Oliveras i Prats, per a formar un govern local provisional. Una hora després la tricolor i l'estelada ondejaven de l'Ajuntament de L'Hospitalet, i la resta de la jornada fou una gran celebració per tots els indrets de la ciutat. El dia 15, el Comitè Revolucionari i els nous regidors procediren a engegar l'alliberament dels presos polítics de la ciutat; la destrucció de les fitxes policials i dels càrrecs imputats, així com la dissolució del Sometent per a garantir el nou ordre republicà. Finalment, fou elegit en aquella sessió, Josep Muntané i Almirall com a alcalde.¹⁹⁵

Ara bé, hem de destacar com seguint la tendència predominant des de principis del segle XX, l'abstenció fou aclaparadora en aquesta ocasió, per la presència important de l'ideari àcrata.¹⁹⁶

Encara que, hem de tenir presents les adversitats a les quals s'enfrontaren les noves autoritats republicanes. És a dir, al tancament de fàbriques des del 1931 així com a intentar pal·liar l'atur amb mesures de compensació, ja que no disposaven de cap control per a incidir en l'ocupació laboral. Així doncs, les vagues de braços caiguts i les protestes no van deixar de proliferar durant aquest any, arribant al 1932 al seu punt culminant, trobant-se també la presència d'accions directes enfocades a atemptats a empreses, repressió envers nuclis obrers així com l'atac a treballadors públics, com el secretari de l'Ajuntament, o bé representants polítics.¹⁹⁷

La desigualtat entre les classes dominants i enriquides no feia més que augmentar, davant d'unes majories explotades que eren víctimes de les circumstàncies i de l'empobriment continuat. Així doncs, no ens hauria de resultar estrany, com entre els joves dels barris hospitalencs – ara si, des de les zones de Collblanc-La Torrassa o Santa Eulàlia, fins al centre-

194 *Comunicat del General López Ochoa, 14/04/1931*. Arxiu Històric de Barcelona

195 VV.AA, 1997: 169-170

196 SANTACANA, 1987

197 SANTACANA, 1994: 42-43

anessin sorgint aproximacions amb els grups clandestins d'afinitats anarcosindicalistes, els quals mantenien la flama de la memòria dels temps de la pistola i els atacs del sindicat lliure com a una sortida viable, ja que com afirmava el líder cenetista Severino Campos: *la gent de la CNT de L'Hospitalet es va caracteritzar sempre per la seva duresa en els conflictes amb els patrons (...) sabien defensar-se.*¹⁹⁸

L'aprofundiment de la fissura de classe va retornar a la vegada a la patronal a enfrontar-se als aturs obrers, les protestes i els disturbis, no només a través dels cossos policials -com quan a finals de gener de 1932 els guàrdies d'assalt van "atropellar" a ciutadans de la barriada de Collblanc- o amb l'ús de mercenaris a sou -com quan el dia 14 va ser assassinat un obrer d'una bòbila de L'Hospitalet.¹⁹⁹

Sinó que, la necessitat de mantenir cohesionats als propietaris industrials també va conduir a l'ús de la violència contra aquells que no estaven disposats a alienar-se, com fou el cas de la bòbila de Ca'l Goyta. Aquesta fàbrica també va trobar-se amb una vaga important en el sector de la producció rajolera, però Francesc Goyta i Vinyals va arribar a un acord amb els obrers organitzats; posicionant-se contra les directrius de la patronal hospitalenca més bel·ligerant. Per aixó, la família Goyta acabren esdevenint víctimes de la venjança per part de mercenaris d'aquesta patronal que posaren una bomba al seu domicili, obligant a la família a traslladar-se a una casa que donava directament amb la cantonada de la Riera de Creu, al davant del Casino del Centre.²⁰⁰ En aquest aspecte, l'oposició de classe també va dur a la reafirmació de determinats estereotips ètnics respecte a n'aquelles majories d'obers i menestrals vinculats a l'anarcosindicalisme i a les barriades perifèriques de L'Hospitalet, sobretot entre els cercles més conservadors i dominants- on es feia al·lusió a una mena de supremacisme sociocultural de la "raça catalana" enfront de la figura estigmatitzada del "immigrant delinqüent" de Collblanc-La Torrassa.²⁰¹

Ara bé, centrem-nos en els successos que travessava el Casino del Centre durant aquests temps tan convulsos per la vila hospitalenca. L'obertura ideològica i de perspectiva del jovent que proliferava a l'Orfeó Dr. Robert, l'Esbart Dansaire de les Escoles Dr. Robert, i el grup excursionista "El Saltadiç" a poc a poc, va anar agafant un caire cada cop més actiu amb

198 DOMINGUEZ, 2011: 120

199 Actes del Ple de l'Ajuntament. 14/01/1932; 28/02/1932. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

200 Entrevista realitzada a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2021

201 MULERO, 2017

el context sociopolític que es vivia durant la Segona República, i d'aquesta manera fou com sorgí aquella agrupació afecte Estat Català al Casino.

A més a més, a L'Hospitalet continuaven proliferant noves associacions recreatives, pedagògiques i polítiques amb un caràcter proletari, sobretot en les perifèries dels pols industrials, on els ateneus, escoles racionalistes, corals o grups excursionistes desbancaven la preeminència societària del centre.

Ara bé, el centre també fou un espai on anaven sorgint noves entitats, com per exemple fou "La Palestra" fundada l'any 1930, una entitat catalanista amb l'objectiu de difondre entre el jovent el coneixement de Catalunya, organitzant conferències, cursos d'història, cercles literaris, actes artístics etc. Mostrant-se proclius cap al republicanisme nacionalista i federalista que dominava el consistori local.²⁰² Aquesta associació vingué d'algun mode a suplir el buit que havia deixat L'Harmonia, ja que aquesta havia acordat la seva dissolució el desembre de 1927, per manca de recursos econòmics.²⁰³

En aquest aspecte, els joves de "El Saltadiç" es veu que van sofrir un xoc important amb aquelles descendents dels condominis i prohoms de la pagesia de la Marina, arran de la necessitat de què el Casino passés a significar-se en el camp polític per a defensar la cultura catalana, però també la constitució d'una república social i democràtica, duent a la seva expulsió de l'entitat, i passant molts dels seus integrants a "La Palestra". Tot i que aquesta entitat a l'octubre de 1934, es va desfer.²⁰⁴

En aquest aspecte, veiem com s'estaven generant dos blocs ideològicament antagònics que dissentien en el mode com s'havia de comprendre i organitzar col·lectivament la societat catalana. Per a comprendre el que passarà a continuació, hem de recordar aquella qualitat de "temple" del Casino per als conjunts de famílies de la vila i la Marina. On els llaços de pertinença i identitat s'anaven entrellaçant i enfortint, entre balls, divertiments i la creació artística. En aquest aspecte, la solidaritat i intimitat mútua, permetia als socis establir grups de lleialtat -conformats i reforçats pels lligams del matrimoni i de la filiació- però on també trobàvem les vinculacions morals i ideològiques que es formen entre els grups d'edat. Els joves i els veterans mantenien una certa distància. Disposaven encara d'unes barreres i unes limitacions que els impedia ser iguals en tots els termes, com representava la coreografia per exemple del "vals socis": si uns ballen, els altres caminen i miren. Així com,

202 MARCÉ I PIERA, 2008

203 Fons d'entitats: *La Harmonia*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

204 MARCÉ I PIERA, 2008

el fet que els joves de l'Orfeó, es referissin a l'entitat com el "Centre Autonomista" en plena dictadura de Primo de Rivera. En aquest aspecte, hem de tenir present la "sobirania històrica" que mantenien molts d'aquells descendents dels condominis i socis originaris. Els més pròxims a n'aquells "avantpassats mítics" que fundaren l'entitat i iniciaren el procés de modernització de la vila, i les reserves que aquests mantenien per a evitar els canvis. Fins i tot el disseny de la renovació anual de les Juntes directives per meitats afavoria aquest inmovilisme.²⁰⁵

L'existència d'aquests grups d'edat i la proliferació de les lleialtats que separaven a majors i joves respectivament, ens permeten entendre l'expulsió dels excursionistes de "El Saltadiç" però tot i això, encara el Casino va conservar un bon conjunt d'aquells joves i no tan joves que veien amb simpatia i esperança les oportunitats que oferia la República. La seva presència tingué la seva empremta amb el canvi de denominació de l'entitat, que va passar a la seva denominació més "juvenil" amb la fi de la dictadura de Primo de Rivera, com a "Centre Autonomista" per a passar a ser el "Centre Autonomista Republicà" el 22 d'octubre de 1932, gràcies a l'empenta dels joves catalanistes més radicals que formaven part de la Junta directiva d'aquells moments.²⁰⁶

Però, tot i que aquesta pulsio renovadora havia quallat a l'entitat, les tensions i les discrepàncies no trigarien a afectar l'harmonia dels socis del Casino. Així doncs, en una Junta general celebrada a finals del 1931, els joves demanaven que l'entitat havia d'estar a l'altura dels temps polítics del moment, per la qual cosa devia prendre partit en les transformacions socials, polítiques i econòmiques que havia d'implicar una república redistributiva. Però la resposta fou que *allí cabia tothom mentre fos catalanista, tant si era d'esquerra com de dreta (...) per aquest motiu no calia definir-se*. Tot i el rebuig a n'aquesta significació – que potser intentava trontollar el suport que rebia la Lliga Regionalista entre els més veterans de l'indret- els joves van exposar una nova proposta perquè els retrats de Francesc Pi i Margall i Francesc Macià, se situessin a l'entitat. Essent ambdues figures cabdals de la sobirania catalana i de la confederació dels pobles de la península. Tot i les aversions plantejades per part de la Junta directiva es va procedir a fer una votació a mà alçada per ordre del president, on va sortir aprovada la proposta d'ubicar els quadres – tot i que els joves nacionalistes apostaven perquè la votació fos

205 Entrevista realitzada a Xavier Bordas i Orpinell, 12/11/2022; Entrevista realitzada a Roser Tubau i Audí, 26/10/2022

206 MARCÉ I PIERA, 2008

secreta. Ara bé, aquesta no arribà a materialitzar-se, i ja a principis de 1932 el grup de joves va demanar explicacions a la Junta directiva – que justament havia de renovar la seva meitat- i aquesta s'hi va negar. Alguns dels assistents, exposaven que s'havia de "donar un vot de confiança" a la Junta. Així doncs, fou aleshores quan aprofitant la renovació de la Junta, els joves presentaren una candidatura, la qual va ésser *rebuda amb una hostilitat sistemàtica per una part dels assistents (...) es varen mostrar en tots moments molt interessats en que allí dintre passés alguna cosa*. Sembla que es van proferir insults, desqualificacions i inclús amenaces de fer una crida a la guàrdia civil. Per la qual cosa, els afectats -afirmaven ells mateixos- van mantenir-se tranquils per a evitar que s'incrementés la tensió. Fou aleshores quan catorze d'aquests joves van decidir editar un manifest "Als socis del Centre Autonomista Republicà i a l'opinió pública en general" i donar-se de baixa de l'entitat el febrer de 1932. Alguns dels signants, com Josep Navarro, Tomás Alicart o Rafael Ferrer es van afiliar a "Estat Lliure" organització nacionalista fundada per Joaquim Sala i Pons aquell mateix any, i d'altres van fundar "L'Ateneu de Cultura Popular" on s'entrecreuava la intervenció en l'arena política vinculada al republicanisme federal i nacionalista, amb la difusió i promoció de la cultura catalana a la vila vella.²⁰⁷

Com veiem, les contradiccions que implicava la defensa de la cultura catalana i dels catalans sense afectar el món dels negocis particulars, sobretot en un moment en què les condicions de misèria de la majoria social es trobaven a flor de pell, també anava a afectar profundament al Casino, on els seus dirigents es mantenien al marge de capitanejar o alinear-se amb alguna iniciativa socialdemòcrata i redistributiva que afectés els privilegis de classe que molts dels seus integrants mantenien des de feia generacions.²⁰⁸

Encara que el Casino havia tingut una gran empremta en el teixit polític i social hospitalenc del primer terç del segle XX, aquesta contradicció latent entre la catalanitat i la defensa dels interessos com a propietaris d'alguns dels seus membres, havia d'anar fent-se cada cop més explícita a mesura que ho feien les accions de les associacions obreres.

207 MARCÉ I PIERA, 2008: 140-141; MULERO, 2017

208 Entrevista realitzada a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2021.

Per a comprendre les aversions que tenien els lliberals catalanistes del Foment Autonomista com a representants de la perspectiva dominant del Casino, reviseu les propostes sobre l'estalvi, la propietat privada o bé la redistribució del fruit del treball a les columnes d'opinió de Pere Comas a "La Ressenya" del 05/05/1907; 30/06/1907 o el 04/08/1907. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

Sobretot la CNT on es trobava el 90% per proletariat industrial. Organització que permetia a les famílies víctimes de l'atur, la reducció de jornal i fins i tot la pèrdua dels seus habitatges, disposar d'unes condicions de subsistència. Lluitant d'una forma ferotge davant l'ajuntament republicà per exigir treball. Hem de tenir present, que l'any 1932, mil cinc-centes famílies no disposaven de cap jornal que entrés a les seves llars, i que des de l'any 1931 ja s'havien produït diverses vagues de jornalers, barbers, operaris de les bòbiles, treballadors tèxtils etc.²⁰⁹

Aquests foren els antecedents que van dur a l'esclat revolucionari més important del Baix Llobregat el desembre de 1933, coincidint a la vegada amb l'alineació que el Partit Radical Republicà d'Alejandro Lerroux feu amb la Coalición de Derechas Autonómicas Españolas (CEDA) per arribar a dominar el govern de l'estat al novembre d'aquell mateix any.

La insurrecció anarquista es va produir a Aragó i també ho havia de fer a Catalunya, encara que només es feu a L'Hospitalet. Hem de tenir present, la forta repressió que patiren dirigents anarquistes al llarg de 1933, com fou l'entrada que feu la guàrdia civil a un míting que es va celebrar al cinema Romero el 8 d'abril.²¹⁰

Així doncs, es van assaltar els locals del Partit Radical i els locals de la Cambra de la Propietat. La ciutat estigué en mans dels insurrectes del 8 al 14 de desembre, i s'entengué per tota la ciutat -tot i actuar a través de dos nuclis separats un de l'altre- per a finalment resguardar-se a la Torrassa fent front durant quatre dies a l'ofensiva de la guàrdia d'assalt, la guàrdia civil imembres del cos d'infanteria.

L'Ajuntament dirigit per Muntané i Almirall, no va dubtar el dia 14 de desembre en mostrar el seu suport i elogi del cos de la guàrdia civil, sobretot el seu cap de comandament, el sergent Antonio Ramos Vilches, al qual inclús se li va promoure l'ascens. Just Oliveras i Prats (Lliga Regionalista) i Ramon Frontera (ERC) es mostraven proclius a mantenir els cossos policials als carrers per a protegir a les barriades. Aquest últim afegí, l'agraïment a la ciutadania que havia col·laborat amb "el manteniment de l'ordre" i que "han prestat la seva ajuda a l'autoritat" així com als empleats públics. La repressió fou immediata: es procedí a la detenció de més d'un centenar de militants i es clausurà l'Escola Ferrer i Guàrdia dirigida per el professor Josep Xena.²¹¹

209 VV.AA, 1997: 172

210 VV.AA, 1997: 173)

211 *Acta del ple de l'Ajuntament, 14/12/1933*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet; SANTACANA, 1994: 42-43; VV.AA, 1997: 173

Ara bé, tot i que la temptativa d'instaurar el "comunisme llibertari" va acabar ràpidament; sí que trobem que per a fer front a la clausura de les fàbriques (la indústria tèxtil Cosme Toda i la Unión Industrial Algodonera van tancar les portes) i a l'atur obrer que no feia més que augmentar l'any 1934, es tornà a fer efectiva la tàctica de les cooperatives de treballadors que en els anys anteriors havia permès assegurar uns mínims de benestar entre les capes més humils de la societat hospitalenca. D'aquesta manera, naixia "La Sociedad Cooperativa de producción de ladrillos La Hospitalense" al 1934, ubicada a la Riera de la Creu, pròxima al Casino del Centre.²¹²

El "Centre Autonomista Republicà" havia rebut un gran cop arran de la renúncia del seu jovent, aquest fet havia afectat de forma significativa a les activitats i les propostes que duia a terme l'entitat l'any 1934. D'aquesta manera, per intentar revitalitzar la seva implicació i rellevància en la vida social de la vila, prengué la decisió d'omplir el buit que li quedava a través d'una *proposició encaminada a donar a la Sociedad unes noves orientacions (...) pel qual motiu fou nomenada una comissió (...) La dita comissió (...) va creure que la que ella li corresponia resoldre era la part política, ja que la solució de les altres estava a l'abast de la juna directiva (...)* Així ho redactava el secretari **Josep Bordas** a principis de l'any 1935. És a dir, el context del moment obligava a prendre partit, era necessari resoldre la inclinació de classe de l'entitat, evidenciant aquella preocupació que els joves de l'entitat feren anys endarrere.

Per a intentar cobrir aquesta vessant política, es va organitzar una xerrada a càrrec de Felip de Solà i Cañizares, diputat per Barcelona a les corts espanyoles en les legislatives de novembre de 1933 amb el partit de Lliga Catalana, perquè exposés als socis el programa del seu partit.

Aquesta xerrada fou un èxit, i va donar cara i ulls a una tendència que molts dels membres del Casino havien refusat a exposar explícitament; la seva inclinació per a fer convergir la defensa de la terra i la catalanitat amb els seus privilegis com a propietaris agrícoles e industrials "fets a si mateixos", fet que dugué que el 10 de juny de 1934 la comissió política del Centro passés a adherir-se a la Lliga Catalana.

Al cobrir-se aquesta vessant, la Junta directiva va procurar dissenyar noves activitats per a aproximar a nous socis a l'entitat, i continuar la seva procliu defensa i difusió de les arts i la cultura catalana. Entre aquestes destaquen una excursió a Barcelona per a visitar edificis i indrets rellevants de la història de la ciutat o la promoció de xerrades mensuals amb els regidors de la Lliga a l'entitat – n'hi hagué una en especial l'11 de setembre realitzada per

212 DOMINGUEZ, 2021: 13-50; SANTACANA, 1987

Octavi Saltor. A banda, es va organitzar un Festival de Danses Populars Catalanes el primer de juny a càrrec de l'Institut Folklore de Catalunya i també per a la Festa Major d'Hivern, a càrrec de l'Esbart de Dansaires del Foment de la Sardana de L'Hospitalet de Llobregat. A més a més, els balls dels diumenges i els actes anuals del Casino havien de destacar davant una competència important que tenien amb els teixits associatius que havien anat establint-se durant la dècada dels trenta, perquè "resultessin lo més lluides possible". Així doncs, es procedí a instal·lar l'envelat tradicional a la Festa Major d'estiu de 1934, on els joves comptaren amb una sessió de ball reservada per a ells, promovent a més un ball gratuït pels joves balladors el mes de juny. D'aquesta manera veiem quin havia set el buit d'edat que havia quedat a l'entitat amb l'abandonament dels joves nacionalistes.

Si aquest intent per a reconduir la vitalitat de l'entitat no fos suficient, a més a més, es van dedicar quantioses sumes per a maximitzar els profits del jardí posterior, construint-hi una pista per a fer-ne ús a l'estiu gràcies al suport d'un bon nombre de socis. També es va reformar l'escenari de la sala de teatre; es va adquirir un piano en propietat per a l'entitat i es van haver de pagar un seguit de multes per l'incompliment de la Llei del timbre.

Ara bé, també aquell any es va haver de renunciar al cobrament de rebuts de les quotes de socis que feia molt de temps que no pagaven, i es donaren de baixa trenta-tres socis.

Tot i que l'any 1935 hi havia 407 associats.²¹³

Pel que fa a les seccions internes, l'única que es conservava establerta era la de les Escoles Catalanes del Dr. Robert, que encara ocupava la primera planta de l'entitat, on també es trobava la sala de Junes. L'any 1935, la Junta de les Escoles Dr. Robert durà a terme l'edició d'una revista mensual, "El Nostre Crit" on els infants i els joves alumnes recollien les seves vivències quotidianes, endevinalles, contes, excursions, es publicitaven funcions teatrals, etc.²¹⁴

Les Escoles es trobaven justament a sobre de la cafeteria que continuava regentant Josep Pedrerol, el qual va renovar el seu contracte d'arrendament l'any 1934, augmentant-li el lloguer al doble, de 750 ptas a 1500. A més, la cafeteria a banda d'oferir-se els àpats dedicats als balls i les cerimònies del Casino, també va realitzar funcions de menjador escolar, on els fills dels socis i condominis que tenien la seva residència a les llunyanies de la Marina, podien

213 Acta de la Junta de socis del 1/01/1935. Arxiu del Casino del Centre de L'Hospitalet de Llobregat; *Libreta de socios del Casino. Propiedad del conserje Jacinto Gassó. 1935*. Arxiu del Casino del Centre de L'Hospitalet de Llobregat

214 Revista *El Nostre Crit* de Maig, Juny i Juliol de 1935. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

quedar a dinar a l'entitat, cuidats i alimentats per una cuinera anomenada Malvina.²¹⁵

A banda també es mantenia Cinto Gassó com a conserge de l'entitat, on entre les seves atribucions, també duia a terme diverses funcions de secretari de l'entitat, ubicada la secretaria a la planta inferior, baixant unes escales entrant a mà esquerra.

Gràcies a una assegurança que una comissió de la Junta de condominis va contractar per al Centro, podem tenir una visió més clara de com estava organitzat l'espai l'any 1934:

A l'ala est de la planta principal – la part que dona a la Riera de la Creu- trobàvem el Teatre, que comptava amb un vestíbul, les llotges, galeries superiors i l'escenari, on al pis inferior es trobaven els vestuaris dels artistes.

A l'ala oest –la part que donava a Ca l'Adela Oliveras- connectat a la sala-teatre per una porta lateral, trobàvem la cafeteria. Annexada a n'aquesta, per ordre des de l'entrada: la secretaria; el menjador dels nens; el despatx del cafè, la cuina i la sala de billars. Després a la banda posterior de l'entitat, trobàvem una terrassa elevada, d'es don es veia el jardí i la pista que s'acabava de construir. I a la part frontal de l'edifici, un pati d'entrada.²¹⁶

Des de l'1 de febrer de 1934, l'alcalde de L'Hospitalet que sortí arran de les eleccions de gener fou Ramon Frontera, d'Esquerra Republicana, en un consistori on el bloc de la coalició que s'erigí en 1931 encara continuava dominant, en unes eleccions on l'Ajuntament d'Hospitalet havia perdut quatre dels vint-i-vuit regidors que disposava. La Lliga de Just Oliveres es trobava en una absoluta minoria. Els anys 1934 i 1935 es va anar incrementant la tensió social arran de l'atur obrer -on les famílies sense cap jornal arribaven a sobrepassar les dues mil, les dificultats que ocasionava el traçat de les línies fèrries que travessaven la ciutat -on se solien produir accidents per la manca de senyalització de les vies- a més de les conseqüències de la gran nevada que va paralitzar la ciutat el desembre de 1933 i les pluges torrencials de l'agost de 1935, que van dur a vertaderes destrosses a la Marina.

Però, si un esdeveniment fou determinant, aquesta va ser la movilització que dugué a terme la CNT i els militants d'altres sindicats i partits d'esquerra - tot i la clausura dels seus locals al 1933- en la Revolució d'Octubre de 1934. La proclama insurreccional havia de produir-se a diverses regions de la península, però finalment només es produí a Astúries. Les

215 Entrevista realitzada a Salvador Salvadó i Campreciós, 10/11/2022

216 Entrevista realitzada a Salvador Salvadó i Campreciós, 10/11/2022; *Plànols*

del Centro Autonomista Republicà. Factura de contractació d'assegurança contra incendis. 01/07/1934.

Arxiu del Casino del Centre de L'Hospitalet de Llobregat)

causes obeïen al viratge repressiu i de crisi constant que caracteritzà el règim de la CEDA, el qual va significar una involució en tots els termes de les promeses de justícia social que havia dut a la Segona República, on cada cop més les oligarquies, les aristocràcies i els sectors militars més conservadors feien més acte de presència, posant en perill el règim republicà.

En aquest aspecte, el 6 d'octubre el suport als revoltats asturians no es va poder materialitzar, però això no fou impediment perquè es realitzés un fort desplegament militar per l'estat d'emergència que anava a dur *de facto* a la supressió de la Generalitat, i l'empresonament dels líders anarcosindicalistes i d'Esquerra Republicana.

A L'Hospitalet, la nit del dia 6, el diputat Tomàs Piera va arribar amb instruccions de la Generalitat per a dur a la mobilització popular, per a reclutar a efectius que havien de defensar l'ocupació militar.²¹⁷

A la vila, es va mantenir un fort moviment de suport als revoltats asturians, on els veïns decidiren posar banderes republicanes als seus balcons. Ara bé, a la casa del dirigent republicà Josep Piera i Ros – recorda la seva neta Matilde Marcé – van decidir no posar-la, ja que considerava que tots els que l'havien posat només ho feien "per salvar les aparences" a ells no els hi feia falta, tot el veïnat coneixia les idees a la casa d'un dels fundadors del Partit Democràtic Republicà.²¹⁸

En aquest moment, l'Ajuntament de Ramon Frontera fou destituït, passant a ser ocupat pel comandant Alfredo Martín Vázquez, comptant amb la solidaritat del Partit Republicà Radical local. D'aquesta manera la quotidianitat municipal va passar a ser dirigida des de la base militar de La Remunta. Fins que un decret del governador civil va constituir un Ajuntament integrat per radicals, membres d'Acció Popular Catalana (escissió de la Lliga i coalició de dretes autonomista) i amb la participació al consistori dels representants de la Lliga Catalana, encapçalats per Just Oliveras i Prats. La quasi totalitat de l'activitat municipal, va estar dirigida a la depuració del cos funcional municipal dels elements proclius als partits i sindicats d'esquerra.

Finalment, es produí un canvi significatiu amb l'obertura dels locals de la CNT i dels altres partits republicans socialdemòcrates el desembre de 1935, que va marcar la balança que dugué a la victòria aclaparadora del Front Popular en les eleccions legislatives de febrer de 1936.

La participació a l'Hospitalet fou molt destacada, amb un 76% dels vots que anaren cap al Front, molt superior als períodes electorals precedents.

217 VV.AA, 1997: 175-176

218 Entrevista realitzada a Matilde Marcé i Piera, 26/10/2021

D'aquesta manera, els regidors d'Esquerra Republicana, encapçalats per Ramon Frontera, van tornar al consistori al febrer arran d'un comunicat del governador civil, i ben aviat van procedir a establir els indults a tots els empresonats dels fets d'octubre de 1934.

La Lliga regionalista s'incorporà al consistori al març, essent menyspreada obertament per la majoria, i declarats desafectes a la República per la col·laboració amb el consistori militar anterior. Ara bé, tot i que la participació popular en les eleccions fou ressenyable, hem de tenir present com des dels fets d'octubre, l'arrelament de l'anarcosindicalisme i l'arribada d'un cop d'efecte que havia de trastornar l'organització social precedent, establint el comunisme llibertari cada cop tenia més adeptes. La fórmula de la autogestió obrera i la organització de base dels treballadors semblava oferir més beneficis, que no que Esquerra Republicana esdevingués l'eix vertebrador d'aquest nou període.

Així doncs, des de la primavera de 1936 es van començar a donar una gran onada de vagues i movilitzacions entre els treballadors de diferents sectors. A finals de març CNT i UGT produïren una vaga multitudinària a la Farga, donant així una avançada a l'entesa que ambdues filials sindicals havien de tenir amb l'Aliança Revolucionària que la CNT acordà en el Congrés de Saragossa del mes de maig. A primers de juliol, els operaris i treballadors de les empreses tèxtils, els jornalers, els proletaris dels forns, les empreses químiques o els ceramistes, així com els de l'empresa Oliveras S.A es trobaven en vaga.²¹⁹

Paral·lelament el consistori local s'estava encarregant de l'organització d'una Fira Agrícola, agermanada amb la de Barcelona, on al comitè s'hi trobava l'alcalde conjuntament amb representants dels sindicats de comerciants i productors de fruita i verdura, com fou el cas de Josep Marcé i Costafreda.²²⁰

Malauradament, els pronòstics al voltant d'un nou intent de trastocar el règim republicà per part de les antigues classes privilegiades no es feu esperar, i aprofitant la sublevació dels alts càrrecs militars conservadors i tradicionalistes del Marroc, es va desplegar per tot el territori peninsular un cop d'estat el 18 de juliol de 1936 per part de sargents, coronels i adeptes als partits tradicionalistes i al conservadurisme més reaccionari.

L'aixecament, a L'Hospitalet fou un complet fracàs, davant la resistència que van establir les majories obreres – vinculades a la CNT, que ja preveïen la possibilitat d'una sublevació des de molts anys endarrere – i la policia governamental, que permeteren la distribució d'armament entre els sindicats revolucionaris, gràcies al fet que elements de la CNT de la Torrassa van

219 VV.AA, 1997: 176-177

220 Entrevista realitzada a Josep Marcé i Costafreda, comerciant dins de VV.AA (b), 1997

assaltar la caserna de Pedralbes i el Bruc per a poder presentar batalla. En aquests primers moments, es van produir diversos actes excessius per part d'elements exaltats envers agrupacions religioses, representants dels partits que havien impulsat el cop d'estat i algunes persones devotes o directament simpatitzants de les dretes, com fou el cas de l'assassinat del pianista del Centre Catòlic, Joan Pallarés i Batet, així com l'empresonament d'Antoni Puig, propietari de la bòbila ceràmica de Ca'l Barella.²²¹

Les autoritats públiques tant de l'Ajuntament de L'Hospitalet com de les institucions regionals catalanes, es trobaren sobrepassades pels esdeveniments, ja que la convergència entre la CNT i la UGT ràpidament permeté vertebrar una nova fórmula de cohesió i organització social. Basant-se en el model descentralitzat anarcosindicalista, es va constituir el Comitè Central de Milícies Antifeixistes a Barcelona, duent a la vegada a la instauració de comitès en les diverses localitats de la regió. A L'Hospitalet, el Comitè actuà com un organisme de poder paral·lel a l'administració de l'Ajuntament, fins que al 30 de setembre passà a integrar-se en el consistori.

Ara bé, abans d'això les organitzacions sindicals començaren a executar la que seria la llavor de la revolució social; mentre que en el consistori s'obeïen les ordres de la Generalitat de suspendre a tots aquells regidors i funcionaris adversos al règim republicà, una mesura que afectà els representants de la Lliga com Just Oliveras, Antoni Oliveras o Joan Layola.

Així doncs, el Comité de Milícies de L'Hospitalet va organitzar les patrulles de milícies; la gestió dels proveïments i la recaptació de tributs dels industrials i comerciants locals; la col·lectivització de la producció; la plena ocupació de tots els treballadors aturats; l'establiment d'una casa de la maternitat així com la fundació d'una atenció sanitària universal garantida; un menjador social, així com la constitució d'un comitè local de "L'Escola Nova", en la qual tingueren part l'alcalde, el president del consell local d'ensenyament, el regidor de cultura, un representant de l'Ateneu de Cultura Popular i després sis membres de la CNT i UGT.

A banda d'aquesta estructura, el 22 de juliol es va procedir a la confiscació dels edificis vinculats a la parròquia, tant les esglésies menors com la de Santa Eulàlia de Mèrida -que fou literalment desmuntada peça a peça- així com la casa del rector i fins i tot el Centre Catòlic.²²² Aquestes propostes, sorgien des de la base d'on anaven constituint-se els comitès, donant-se, per tant, una gran heterogeneïtat en els processos que van implicar la col·lectivització

²²¹ Entrevista realitzada a Matilde Marcé i Piera, 26/10/2021; MARCÉ I PIERA, 2001: 30-40

²²² Entrevista realitzada a Josep Tubau i Campamà, 26/10/2022; SANTACANA, 1994: 48

industrial i del camp.²²³

Ara bé, la majoria dels locals confiscats -on també s'inclouen les residències particulars dels grans terratinents i les famílies benestants- van ser destinats a funcions administratives dels sindicats i partits, així com a equipaments públics per al nou ordre revolucionari. Un exemple en fou Ca l'Arús, situada a les proximitats del Casino del Centre, que l'any 1937 va passar a ser un centre escolar, on es traslladaren les Escoles Catalanes del Dr. Robert, ja que el "Centre Autonomista Republicà" també va ser confiscat, com detallarem més endavant.²²⁴

L'entrada del Comitè de Milícies a l'Ajuntament, va implicar la renovació dels càrrecs gestors, passant a replicar el repartiment de les regidories entre les organitzacions seguint el mateix cànon que va seguir la Generalitat el 26 de setembre. El consistori fou encapçalat pel republicà Francesc Muntané; amb quatre regidors de CNT i quatre d'ERC, seguit de tres de la UGT – que a L'Hospitalet, era una organització pràcticament residual abans del cop d'estat. Ara bé, a finals del mes d'octubre, la CNT ocuparà dotze regidories, repartint-se ERC i UGT nou cadascuna, passant a encapçalar l'Ajuntament Francesc Martínez i Alves, el qual tenia més sintonia amb els anarcosindicalistes. A partir d'aquest moment, des de l'Ajuntament es continuaren les projeccions del Comitè, establint-se com a eix capaç d'uniformitzar les utilitats donades a la riquesa urbana i l'habitatge confiscat, el qual seria redistribuït per part de l'Ajuntament sempre que fos propietat d'un facciós declarat. Totes les vivendes que foren concedides durant la revolució social, tenien l'obligació de mantenir l'habitabilitat, la higiene i la sanitat per part dels seus inquilins, els quals satisfien un lloguer limitat a l'ajuntament.²²⁵

Abans de la constitució del Comitè de Milícies de L'Hospitalet, ja des del 19 de juliol les terres de la Marina foren saquejades, no només duent-se a terme l'expropiació de recursos agrícoles i ramaders, sinó que també es va dur a terme la recerca i la confiscació per part de grups de milicians de tots aquells objectes litúrgics o bé de representació religiosa que es trobessin per les cases. Aquest fou el cas de Josep Bordas i Prats, que va restar a la seva masia i va participar del procés de col·lectivitzacions de les terres de conreu.

Ens exposa el seu net, Xavier Bordas i Orpinell, com es presentaren diversos milicians a casa seva i prengueren un retrat que hi havia de la seva filla que havia mort prematurament, la qual

223 SANTACANA, 1987: 20

224 SANTACANA, 1987: 20; MARCÉ I SANABRA, 1976: 61

225 SANTACANA, 1987

fou pintada de genolls i en posició de pregària. Considerant els milicians que es tractava d'una verge, van treure el quadre i li calaren foc allà mateix.²²⁶

El procés de la col·lectivització de la producció agrícola fou el resultat d'una negociació entre aquells propietaris que es veien afectats pels saquejos i una comissió de cenetistes que pretenia organitzar als camperols. La premissa de la col·lectivització fou la que menys podia afectar a la pèrdua dels patrimonis particulars, i així doncs es va constituir una assemblea general l'agost de 1936 on va resultar efectiva la decisió de dur a terme la socialització de la terra, passant a gestionar-se a través d'una organització pròpia, l'Agrícola Col·lectiva, que en aquella mateixa reunió va constituir el seu consell administratiu, conformada per antics jornalers i masovers de la Marina.²²⁷

A l'Agrícola Col·lectiva es van establir dos rols principals: els delegats tècnics encarregats de dirigir el treball a la zona corresponent, i el delegat de treball, encarregat de distribuir als operaris entre els tècnics. Arran de la manca d'experiència en el camp dels cenetistes, foren els mateixos arrendataris i propietaris de les terres els que desenvoluparen la funció de tècnics, com fou el cas de Bordas i Prats. Mentre que els tècnics de treball foren jornalers que prèviament ja feien funcions de capità o de capitana per a la recaptació de jornalers.

L'Agrícola Col·lectiva es va assentar a ca l'Adela Oliveras, just al costat del Casino del Centre, i en el seu si va disposar una botiga des de la qual repartir els productes. A través d'aquest organisme, es va procedir a coordinar el treball, l'administració, la gestió i la distribució dels profits de totes les terres de la Marina.²²⁸

El fet que molts dels antics masovers i terratinents es mantingueren explotant els seus cultius- essent alguns membres del Casino- permet comprendre com Just Oliveras i Prats, el qual oposant-se al consell dels seus germans que van exiliar-se a Sant Sebastià, va arribar a ajudar directament a l'Agrícola. Aquest fet es va produir quan Agustí Sauch, membre destacat de la CNT a L'Hospitalet i tècnic general de l'Agrícola, va sol·licitar el suport econòmic del consistori a causa del desgast que anà produint la guerra en els circuits comercials, així com la manca d'efectiu que disposaven per a pagar els salaris. D'aquesta manera, Just Oliveras -que vivia al costat de l'Agrícola- va oferir ajuda a l'organisme, a canvi d'obtenir matèries primeres per al molí de gra de la seva propietat. El qual havia set expropiat, com també la seva companyia de

226 Entrevista realitzada a Xavier Bordas i Orpinell, 12/11/2022

227 SANTACANA, 1987: 31

228 SANTACANA; 1994: 61-62; SANTACANA, 1987: 32-33

transport. Finalment, el préstec fou de poc més de 400.000 mil ptes, que l'Agrícola va retornar íntegrament abans d'acabar l'any 1937.²²⁹

El fet que Just Oliveras decidís quedar-se fou, si més no excepcional entre les famílies benestants del Casino. Fins i tot, Just havia set aconsellat per part dels seus rivals polítics perquè marxés, però ell refusà obertament, ja que no considerava que hagués realitzat cap acte que li pogués implicar la necessitat d'abandonar L'Hospitalet. En aquests termes, molts d'altres integrants i dirigents del Casino fugiren a Sant Sebastià. Els motius no eren exclusivament el fet d'evitar la revolució social o bé el perill de perdre la vida per part d'algun milicià exaltat, sinó que alguns d'aquests ja van predisposar la seva fugida amb l'alçament feixista, per l'oberta defensa que havien fet de l'autogovern i la cultura catalana durant les dècades anteriors, com fou el cas d'Antón Parera i Oliveras que va decidir anar-se'n cap a Andorra a peu, per a després dirigir-se a Sant Sebastià amb els seus parents.²³⁰

A banda de Just, també trobem un altre reputat integrant del Casino del Centre que tampoc va abandonar la vila vella, i que com el mateix Just també va incorporar-se com a treballador a les seves pròpies indústries col·lectivitzades. Aquest fou el cas de Francesc Goyta i Vinyals i el seu fill Josep. Els quals disposaven d'un cert respecte per part dels seus treballadors, fet que els hi va permetre no patir cap mena de repressió ni de violència durant aquest període, continuant Josep Goyta com a encarregat de les tasques de transport de mercaderies i de supervisió. Fins que amb la fi de la guerra civil, va ser retornada la propietat als Goyta.²³¹

El procés de col·lectivització del teixit industrial hospitalenc no va seguir un únic model, sinó que es feu empresa per empresa, d'una forma orgànica i consensuada entre els operaris.

En alguns casos els patrons havien fugit, i com hem vist, en d'altres s'incorporaren als comitès d'empresa o bé als comitès de control obrer, segons si el propietari era un treballador més o bé era controlat per un grup de representants d'aquests.

Un fet a destacar de la col·lectivització industrial fou l'arribada del "Decret de Col·lectivitzacions i Control Obrer" l'octubre de 1936 per part de la Generalitat de Catalunya, on

229 MARCÉ I SANABRA, 1994

230 Antón Parera i Oliveras era fill del primer alcalde del Foment Autonomista de L'Hospitalet i antic president de l'entitat, Josep Parera i Gelabert, i com ell havia set un destacat membre de la Lliga Regionalista i fou un destacat docent de les Escoles Catalanes del Dr. Robert. Entrevista realitzada a Manel Parera i Andrés, 04/11/2022

231 Entrevista realitzada a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2022; MARCÉ I PIERA, 2001

es va disposar la possibilitat d'establir agrupaments industrials per a rompre la competència que havia anat sorgint entre les fàbriques col·lectivitzades, per així afavorir la cohesió d'una producció unitària enfocada directament al consum. Tot i la gran quantitat de propostes que es van produir, només dos es van materialitzar. Una de les quals fou la de les bòbiles ceràmiques. Sembla curiós que entre les úniques indústries que acceptaren integrar-se es trobessin les dels antics membres del Casino: la Cosme Toda, la bòbila ceràmica de Josep Llopis i Francesc Goyta, la Ceràmica Cussó i la bòbila de Josep Oliveras i Norta.²³²

A finals de 1936, els partits republicans socialdemòcrates i la UGT van abandonar el consistori, passant l'Ajuntament a esdevenir el Consell de Defensa i Economia, integrat exclusivament per la CNT amb Josep Xena al capdavant. Aquest control cenetista del consistori no va durar gaire, ja que l'any 1937 es produirà un viratge a la Generalitat de Catalunya, el qual dugué a una major presència i preponderància del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) en detriment de l'hegemonia de la CNT.

A L'Hospitalet, aquest fet va dur al retorn d'ERC i la UGT al consistori, duguen a una paral·lització del procés de les col·lectivitzacions i el comunisme llibertari originat per la CNT, establint-se l'Ajuntament com a principal òrgan de control dels proveïments i recursos, deixant de banda la coordinació entre els comitès de treballadors.

Fou en aquest context d'enfortiment de la UGT i ERC, que el juny de 1937, el secretari general de la UGT a L'Hospitalet, Antoni Ausejo informava la Comissió de Responsabilitats de la Generalitat que el "Centre Autonomista Republicà" - adherit a la Lliga Catalana- havia set confiscat amb la revolució social de l'any anterior, per la qual cosa, exigia per les circumstàncies del moment, que es permetés a la UGT local ocupar l'immoble i que passés a ser la seu social del sindicat, duent a terme les obres necessàries si es donés el cas, entre les quals es procedí a la destrucció del jardí de la part posterior de l'entitat, d'on s'arrancaren les palmeres.²³³

Tot i que no sabem ben bé l'ús que es donà a l'entitat fins que s'hi va assentar la UGT, sembla que per l'existència d'unes pintades de la CNT que encara es conserven a la sala-teatre de l'entitat i alguns testimonis, la sala-teatre va passar a ser un espai de interrogatoris a n'aquells

232 SANTACANA; 1987: 35; SANTACANA, 1994: 64-66

233 *Comité d'Apropiacions. Expedients de confiscació; adjudicació i reclamació de béns confiscats del Barcelonés, Esplugues de Llobregat, l'Hospitalet de Llobregat, Sant Adrià de Besòs, Sant Just Desvern, Santa Coloma de Gramanet. 1937.* Arxiu Nacional de Catalunya; MARCÉ I SANABRA, 1972

hospitalencs conservadors i lliberals que s'havien quedat des de l'estiu de 1936.²³⁴

A mode de síntesi, la guerra civil va implicar que les famílies benestants que constituïen el nucli fonamental del Casino optessin o bé per l'exili voluntari a terres llunyanes per evitar la immersió en els fets revolucionaris així com la violència desencadenada per les faccions colpistes, o, per altra banda, mantenir-se a L'Hospitalet durant tot el conflicte. Ja que com afirmava el mateix Just Oliveras i Prats, ni les forces dels diversos comitès de treballadors, els cenetistes, ugetistes, els partits en el poder ni les masses de treballadors no havien demostrat cap intenció en intentar expulsar-lo o bé causar-li cap mena de perjudici.

Malauradament, Just Oliveras sí que fou una de les nombroses víctimes que es van produir durant la guerra civil a terres hospitalenques, però la causa de la seva mort continua envoltada de certes incògnites. L'any 1938, Just i la germana de la seva esposa foren assassinats a trets a casa seva, un fet realitzat per "unes mans brutes i sense escrúpols" afirmava el tècnic general de l'Agrícola Col·lectiva Agustí Sauch, el qual va considerar la pèrdua d'Oliveras i Prats – tot i les aversions ideològiques que els separaven – "com si ens haguessin pres un dels nostres" per la implicació que va tenir durant el procés revolucionari.²³⁵

La participació que disposava Just Oliveras de la propietat del condomini del Casino del Centre –herència que havia anat traslladant-se del seu avi Josep Oliveras i Llopis– va passar a la seva esposa, Josefa Durbán i Casas com a hereva universal d'aquest.²³⁶

La culminació de la guerra civil a L'Hospitalet es va produir el 26 de gener de 1939, quan entraren les tropes franquistes a la ciutat. Moment en el qual començaria a desplegar-se un procés de repressió, d'execucions, de persecució i empresonament a tots aquells elements que havien tingut alguna relació per escassa que fos amb els fets revolucionaris de 1936; amb la militància en qualsevol partit polític republicà, socialista, marxista així com qualsevol vincle amb el teixit anarcosindicalista i autogestionari popular durant el primer terç del segle XX. Aleshores, El Casino del Centre va ser ocupat per la delegació de la "Falange Espanyola Tradicionalista i de las Jons" durant un breu temps, fins que es desplaçaren a l'antiga seu de l'Harmonia, que fins a aquells moments havia esdevingut el local de l'Ateneu de Cultura

²³⁴ Entrevista realitzada a Josep Rossell i Jaume Graells, 02/11/2022

²³⁵ MARCÉ I SANABRA, 1994; Entrevista realitzada a Matilde Marcé i Piera, 26/10/2021

²³⁶ *Moviments i herençes de les participacions dels Condominis. 28/01/1939*. Fons d'entitats: Casino Nacional. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

Popular²³⁷.

**LLISTAT DE INTEGRANTS DE LA JUNTA DIRECTIVA DEL
" CENTRE AUTONOMISTA REPUBLICÀ "**

A 1935:

Secretari: Josep Bordas

237 MARCÉ I PIERA, 2003

Capítol 6

El Casino Nacional de Hospitalet de Llobregat. Sociedad Recreativa y Cultural: principal centre del lleure a la vila vella (1939-1969)

L'arribada de les tropes falangistes a la vila vella com a colofó de la victòria del bàndol feixista en la guerra civil espanyola, va implicar una reconstitució dels poders públics així com de les associacions civils, partits polítics i sindicals. Com dèiem prèviament, aquest fet va conduir a la clausura de locals, la prohibició de partits i corrents ideològics que atemptessin contra els principis del "movimiento nacional" caracteritzats per un retorn ferotge del tradicionalisme més descarnat, vertebrat a través del poder públic en mans de l'autoritat política, sindical, militar i civil reunida a la Falange Espanyola, on quedava instituïda una nova aristocràtica al voltant d'aquest partit únic que permeté el retorn dels privilegis del sector eclesiàstic, l'aristocràcia secular, els estaments militars més conservadors i la burgesia que havia defensat i finançat directament el cop d'estat. Els quals van cobrir posicions de primer ordre en el nou règim constituït al voltant de la figura de Francisco Franco Bahamonde.

A L'Hospitalet, la instauració del règim feixista va dur a l'aliança entre el clergat de les parròquies locals, la Falange; els aristòcrates i els oligarques "alfonsinos" -que ja havien ocupat el consistori durant la dictadura de Primo de Rivera com la família Espanya-Muntades- sota la regència de José Wenceslao Marin i López a l'alcaldia.

Progressivament, totes aquelles famílies de pagesos benestants de la vila vella i la Marina van anar retornant del seu autoexili particular comptant amb les possibilitats que el nou règim els hi va oferir per a poder recuperar les propietats que havien estat col·lectivitzades -sempre sota l'atenta mirada de les noves elits feixistes i sota els escassos marges d'acció que permeté el clientelisme falangista als seus inicis.

Per exemple, sabem que la bòbila de Ca'l Goyta va passar ràpidament a mans de Francesc i Josep Goyta i Vinyals, ja que aquests s'havien mantingut a la vila vella durant tot el procés bèl·lic. D'aquesta manera la transició no va afectar a les funcions i tasques que realitzaven aquests, continuant Josep Goyta encarregat de repartir les mercaderies per a després esdevenir el gerent de la companyia amb la mort del seu pare, conjuntament amb el seu parent Gonçal Oliveros i Llopis, passant la bòbila a denominar-se "Indústria Goyta y

Oliveros". Fins i tot en aquests moments, es va poder ampliar la maquinària de la fàbrica, incloent-hi un forn nou de 100 Tm de capacitat que va permetre que el capital anés incrementant-se al llarg de la dècada dels cinquanta fins a tenir-ne un total de quatre, continuant amb la producció del "baldosín catalán" o el cairó²³⁸.

De la mateixa manera, la viuda d'Oliveras i Prats, va passar a ser la propietària de les companyies del seu difunt espòs. Entre elles, sabem que els autobusos Oliveras S.A, van anar de capa caiguda durant aquest període, sent els pitjors moments de la companyia per la mort de Just però també per l'expropiació i el posterior espoli de vehicles²³⁹.

Ara bé, només de retornar a L'Hospitalet, aquestes famílies benestants veieren més necessari que mai reprendre l'activitat del Casino del Centre, per així intentar inflamar al veïnat de la vila un poc d'alegria, esbarjo i temps comunitari en els difícils moments de la més immediata postguerra- no només en termes econòmics sinó pels efectes repressius i l'estat d'alarma constant que es va establir per a incriminar, assetjar, empresonar i torturar a tots aquells que no disposaven de la "puresa" nacional-feixista o que havien tingut alguna implicació cívica o política en el règim democràtic republicà. Una persecució on participaren molts de veïns. D'aquesta manera el Casino podria oferir un lloc de reunió i comunitat en un clima social de gran tensió, la qual havia de dirigir-se en alguna direcció.

La persecució institucional i la repressió fou la que va dur a l'expulsió de l'Ateneu de Cultura Popular de la seu de l'Harmonia -que duïen ocupant des de l'escissió del Casino de 1932- per lo qual la Falange va passar a ocupar-la, deixant el Casino. Un moment idoni per a les famílies de la Marina i la vila vella per a intentar retornar-li una part del seu llegat.

Des dels primers dies del mes de juny de 1939, trobem a alguns pagesos de la vila que sol·licitaven el seu ingrés a l'entitat. Tot i que encara aquesta no estava formalment constituïda – és a dir, no comptava amb l'aprovació ni l'alta de l'autoritat municipal i el governador militar²⁴⁰.

Ara bé, sembla que en aquells moments ja havien recuperat l'edifici del Carrer Enric Prat de la Riba núm. 337- anomenat poc després avinguda del Generalísimo Franco²⁴¹- i havien format una Comissió Gestora, de la qual **Joan Coca i Alujas** en va ser el secretari, i

238 MARCÉ, 2001

239 MORENO, 2016

240 Fons d'entitats: *Casino Nacional*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

241 VV.AA, 2003: 126

Antón Parera i Oliveras el seu president²⁴².

El 28 de juny de 1939, Joan Coca va escriure a l'alcaldia de Wenceslao López sol·licitant els permisos corresponents per autoritzar la constitució d'una "Sociedad Recreativa, Cultural y Deportiva" i permetre que un conjunt de veïns de la vila es poguessin reunir a l'entitat per a donar aprovació formal a uns estatuts ja redactats, els quals havien de passar posteriorment a ser revisats per part de l'alcaldia i el governador militar. La reunió es va sol·licitar per al 1r de juliol de 1939 – mantenint el calendari de reunions que ja havien establert els condominis i els primers socis el 1873.

El prec va ser aprovat el mateix dia, autoritzant-se pel comandant militar Jaume Miró i Palau. Però, veient que no es van poder resoldre uns estatuts favorables a tots els interessats, tornaren a requerir reunir-se el dia 30 de juliol de 1939, per a poder conformar una comissió que s'encarregués de gestionar la legalització de l'entitat²⁴³.

La segona comissió gestora estigué presidida per **Antoni Carbonell i Albets** i com a secretari **Lluís Mitjans**, els quals es van encarregar de facilitar a les autoritats públiques els estatuts de l'entitat que havien estat finalitzats a l'agost de 1940. L'aprovació d'aquest cos normatiu no es va donar fins al gener de dos anys després, un retard que segons exposava el mateix president Antoni Carbonell es degué al fet dels antecedents del Casino prèviament a l'alçament feixista, íntimament vinculats a la pedagogia i la difusió cultural i política del catalanisme. Aleshores, diversos condominis de l'entitat van establir un seguit d'aproximacions amb un cap militar local, i aquest directament amb el governador perquè intercedís en nom dels membres del Casino davant l'alcaldia local en tant que *gent de bé*. Finalment, les mediacions foren un èxit, però es va concloure que el Casino del Centre havia desaparegut el 18 de juliol de 1936, i que la nova entitat passaria a ser el: "Casino Nacional de Hospitalet de Llobregat: Sociedad Recreativa y Cultural".

El context feu que el domini econòmic de les famílies benestants del Casino així com el seu prestigi històric i simbòlic íntimament vinculat al control del consistori local; els hi permetés arribar a establir un marc d'acords i negociacions amb unes classes dirigents falangistes i tradicionalistes que a penes disposaven de cap mena de legitimitat davant la

242 Entrevista realitzada a Manel Parera i Andrés, 04/11/2022

243 *Documentació Administrativa i Económica*. Font d'entitats: *Casino del Centre*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet; MARCÉ, 2003

població.

En aquests termes la convergència dels integrants del Casino amb les autoritats falangistes farà que aquells com a classes benestants i instruïdes durant generacions en l'exercici públic, siguin incorporats com a regidors del consistori de Wenceslao Marín²⁴⁴. Un cas que evidència aquesta aproximació la trobem amb el bibliotecari que es va establir amb la primera Junta directiva del "Casino Nacional", **Joan Layola i Bassas**, que a banda d'entrar com a regidor de l'Ajuntament feixista, també fou el dirigent de "La Hermandad de Labradores y Ganadores" adscrita al Sindicat Agrícola Falangista, que es va emplaçar a la residència de l'Adela Oliveras, al costat del Casino del Centre.

Per tant, com veiem l'abandonament de la Falange del Casino només es feu en tant que ubicació de la seva central local, ja que com afirma Carles Santacana, les autoritats franquistes tingueren la intencionalitat d'emprar al Casino -en tant que nucli de xarxes de relacions entre les famílies benestants- per a poder difondre els valors del règim i així comptar amb una mínima base civil a L'Hospitalet. De la mateixa manera, de les poques entitats que també van disposar de l'autorització d'operar aquell 1939 també trobàvem al Casino de Santa Eulàlia, el Centre Catòlic i la "Unión Recreativo-Cultural Alianza".

Ara bé, abans de que s'iniciés aquest vinculació més íntima amb Falange, ja l'agost de 1939 aquesta sol·licitava del Casino alguns útils necessaris per a celebrar actes. Era tanta la previsió que tenia la Falange local de fer-se amb l'indret d'alguna forma o d'altra, que fins i tot l'arquitecte municipal Manuel Puig i Janer va rebre l'encàrrec de realitzar un projecte de reforma i ampliació de l'entitat, per a tornar la cuasi totalitat de la mateixa en un teatre²⁴⁵.

Aleshores, les intencions de l'administració pública així com de la Falange es centraven en assegurar i preservar la lleialtat al règim establert, més que en exercir cap tipus d'iniciativa enfocada a la població, d'aquesta manera la prioritat era insistir en captar a les minories privilegiades del centre a través de l'ús de les entitats així com gaudir dels privilegis del control social i econòmic que els hi permetia el nou *status quo* a través del frau, el robatori i la confiscació per profits particulars, com fou el cas de Wenceslao Marín que

244 Entrevista realitzada a Antonio Riera i Barba, 15/12/2021

245 *Correspondencias*. Fons d'entitats: Casino del Centro. Arxiu Municipal de L'Hospitalet; *Proyecto de Reforma y Ampliación del Casino del Centro en la ciudad de Hospitalet de Llobregat, Octubre 1939*. Fons d'entitats: Casino del Centro. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

abans d'acabar l'any 1939 va ser cesat de l'alcaldia per frau en la gestió d'assumptes públics²⁴⁶.

A banda de Layola com a bibliotecari, a la resta de la primera Junta directiva del Casino Nacional de gener de 1942 també trobàvem a **Antoni Pastor i Goyta** com a president; **Francesc Marcé i Piera** com a vicepresident; **Agustí Mitjans i Mañà** com a secretari; **Enric Solanas i Solanas** com a vicesecretari; **Antoni Piguillem i Camps** com a tresorer i a **Francesc Vinyals i Vergés** com a vocal²⁴⁷.

Encara que els estatuts no foren aprovats fins al 1942, les celebracions d'actes teatrals, balls i inclús la Festa Major de l'estiu ja van tornar a tenir la seva presència a l'entitat des del juliol de 1939. Per a la Festa Major d'aquell estiu es feu una representació teatral nocturna el dia 16 d'agost, seguit de quatre dies consecutius de jornades de ball al matí i a la tarda. Com ens confirma Antonio Riera, els balls del matí eren reservats per a la presència dels infants i els més joves de l'entitat, que acompanyaven a les seves famílies. En aquesta Festa Major va acudir-hi el fotògraf local Alexandre Merletti per a retratar als assistents.

Hem d'afegir com l'exclusivitat del Casino com a únic emplaçament autoritzat per a realitzar celebracions permeté un increment important dels socis de l'entitat ja des dels primers moments. Aquest fet va repercutir a que fos una cita assegurada els balls dels diumenges i que s'anessin programant gran diversitat de balls organitzats i finançats per socis, com per exemple Juan Ventura que va promocionar jornades el dia 3, 9, 11 i 15 de desembre de 1939²⁴⁸.

Un assumpte que hem d'aclarir es que tot i les preteses de les autoritats falangistes per a controlar ideològicament i absorbir als integrants del Casino, aquest procés més aviat va implicar un marc de negociacions que permeteren a l'entitat comptar amb un cert marge de maniobra i autonomia en plena dictadura²⁴⁹.

Un dels condonins que més va lluitar perquè el Casino tornés a reviscolar amb força després de la guerra fou Antón Parera i Oliveras, un dels elements més destacats de la Lliga Regionalista a L'Hospitalet i antic professor de les Escoles Catalanes del Dr. Robert. La seva

246 SANTACANA, 1994; MORENO, 2016

247 MARCÉ, 2003; *Relació de socis que han sigut membres de la Junta directiva (1941-2023)*. Arxiu del Casino del Centre de L'Hospitalet

248 Fons d'entitats: *Casino Nacional*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

249 SANTACANA, 1994

intervenció permeté que es poguessin reprendre totes les activitats prèviament exposades, i més especialment les funcions teatrals on ell mateix va participar com a actor conjuntament amb Enric Sanfeliu, els quals ja havien format part del quadre escènic que tingué l'entitat ja en els anys vint.

Des de l'any 1939 es va reprendre el ritme de les representacions teatrals al Casino.

L'any 1940 el quadre escènic va representar una funció al febrer, el març i al juny on es va representar "Rosalinda", i a més pel maig es va llogar la sala-teatre per a la representació de "Madre Guapa" a càrrec d'una companyia teatral de Barcelona. A més a més, es van anar contractant diverses companyies per a realitzar espectacles de varietats.

Dins el repertori d'obres que va oferir el quadre escènic també trobàvem alguna composició de Folch i Torres, destacant les comèdies i les sarsueles. En aquest aspecte, hem de destacar la presència a partir de l'any 1941 d'algunes funcions fetes en català, com foren les traduccions que feu Josep Maria de Sagarra de Shakespeare²⁵⁰.

La dramaturgia local va trobar un dels seus majors punts d'eclosió al voltant dels joves socis del quadre escènic de l'entitat, on trobàvem actrius i actors com:

Maria Lluïsa Carbonell, Carmen Trullol, Rodolfo Juárez, Juan Pol, José Nadal o Emilia Mas. Aquest fet afegit als marges d'autonomia de l'entitat, permetran que a principis dels anys cinquanta es doni el moment de major efusivitat del teatre al Casino, sobretot amb representacions de clàssics autors catalans com foren les obres de "Terra Baixa" d'Àngel Guimerà, "l'Hostal de la Glòria"; "L'hereu i la forastera" de Josep Maria de Sagarra o "El místic" de Santiago Rusiñol. Fins i tot, les transgressions del Casino respecte als aspectes intocables del règim franquista, va permetre que es realitzés "El Port de les Boires" de Josep Comas i Tàpies, on els protagonistes eren uns capellans obrers francesos²⁵¹.

Pel que fa a la distribució dels assistents a la sala, es va mantenir l'exclusivitat que tenien els condominis i els socis més veterans de les llotges. A banda, mentre que les obres que el quadre escènic feia de forma regular disposaven d'un preu únic depenent de la ubicació en el teatre com succeïa abans de la guerra; en les Festes Majors -que es tornaren un esdeveniment clau per a la vida en societat de les noves elits franquistes- es va establir una categoria de preus caracteritzats per determinats seients de "primera classe", d'altres de

250 MULERO, 2017:20-25; *Llibreta de la caixa del Casino*. Fons d'entitats: *Casino Nacional*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet; Entrevista realitzada a Manel Parera i Andrés, 04/11/2022

251 MARCÉ, 2003

"segona classe" i els "generals"²⁵².

Així doncs, les capacitats que tingué el Casino per a poder transgredir les normatives més repressives respecte a les figures eclesiàstiques o l'ús de llengües prohibides tenien la seva condició de possibilitat amb la posició de privilegi que el "Casino Nacional" tenia com un dels tres eixos que havien de monopolitzar les manifestacions festives a la vila vella, depurant qualsevol iniciativa espontània i, per tant, potencialment subversiva.

La contrapart que el Casino va proporcionar a les autoritats franquistes fou la completa cessió dels seus espais per a actes de "Acción Católica" o bé la col·laboració estreta que tindrà amb el Centre Catòlic, el qual comptarà amb les instal·lacions del Casino per a dur a terme la festivitat de Santa Cecília, la Nit de Nadal i la representació de "Los Pastorcillos" ocupant la sala-teatre. Aquesta cooperació s'iniciarà el 1940 i arribarà a establir-se com un costum ben arrelada en la temporada nadalenca de la vila vella²⁵³.

Encara que hem de matisar que tot i que l'íntima vinculació que tenien ambdues entitats durant aquest període fou important, el Centre Catòlic també promovia alguna representació teatral, mentre que al Casino el teatre era una de les seves distincions més reconegudes. Aquest fet feu que es produís certa rivalitat entre els socis d'ambdues entitats – tot i que trobéssim a determinades persones que eren sòcies d'ambdues entitats alhora, com era el cas de Parera i Oliveras- pel fet d'oferir funcions teatrals que en algunes ocasions coincidien en les dates, o bé pel fet que consideraven que s'havia de mantenir certa exclusivitat amb una i no amb l'altra²⁵⁴.

Per altra banda, les organitzacions falangistes i l'Ajuntament comptaran amb el Casino a l'hora d'oferir els seus mitjans per a actes honorífics municipals, com el nomenament de la Sra. Tecla Sala Miralpeix (esposa del propietari de la fàbrica Tecla-Sala) com a filla adoptiva de L'Hospitalet; oferint balls i rues per a commemorar el "Dia de la Victoria" així com a oferir les instal·lacions per actes teatrals o balls organitzats pel "Frente de Juventudes de Falange". A més, els dirigents del Casino també participaran en els actes oficials del règim com per exemple els "Homenajes a la Vejez" o el "Dia del Árbol". Com també va participar

252 *Llibreta de la caixa del Casino*. Fons d'entitats: *Casino Nacional*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

253 *Correspondencias*. Fons d'entitats: *Casino del Centre*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet)

254 Entrevista realitzada a Manel Parera i Andrés, 04/11/2022

oferint aportacions des de 1940 i organitzant un ball el febrer de 1942 per a la recaptació de fons que havia de costejar la reconstrucció del temple de "Santa Eulàlia de Mèrida".

La rellevància municipal de l'entitat va arribar a un punt que fins i tot es van celebrar els seus propis premis: "La Medalla del Casino Nacional"²⁵⁵.

La dècada dels quaranta i cinquanta foren uns temps de gran exaltació al Casino. Els balls s'anaven succeint, essent un dels grans focus per al jovent de tota la vila vella que es podia costejar l'entrada, tant en els balls privats que feien els seus socis a les tardes o a les nits, com els temàtics que es feien per a casats; solters així com l'alternança d'homes i dones solters amb casats o el ball de carnestoltes, el de Pasqua o en Cap d'Any. Sense oblidar-nos de la gran excel·lència i prestigi que implicava l'assistència a les Festes Majors d'estiu i d'hivern, per la qual cosa es van tornar a instal·lar els envelats des de 1940, amb una exuberància impressionant:

Tres fileres de graderies i llotges per més de cent convidats, un escenari per a representacions teatrals; tot el terra i les parets cobertes de catifes, així com l'instal·lació elèctrica per abastir les grans lampares que penjaven del sostre. Tot aquest muntatge va ser disposat per la companyia de decoracions i envelats de Juan Arús i Vila de Molins de Rei – desconeixem si tenia cap parentiu amb els Arús de L'Hospitalet. A més de comptar amb l'acompanyament de bandes d'altres localitats com la Neptuno, l'Orquestra Meridional, Miguelés de Java, l'Orquestra Continental o La Peyron entre moltíssimes altres²⁵⁶.

Aquests envelats es van establir a l'interior de l'entitat per a la Festa Major d'hivern, però per a les celebracions de les de l'estiu, el "Casino Nacional" no va poder situar-lo, com tenia acostumat, a la banda posterior de l'entitat aprofitant la tanca de l'Adela Oliveras, ja que aquesta residència passà a ser la seu del Sindicat Agrícola Falangista i per tant, l'envelat de la Festa Major d'estiu que organitzava el Casino s'arribà a instal·lar a diversos indrets de la vila vella com la Plaça del Repartidor o a la Rambla Just Oliveras, on també participaven el Centre Catòlic i l'Ajuntament.

²⁵⁵ Fons d'entitats: *Casino del Centre*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet. Entrevista a Matilde Marcé i Piera; MARCÉ PIERA, 2003

²⁵⁶ *Llibreta de la caixa del Casino*. Fons d'entitats: *Casino Nacional*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet; *Documentació Administrativa i econòmica*. Fons d'entitats: *Casino del Centre*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet. MARCÉ, 2003

Cal assenyalar, que la ja anciana Adela Oliveras havia passat a residir a la casa pairal del seu nebot, Anton Parera i Oliveras des de la fi de la guerra civil²⁵⁷.

La immensa proliferació de les jornades de dansa foren les que van atreure joves com la colla d'amics de Josep Tubau Campamà, que ja des dels seus quinze anys se situaven al primer pis de l'entitat per poder veure des de les llotges com els més grans ballaven, començant a practicar els seus primers passos. També recorda Josep com des de la llotja es podia tenir una vigilància més directa als flirtejos i les mostres d'afecte entre les parelles de balladors. D'aquesta manera, en aquests temps continuava tenint plena vigència la recerca dels "bons casaments" per part de les mares de les famílies dels associats. Ja que sobretot, fou durant aquests períodes en què el Casino Nacional es feu amb l'absolut monopoli del divertiment entre els joves, on en els seus balls es van acabar consolidant matrimonis i festejos, afavorint l'endogàmia de classe benestant que ja hem mencionat en capítols anteriors²⁵⁸.

Fou gràcies a Josep i la seva colla d'amics que es va arribar a formalitzar l'existència del soci d'entrada o juvenil a partir dels quinze anys, amb capacitat d'accedir a l'entitat per a poder gaudir de les jornades de ball, però sense permís per a participar de les assemblees d'associats, una possibilitat que només tenien els socis de nombre que eren majors d'edat, és a dir, als vint-i-un anys. Aquesta possibilitat la van aconseguir simplement aproximant-se al president del moment, Antoni Pastor i Goyta, i tenint el seu vistiplau per així poder ballar a la pista principal. Posteriorment, sirà comú que els fills dels condominis i les famílies més arrelades a l'entitat siguin introduïts pels seus pares als quinze anys com a socis d'entrada, satisfent aquests la quota²⁵⁹.

Entre les coreografies que es donaven en els balls del Casino trobàvem aquelles danses més tradicionals de l'indret com era "la toia" o "el vals socis" amb d'altres d'importació estrangera, com el "swing", la "samba" o el "jazz".

Recorda Josep com en aquells moments, el conserge Cinto Gassó s'encarregava de vigilar que

257 Entrevista realitzada a Manel Parera i Andrés, 04/11/2022

258 Entrevista realitzada a Josep Tubau i Campamà, 26/10/2022; Entrevista realitzada a Manel Parera i Andrés, 04/11/2022

259 Entrevista realitzada a Josep Miquel Goyta i Vergés, 03/11/2022; Entrevista a Manel Parera i Andrés, 04/11/2022; Entrevista a Josep Tubau i Campamà, 26/10/2022; *Estatutos del Casino Nacional de Hospitalet de Llobregat. Sociedad Cultural i Recreativa*. Fons d'entitats: Casino Nacional. Arxiu Municipal de L'Hospitalet)

tots els que accedien als balls haguessin pagat la seva corresponent entrada, per la qual cosa els obsequiava amb una flor que els hi posava a la jaqueta del tratge. Un distintiu que si més no, ens afirma Josep, solien guardar-se per a l'endemà per així evitar haver de pagar l'entrada.

Sembla que abans de la guerra civil, el Casino va contractar a un nou conserge, i a banda de Gassó també s'hi trobava Miquel Lluís i Arenal complint aquesta funció. La seva condició salarial va empitjorar amb la constitució del "Casino Nacional", ja que aquest últim afirmava com abans de la guerra cobrava un sou més elevat pels serveis que oferia en la celebració dels balls – en aquells moments els conserges cobraven 10 ptes per ball fos diürn o nocturn – per la qual cosa, Miquel Lluís va escriure al president en maig de 1941 exigint un augment del 50% del seu salari per equiparar-lo a abans del conflicte, una petició que fou rebutjada. Pel que sabem, aquest conserge l'any següent va deixar de treballar per al Casino, recaient les seves funcions exclusivament a Gassó, el qual l'any 1942 cobrava una mensualitat de 150 ptes.

A banda, des de 1940 el Casino va incorporar a un secretari, Francesc Marcé, el qual cobrava 75 ptes al mes.

Pel que fa als serveis de la cafeteria i el càtering, Josep Pedrerol va continuar al capdavant d'aquestes tasques. La implicació al Casino de la seva família fou tal que fins i tot Josep Pedrerol va arribar a recaptar les quotes dels socis, una tasca que era responsabilitat del tresorer de la Junta directiva, i arribaren a organitzar un ball de dos dies el juliol de 1940. Malauradament, Josep Pedrerol va morir el 1940, passant a cobrir el seu lloc la seva vídua. L'any 1942, el lloguer de la cafeteria era de 450 ptes, fins que el 1945 va arribar a pujar fins a les 500²⁶⁰.

En els estatuts del "Casino Nacional" trobem que les intencions per aquesta nova època, tot i les dificultats, era tornar a la trajectòria que l'entitat havia tengut als anys vint; promovent actes per a il·lustrar a la població amb conferències científiques, religioses, representacions teatrals, sessions de ball, fomentant la creació de centres escolars, així com instituir orfeons per al cant dels associats, grans i petits. Podem especular, com de la mateixa manera que succeí durant la dictadura de Primo de Rivera, volien tornar a transformar-se en una avantguarda en la promoció de les arts i les lletres catalanes que els havia permès

²⁶⁰ Entrevista realitzada a Josep Tubau i Campamà, 26/10/2022. *Llibreta de la caixa del Casino*. Fons d'entitats: *Casino Nacional*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

l'existència de les Escoles del Dr. Robert i el seu orfeó. Ara bé, lamentablement no sirà així en aquesta ocasió – tot i que mantenien la biblioteca de les escoles- però el que sí que van aconseguir va ser promoure a una nova "fornada" de joves hospitalencs a mitjans de la dècada dels quaranta, els quals havien de tenir una gran implicació en la constitució de nous projectes, tenint com a punt d'eclosió els esports²⁶¹.

Com podem recordar, durant la Segona República es va construir als jardins posteriors de l'entitat una pista de ciment que era emprada pels més joves per a jugar, així com per als més majors per a realitzar actes com la Festa Major d'estiu. Amb la consolidació del "Casino Nacional" aquesta pista fou llogada per diverses entitats de la vila vella²⁶² on hem de destacar el Centre Catòlic que la va usar per als entrenaments dels seus equips de bàsquet, amb els quals el Casino fins i tot els hi subministraven pilotes. O bé, l'any 1946 el club "La Unión Deportiva" que també arrendava la pista per a jugar partits de futbol²⁶³.

Ara bé, tot i els usos emfitèutics de la pista, els més petits de les famílies de socis la gaudien per als seus propis jocs, mentre els joves adolescents com Cornelles, Font o Estruch, es distreien jugant al billar a la sala de socis. Un dels divertiments que més va destacar entre els més menuts fou el patinatge sobre rodes, que feu de la pista l'escenari principal d'aquesta afició. Fou a través d'aquesta tendència juvenil, que alguns grups d'associats, com la colla d'amics de Josep Tubau, van començar a organitzar partits d'hoquei a la pista, establint-hi fins i tot lligues informals entre els veïns del barri del centre. Fou tanta la repercussió i l'èxit que tingueren els "nois de l'Hoquei" que l'octubre de 1946 van decidir constituir-se com a club oficial²⁶⁴.

En aquells moments, entre els jugadors trobàvem a Josep Marín, Lluís Marcé, Josep Riera, Jaume Taragó, Narcís Marcé o Antoni Mestres; a més de Marià Riera i Clavero, Josep Rosell i

261 *Estatutos del Casino Nacional de Hospitalet de Llobregat. Sociedad Cultural i Recreativa*. Fons d'entitats: *Casino Nacional*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

262 On trobem a la *Sociedad de Cazadores* (1944); el *Gremi de Comestibles* (1946) o el *Col·legi de Sant Antonio* (1948). *Llibreta de la caixa del Casino*. Fons d'entitats: *Casino Nacional*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

263 *Llibreta de la caixa del Casino*. Fons d'entitats: *Casino Nacional*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet.

264 Entrevista realitzada a Josep Tubau i Campamà, 26/10/2022; MARCÉ, 2003

Ventura i el futur historiador local, Francesc Marcé i Sanabra. Aquests últims van decidir fer la proposta a la Junta directiva d'aquell moment; la qual estava integrada des de 1943 per: **Francesc Marcé i Piera** com a president, seguit d'**Anton Parera i Oliveras** com a vice-president; **Agustín Mitjans i Mañà** com a secretari; **Antoni Piguillem i Camps** com a tresorer; **Joan Layola i Bassas** com a bibliotecari i a **Francesc Vinyals i Vergés** com vocal junt a **Antonio Martí**, el qual es mantindrà fins al gener de 1945. A partir de 1944 trobem a diversos vocals que no tindran una llarga durada com: **Francesc Campreciós** (1943) o **Pere Piguillem** (1943). Hem de destacar com la Junta directiva presidida per Francesc Marcé i Piera es mantindrà fins a 1948, on el càrrec de vicesecretari sirà cobert només l'any 1946 i 1948; primer per **Dionís Estruch i Giral** i després per **Josep Goyta i Vinyals**²⁶⁵.

Per a la constitució del "Club Hoquei Casino" es va establir una secció pròpia dins de l'entitat, amb una junta que estigué primerament formada per Josep Rossell i Ventura com a president; seguit d'Agustí Mitjans i Mañà com a vicepresident; Francesc Marcé i Sanabra com a secretari; Joan Pedrerol i Selma com a tresorer (fill del cafeter Josep Pedrerol); Marià Riera i Clavero com a delegat i com a vocals: Antoni Barba i Sanabra; Josep Corominas i Colet; Josep Goyta i Vinyals i Josep Segarra i Vergès. Arran d'aquesta incorporació de l'equip d'hoquei del Casino es va acordar en Junta la remodelació de la pista de l'entitat, perquè complís amb les mesures reglamentàries, en les obres de les quals van participar directament els pares i socis més veterans de l'entitat, on el Carbonell oferia els seus serveis com a paleta o el Ginesta com a fuster- tornant a fer de la millora de les entitats un assumpte que obligava a tacar-se les mans directament, com ho havien fet els condominis en la seva fundació. La nova pista es va estrenar el 10 de novembre de 1946, on es va celebrar el segon partit del "Club Hoquei Casino" en la federació catalana, contra el R.C.D Español. Posteriorment, es va fer una exhibició de patinatge artístic a càrrec del "Club Patin de Barcelona", unes exhibicions que es van anar fent recurrents fins a finals de la dècada dels quaranta.

La trajectòria de l'equip va anar en un ascens ininterromput. L'any 1947 ja comptaven amb dos equips, el dels joves i un d'infantil²⁶⁶. El 1948 es van establir com a subcampions de

265 *Relació de socis que han sigut membres de la Junta del Casino del Centre (1941-2023)*. Arxiu del Casino del Centre de L'Hospitalet de Llobregat

266 *Circular del Casino Nacional*, 01/11/1947. Arxiu Municipal de L'Hospitalet

Catalunya en segona regional; duent a la participació de l'equip al campionat d'Espanya que es va celebrar a Burgos, comptant el Casino amb la despesa del trasllat. L'equip del Casino va quedar tercer i van guanyar la primera copa; i a la temporada següent de 1948-1949 van guanyar la copa Moragas, imposant-se al R.C.D Español, i ja en la temporada 1949-1950 es van disputar la Primera Categoria de Catalunya. Finalment, alguns dels seus integrants van entrar a l'equip espanyol d'hoquei herba.

L'afluència dels veïns de la vila vella a l'Hoquei del Casino va arribar a un punt, que tots els diumenges després de la missa matinal, al migdia es va establir el costum d'anar a veure el partit dels "nois de l'hoquei" abans de l'hora de dinar²⁶⁷.

Durant aquest període de plenitud de l'equip, Josep Goyta i Vinyals fou l'encarregat de traslladar a l'equip en els diversos enfrontaments que va tenir en les regions catalanes i peninsular. Ara bé, finalment en la temporada de 1953-1954 l'equip es va retirar, ja que l'ascens que estava duent en les lligues nacionals, obligava el Casino a haver de proporcionar cada cop més recursos per a cobrir els desplaçaments, el cost dels materials i les equipacions. Foren les dificultats d'aquest finançament el que va dur a la fi del "Club d'Hockey Casino"²⁶⁸.

Tot i que l'equip va haver de retirar-se, l'agrupació dels "nois de l'hoquei" van establir-se com a nou focus motor, que com ho havien fet els joves de l'Orfeó Dr. Robert, van promocionar diverses activitats, on hem de destacar les revetlles de Sant Joan que es van anar organitzant des de 1947 fins al 1951, amb sessions de ball de saló, la intervenció d'orquestrats, exhibicions de malabars o de "chansonniers" o cantautors.

També aquell any 1947, apareixia la publicació "El Circular del Casino Nacional" on Francesc Marcé, Josep Rossell o Josep Pedrerol entre d'altres col·laboradors, intentant que l'entitat comptés amb una major afluència entre setmana van promoure aquesta revista mensual, on els joves del Casino publicaven les novetats dels partits i resultats de l'equip d'hoquei; les de l'equip de bàsquet que es va establir a l'entitat en aquells temps- però que poc va poder fer amb la dominància que tenien a la localitat els equips del Centre Catòlic- a més a més d'incloure poesies, relats breus on es descrivien vivències particulars; es feia publicitat de les celebracions que s'havien de donar al Casino amb els programes d'activitats

267 MARCÉ, 2003; *Llibreta de la caixa del Casino*. Fons d'entitats: *Casino Nacional*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet; Entrevista realitzada a Antonio Riera i Barba, 15/12/2021

268 Entrevista realitzada a Antonio Riera i Barba, 15/12/2021; Entrevista realitzada a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2021; MARCÉ, 2003

i les orquestres convidades; es feia públic l'ordre del dia de la Reunió General Ordinària anual i sobretot també s'inclouïen entrevistes als socis més veterans on diversos personatges com Cinto Gassó, Antón Parera i Oliveras, Just Oliveras i Arús o Santiago Pol i Coll exposaven episodis biogràfics, els seus records vinculats a l'activitat històrica de l'entitat, en el teatre, als balls així com en els càrrecs que havien desenvolupat a l'indret.

Fins i tot arribaren a entrevistar a l'alcalde i soci de l'entitat Enrique Jonama i Darnaculleta – qui va substituir a Wenceslao Marín el 1939, i tornà a substituir a un altre alcalde que fou deposat, Josep Puig i Miracle, el 1945- el qual considerava que al Casino li: *faltaba una inyección de juventud!* Ara bé, el seu mandat en el consistori va estar caracteritzat per grans quantitats d'activitats fraudulentres respecte a la hisenda pública, comptant amb el suport de regidors sense experiència administrativa²⁶⁹.

A través d'aquesta publicació es pretenia que els joves associats tinguessin més implicació en l'entitat, atrevint-se a fer peticions i vehiculars activitats pròpies, i d'aquesta manera es va promoure una agrupació excursionista; la celebració de la "Fiesta del Arbol" on es va dur a terme una reforestació al pati posterior de l'entitat; es va constituir una secció de Ping-Pong al desembre de 1947 o bé les exhibicions de Belles Arts en el primer pis de l'entitat a partir de 1948 perquè artistes locals poguessin presentar les seves escultures i obres pictòriques, on van tenir molta implicació algunes exalumnes del Col·legi de les Monges Franciscanes, per la qual cosa des d'aquest centre es feien visites a les exhibicions de belles arts²⁷⁰.

La implicació dels "nois de l'hoquei" va ser tant agosarada, que van arribar a dur a terme una col·laboració amb el quadre escènic de l'entitat. El març de 1948, després de l'obra de Santiago Rusiñol "L'Hereu Escampa" dirigida per Santiago Pol, els joves van decidir interpretar "El pretendent de Lulú" comptant amb la direcció artística de Josep Rossell i amb Josep Marín com apuntador. En el transcurs de la mateixa obra, ens assenyala Matilde Marcé que es produí un sobresurt d'improvisacions per part dels actors "amateurs", fent referència a esdeveniments que havien succeït en una festivitat a ca l'Estadella en dies anteriors; duent a una efervescència de rèpliques i contrarèpliques totalment espontànies que foren el goig

269 MORENO, 2016

270 *Circular del Casino Nacional (1947-1948)*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet. *Activitats*. Fons d'entitats: *Casino del Centre*. Arxiu Municipal de L'Hospitalet; Entrevista realitzada a Antonio Riera i Barba, 15/12/2021; Entrevista a Pilar Firmas i Muray, 15/10/2021

del públic²⁷¹.

Encara que la proliferació de novetats per part dels "nois de l'hoquei" va permetre dur a un període de major presència de les generacions més joves a l'entitat, la gran predominança encara la mantenien aquells socis més veterans i majors, que anaven a l'entitat abans o després de dinar, a entretenir-se en tertúlies amb les seves amistats i altres parroquians mentre prenien cafè o algun digestiu, debatent sobre assumptes trivials i esporàdics o fins i tot algunes temàtiques més transcendents, però que havien de resistir tractar qüestions polítiques o bé massa comprometedores. On per descomptat trobàvem les xafarderies entre els veïnats de la vila vella, i també el tancament d'acords empresarials.

Aquestes converses permetien als més joves, com el Marcé o el Rossell, trobar-se de igual a igual –depenent del cas clar està– amb "el Polític", "el Goyta", "el Gavatx"; "el Tayà" o amb Antón Parera. Aquest últim, després d'haver entrat com a vicepresident a la Junta directiva de 1943, es va mantenir fins al 1952, passant l'any següent a cobrir el càrrec de president de l'entitat fins a 1960. Recorda el seu net, Manel Parera, com el seu avi va ser el primer en rebre una condecoració com a president honorari del Casino del Centre l'any 1961²⁷².

Pilar Firmas, actual secretaria de l'entitat, recorda l'ambient que es trobava al Casino en aquells moments quan hagué d'anar a fer un encàrrec per a la mestressa d'un forn pròxim. L'ambient de l'entitat es trobava envoltat de fum i fosc. En aquests moments, per als *outsiders* de l'entitat, el "Casino Nacional" continuava sent un espai exclusiu per als oligarques de la localitat de propietaris agrícoles, industrials i financers íntimament vinculats als poders públics de la dictadura. Unes persones a les quals es tractava amb una distància i sempre de vostè²⁷³. Tot i així, la lleialtat i solidaritat entre els socis es mantenia, en converses que s'allargaven durant hores com les jornades de billar, les partides de dòmino o les partides de cartes–on s'havien arribat a produir apostes importants ja en temps previs a la guerra civil– que se solien dur a terme a la sala de jocs de l'entitat o bé a la

271 MARCÉ, 2003

272 Entrevista realitzada a Manel Parera i Andrés, 04/11/2022; *Relació de socis que han sigut membres de la Junta del Casino del Centre (1941-2023)*. Arxiu del Casino del Centre de L'Hospitalet de Llobregat; MARCÉ I SANABRA, 1972

273 Entrevista realitzada a Pilar Firmas i Muray, 15/10/2021)

terrassa²⁷⁴.

A més a més, en aquests moments, a la sala de jocs de l'entitat –que fou una autèntica sala de tertúlies- s'arribà a consolidar un Club d'Escacs l'any 1956 que va ser molt destacat a la localitat. Hem d'advertir com aleshores a altres indrets de L'Hospitalet com a la Torrassa i a Santa Eulàlia ja s'havien establert col·lectius de jugadors d'escacs²⁷⁵.

L'arribada del Club d'Escacs es va produir per part de dos socis, " *el Bermúdez*" i " *el Moix*". Entre els integrants d'aquest club trobàvem a Joan Font; el " *Gran Gras*"; a Conrad Marçà; Ricardo Palacín – el qual fou un dels millors jugadors del Casino i ho arribà a ser també de Barcelona- a Julià Graells o a Antonio Riera. Aquests dos últims també van constituir un equip de dòmino. El Club d'Escacs va ocupar la primera planta de l'entitat, ubicació on se solien realitzar campionats locals. Aquestes agrupacions van durar gairebé fins a la dècada dels vuitanta²⁷⁶.

Els anys cinquanta foren els millors per al quadre escènic del "Casino Nacional". Les representacions de Josep Maria de Sagarra foren les més recurrents, i de la mateixa manera, per l'escenari de la sala-teatre del Casino arribaren a passar figures que anaven a tenir una gran trajectòria en la dramaturgia catalana com Núria Espert. A més a més, es feu un acte homenatge el 7 de maig de 1950, a Pau Piera per les seves bodes d'or, l'apuntador que s'havia mantingut el quadre escènic a l'entitat des de la representació que es feu de "El Tunel" en la temporada de Quaresma l'any 1900, sent una figura que representava la continuïtat de l'exercici dramàtic a l'entitat, que tot i ser d'aquells operaris que participaven en les ombres, fou una peça fonamental. Durant la seva commemoració es va representar "Maria Rosa" d'Àngel Guimerà, comptant amb Joan Pedrerol com apuntador, Santiago Pol com a director artístic i a Joan Cintero com a director d'escena. Entre els actors trobàvem al president de l'entitat, Antón Parera, al mateix Santiago Pol, seguit d'Eulalia Màs, Rosita Bultà, Enric Piera o l'infant Joan Pol, fill de Santiago. Seguidament, es feu una gran festivitat que va concloure amb un discurs de Santiago Pol. Aquest últim, i el seu fill Joan, foren guardonats amb la Medalla del Casino Nacional l'any 1956, en l'apartat de teatre.

En aquests moments, a la Junta directiva continuava com a president **Antón Parera i Oliveras**;

274 MARCÉ I PIERA, 2003; Entrevista realitzada a Josep Rossell i Jaume Graells, 02/11/2022

275 VV.AA, 2003: 167)

276 Entrevista realitzada a Josep Miquel Goya i Vendrell, 03/11/2021; Entrevista realitzada a Xavier Bordas i Orpinell, 12/11/2022; Entrevista realitzada a Josep Rossell i Jaume Graells, 02/11/2022

el vicepresident era **Francesc Marcé i Bordas**; **Dionís Estruch i Giralt** que continuava com a secretari; **Josep Mañà i Torres** com a vicesecretari; **Santiago Sanfeliu i Prats** com a tresorer i **Jaume Pujol i Layola** com a bibliotecari. Seguit dels següents vocals: **Carles Vinyals i Gairalt**; **Jaume Estadella i Samsó** i **Pasqual Arenós i Garcia**. El nombre d'associats arribava als 365, i seguirà augmentant fins que l'any 1958 passaran als 434. Els integrants d'aquesta Junta estigueren en la direcció fins al gener de 1959²⁷⁷.

Malauradament, a principis de 1957, el quadre escènic va decidir desfer-se, ja que sembla que anà deteriorant-se la implicació dels seus components. El fet que la punta de llança de les seccions del Casino durant aquests primers anys de la postguerra comences a decaure, a la vegada representa una transformació que s'anava a produir en tota la societat hospitalenca a finals dels cinquanta²⁷⁸.

Malgrat les perspectives de creixement de l'afiliació de socis, gràcies a les iniciatives que havien anat desplegant la generació dels més joves de l'entitat. La dècada dels seixanta es va inaugurar amb uns canvis estructurals que anaven a afectar a tota la societat espanyola, arran de l'empremta que anava a tenir l'aperturisme del règim franquista a l'ordre econòmic i polític. De la mateixa manera, l'arribada de la classe mitja a través de l'endeutament hipotecari i els préstecs bancaris dugué a una generalització de les possibilitats del consum de masses dirigit als nous mitjans de comunicació com els vehicles unifamiliars o l'accés a noves tecnologies com la televisió. En el cas de L'Hospitalet, aquestes transformacions anaven a afectar els modes de sociabilitat sobretot en les capes més altes de la jerarquia econòmica i política, a través de l'enriquiment dels projectes urbanístics encapçalats per les autoritats públiques de la ciutat de Barcelona, en connivència amb les oligarquies immobiliàries i financeres lligades a la dictadura i al consistori municipal.

277 *Relació de socis que han sigut membres de la Junta del Casino del Centre (1941-2023)*. Arxiu del Casino del Centre de L'Hospitalet de Llobregat

278 MARCÉ, 2003; *Casino Nacional. Magno acontecimiento teatral. Conmemorativo de las bodas de oro con la escena de D. Pablo Piera*. Arxiu del Casino del Centre de L'Hospitalet de Llobregat;

Entrevista realitzada a Manel Parera i Andrés, 04/11/2022

6.1 Rèquiem dels horts i les masies: impacte i desmemòria al creixement urbanístic de la vila vella.

Per a comprendre les dimensions que va arribar a desenvolupar la planificació urbanística a L'Hospitalet dels anys seixanta; ens veiem forçats a prestar atenció a les capacitats -o, millor dit, limitacions- que tenien els batles del municipi, tant en termes d'atribucions legítimes de poder local, com en aspectes que implicaven la seva desigualtat amb la resta del veïnat com a classe dominant.

Primerament, el model de gestió centralitzat del règim franquista, assenyala Moreno, va amputar qualsevol iniciativa pròpia dels consistoris en matèria de disseny urbanístic i dels transports. L'any 1945, es creà d'es de la ciutat de Barcelona la "Comisión de Ordenación Provincial de Barcelona" un pla d'organització territorial que afectava i incorporava a tots aquells municipis perifèrics, els quals no comptaven amb representants en aquest organisme. Des d'aquesta institució, centralitzada a l'Ajuntament de Barcelona, es va establir la "Comisión Técnica Especial de Urbanismo" que va promoure el disseny d'un Pla Comarcal l'any 1953. Aquest oferia una via a la inversió privada per a l'explotació immobiliària que havia de donar resolució a l'increment exponencial de població que patia L'Hospitalet des dels anys vint, i que a la dècada dels seixanta durà a un augment sense precedents, passant dels 71.580 habitants que hi havia a la ciutat als anys cinquanta, fins als 123.282. Un augment demogràfic determinat pel fluxe migratori des de les províncies del sud i l'interior peninsular²⁷⁹.

El problema de l'habitatge fou una constant entre les majories socials de migrants, una qüestió que va ser completament ignorada per part dels diferents batles de la immediata postguerra. Per una banda, hem de tenir present les escasses atribucions del consistori local, constituït en funció a la captació de persones amb una trajectòria socioeconòmica i laboral apte entre les famílies benestants i que més facilitat tingueren per adherir-se als modus operandi del règim, els quals van estar atravesats per alguns anhels d'aprofitar els càrrecs per a l'enriquiment per part d'un funcionariat poc preparat. Aquest fet feu el que va dur a la Falange a incorporar a n'aquells advocats, comerciants, notaris i d'altres professionals del dret i l'administració pública que trobàvem en les famílies del "Casino Nacional" i el "Casino de Santa Eulàlia"²⁸⁰. Davant la manca d'habitatges, aquestes majories de jornalers i obrers migrants que s'havien

²⁷⁹ MORENO, 2016: 70

²⁸⁰ MORENO, 2016 ; Entrevista realitzada a Josep Rossell i Jaume Graells, 02/11/2022

anat desplaçant, primerament els adults, per a després traslladar-se famílies senceres i fins i tot veïnats de petits pobles- van anar enfeintant-se com a operaris en les fàbriques de la localitat ; en les explotacions agràries que coordinava el Sindicat Agrícola falangista, o bé en les exportadores de productes agroalimentaris, com la de Josep Marcé i Costafreda.

Com recorda la seva filla Matilde Marcé, de les vint o vint-i-cinc treballadores que tingueren en aquell període foren, moltes eren residents en el poblat de xaboles que s'havien auto-construït en els refugis antiaeris de SanFeliu. Aquests refugis es van aprofitar com a base d'infraestructua mancades de condicions higièniques, hídriques i completament vulnerables a les glaçades de l'hivern²⁸¹.

El fenomen del barraquisme hospitalenc fou notable ja des dels desplaçaments migratòris que es produïren als anys vint, on destaquen les comunitats de barraques de la Riera Blanca.

D'altres les trobàvem al sud de la carretera del Mig, a les proximitats de les deixalleries. Zones on la malnutrició i la precarietat absoluta, que implicaven les condicions d'abusos laborals i misèria salarial, dugué a molts casos de robatoris i assalts als cultius dels horts de la Marina, com fou el cas de les terres que Rafael Bordas tenia a l'actual zona de L'Hospital de Bellvitge²⁸².

Paral·lelament, l'any 1952 trobarem a un soci del Casino del Centre – antic militant de la Lliga Regionalista i majorista de l'indústria càrnica- que arribarà al consistori, Josep Tayá i Solanes.²⁸³

Fou durant la seva gestió que es va produir l'arribada massiva d'aquesta nova onada migratòria. De la mateixa manera, es veié al cap d'un consistori que arran del Pla Comarcal no disposava de cap tipus de possibilitat d'implicar-se en els projectes immobiliaris que tant urgentment necessitava L'Hospitalet, fet que va dur a que des de Barcelona es decidís que tota la Marina passés a tenir la categoria de sol edificable, establint-se al marge i sense cap connexió amb la resta de L'Hospitalet. D'aquesta manera es va afegir un altre nus als tres eixos desconectats que formaven la vila vella, Santa Eulàlia i Collblanc-La Torrassa. El de la Marina va comptar amb una connexió directa amb Barcelona a través de la Gran Via del Sud; i de la mateixa manera, es va decidir allargar la Rambla Just Oliveras fins a l'avinguda del Carrilet. En aquest aspecte, tots aquests terrenys de la Marina passaran a entrar dins el mercat de l'especulació del sol a través de la "Ley de Suelo" de 1956. Establint-se com a detonant d'una

281 Entrevista realitzada a Matilde Marcé i Piera, 26/10/2021; VV.AA, 1997: 186-188

282 Entrevista realitzada a Xavier Bordas i Orpinell, 12/11/2022

283 *Libreta de socios del Casino. Propiedad del conserje Jacinto Gassó. 1935.* Arxiu del Casino del Centre de L'Hospitalet de Llobregat

massificació absoluta que es feu gràcies a la connivència de les autoritats municipals amb la direcció de la "Comisión de Ordenació Provincial de Barcelona" que donaven via oberta perquè les oligarquies financeres i especuladores del món immobiliari nacional i internacional poguessin desplegar-se pas a pas, obligant directament o indirectament als propietaris dels terrenys de la Marina, és a dir, les famílies dels pagesos benestants que constituïen el nucli del Casino, a implicar-se en aquest procés. La predominança d'aquests grups de poder econòmic arribarà al seu apogeu amb la instauració del "Ministerio de la Vivienda" del règim franquista l'any 1957, que va implicar la centralització de " las competencias de dirección, estímulo, supervisión, inspección y tutela de los Ayuntamientos en materia urbanística", obrint les portes a les grans corporacions nacionals a edificar en zones perifèriques de tot el territori peninsular, sota l'amenaça d'expropiar als seus habitants²⁸⁴.

Aquest fet va permetre que les iniciatives de construcció d'aquests anys de "desarrollismo" es duguessin a terme de forma descohesionada i fragmentària, duent a les famílies desposseïdes a establir-se en blocs residencials de gran alçada, en el que es coneixerà com el "barraquisme vertical". Un dels modes per a proveir-se d'habitatge – com ja s'havia donat des de principis del segle XX- fou a través de les cooperatives que el règim franquista i les companyies van emprar com a mecanisme per a construir i distribuir vivendes a preus reduïts als seus socis, oferint les mateixes companyies crèdits hipotecaris. Aquesta fou una de les estratègies per a reforçar el paternalisme entre els directius i els operaris i que van dur endavant companyies automobilístiques hospitalenques com la SEAT o Pegaso²⁸⁵.

La gran expansió d'aquests plans parcials de noves urbanitzacions, dugueren a l'establiment de quatre barris nous entre 1955 i 1975, que -en paraules de Marcé i Sanabra- es van engolir *aquell mosaic de verds i ocres que era l'encant de la nostra Marina*²⁸⁶.

Amb l'arribada a l'alcaldia de Ramon Solanich i Riera la dinàmica de construcció privada va continuar seguint les prospeccions del Pla Comarcal de Barcelona, fent grans obres com el pas a nivell de Santa Eulàlia, inaugurant carrers i disposant enllumenat públic.

La pretesa de Solanich - que també fou soci del Casino- incloïa el disseny d'un pla de cohesió urbanística més harmoniós, mentre a la vegada anava obrint la porta a les inversions privades per a establir blocs monumentals d'habitatges. Els quals van arribar a sobrepassar les necessitats previstes. Per lo qual els blocs de pisos uniformes i de baixa qualitat, mancats

284 Entrevista realitzada a Antonio Riera i Barba, 15/12/2021; MORENO, 2016

285 DOMINGUEZ, 2021: 35

286 MARCÉ, 1980: 21

d'equipaments públics i d'infraestructures, passaren a ser la distinció pròpia dels barris de SanFeliu, Bellvitge o Can Serra²⁸⁷.

El projecte d'harmonització urbanística del temps de Solanich fou executat durant l'alcaldia de Josep Matias de Espanya i Muntades des de l'any 1962, aixó si, continuant la sobre-especulació del sol. Aquest sirà recordat com el batle que més va representar la destrucció del patrimoni material de la vila vella a través de la intensificació de la massificació urbanística, on va destinar una gran proporció dels pressupostos municipals, reforçant l'enriquiment del sector empresarial de la ciutat mentre que la gestió dels espais urbans continuaven sense ser una prioritat²⁸⁸.

L'impacte que van tenir aquests processos urbanístics afectaren significativament als patrimonis i les herències territorials dels pagesos benestants del Casino, en alguns casos duent a uns increments de beneficis importants. Així doncs, les masies i les extensions del conreu van anar desapareguen amb el ritme de l'edificació i l'urbanització dels espais, afectant per descomptat a les rieres i séquies del Canal de la Infanta²⁸⁹. D'aquesta manera va augmentar la vulnerabilitat dels propietaris agroramaders de l'entorn, i per la qual cosa molts propietaris de mujades de la Marina es van veure obligats a fer-se promotors dels seus propis béns, sota l'amenaça d'expropiació, arribant a tractes particulars i no sempre justos amb els especuladors immobiliaris. Dels acords que es van establir els més comuns foren les permutes, segons les quals, cedien els seus terrenys a les companyies immobiliàries a canvi que els hi donessin habitatges dels nous blocs de construcció²⁹⁰.

En aquests termes, l'enriquiment que va implicar la pèrdua dels mitjans productius ancestrals de les famílies benestants, afegit al creixement urbà, l'arribada de la migració i la influència absoluta de la nova societat de consum, va dur a unes fissures importants pel que feia als teixits de solidaritat i de complicitat entre els habitants de la vila vella, afavorit per les possibilitats

287 MORENO, 2016

288 MORENO, 2016: 73; Entrevista realitzada a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2021; Entrevista realitzada a Matilde Marcé i Piera, 26/10/2021

289 Encara l'any 1950, la Junta de propietaris del Canal de la Infanta continuava encarregant-se de cobrar taxes als arrendataris i terratinents de la Marina per l'ús de les séquies i rieres, les quals s'encarregava de mantenir adequades per al seu ús.

Carta de l'administració general de la Junta del Canal de la Infanta a Joan Costa i Pujol. Juny 1950.

Arxiu del Casino del Centre de L'Hospitalet de Llobregat.

290 Entrevista realitzada a Antonio Riera i Barba, 15/12/2021; Entrevista realitzada a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2021

d'ascens econòmic particular que permetia adquirir un segon habitatge i abandonar L'Hospitalet en els mesos vacacionals. Això va afectar greument a la Festa Major de Sant Roc, que des de finals dels anys cinquanta començava a decaure dramàticament.

D'aquesta manera la celebració que més representava les cosmovisions i els valors de L'Hospitalet tradicional anava desapareguen, gràcies al desinterés de bona part de les oligarquies locals, tot i que des de l'Ajuntament a partir de 1961, amb Lluís Abarca Médico com a regidor de Festes, es va intentar revitalitzar la festa implicant a les entitats de la localitat: el Casino Nacional i el Centre Catòlic²⁹¹

Ara bé, la desmobilització de les famílies benestants del Casino en funció a les noves pràctiques de l'oci del consum de masses; van implicar un cop realment important a l'entitat, sobretot arran de determinades disputes i conflictes que anaven a desenvolupar-se vinculades a les transformacions urbanístiques, que en el pròxim capítol tractaré amb més detall.

Pel moment podem exposar com factors diversos com: la ingerència de l'Ajuntament en l'organització de la Festa Major; la dissolució del quadre escènic i la desmobilització del jovent vinculat als "nois de l'hoquei" van reduir molt els actes impulsats pels socis de l'entitat.

De la mateixa manera, la posició de predominança política, ideològica i econòmica de les famílies afectes al franquisme van anar ocupant els espais de les elits tradicionals de la vila vella amb l'esforç continuat d'aquests per a no perdre l'hegemonia i a la vegada, mantenint-se com a una associació exclusiva de les famílies més notables i que havien iniciat el mite de la modernització de L'Hospitalet²⁹².

Fou en aquesta conjuntura quan **Josep Goyta i Vinyals** va accedir a la presidència de l'entitat l'any 1961, substituïnt a Antón Parera i Oliveras, que d'es d'aquell moment va passar a freqüentar l'entitat per a fer el café, llegir el diari i conversar amb els seus amics i parents²⁹³.

La Junta directiva de Goyta i Vinyals va estar composta majoritàriament pels integrants de la que havia deixat Parera i Oliveras. Així doncs, **Lluís Layola i Rovira** era el vicepresident, el qual havia substituït a **Dionís Estruch i Giralt** l'any anterior arran de la seva mort a 1959. **Benito Mitjans i Guardia** n'era el secretari; **Jaume Codina i Vilanova** com a

291 SANTACANA, 1994: 80

292 MARCARELL, 2006; SANTACANA, 1994: 80

293 Entrevista realitzada a Manel Parera i Andrés, 04/11/2022; Entrevista a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2021

vicesecretari; **Ramón Aymerich i Mena** com a tresorer i com a vocals trobàvem a: **Francesc Tubau i Marcé; Jaume Coll i Campreciós, Francesc Escudé i Lacasa i Antoni Parera i Seuba**, fill d'Antón Parera i Oliveras.

En aquests moments, l'entitat arribada als 416 socis, i al mes de juliol no sabem ben cert que va succeir, però dos socis foren expulsats per fer ús particular de la sala d'actes. Pot ser que aquesta expulsió es produís arran d'una reunió clandestina d'un grup de joves del Casino en la qual es va fer una conferència per a tractar qüestions vinculades a la renaixença de l'esperit democràtic, la denúncia de les corrupteles del règim i els anhels d'autodeterminació catalanista.

La Junta directiva se'n va assabentar, i va advertir als dotze joves que van participar. Aleshores va arribar una denúncia davant les autoritats del succés, i es va multar a l'entitat, amb 5000 ptes al Casino i 1000 més per cadascun dels participants de la reunió²⁹⁴.

Així i tot, la presidència de Goyta i Vinyals es va mantenir fins a l'any 1970, per a posteriorment cobrir d'altres posicions, com solia passar en alguns dels càrrecs, on un president podia passar a ser vicepresident, o un vocal passar a secretari etc. Al final els càrrecs no tenien unes funcions molt estrictes, per la qual cosa les aportacions o els plantejaments dels seus implicats, podien dur al fet que prenguessin part en ocasions en assumptes d'altres càrrecs. Al cap i a la fi, les reunions de la Junta i el president garantien l'harmonia i impedié els abusos.

Ens assenyala Josep Miquel Goyta i Vendrell, com el seu pare fou elegit president per una banda, pel fet de ser condomini, i per la demostració que havia fet al llarg dels anys de preocupació i compromís quotidià amb l'entitat, sobretot en aquests temps tant convulsos que només estaven començant²⁹⁵.

Josep Goyta i Vinyals era considerat *una persona molt oberta*, que contrastava amb molts dels socis més conservadors i adversos als canvis. I davant la davallada de la implicació dels socis de l'entitat, va decidir apostar per una innovació que anava a marcar un abans i un després a l'entitat. Ens exposa Xavier Bordas i Orpinell, com ell i una colla d'amics amb les seves corresponents parelles, van proposar entrar a l'entitat a la dècada dels seixanta. Aquesta situació era inaudita aleshores, ja que les dones per aquells moments encara continuaven sense poder associar-se a l'entitat, i només accedien en tant que filles o esposes dels socis, si no

294 *Relació de socis que han sigut membres de la Junta directiva (1942-2023)*. Arxiu del Casino del Centre de L'Hospitalet; Entrevista realitzada a Josep Rossell i Jaume Graells, 02/11/2022

295 Entrevista realitzada a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2021

integrants d'una agrupació teatral. Com bé afirma Xavier, era una situació que *no s'havia vist mai aquí!* Cap dels membres d'aquest grup arribava encara a 18 anys, però Goyta i Vinyals com a president els va acollir i d'aquesta manera es van incorporar les primeres sòcies de l'entitat entre les quals trobem a: Dolores Quartero; Helena Sanz, Maite Marcé; Esther Parés o Carmen Castaño.

Ara bé, la seva rebuda va ser molt controvertida, fet que va remarcar les diferències entre aquells socis més "progressistes" com els descriu Xavier, dels més reaccionaris. I com sol succeir al Casino, ràpidament ja els hi van assignar un mal nom propi: *Els Hippies*²⁹⁶.

La intenció d'aquesta colla era la de tenir un lloc de reunió per a poder trobar-se, prendre un cafè o una copa, per a després anar a la discoteca. Aquests joves van passar a ser un grup focal que va dur a la incorporació d'altres conjunts de jòvens de la vila vella, els quals van començar a fer amistat i a crear afinitats a l'entitat.

Entre els grups de joves que van aproximar-se al Casino, es va produir un contacte amb l'agrupació "Alpha 63", un col·lectiu teatral constituït pels fills universitaris de la classe benestant del barri del centre que havien nascut als anys quaranta. Aquesta agrupació havia sorgit el setembre de 1963 al Centre Catòlic i inclús va publicar un butlletí propi en el qual convidaven a tot el jovent de la vila amb inquietuds culturals a afegir-s'hi, passant a ser un quadre escènic itinerant que va realitzar funcions tant a la seu de l'Harmonia, a l'espai dels Amics de la Música com per descomptat, a la sala-teatre del Casino del Centre.

La seva filiació amb les famílies més benestants els hi va permetre comptar amb el beneplàcit de les autoritats franquistes, de la mateixa manera que l'aproximació amb la institució eclesiàstica. Així doncs, a l'hivern de 1966, la Parròquia de Santa Eulàlia de Mèrida, l'Ajuntament i "Alpha 63" van organitzar al "Casino Nacional" el concert de Nadal, amb l'actuació de l'Orfeó Enric Morera de l'Ateneu de Sant Just Desvern, dirigit per Antoni Coll i Cruells. Però també l'agrupació va implicar-se en la variant més pedagògica enfocada a la promoció del català entre els infants ja l'any 1968 -unes possibilitats que es mantenien exclusives tant per al "Casino Nacional" com per aquests jòvens benestants de la vila-a la vegada que es van realitzar representacions de "La Rosa i l'Anell" de William H. Thackeray, traduïda al català per Josep Carner, el dia 3 i 4 de febrer, seguides d'un col·loqui que "Alpha 63" ofería sobre "Teatre i pedagogia"²⁹⁷.

296 Entrevista realitzada a Xavier Bordas i Orpinell, 12/11/2022

297 MULERO, 2017: 35-37; *Programa del Concert de Nadal, a càrrec de L'Orfeó Enric Morera; Programa de La Rosa i L'Anell realitzat per Alpha 63*. Arxiu del Casino del Cente de L'Hospitalet de Llobregat

Tot i que l'agrupació "Alpha 63" si que va tenir la seva presència als espais del Casino, els joves que s'havien anat incorporant per l'obertura que va permetre Goyta i Vinyals no van tenir una inclinació molt propositiva amb l'entitat en aquells moments. Es trobaven a la sala dels socis i xerraven amb aquells més veterans i progressistes, intercanviant impressions, i participant d'alguns àpats improvisats i informals; per a després dirigir-se a la pista de ball a gaudir de la nit. Però, tot i això, la presència d'aquest jovent va dur un salt de qualitat a l'entitat, obrint un poc les mires i les perspectives ideològiques que mantenien alguns dels seus associats, que continuaven tractant-los amb certa distància i *sobèrbia històrica* a l'identificar-se com a membres d'una elit econòmica i política local. Encara que tots compartien l'espai del mateix mode. Fins i tot Isidre Orpinell – cosí de Xavier Bordas- en les tardes a la sala de socis va fer el disseny de l'emblema de l'entitat que el Casino del Centre recuperarà i farà seu en els anys posteriors. I a poc a poc, a mesura que aquests jóvens s'anaven fent més grans i anaven dirigint les seves trajectòries vitals, professionals i familiars, foren convidats a incorporar-se a la Junta directiva, com fou el cas de Xavier Bordas que s'incorporà de vocal el 1977, o el seu cosí Isidre Orpinell que entrà com a tresorer un any després²⁹⁸.

Ara bé tot i aquesta injecció de joventut, el Casino continuava de capa caiguda. No només en terme d'activitat, sinó també amb les condicions estètiques i materials de les infraestructures. L'any 1959, es va fer una reforma a la sala-teatre de l'entitat, on es van trobar a la zona de les llotges del pis superior un amagatall amb armes de foc, que encara avui dia no se sap ben bé a quin període de la llarga trajectòria de l'entitat es correspon²⁹⁹.

Encara que les quotes dels associats es mantenien, els balls cada cop es feien més esporàdics, fins i tot l'última Festa Major d'estiu que es va celebrar amb els canons habituals va ser la del 1961, on es va celebrar fins i tot l'elecció de la Pubilla. Però ja el 1967 es va haver de cancel·lar la celebració per manca d'implicació del veïnat i de l'Ajuntament local, per la qual cosa, el consistori en connivència amb les entitats socials del moment, el "Casino Nacional", el de Santa Eulàlia i el Catòlic, van decidir traslladar la Festa Major a la revetlla de Sant Joan, al mes de juny³⁰⁰.

298 Entrevista realitzada a Xavier Bordas i Orpinell, 12/11/2022; *Relació de socis que han sigut membres de la Junta directiva (1941-2023)*. Arxiu del Casino del Centre de L'Hospitalet)

299 Entrevista realitzada a Josep Rossell i Jaume Graells, 02/11/2022

300 MARCÉ, 2003

Pel que feia als treballadors que mantenia el Casino del Centre, a n'aquest període de decadència, Fèlix Pons havia substituït a Cinto Gassó com a conserge, encarregant-se de gestionar la venda d'entrades i de controlar els balls de l'entitat. Mentre que el servei de la cafeteria, l'estiu de 1959 va passar de mans de la vídua de Josep Pedrerol al matrimoni de Sebastià Garcia i Adelaida Martínez procedents de Cornellà de Llobregat.

La formalització del contracte d'arrendament la va fer el president d'aleshores, Antón Parera i Oliveras. Entre les obligacions de Sebastià Garcia, aquest disposava del dret d'explotació del bar, restaurant i cafè de l'entitat, sempre mantenint la neteja i les condicions higièniques òptimes també de la sala de Junes i la secretaria annexes, per la qual cosa anava a cobrar 500 ptes, fet que feia que no hagués de pagar el lloguer de 500 ptes que se li exigia. A més a més, havia de preservar el "derecho de admisión" dels clients del bar, així com la Junta directiva marcava els límits dels preus de les consumicions i no podia realitzar cap mena de modificació al local. De la mateixa manera, Sebastià Garcia també podia delegar les funcions del bar en un successor, si considerés que havia de deixar la seva gestió. Aquesta última condició anava a tenir moltes complicacions en un futur no molt llunyà.

Així doncs, a banda de l'arrendament del cafè, tota la família de Sebastià Garcia, amb la seva esposa i els seus dos fills van passar a residir al pis superior. I en poc temps, van contractar a un cambrer, "El Quimet" el qual s'encarregava d'atendre i servir a n'aquells socis i clients recurrents de la cafeteria³⁰¹.

301 Entrevista realitzada a Manel Parera i Andrés, 04/11/2022; *Contrato de arrendamiento pactado entre el Casino Nacional y Sebastian Garcia. 1959*. Arxiu del Casino del Centre de L'Hospitalet de Llobregat

**LLISTAT DE INTEGRANTS DE LA COMISSIÓ GESTORA
DEL CASINO DEL CENTRE (1939-1941)**

A 1939:

President: Antón Parera i Oliveras

Secretari: Joan Coca i Alujas

Entre 1940-1941:

President: Antoni Carbonell i Albets

Secretari: Lluís Mitjans

**LLISTAT DE INTEGRANTS DE LA JUNTA DIRECTIVA DEL
" CASINO NACIONAL DE HOSPITALET DE LLOBREGAT
SOCIEDAD RECREATIVA Y CULTURAL "**

Des de 1942:

President: Francesc Pastor i Goyta

Vicepresident: Francesc Marcé i Piera

Secretari: Agustí Mitjans i Maña

Vicesecretari: Enrique Solanas i Solanas

Tresorer: Antoni Piguillem i Camps

Bibliotecari: Juan Layola i Basas

Vocal: Francesc Viñals i Vergés

Des de 1943- 1948

President: Francesc Marcé i Piera

Vicepresident: Anton Parera i Oliveras

Secretari: Agustí Mitjans i Maña³⁰²

Tresorer: Antoni Piguillem i Camps (1948: Es substituït per Santiago Sanfeliu Prats

Bibliotecari: Juan Layola i Bassas

Vocal: Francesc Viñals i Vergés

302 El càrrec de vicesecretari va ocupar-se només l'any 1946, per Dionís Estruch i Giralt i després el 1948 per Josep Goyta i Vinyals.

Vocal: Antoni Martí³⁰³

Entre 1949-1952:

President: Francesc Marcé i Piera

Vicepresident: Antón Parera i Oliveras

Secretari: Josep Rossell i Ventura³⁰⁴

Tresorer: Santiago Sanfeliu i Prats (1950: es substituït per Josep Solé i Casterà, el qual dimitirà en 1952)

Bibliotecari: Juan Layola i Basas (1950: es substituït per Lluís Perello i Nin, el qual dimitirà en 1952)

Vocal: Ramón Oliveras i Mans i Carles Viñals i Gairalt³⁰⁵

Entre 1953-1958:

President: Antón Parera i Oliveras

Vicepresident: Lluís Layola i Rovira (1954: es substituït per Francesc Marcé i Bordas)

Secretari: Dionís Estruch i Giralt

Vicesecretari: Josep Maña i Torres

Tresorer: Santiago Sanfeliu i Prats

Bibliotecari: Jaume Pujol i Layola

Vocal: Jaume Codina i Vilanova (1954: es substituït per Carles Vinyals i Gairalt); Jaume Estadella i Samso i Pasqual Arenós i García

Entre 1959-1962

President: Antón Parera i Oliveras (1960: es substituït per Josep Goyta i Vinyals)

Vicepresident: Dionís Estruch i Giralt (1959: arran de la seva defunció, sirà substituït per Lluís Layola i Rovira)

Secretari: Benito Mitjans i Guardia

303 A partir del 27 de gener de 1943 s'afegiren els següents vocals: Francesc Campreciós i Pere Piguillem. Tots van desenvolupar el càrrec només aquell any

304 A partir del 29 de gener de 1950, Josep Goyta i Vinyals tornarà a desenvolupar el càrrec de vicesecretari fins al 27 de gener de 1952. En aquest moment fou substituït per Lluís Marcé i Bordas que desenvoluparà el càrrec fins al 31 de gener de 1954

305 El 1950 s'incorpora Jaume Codina i Vilanova

(A partir de 1960. Vicesecretari: Jaume Codina i Vilanova

Tresorer: Ramón Aymerich i Menal (1962: es substituït per Francesc Tubau i Marcé)

Bibliotecari. Francesc Tubau i Marcé (1961: passarà a ser vocal, i desapareix el càrrec de bibliotecari)

Vocal: Jaume Codina i Vilanova; Lluís Layola i Rovira, Jaume Coll i Campreciós, Jordi Campamà Beltràn; Ferran Marí i Tудо³⁰⁶

De 1963-1966

President: Josep Goyta i Vinyals.

Vicepresident: Lluís Layola i Rovira

Secretari: Benito Mitjans i Guardia³⁰⁷

Tresorer: Francesc Tubau i Marcé

Vocal: Antoni Parera i Seuba, Antoni Vergés i Martínez, Francesc Escudé i Lacasa i Francesc Oliveras i Bó³⁰⁸

Entre 1967-1969:

President: Josep Goyta i Vinyals

Vicepresident: Lluís Layola i Rovira

Secretari: Ramón Torres i Deu³⁰⁹ (1968: es substituït per Josep Rojals i Vernet)

Tresorer: Francesc Tubau i Marcé

Bibliotecari: Francesc Oliveras i Bó

Vocal: Antonio Riera i Barba; Francesc Marcé i Bordas, Jaume Coll i Campreciós i Jaume Codina i Vilanova³¹⁰

306 A partir del 24 de gener de 1960, els vocals sirán Francesc Escudé Lacasa, Jaume Coll i

Campreciós i Jordi Campamà i Beltràn. Aquest últim sirà substituït per Antoni Parera i Seuba a partir del 29 de gener de 1961

307 A partir del 26 de gener de 1964, Ramón Torres i Deu comença a exercir com a vicesecretari

308 El 1964, Francesc Oliveras i Bó es substituït per Jaume Codina i Vilanova. Al 1965, Jaume Coll i Campreciós substitueix a Antoni Vergés i Martínez. Al 1966, Francesc Escudé i Lacasa es substituït per Francesc Marcé i Bordas

309 A partir del 4 de febrer de 1968, s'incorpora Antonio Riera i Barba com a vicesecretari.

310 El 1968 Antoni Riera es substituït per Domingo Polo i Tapies i Francesc Marcé i Bordas deixa de ser vocal

Capítol 7

El negoci del joc al *Casino del Centre*: de la crisi de l'expropiació a la renovació de l'entitat (1970-1992)

Les transformacions socioculturals associades al consumisme; l'atomització de les relacions entre els veïns; l'onada migratòria de la dècada dels seixanta afegit a les modificacions dels territoris de la Marina i la macro-projecció de plans urbanístics incrementaren una major desafecció per part de les famílies benestants de propietaris pel que feia a la comunitat constituïda a través de les trobades a les entitats recreatives; les celebracions i festivitats populars així com totes aquelles pràctiques i institucions pròpies del veïnat de la vila vella³¹¹.

En aquests anys de "desarrollismo" franquista que va implicar l'arribada a les altes instàncies del govern central d'aquells advocats, notaris i professionals del dret i l'economia mercantil de l'Opus Dei, fou quan l'alcalde Ramon Solanich i Riera va ser deposat, posicionant-se del càrrec Josep Matias d'Espanya i Muntades, membre d'unes de les famílies més afectes al règim i al nacionalcatolicisme des de l'època de Primo de Rivera.

Matias d'Espanya fou la figura necessària per a consolidar les directrius de les elits polítiques, econòmiques i financeres implicades en l'especulació urbanística de l'estat central a L'Hospitalet. Entre els integrants del seu equip de govern, que arribà a l'Ajuntament el 5 de febrer de 1967 trobàvem a Vicenç Capdevila i Cardona com a conseller de Cultura, el qual marcava una certa tendència democràtica respecte a la resta del consistori, on trobàvem a reconeguts membres dels organismes feixistes, com el conseller d'Esports Domingo Peiró.

El consistori d'Espanya i Muntades va acabar de definir una trajectòria de desafecció popular del règim, com mostrava el referèndum realitzat al 1966 on més d'un 80% dels electors majors de vint-i-un anys de L'Hospitalet es mostraren a favor que amb la mort del dictador, s'instaurés una nova època monàrquica a l'estat espanyol.

De la mateixa manera, com ja veníem exposant prèviament, l'especulació del sòl fou el gran determinant d'aquest període, fet que va conduir a què les terres de la Marina passessin a esdevenir grans polígons industrials i de blocs d'habitatges sense mesura ni contemplació.

311 MARCÉ I SANABRA, 1972

Mancats d'equipaments públics per als seus residents, com foren el cas dels 700 habitatges que el ministre i secretari general del "Movimiento" José Solís Ruíz i l'alcalde Espanya i Muntades van inaugurar a Bellvitge el juny de 1968³¹².

Durant el mandat d'Espanya i Muntades es van aprovar diversos Plans Parcial, realitzats als marges dels projectes dels organismes del Pla Comarcal, com foren el de Pubilla Cases, el sector del Centre, la Travessia Industrial, Gran Via Sud i el polígon Padrosa³¹³.

El cas de Bellvitge ens permet il·lustrar amb més detall aquest procés, ja que en deu anys es van arribar a construir 9.780 habitatges; un procés que com exposava el comerciant hospitalenc Josep Marcé i Costafreda va resultar devastador per als conreus de la Marina, tant per la pèrdua de sòl cultivable com per la intoxicació de les condicions ecològiques i de fertilitat requerides pels cultius; arran de la contaminació dels recs o els fums dels indrets industrials. Un fet que també va afectar progressivament a les condicions laborals dels jornalers i capitans implicats en l'explotació agrícola³¹⁴.

D'aquesta manera, la tendència del creixement demogràfic il·limitat que va pronosticar el consistori d'Espanya i Muntades per a L'Hospitalet, afegit a la manca de coordinació entre els projectes urbanístics pel ritme desarticulat de la compravenda, l'expropiació i les modificacions que imposaven els constructors, van dur que la Marina passés a ser un record i una estampa bucòlica per aquelles famílies benestants de la vila vella i per descomptat membres del Casino. Una nostàlgia per la pèrdua d'hegemonia a la nova ciutat que a la vegada xocava amb l'enriquiment particular d'aquests grups.

En aquests termes, els pagesos benestants del Casino no tenien res a fer amb el poder que podien acumular les noves elits franquistes vinculades empresarialment i políticament amb la ciutat de Barcelona, i que gràcies primerament al Pla Comarcal i posteriorment a la Corporació Metropolitana de Barcelona (1976) acabarà d'ultimar la definició de L'Hospitalet com a municipi perifèric de la ciutat comtal³¹⁵.

L'evidència més absoluta de la dominància d'aquesta conjuntura politicofinancera i immobiliària la trobem amb els plans que el consistori d'Espanya i Muntades en els seus

312 VV.AA, 1997: 204-208

313 CASAS, 1983: 102

314 MORENO, 2016; VV.AA, 1997b

315 SANTACANA, 2001: 125; Entrevista realitzada a Pilar Firmas i Muray, 15/10/2021

últims anys al consistori. El qual va voler engegar l'ampliació de la Rambla Just Oliveres, en el que es coneixerà en un futur com la Rambla de la Marina que havia de permetre la continuació d'aquella fins a l'avinguda del Carrilet, i que amb el temps anirà descendint fins a la carretera del Mig on acaba actualment.

La premissa que disposava el que fou anomenat com el pla urbanístic de "l'illa dels sindicats" era el d'enderrocar Ca l'Adela Oliveras -és a dir la seu del Sindicat Agrícola Falangista- i l'edifici del Casino del Centre. Oferint a la Junta directiva que l'associació passés a instal·lar-se al Teatre Barrades³¹⁶.

En aquells moments, **Josep Goyta i Vinyals** estava en els seus últims anys com a president de l'entitat, i aleshores entre els integrants d'aquesta Junta trobàvem a **Antonio Riera i Barba** desenvolupant el càrrec de vocal.

Com hem exposat prèviament, l'entitat es trobava en un moment de decadència important. Les activitats havien cessat quasi exclusivament, on només trobàvem algun ball esporàdic els diumenges, que amb la competència de les discoteques locals va anar desapareguen. Aquest fet havia implicat una baixada de les recaptacions de les quotes dels associats, així com de la promoció d'altres actes per part de l'entitat. Així doncs, la manca d'ingressos també va implicar la necessitat de recol·lectar diners a través d'esdeveniments excepcionals com la Quaresma o bé amb la petició de diners entre els socis que acudien regularment a les assemblees per a cobrir costos com els del telèfon o el gas.

Foren temps difícils i convulsos que van implicar l'emanació de certes tensions internes entre els mateixos associats davant l'oferta d'enderrocament que proposava el consistori.

Recorda Josep Tubau, com hi hagué determinats socis que es mostraven favorables a l'enderrocament, arran dels profits econòmics que els hi podia permetre, ja que disposaven de terrenys a la zona de la vila vella i els pronòstics de l'ensorrament de l'entitat per a construir-hi blocs d'habitatges amb zones verdes que donessin directament a la Rambla de la Marina, permetrien revaloritzar aquells terrenys. En aquest aspecte les possibilitats d'acumulació van reforçar la desvinculació d'alguns socis – fins i tot d'alguns descendents de condominis- amb l'empremta centenària del Casino del Centre³¹⁷.

316 ABARCA MÉDICO, 1972; Entrevista realitzada a Antonio Riera i Barba, 15/12/2021; MARCÉ, 2003

317 Entrevista realitzada a Josep Tubau i Campamà, 26/10/2022; Entrevista realitzada a

Finalment, en el transcurs d'aquestes converses internes, **Antonio Riera i Barba** passà a ser el president de l'entitat el gener de 1971, esdevenint el soci més jove en desenvolupar aquest càrrec amb vint-i vuit anys, un fet que fou un escàndol entre alguns associats.

S'ha de dir que sota la seva directriu, les veus minoritàries que afavorien l'ensorrament van ser eclipsades. Així doncs, Antonio Riera com a president va personar-se a les reunions amb l'alcalde Espanya i Muntades en representació del Casino per a defensar l'entitat, i en una d'aquestes fins i tot arribà a exaltar-se amb els seus interlocutors, exposant-li al batle: *a mi només hem treurà (del Casino) la guàrdia civil!* En una trobada on hi eren presents diversos alts càrrecs de la Falange local. Ara bé, quan l'abril de 1973 va entrar a l'alcaldia Vicenç Capdevila i Cardona les amenaces d'ensorrament de l'entitat van caure en l'oblit.

Per a comprendre aquest canvi de pare en la voluntat del consistori, hem de tenir present diversos factors. Per una banda, es va remodelar la conselleria d'urbanisme, tot i que l'any 1976 L'Hospitalet passarà a dependre de les directrius centrals de la Corporació Metropolitana de Barcelona en l'ordenament urbà, dels transports i la neteja. A més a més també hem de donar importància a la mobilització que es va desenvolupar per part les associacions de veïns que es van formar amb el naixement dels nous barris perifèrics de la ciutat, el qual qüestionava obertament al poder municipal i va contribuir al trencament de l'opinió pública amb el franquisme.

Des de 1970, les associacions de veïns de Bellvitge Nord i Sud, la Florida, Pubilla Cases, Can Serra i San Feliu entre d'altres, van impulsar un bon seguit d'accions i manifestacions per a exigir millores reals en els seus barris. Mentre que a Bellvitge es sol·licitava la urbanització dels espais erms i s'impedia la massificació de blocs; a la Florida es va incidir en la reforma de blocs d'habitatges deteriorats i a Sant Josep en l'eliminació de la insalubritat del canal de la Infanta i l'exigència de soterrar el Carrilet per la perillositat que implicava.

En aquest aspecte, les associacions veïnals van aprofundir el trencament del cicle desorbitat de l'especulació urbanística, reforçant la necessitat d'equipaments públics que permetessin l'habitabilitat i el benestar ciutadà, mentre que a la vegada disposaven una vessant organitzativa de base per a canalitzar la insatisfacció amb el règim que trobaria el seu ressò en els partits polítics i sindicats que des dels anys cinquanta s'havien mantingut en la clandestinitat. Els quals havien esdevingut un focus per a enfortir els anhels de llibertats col·lectives i democràtiques, que tindran la seva ultimació amb l'Assemblea Democràtica de

Catalunya en 1976, un front de coalició entre partits obrers i nacionalistes que durà a terme diverses mobilitzacions i protestes exigint l'establiment d'ajuntaments democràtics³¹⁸.

Si aquestes condicions ja van dur a la suavització de la tendència especulativa de l'Ajuntament hospitalenc, ja el fet que el títol de propietat del Casino impliqués setanta-dues participacions dividides entre vint-i-sis condominis i que s'havien anat subdividint progressivament amb el transcurs de les generacions, aquest fet implicava una dificultat important per a poder materialitzar legalment la confiscació de l'entitat, a més també hem de tenir present que l'alcalde Vicenç Capdevila havia format part del bufet d'advocats d'un dels membres de la Junta directiva de 1974³¹⁹.

Mentre encara no s'havia resolt la qüestió de l'ensorrament de l'entitat, una altra remodelació d'Espanya i Muntades sí que va tenir afecció als espais del Casino. Aquesta fou la que es va predisposar per a la cantonada de la carretera d'Enric Prat de la Riba amb el carrer de la Riera de la Creu, on es proposava l'eliminació de la terrassa frontal de l'entitat per a per a facilitar el trànsit dels autobusos. Aquest projecte entrava dins del pla parcial de "l'illa del sindicat", conjuntament amb la Rambla de la Marina i els complexes de edificis d'habitatges i zones verdes.

Davant aquesta situació, la Junta directiva d'aquell moment va trobar-se amb diversos associats units al voltant de Josep Tubau i Campamà, que van imposar-se perquè no s'acongués extreure ni un tros de la tanca.

Malauradament, les negociacions que va capitanejar Antonio Riera en nom del Casino no van dur a n'aquest resultat. Així doncs, per evitar l'eliminació total de la terrassa mentre es continuava amb la tensió de l'ensorrament de l'entitat, es va cedir un dels seus laterals que passava a ser gestionat des de l'Ajuntament l'any 1972 a canvi d'una quantitat pactada amb la Junta directiva, ja que recordem les dificultats econòmiques que travessava l'entitat en aquells moments.

Hem de ressaltar com aquesta situació de precarietat; la degeneració del teixit social que componia el nucli motor de l'entitat i l'estat decadent de les instal·lacions amenaçades pels plans parcials -que per exemple l'any 1973 van conduir a l'ampliació de la línia 1 del metro de Barcelona travessant la Rambla Just Oliveras- van impedir que el Casino pogués celebrar

318 VV.AA, 1997: 203-213; Entrevista realitzada a Roser Tubau i Audí, 26/10/2022

319 Entrevista realitzada a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2021; Entrevista realitzada a Josep Rossell i Jaume Graells, 02/11/2022

el seu centenari³²⁰.

Tenint present la precarietat dels fons i com l'entitat mancava d'un conjunt proactiu per a la generació d'activitat; va sorgir una iniciativa empresarial per part d'una dona del veïnat per aprofitar la sala de ball i adequar-la als nous temps, fent-la una discoteca que permetria incrementar les vendes de la cafeteria regentada per Sebastià Garcia. La Junta directiva d'aleshores la va aprovar. Posteriorment, els dos fills de Sebastià Garcia, Carlos i Salvador Garcia i Priu van passar a fer-se càrrec de la discoteca, la qual va tenir una molt bona acollida entre el jovent hospitalenc, permeten que el Casino pogués mantenir una aflluència de públic recurrent.

Com havia succeït amb els llogaters previs de l'entitat, així com en el cas dels conserges i d'altres treballadors interins, aquests també van passar a ser socis de l'entitat³²¹.

Així i tot, els lloguers que la família Sebastià satisfia no permetien cobrir els costos que requeria l'entitat. Aquesta fou una preocupació constant en els últims anys que Antonio Riera es trobava com a president de la Junta directiva, fins i tot l'any 1975 es va aprovar l'increment de la quota dels associats en 25 ptes mensuals.

Encara que Antonio Riera va tenir una proposta per a intentar millorar la situació, obrint el ventall d'oportunitats de captació de recursos financers que precisava desesperadament l'entitat.

La seva premissa era aprofitar les possibilitats que oferí l'aprovació del "Reglamento Provisional de Casinos de Juego" de juny de 1977, que autoritzava a les entitats sense ànim de lucre adquirir una llicència com a sala de bingo. Així doncs, Antonio Riera, que l'any anterior havia deixat la posició de president, feu la proposta a la Junta perquè el Casino comptés amb la seva llicència, la qual fou aprovada sense donar-li gaire importància en un primer moment, pagant el president de la seva butxaca les 1.000 ptes del tràmit. La llicència de bingo va ser aprovada el 28 d'agost de 1977³²².

320 Entrevista realitzada a Antonio Riera i Barba, 15/12/2021; Entrevista realitzada a Josep Tubau i Campamà, 26/10/2022; MARCÉ, 2003; CASAS, 1983: 103

321 Entrevista realitzada a Salvador Salvadó i Campreciós, 10/11/2022; Entrevista realitzada a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2021

322 Entrevista realitzada a Antonio Riera i Barba, 15/12/2021; Boletín Oficial del Estado (BOE) Orden de 1 de junio de 1977 por la que se aprueba el Reglamento Provisional de Casinos de Juego". URL: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1977-13888>

Arran d'aquesta acreditació, el fill major de Sebastià, Carles García i Priu veient les oportunitats d'enriquiment que havia permès la nova llei que autoritzava el joc del bingo així com l'arrendament que tenia de la sala de ball, va decidir fundar la societat "Binjoc S.A" conjuntament amb el seu germà per a explotar el joc del bingo al Casino, tenint com associat a la Junta en una divisió equitativa dels guanys, establint-se l'entitat com a llogatera de l'espai i també de la llicència.

Aleshores, els germans Garcia van remodelar la sala-teatre de l'entitat, per la qual cosa van afectar greument a l'arc ornamentat de l'escenari de l'espai, perquè fos apte per a situar-hi un bombo, unes taules i cadires; de la mateixa manera que van inundar l'indret de grans taules rectangulars i bancs.

En pocs mesos, les sessions diàries de bingo del Casino van ser tot un èxit entre la població de la vila vella de tots els estrats socioeconòmics; d'aquesta manera trobem que menestrals, obrers i jornalers d'origen migrant van començar a freqüentar l'espai de forma regular. Els ingressos que obtingé l'entitat, que oscil·laven en el milió de pessetes mensuals, van permetre que aquesta conservés la seva independència i autonomia financera, de la mateixa manera que s'establís un cert allunyament d'aquesta amb l'ús que hi havia anat fent el consistori local els anys anteriors, el qual es trobava en plena renovació arran de la Transició Democràtica que s'estava institucionalitzant en aquells moments.

L'increment dels beneficis va permetre costejar les obres de restauració de les fràgils infraestructures del Casino, ampliant i millorant les condicions del primer pis que va deixar de ser la residència familiar dels Garcia. A més de renovar la sala de socis, que va ampliar el seu sostre i es va eixamplar agafant una bona part de la cafeteria.

El president que va regir l'aliança entre el Casino i el negoci del bingo fou **Vicenç López i Crespo** que des del gener de 1977 havia substituït a Antonio Riera; seguit de **Josep Goyta i Vinyals** que es reincorporava com a vicepresident; **Enrique Martínez i Sadurní** com a secretari; **Carles Garcia i Priu** que repetia per segon any el càrrec de vicesecretari- fill de Sebastià, i propietari de l'explotació del bingo; **Francesc Tubau i Marcé** com a tresorer; **Josep Bernat i Buendia** com a bibliotecari i per últim **Francesc Almarcha i Martínez**; **Xavier Bordas i Orpinell** i **Francesc Codina i Castillo** com a vocals. A més a més, aquell any, Vicenç López va decidir incorporar al seu nebot, un jove **Salvador Salvadó i Campreciós** de vint i un anys, com a administrador. El qual va passar a encarregar-se de fiscalitzar de forma rigurosa totes les entrades i sortides de diners de l'entitat, sobretot pel

que feia fer les liquidacions del negoci del joc amb Carles Garcia i Priu.

Les remodelacions del pis inferior, dedicada la sala-teatre al bingo i la cafeteria; feren que la sala de juntes es pasés al pis superior, junt a la sala de lectura, un menjador i el despatx de l'administrador, el qual Salvador Salvadó compartia amb el mateix Garcia i Priu³²³.

Segons ens exposa Salvador, l'entrada de Carles Garcia a la Junta directiva en un càrrec de tanta rellevància com era la vicesecretaria, li permetia fer d'assistent en el control tant de la presa de les actes de la junta, com de les notificacions i comunicacions amb entitats privades i públiques. Si no fos suficient el fet d'haver-se criat en les instal·lacions del Casino, a més a més, considera Salvador que Garcia i Priu disposava d'una perspectiva empresarial més rigorosa que la de molts integrants de la Junta, una necessitat que l'entitat requeria, perquè tot i els canvis que havia sofert la societat hospitalenca, molts dels integrants de la Junta conservaven una mentalitat i unes pràctiques més pròximes a les de propietaris agrícoles, sent descuidats en les transaccions i els tractes sense comptar amb documents escrits i sense dur un control exhaustiu dels aspectes econòmics de l'entitat. Un aspecte que també queda evidenciat en la redacció de les actes de la Junta.

Aquesta visió empresarial l'havia representat prèviament Antonio Riera, president aleshores del Gremi de Flequers de Catalunya.

D'aquesta manera, la funció que realitzava Salvador Salvadó era la de supervisar els moviments en nom de l'entitat que es feien des de la secretaria i la tresoreria, com a persona de confiança del president.

Malauradament, el final de la dècada dels setanta i fins a gairebé el final dels vuitanta l'activitat al Casino va passar a ser monopolitzada exclusivament pel negoci del bingo dels germans Garcia que anava incrementant exponencialment les recaptacions, fins a arribar al punt de transformar el pis inferior de la sala de ball -que havia set emprat en els moments d'esplendor del teatre com a camerinos, per a després ser el vestidor dels nois de l'hoquei- en una segona sala de joc.

Així doncs, la rehabilitació i la millora de les instal·lacions de l'edifici, la reducció dels associats així com la manca d'interés per part de la Junta per a dinamitzar activitats i

323 Entrevista realitzada a Salvador Salvadó i Campreciós, 10/11/2022; *Relació de socis que han sigut membres de la Junta del Casino del Centre (1941-2013)*. Arxiu del Casino del Centre de L'Hospitalet de Llobregat

seccions a l'entitat, feren que s'arribés a proposar la idea que el bingo ocupés la totalitat del pis inferior de l'entitat, passant el Casino a estar ubicat al pis superior.

La proposta s'arribà a dur tant seriosament, que fins i tot es va construir una entrada lateral que connectava aquesta amb la Rambla de la Marina que encara es conserva.

Finalment, no es va arribar a produir aquesta completa cessió de l'espai per als negocis dels germans Garcia³²⁴.

La causa fou que amb l'increment dels beneficis, les vinculacions contractuals del Casino amb Carles Garcia van començar a deteriorar-se, ja que aquests, vulnerant els acords presos que implicaven la repartició equitativa, van insistir cada cop més en obtenir una major proporció dels guanys reduint els del Casino, tot i comptar amb la llicència de bingo que l'entitat li havia ofert.

Foren temps de grans tensions dins de la Junta directiva de Vicenç López, ja que els dos perfils diferenciats compostos per un cantó, pels pagesos benestants que s'havien enriquit amb la pèrdua dels seus terrenys i per l'altra gent "administrativa" on trobàvem interventors bancaris, gestors i persones vinculades al món del dret i l'empresa, tenien un antagonisme important en els processos de decisions; fet que va dur que Salvador s'establís per intentar evitar els abusos per part d'alguns integrants, ja que hem de tenir presents les grans quantitats de diners que disposava l'entitat en aquells moments.

Al mateix temps, els interessos es contraposaven pel monopoli que feia Carles Garcia de l'entitat, que a poc a poc perdia legitimitat pel fet de reduir els guanys del Casino, fet que feia que tornessin a relluir propostes entre els associats que advertien la necessitat de promoure activitats i revivificar una entitat que havia perdut la seva identitat i empremta pròpia en la comunitat de la vila vella. Aquestes temptatives es trobaven amb un seguit d'elements més reaccionaris que es trobaven plenament conformes amb la bonança econòmica dels arrendaments del bingo i la cafeteria; i fins i tot un soci arribà a afirmar obertament: *Nosaltres no tenim cap obligació d'entretenir als socis!*

Un dels episodis on més van fer eclosió ambdues pulsions fou a principis dels vuitanta, quan trobàvem a la Junta directiva a Isidre Orpinell i a Xavier Bordas, com a vocal i tresorer respectivament. El conflicte es va produir arran de l'avversió que s'havia anat gestant dins de

324 Entrevista realitzada a Antonio Riera i Barba 15/12/2021; Entrevista realitzada a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2022; Entrevista a Salvador Salvadó i Campreciós, 10/11/2022

la Junta directiva envers l'abús que estava fent el bingo de l'entitat, els quals estaven arribant a produir situacions que podien ser titllades de pràctiques "mafioses", en aquells moments Orpinell i Llorà exposà la necessitat a la Junta que el Casino es desfés de les seves vinculacions amb el bingo, ja que com a tresorer havia vist de primera mà l'expressió d'aquestes pràctiques deshonestes. La seva visió es va trobar amb la quasi unanimitat de la Junta que acceptava continuar les relacions. La conversació es va començar a escalfar, i aleshores, el mateix Carles Garcia que es trobava realitzant encara les funcions de vicesecretari va esglaïar a Orpinell: *el Casino per mi és com una puta barata*.

L'any 1980, Garcia deixaria el càrrec de vicesecretari i Orpinell abandonaria el Casino per a no tornar-hi mai més³²⁵.

Aquell any 1980, encara que el bingo es mantingués a l'entitat, tenim constància que es produïren alguns actes. El primer d'ells, fou un concert organitzat pel Casino del Centre i la Coral "Elisard Sala" de la delegació de Collblanc de la Unió Excursionista de Catalunya, i abans es va realitzar una "Exposició de pintures i dibuixos" al primer pis de l'entitat, on es va situar una sala d'art. Ambdues activitats es van fer la primera meitat del mes de juny. I sorprenentment, el Casino del Centre va passar a ser integrat com a Patrimoni Històric-Artístic de la ciutat de L'Hospitalet pel consistori local³²⁶.

Així i tot, les diferències entre els germans García i les membres de la Junta arribà a un punt de no retorn quan arran d'un estancament en els beneficis, es va refer el contracte entre ambdues associacions, proposant que García i Priu hagués de pagar l'arrendament mensual de les sales de joc i una participació de 500.000 ptes per la llicència de bingo.

Davant aquesta proposta, els germans Garcia van intentar subvertir els termes que imposava l'entitat per la via judicial, la qual va acabar afavorint les disposicions del Casino.

Tenint present aquesta situació, Antonio Riera, amb temor de perdre els ingressos que

325 Entrevista realitzada a Josep Tubau i Campamà, 26/10/2022; Entrevista realitzada a Salvador Salvadó i Campreciós, 10/11/2022; Entrevista realitzada a Xavier Bordas i Orpinell, 12/11/2022

326 Cartell de *Artistes de L'Hospitalet. Exposició de pintures i dibuixos del dia 1 al 15 de juny del 1980*; Cartell de *Casino del Centre. Dissabte, 21 de juny 1980. Extraordinari concert a càrrec de la coral " Elisard Sala*. Arxiu del Casino del Centre de L'Hospitalet de Llobregat; *Jornades d'associacionisme " Espai, realitat i perspectives" organitzades per l'Ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat*, 1992. Arxiu del Centre d'Estudis de L'Hospitalet de Llobregat

provenien del joc del bingo i tot i no ser president, els hi va oferir una última opció, establir un preu fix i invariable del lloguer. Davant aquestes condicions, els germans Garcia van decidir anar-se'n del Casino del Centre passant a ocupar una antiga fàbrica ubicada a l'avinguda Carrilet el 13 de novembre de 1988, conservant la llicència de bingo del Casino del Centre i, per tant, satisfent-ne els costos.

Hem de ressaltar com la sortida del bingo del Casino no va ser del tot amistosa, l'entitat va perdre l'accés a bona part del pis inferior per les obres de desinstal·lació de la sala de joc, les quals van produir diversos desperfectes i destrosses en les infraestructures de la sala de ball com fou el sostre que connectava amb el pis superior.

Una de les pèrdues més preuades foren uns armaris plens de documentació del passat de l'entitat així com de volums de llibres que havien pertangut a la biblioteca de les Escoles del Dr. Robert, on destacava una primera edició de l'Atlàntida de mossén Jacint Verdaguer. Un armari que va desaparèixer amb tot el seu contingut i que mai s'ha pogut resoldre el que va succeir amb aquest.

Antonio Riera recorda com en el transcurs de les obres de desinstal·lació del bingo, un soci s'havia d'encarregar del procés per a assegurar-se que no es perdés cap recurs del Casino, sense ser-ne conscient que estava fent, va permetre que els operaris es desfessin de tot el que es trobava al despatx que havia ocupat Garcia i Priu al pis superior, perden els armaris per sempre³²⁷.

L'any 1989 va ser aprovada en Junta l'última denominació de l'entitat, la qual feia justícia al mode en què tots els veïns de la vila vella havien considerat aquell edifici de la cantonada d'Enric Prat de la Riba amb la Riera de la Creu des de 1873: el Casino del Centre de L'Hospitalet de Llobregat, i aleshores va passar a adoptar el seu nou emblema partint del disseny que feu Isidre Orpinell i Llorà, el qual es compon d'una gavina que representa la Marina, la creu de Santa Eulàlia i la senyera catalana.

Tot i aquest renomament, els principis dels anys noranta es van afrontar amb noves dificultats. A finals de 1991 moria el president Vicenç Crespo i López, fet que va obligar al vicepresident d'aquells moments, Josep Goyta i Vinyals a prendre el càrrec de forma transitòria mentre s'encarregà de trobar a un nou president. Entre les opcions que anà considerant, va fer-li l'oferta a Josep Tubau i Campamà, el qual sempre s'havia mantingut com a un soci fidel, compromès i recurrent en les assemblees de socis en la mesura de les

³²⁷ Entrevista realitzada a Antonio Riera i Barba, 15/12/2021; Entrevista realitzada a Pilar Firmas i Muray, 15/10/2021; MARCÉ, 2003

seves possibilitats -ja que en aquells moments es trobava com a president de l'Associació del Mercat del Centre per a després ser-ne de l'associació de tots els mercats de L'Hospitalet.

A més a més, ressalta la seva filla Roser Tubau, com Josep així com la seva esposa Mercè Audí, sempre havien tingut una capacitat carismàtica, un caràcter obert, honest i amigable, que feia que els altres associats i veïns de la vila els tinguessin en molta alta estima, unes qualitats que serien molt profitoses per a presidir el Casino.

Però, ell s'hi negà, ja que sempre ha volgut ser un soci més amb l'orgull que implica la capacitat que aquests tenen de poder vehicular i dirigir l'entitat, establint un control constant sobre la Junta directiva³²⁸.

Així doncs, Josep Goyta va considerar una altra opció, que Antonio Riera i Barba es tornés a incorporar a la presidència l'any 1992, i aquest de bon grat va acceptar-ho, ja que considerava que el Casino del Centre havia de tornar a renovar-se, perquè havien patit una aturada important en la promoció dels balls, les festes majors, els concerts i les sessions teatrals que havien caracteritzat l'entitat.

Com afirma Salvador Salvadó - el qual continuarà com a administrador per voluntat d'Antonio Riera al llarg del seu mandat i fins avui dia- les intencions d'Antonio Riera foren primerament, disposar de l'espai en plenes condicions per a poder desenvolupar activitats- ja que com veurem en el pròxim capítol les dificultats amb els germans Garcia no van acabar- per a poder recaptar recursos econòmics incrementant els associats i així forjar noves seccions pròpies a l'entitat.

La Junta directiva d'Antonio Riera va prendre la necessitat d'establir unes mesures organitzatives rellevants:

Es va establir una reunió quinzenal de la Junta per a decidir les activitats i els comissionats que els havien de dur endavant; s'havia d'assegurar la participació dels socis fent-los arribar a casa seva circulars amb les activitats, els ordres del dia de les assemblees i proveint-los de fulls perquè poguessin exposar les seves opinions en les reunions³²⁹.

En aquests termes, el factor decisiu que va marcar l'arribada d'Antonio Riera fou que va ultimar el procés de democratització en les instàncies administratives i de gestió de l'entitat,

328Entrevista realitzada a Josep Tubau i Campamà & Roser Tubau i Audí, 26/10/2022

329 *Jornades d'associacionisme "Espai, realitat i perspectives" organitzades per l'Ajuntament*

de L'Hospitalet de Llobregat, 1992. Arxiu del Centre d'Estudis de L'Hospitalet de Llobregat;

Entrevista realitzada a Salvador Salvadó i Campreciós, 10/11/2022; Entrevista realitzada a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2022

com exposa Josep Tubau: *el Casino és de tots, i quan tens algun problema s'explica*³³⁰.

Aquest caire igualitari dins de l'organització del Casino del Centre a la vegada és un reflex dels nous temps de llibertats civils, individuals i col·lectives que van implicar els Pactes de la Moncloa i la Constitució espanyola de 1978. Per lo qual es va dur a una revalorització de la convivència de perspectives ideològiques en una societat en transició democràtica, tot i que aquesta encara va mantenir un seguit de contraforts pel que feia a les dinàmiques de les elits judicials, militars, periodístiques i acadèmiques instaurades durant el règim franquista del "desarrollismo".

A L'Hospitalet les primeres eleccions municipals després de la Segona República Espanyola, van dur a un triomf absolut del Partit Socialista de Catalunya (PSC) i el Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) l'abril de 1979, duent al que es coneixerà com el pacte del progrés en terres catalanes entre aquests partits i Convergència i Unió (CiU).

Així i tot, l'arribada de la Transició es va trobar amb les oligarquies tradicionals de la vila vella en un estat de decadència important, amb una deserció del jovent més contestatari i format i una pressió important del moviment veïnal dels barris perifèrics fruit dels fluxos migratoris.

Amb les eleccions de 1979 es va reforçar la presència de les organitzacions polítiques, sindicals i veïnals de base en el poder local, contrastant amb la degeneració del teixit industrial hospitalenc i la flexibilització empresarial i laboral en benefici exclusiu del sector serveis.

Progressivament, les eleccions municipals posteriors van conduir a una hegemonia electoral del PSC que es va mantenir fins al principi del segle XXI, situant-se per sobre del 40% de l'electorat, tot i l'aparició de determinats casos de corrupció vinculats al tràfic d'influències i la promoció de determinades companyies elegides a dit, en el que es coneixerà com el cas Pujana, que va afectar el consistori del segon alcalde de la transició, el socialista José Ignacio Pujana i Fernández (1979-1994)³³¹.

En aquest sentit, l'elit dels pagesos benestants va caure per donar pas a la instauració d'una nova classe dominant hospitalenca constituïda pels descendents de les famílies migrades dels anys seixanta.

330 Entrevista realitzada a Josep Tubau i Campamà, 26/10/2022

331 JIMÉNEZ, 1998; SANTACANA, 2001

En termes de l'associacionisme hospitalenc, les cooperatives i l'assemblearisme van començar a proliferar amb força des de la dècada dels setanta més enllà de les mobilitzacions veïnals, polítiques i sindicals, tocant aspectes diversos com:

La promoció del teatre contestari amb casos com el col·lectiu "GAT"; el compromís amb la defensa de la catalanitat obrera i republicana a través de les arts, les ciències i la política com va demostrar el retorn de l'Ateneu de Cultura Popular bé els esforços per a l'autogestió pedagògica que van implicar les cooperatives de "l'Escola Canigó" o el "Centre d'Estudis Jaume Balmes". Un altre cas significatiu, foren la proliferació d'associacions regionals que van promoure l'Ajuntament de Celestino Corbacho (1994-2008) a les barriades perifèriques, donant així naixement a entitats com "La Casa de Huelva" de Pubilla Cases, amb la qual Antonio Riera va mantenir sempre una relació de simpatia cordial, arran dels tractes comercials que hi feia com a propietari d'una companyia de forns de pa, arribant fins i tot a promoure exhibicions de balls regionals al Casino.

Malauradament, confessa Antonio Riera com al Casino del Centre la presència dels migrants dels anys seixanta i els seus descendents ha set escassa i esporàdica, donant-se el cas d'algun amic d'un soci que passés a integrar-se. Per la qual cosa sempre s'ha mantingut una certa distància ètnica envers n'aquestes entitats, tot i mantenir-hi una relació de cordialitat comunitària³³².

332 Entrevista realitzada a Antonio Riera i Barba,.15/12/2021; MASCARELL, 2006; DOMINGUEZ, 2021

LLISTAT DE INTEGRANTS DE LA JUNTA DIRECTIVA DEL "CASINO DEL CENTRE DE L'HOSPITALET DE LLOBREGAT"

Entre 1971-1975

President: Antonio Riera i Barba

Vicepresident: Lluís Layola i Rovira

Secretari: Josep Rojals i Vernet

Vicesecretari: Josep Lluís Rovira i López

Tresorer: Francesc Tubau i Marcé

Bibliotecari: Jaume Coll i Campeciós

Vocal: Francesc Almarcha i Martínez; Domingo Polo i Tapies i Emilio Goma i Sendra³³³.

Entre 1976-1978

President: Antonio Riera i Barba (1977: es substituït per Vicenç López i Crespo)

Vicepresident: Vicenç López i Crespo (1977: es substituït per Josep Goyta i Vinyals)

Secretari: Josep Rojals i Vernet (1977: es substituït per Enrique Martínez i Sadurní)

Vicesecretari: Carles Garcia i Priu

Tresorer: Francesc Tubau i Marcé (1978: es substituït per Isidre Orpinell i Llorà)

Bibliotecari: Albert Julve i Baila (1977: es substituït per Josep Bernat i Buendia)

Vocal: Francesc Almarcha i Martínez; Rafael Verges i Martínez i Francesc Codina i Castillo³³⁴.

Entre 1979-1987

President: Vicenç López i Crespo

Vicepresident: Josep Goyta i Vinyals

Secretari: Josep Manuel Escrichs i Carballeira

Vicesecretari: Carles García i Priu (1980: es substituït per Joan Font i Roca)

Tresorer: Isidre Orpinell i Llorà (1981: es substituït per Carles Vilar i Alcaraz)

Bibliotecari: Carles Vilar i Alcaraz (1981: es substituït per Josep Bernat i Buendía, que mor el mateix any i fou el últim bibliotecari de l'entitat)

Vocal: Manuel Monté i Robert (el qual morirà al 1987); Xavier Bordas i Orpinell i Jorge Paco i

333 A partir del 28 de gener de 1973, Emilio Goma i Sendra es substituït per Rafael Verges i Martínez; al 10 de febrer de l'any següent, Domingo Polo i Tapies es substituït per Francesc Codina i Castillo. Posteriorment, al 9 de febrer de 1975 el bibliotecari passarà a ser Albert Julve i Baila

334 A partir del 30 de gener de 1977, Xavier Bordas i Orpinell cobreix el lloc de Rafael Verges i Martínez; i l'any següent Manuel Monté i Robert i Jorge Paco i Molina cobreixen les altres dues posicions de vocals.

Molina³³⁵.

Entre 1988-1992

President: Vicenç López i Crespo (1991: Josep Goyta i Vinyals ocupa el càrrec per la mort de Vicenç López, i el febrer de 1992 s'incorpora Antonio Riera i Barba)

Vicepresident: Josep Goyta i Vinyals

Secretari: Josep Manuel Escrichs Carballeira (1992: es substituït per Lluís Monte i Pastor)

Vicesecretari: Joan Font Roca

Tresorer: Carlos Vilar i Alcaraz (1992: dimiteix i es substituït per Albert Julve i Baila)

Vocal: Lluís Monte i Pastor; Enrique Martinez i Sadurní, Jaume Coll i Campreciós i Salvador Roig i Pérez³³⁶.

335 A partir del 2 de març de 1980, Enrique Martínéz i Sadurní substitueix a Xavier Bordas i Orpinell. Al 21 de febrer de 1981 Jaume Coll i Campreciós substitueix a Jorge Paco i Molina. El 28 de febrer de 1982 s'incorpora com a quart vocal Ernest Mestres i Ferret, per a l'any següent ser substituït per Salvador Roig i Pérez

336 El 28 de gener de 1990 Josep Maria Rossell i Montserrat substitueix a Enrique Martínez i Sadurní com a vocal. El 9 de febrer de 1992 Albert Fontanals i Veà i Albert Julve i Baila s'incorporen com a vocals, substituïnt a Lluís Monte i Pastor i Josep María Rossell i Montserrat.

Capítol 8

El Casino del Centre de l'Hospitalet de Llobregat: referència del prestigi dels pobladors originaris de la vila vella (1992-2023)

El segon període d'Antonio Riera i Barba al cap de la Junta directiva del Casino del Centre va partir d'un sentiment generalitzat de desinterès per part de diversos membres de la Junta i d'associats respecte a la manca d'activitats a l'entitat.

Així doncs, la intencionalitat d'Antonio Riera en aquest nou període era que el Casino tornés a establir-se com a indret d'acolliment i de comunitat per als veïns de la vila vella, que es tornés a erigir en una institució donada a la utilitat social i familiar, capaç d'oferir uns programes d'activitats atractius, versàtils i oberts a tota la ciutadania. D'aquesta manera es rompia l'exclusivitat que havia distingit al Casino del Centre durant la dictadura i que malauradament va continuar quan el bingo va ocupar la pràctica totalitat del lloc.

La nova actitud que Antonio Riera volgué impulsar estigué determinada per tres objectius principals que el Casino havia d'assolir en aquest fi del segle XX:

Per una banda, obtenir una base de finançament i fons econòmics regular i per altra banda, permetre i assegurar l'entrada de nous associats i que l'esperit propositiu passés a ser el motor principal de l'existència de l'entitat duent a la integració de noves seccions³³⁷.

Així doncs, la voluntat proactiva havia de deixar de ser una llosa per als socis més reticents i conservadors que s'havien acomodat excessivament a l'arribada de divises provinents del negoci del bingo i que havien pervertit aquell anhel que feia més d'un segle havia dut als vint-i-sis condominis a fundar el Centro com a punt de reunió on poder conversar, formar-se i entreteixir els llaços entre els veïns de la vila vella a través dels divertiments lliberals i il·lustrats.

Aquesta essència basada en l'edificació moral i espiritual duta a terme a través de la comunitat havia caigut en el llarg oblit de la guerra civil i l'ombra de les promeses del "desarrollismo" de la dictadura, considerant-se per aquells socis més acomodats com a *formes d'entreteniment per als socis* on la Junta directiva no havia de tenir cap mena d'implicació. Però malgrat l'existència d'aquesta passivitat entre els integrants del Casino també

337 Entrevista realitzada a Antonio Riera i Barba, 15/12/2021

trobàvem la iniciativa de socis que volien mantenir una continuïtat amb el llegat del Casino, com era el cas de Josep Goyta i Vinyals -que va dur a la inclusió de les dones i del jovent dels anys seixanta- Antonio Riera i Barba o Josep Tubau i Campamà, els quals van tenir un paper clau per a la nova primavera que esperava l'entitat gràcies a l'arribada de noves incorporacions³³⁸.

La composició de la segona Junta directiva d'Antonio Riera al febrer de 1992 comptava amb **Josep Goyta i Vinyals** a la vicepresidència; **Lluís Monté i Pastos** com a secretari; **Joan Font i Roca** com a vicesecretari; **Carles Vilar i Alcaraz** en el càrrec de tresorer i a diversos vocals, alguns veterans com **Jaume Coll i Campreciós**; **Salvador Roig i Pérez** o el que fou bibliotecari a la dècada dels setanta, Albert Julve i Baila i d'altres que s'incorporaven aquell any com **Albert Fontanals i Vea**³³⁹.

A banda, la Junta continuava comptant amb els serveis de Salvador Salvadó com a administrador; un conserge que s'encarregava d'atendre les necessitats dels associats i com arrendatari de la cafeteria a Sebastià García.

En aquells moments, l'entitat es trobava amb el xoc econòmic de la sortida del bingo; els desperfectes que havia ocasionat la seva sortida de l'entitat; l'ocupació que feren les obres del primer pis i la sala-teatre i amb una escassa quantitat de socis. Com exposava el mateix Antonio Riera a les Jornades d'Associacionisme "Espai, realitat i perspectives" que va desenvolupar l'Ajuntament hospitalenc el 1992, el Casino només comptava amb 250 socis en aquells moments.

El monopoli del bingo a l'entitat havia dut a la pràctica desaparició de tot l'espai físic on poder desplegar les activitats seculares del teatre o el ball. Per lo tant, la escassa activitat se centrava en l'organització de campionats de jocs de taula com el dòmino o el pinacle. Però encara conservaven l'entrada de recursos econòmics de la cessió de la llicència de bingo a la companyia dels germans Garcia.

Les sumes que proporcionava la llicència conjuntament amb les quotes dels socis eren la principal entrada de diners de l'entitat, un fet que feia que a penes disposessin d'un 20% del pressupost anual per a destinar a activitats, el qual era reduït sovint per reparacions i obres inesperades. Però les perspectives de l'entitat eren positives: L'any 1991 havien finalitzat les

338 Entrevista realitzada a Xavier Bordas i Orpinell, 12/11/2022

339 *Relació de socis que han sigut membres de la Junta del Casino del Centre (1941-2023)*. Arxiu del Casino del Centre de L'Hospitalet de Llobregat

obres més rellevants de la sala-teatre i amb l'espai precís la Junta directiva podia dur endavant la seva missió: *devolver a la entidad su antiguo esplendor*³⁴⁰.

Ara que s'anava recuperant a poc a poc el control del lloc la manca d'associats i d'activitats diàries era el següent problema a resoldre. Així doncs, en aquell 1992, Josep Tubau va fer-li una proposta a Antonio Riera exposant-li com era necessari que les generacions més joves de la vila vella s'incorporessin a l'entitat, i a Josep se li va acudir que les seves dues filles, Roser i Mercè Tubau, integrants de l'agrupació de l'Esbart Dansaire de L'Hospitalet de Llobregat, podien dur la proposta al col·lectiu per a passar a realitzar els seus assaigs al Casino del Centre.

L'Esbart Dansaire de L'Hospitalet s'havia fundat oficialment aquell mateix any, com a resultat de la progressiva agrupació d'hòmens i dones joves del centre que tenien un cert gust i interès per les danses tradicionals.

La secretària de l'Esbart el 2001, Gemma Sisó recordava com des de ben petita s'havien anat ajuntant diversos infants al Centre Catòlic per a ballar sardanes els dissabtes al matí, fins que una mare d'un company de ball els hi va proposar que formessin una colla.

Progressivament, quan aquell conjunt s'anà fent major, també ho feren el nombre de balladors així com els repertoris a interpretar; incloent-hi danses pròpies dels senyorius catalans; de la burgesia i també les coreografies de la gent del poble que es realitzaven en contextos de festes populars o en les residències de les elits³⁴¹.

D'ençà que s'anà formant l'agrupació, el primer pis del Centre Catòlic va ser la seva seu fins que es van trobar amb certes dificultats, ja que la sala que tenien arrendada no disposava de les condicions adequades quan l'agrupació va anar creixent, on mancava l'espai idoni per als balls, per tant, havien de restringir els seus moviments. A més que tampoc disposaven de vestuari propi on poder guardar les seves indumentàries.

Així doncs, entre les famílies de balladors de l'Esbart -molts descendents de socis del Casino del Centre com Roser i Mercè Tubau, o la mateixa Gemma Sisó- va anar sorgint la idea de sol·licitar un espai a l'entitat. La proposta que va introduir Josep Tubau a Antonio Riera -que

340 *Jornades s'Associacionisme "Espai, realitat i perspectives" organitzades per l'Ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat*, 1992. Arxiu del Centre d'Estudis de L'Hospitalet de Llobregat)

341 Entrevista realitzada a Josep Tubau i Campamà & Roser Tubau i Audí, 26/10/2022; "Entrevista a Gemma Sisó, secretària de l'Esbart Dansaire de L'Hospitalet de Llobregat" dins de la revista *El Tot L'Hospitalet*, nº 671. Maig, 2001. p.26)

tenia la intenció d'injectar una major dosi d'activitat de la joventut al Casino- ràpidament també va ser compartida per integrants de l'Esbart, com era el germà del que fou vocal del Casino del Centre durant la primera presidència d'Antonio Riera, Francesc Codina i Castillo. Aquest li feu la proposta a Antonio Riera que seria profitós per a l'entitat que els hi poguessin llogar un espai a l'Esbart Dansaire.

Si la pressió exercida per Josep Tubau o Francesc Codina no era suficient, l'esposa d'Antonio Riera, Glòria Mitjavila va acabar d'impulsar a Antonio de la necessitat de donar un lloc a l'Esbart Dansaire al Casino del Centre. Ara s'havia de dur la proposta a la Junta directiva i per la qual cosa, Antonio va citar a Josep Tubau perquè presentés la premissa següent: se'ls hi cedia l'ús de l'entitat a l'Esbart Dansaire sense la necessitat de pagar cap quota, però a canvi, els seus integrants havien d'associar-se al Casino amb un únic pagament mensual.

La negociació no va ser gens fàcil, ja que l'immobilisme i el conservadorisme que havia caracteritzat l'entitat era una dificultat constant; i per tant trobàvem casos de membres de la Junta que es negaven rotundament què l'Esbart entrés al Casino.

Els motius que podien tenir? Doncs, no els podem saber exactament. Però podria tenir relació amb el fet que l'entrada de l'Esbart significués un canvi en la dominància que determinats integrants tenien sobre la direcció dels usos de l'entitat.

Finalment la incorporació de l'Esbart Dansaire al Casino es va acabar de resoldre i se'ls hi va disposar la sala-teatre per als seus assajos i el soterrani de la sala perquè fos el seu vestuari particular, i a canvi l'entitat disposava d'una secció que oferia les seves representacions en els actes diversos que volgués proposar, com va ser la seva primera exhibició que feu l'Esbart el 7 de juny de 1992³⁴².

La incorporació de l'Esbart Dansaire va resultar ser un èxit i una via de resolució a la gran problemàtica de la inactivitat. Com afirma Antonio Riera, amb l'entrada dels joves balladors ràpidament es va reprendre el ball de la Revetlla de Sant Joan, de Carnestoltes, el Festival de primavera, el ball de Cap d'Any o la Festa Major d'hivern, permetent establir una base social fidel i recurrent a l'entitat.

Un factor important que va permetre relaxar els ànims d'aquells que s'oposaven a la introducció de l'Esbart al Casino fou la filiació que molts dels seus integrants tenien amb els antics socis -balladors i integrants del quadre escènic- del Casino, com eren els Coll, el Sisó o els Tubau. En aquest sentit, exposa Roser Tubau que l'amistat i complicitat que existia

342 Revista *El Tot L'Hospitalet*, nº 373. Juny 1992

entre els grups d'edat dels veïns de la vila vella també va ser un tret crucial que va fer que l'Esbart Dansaire esdevingués un focus d'atracció perquè s'afiliessin noves famílies a l'entitat. És a dir, entre els integrants de l'Esbart Dansaire trobàvem a membres d'una mateixa generació que a la dècada dels noranta comptaven amb una edat compresa entre els 20 i 25 anys, moment en què començaven a tenir els seus propis fills. D'aquesta manera el Casino del Centre va esdevenir un indret que obria les portes a les famílies joves de la vila vella, permeten alhora que aquests nous nuclis familiars de finals del segle XX poguessin relligar-se amb un espai que havia set el teló de fons dels amors, odis, emparellaments i sobretot diversions dels seus avis i ancestres.

Roser Tubau considera que la incorporació de l'Esbart Dansaire va permetre als socis més veterans estrenyer els seus llaços amb els seus propis fills i nets al caliu del Casino del Centre, a través d'aquella inquietud pel ball que ells mateixos els havien ensenyat. Així doncs, la força dels vincles de parentiu foren novament un estímul d'aglomeració que ràpidament es va contagiar a l'entitat, establint una base social ferma que havia de dur a ampliar qualitativament les ofertes d'activitats a l'interior, ja que no només va ser la inquietud del ball el que va permetre retrobar-se a vells, joves i infants sinó també el cant i l'esport³⁴³.

L'any 1994 la Coral Elisard Sala que ja havia realitzat algun concert al Casino del Centre a la dècada dels vuitanta; es va trobar amb una situació similar que la que havia patit l'Esbart amb l'ús que feien del Catòlic. Mancats d'espai per a desenvolupar els assajos i per a guardar els seus materials, el director de la coral Joan Pol -descendent de Santiago Pol, director del quadre escènic del Casino als anys quaranta- va proposar una trobada amb Antonio Riera per a adscriure-se al Casino, i aquest els hi feu la mateixa proposta amb les mateixes condicions que tenia l'Esbart: no haver de pagar cap lloguer per l'ús de la sala-teatre, però a canvi fer-se socis i passar a formar part de les seccions internes de l'entitat amb les quals podien comptar per a oferir espectacles en les celebracions recurrents i anuals.

Així doncs, la Coral Elisard Sala va passar a integrar-se al Casino del Centre havent de compartir la sala i els vestuaris amb l'Esbart, un fet que tot i que va produir alguns conflictes d'interessos, es va resoldre establint uns horaris i normes d'ús per a les instal·lacions. Ambdues seccions van tenir una gran implicació en l'organització d'excursions, , exhibicions

343 Entrevista realitzada a Josep Tubau i Campamà & Roser Tubau i Audí, 26/10/2022; Entrevista realitzada a Antonio Riera i Barba, 15/12/2021; Entrevista realitzada a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 26/10/2022

i trobades informals dins de l'entitat. Arribant a oferir activitats continuades com la Cantada de Nades, el Concert d'Any Nou o la Cantada d'havaneres, que s'acabà establint com un clàssic de la Festa Major al barri del Centre³⁴⁴.

Fins i tot una de les exhibicions de l'Esbart Dansaire al Casino fou una gran oportunitat per al reconeixement internacional de l'entitat, ja que com afirma Antonio Riera, en una d'aquestes funcions estigué present l'antic vocal del Casino, Francesc Codina i Castillo, que en aquells moments era diputat d'Unió Democràtica de Catalunya a la Generalitat, acompanyat pel president de la cambra regional.

A través de la seva mediació, Antonio va entrar en contacte amb els directius de l'Associació per a la Difusió del Folklore (ADIFOLK), una organització regional dedicada a potenciar les manifestacions artístiques de la cultura popular catalana. Aleshores van iniciar una col·laboració perquè el Casino fos la seu per a representacions de dansa folklòrica, no només catalanes sinó d'altres regions peninsulars i del món, ja que ADIFOLK es trobava vinculat a altres associacions anàlogues dins el Comitè Internacional d'Organitzadors de Festivals Folklòrics (CIOFF) reconeguts per l'Unesco.

La vinculació amb ADIFOLK es va iniciar el 1994, i va permetre que el Casino comences a organitzar anualment les Jornades Internacionals Folklòriques de Catalunya, on arribaven a L'Hospitalet agrupacions procedents de territoris tan llunyans com Bulgària, Xile, Mèxic o Rússia per a fer mostres de les seves tradicions dansaires. En aquestes celebracions també participà des del primer moment el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de L'Hospitalet. Avui dia el Festival ADIFOLK ha passat a establir-se com a una tradició del Casino del Centre que ha arribat al seu 37é aniversari³⁴⁵.

Ens manca matisar que la integració de l'Esbart i la Coral al Casino del Centre es feu en tant que seccions inserides dins de l'espai, però eren unitats independents, és a dir, disposaven dels seus propis quadres directius per a la presa de decisions i només compartien l'indret que els hi permetia la Junta directiva. *En aquest sentit, tant l'Esbart com la Coral són*

344 Entrevista realitzada a Antonio Riera i Barba, 15/12/2022; *Acta de la Junta general del 28/01/2001*. Arxiu del Casino del Centre de L'Hospitalet de Llobregat; *Programa de mà de la "Festa Major Centre L'H. Del 18 al 24 de juny de 1993*. Arxiu del Casino del Centre de L'Hospitalet de Llobregat

345 Entrevista realitzada a Antonio Riera i Barba, 15/12/2022; Entrevista realitzada a Salvador Salvadó i Campreciós, 10/11/2022

autosuficients confirma Salvador Salvadó. Per lo qual el seu finançament així com la contractació de serveis o recursos especialitzats els gestionen directament. En aquest aspecte, la vinculació amb la Junta directiva es dona amb el fet de sol·licitar el seu suport per a determinades ocasions, com trobar contactes per a realitzar una funció o la necessitat d'adquirir fons.

Per la qual cosa en un principi les seccions i els seus quadres administratius participaven de les reunions de la Junta directiva, posteriorment només ho faran per a coordinar-se amb el Casino si hi ha necessitat, ja que per exemple a finals dels anys noranta i principis del nou segle trobarem a diversos membres de la Junta que també ho seran de la Coral, l'Esbart, l'equip de bàsquet que sorgirà a la temporada 1999-2000 en aquells moments o el quadre escènic que s'establirà el 2008³⁴⁶.

La implicació d'aquestes seccions internes del Casino va dur a un increment important no només dels socis de l'entitat, sinó també dels integrants de cadascuna d'aquestes. Així doncs, l'any 2001 l'Esbart Dansaire ja comptava amb setanta socis d'uns 45-50 balladors, dividits per edats. On es distingeixen el grup infantil-juvenil dels 4 als 16 anys; el Cor de Dansa integrat pels majors de 16 i fins als 30 anys i després l'agrupació dels més veterans, els pares d'aquests i més pròxims als integrants de les colles de ball que trobàvem al Casino del Centre o al Centre Catòlic a la dècada dels cinquanta i seixanta³⁴⁷

El 2001, la presidenta de l'Esbart era Mireia Montserrat; mentre que a la Coral trobàvem a Carles Ferrés, el qual acabaria sent president de l'Ateneu de Cultura Popular. A la secció de Teatre -que havia nascut el 1991 per part dels socis de l'entitat i que es descompondrà poc després- era presidida per Josep Maria Codina i encapçalant la secció de bàsquet trobàvem a Rossend Trilla. Aquesta última secció disposava en aquell moment de quatre equips amb un total de seixanta jugadors, en el qual dominaven sobretot la participació dels hòmens per lo qual en la Junta general del 28 de gener de 2001 assenyalaven que feien falta noies nascudes a finals dels anys vuitanta per a poder formar l'equip femení, per lo qual havien disposat anuncis a diversos col·legis i instituts de la localitat. La proliferació del bàsquet es va produir gràcies al fet que el Casino l'any 1993 va destinar una part dels seus pressupostos a executar obres a la pista exterior perquè fos polivalent i permetés als usuaris jugar a bàsquet, a futbol sala o a handbol. L'equip de bàsquet va nèixer en la temporada 1999-2000 i

346 Entrevista realitzada a Salvador Salvadó i Campreciós, 10/11/2022; MARCÉ, 2003

347 Entrevista realitzada a Xavier Bordas i Orpinell, 12/11/2022

per l'any 2003 ja disposava d'una dotzena d'equips que realitzaven sortides recurrents per a jugar per tot Catalunya. Lamentablement, la manca de finançament per a federar-se i la competència que feien els equips del Centre Catòlic, durà al fet que el bàsquet desaparegui de l'entitat l'any 2017³⁴⁸.

Ara bé, les obres fetes per a la conservació i millora de la pista de la part posterior de l'entitat van servir per a proveir d'equipaments públics a diverses institucions públiques, privades i d'altres de cooperatives de la vila vella, a canvi d'una mòdica quantitat per a assegurar-ne l'arrendament. Aquesta cessió de l'espai ha arribat a establir-se de forma regular, com en són el cas dels centres escolars de primària i de secundària pròxims al Casino. Aquests compten amb la pista esportiva per a l'esplai dels més menuts durant les jornades escolars; per a fer les sessions d'educació física i també s'empra per a celebrar actes de fi de curs col·laborant amb la cooperativa escolar "El Canigó", el "Col·legi Santa Marta" o bé la guarderia "El Saltiró"³⁴⁹.

L'administrador Salvador Salvadó destaca que aquest oferiment de les instal·lacions del Casino va anar produint-se de forma espontània, no fou una decisió premeditada de la Junta sinó que la coneixença dels propis integrants del Casino de persones implicades en xarxes d'associacions de caràcter cultural, polític, recreatiu o esportiu, van fer que aquests anessin rebent peticions per a emprar els espais del Casino.

Així doncs, la Junta directiva d'Antonio Riera va reforçar aquesta vessant per incrementar la presència pública a l'entitat i els ingressos, duent al fet que el Casino facilités la seva bona ubicació pròxima als transports i accessos de la Rambla Just Oliveras i el carrer Enric Prat de la Riba, per a actes socials, culturals i esportius, arribant a posar anuncis en publicacions locals com la revista *El Tot L'Hospitalet*. Entre els usos donats per entitats externes trobem exhibicions cinematogràfiques realitzades pel Cine Club de L'Hospitalet; campionats de jocs de taula locals organitzats pel Club d'Escacs de L'Hospitalet o bé conferències gestionades

348 Entrevista a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2022; MARCÉ, 2003; "Entrevista a Gemma Sisó, secretària de l'Esbart Dansaire de L'Hospitalet de Llobregat" dins de la revista *Tot L'Hospitalet*, nº 671. Maig, 2001. p.26; *Acta de la Junta general del 28/01/2001*. Arxiu del Casino del Centre de L'Hospitalet de Llobregat

349 Entrevista realitzada a Salvador Salvadó i Campreciós, 10/11/2022).

pel Centre d'Estudis Locals de L'Hospitalet³⁵⁰.

Hem d'afegir la implicació que ha tingut el Casino per a esdevenir també escenari per a grups de difusió cultural, coordinadores cíviques i també partits polítics, que van trobar al Casino del Centre un indret des del qual poder impregnar-se del pes simbòlic i ancestral d'aquesta entitat centenària, vinculant-lo a la vegada als continguts de les seves propostes electorals. Confirma Salvador Salvadó com amb la imminència dels comicis municipals i regionals la sala-teatre del Casino sol estar molt sol·licitada, ja que per les seves dimensions i ubicació resulta idònia per a la congregació dels simpatitzants i militants³⁵¹.

La compilació d'aquests lloguers proporcionaven una font d'ingressos esporàdics que es complementaven amb les recaptacions dels actes, concerts i balls que organitzava la Junta directiva, les quotes dels socis i el lloguer de la cafeteria, però encara va arribar una altra oferta a l'entitat que va aprofitar el fet que la Junta directiva havia recuperat el primer pis de l'entitat, on -com podem recordar- hi havia hagut la intenció que passessin a situar-se les instàncies del Casino del Centre. L'oferta la va presentar una acadèmia d'anglès que va ocupar el primer pis, en el qual només es trobava la sala de juntes i l'oficina de l'administrador. Així fou com va començar la relació contractual de la Junta directiva d'Antonio Riera amb el "Wall Street Institute", la qual es va estendre fins que l'any 2006 l'acadèmia va caure en fallida financera, vaticinant la greu crisi internacional que detonaria dos anys després.

Cal ressaltar que la sortida del "Wall Street Institute" de l'entitat es va produir per una suspensió de pagaments inesperada i unilateral, que va dur al fet que els encarregats de gestionar l'acadèmia sortissin de l'entitat, tancant la porta lateral que connectava el pis superior amb la Rambla de la Marina sense retornar les claus.

Davant aquesta substracció de les vies d'accés al pis superior; el Casino va haver d'iniciar processos judicials per exigir el retorn dels deutes contrets, que finalment l'Agència Tributària es va encarregar de materialitzar. Així i tot, la Junta directiva va estar quasi quatre mesos -des del setembre de 2006- sense poder accedir al pis superior per a no interferir en els tràmits que els advocats i hisenda estaven seguint per a recuperar l'accés³⁵².

350 Revista *El Tot L'Hospitalet*, nº 373. Juny 1992; Entrevista realitzada a Salvador Salvadó i Campreciós, 10/11/2022

351 Entrevista realitzada a Salvador Salvadó i Campreciós, 10/11/2022)

352 Entrevista realitzada a Salvador Salvadó i Campreciós, 10/11/2022

Els temps d'inoperància de l'activitat dels socis al Casino arribaven al seu fi.

Així doncs, l'arribada de recursos financers constants a través dels lloguers així com la definitiva disposició d'una base social de joves famílies que podien compartir el seu gust per el ball, l'esport o el cant en una entitat que els retrobava amb els seus avantpassats; permeteren que progressivament s'anessin incrementant els socis arribant l'any 1998 als 350. Ara el Casino sí que era autònom respecte a l'ús que hi feia el consistori local als anys setanta. Tenia rellevància pròpia, com a col·laboradora en la difusió de la dansa folklòrica catalana dins del marc de contactes i aliances internacionals que els hi permetia l'ADIFOLK, per lo qual el Casino del Centre de L'Hospitalet es feia un nom propi seguint la tendència que va encapçalar la capital catalana a les Olimpíades de Barcelona de 1992, és a dir, esdevenir una entitat apta per a un context global, cosmopolita, divers sense perdre la representació que feien de la identitat històrica dels vilatans hospitalencs.

Una mostra de la força renovada que va agafar el Casino del Centre a l'opinió pública hospitalenca i també catalana durant aquests finals del segle XX, fou la celebració que es va realitzar pel 125è aniversari de l'entitat el 1998 per lo qual es van programar activitats des del mes de setembre fins al dia 25 d'octubre:

Primerament, el 5 de setembre el Casino del Centre va acollir al grup de Ballet Nacional de la república russa de Txuvaixia dins del conjunt d'espectacles que es van predisposar per a les Jornades Internacionals Folklòriques de Catalunya organitzades amb l'ADIFOLK. Des del dia 15 d'octubre al pis superior es va habilitar una exposició en commemoració als 125 anys d'història del Casino del Centre i dos dies després s'organitzà un Festival de Sarsueles a càrrec de la coral Elisard Sala. El dia 18 van actuar les diverses agrupacions de balladors de l'Esbart Dansaire del Casino del Centre. El dia 20 es va destinar a celebrar una conferència sobre les implicacions que duria l'assoliment de la moneda única a Europa (EURO) per part del professor Roberto Biel Rubio, membre de l'associació espanyola d'assessors fiscals. Per als més petits, el dia 22 es va organitzar un Festival Infantil que va comptar amb l'animació del grup d'entreteniment "FLIC FLAC"; a més de les intervencions del mag i humorista "Chevalo" i els "pallasos Arlequin". Per a finalitzar la temporada de commemoracions, el dia 25 d'octubre es va fer una representació teatral de l'obra "Potser demà" per part del grup "Els quatre arreplegats". Però la gran culminació d'aquesta temporada de festejos es va produir el dia anterior, en què es va organitzar un gran sopar de gala comptant amb la presència de "l'Orquestra Montgrins".

La presència de l'orquestra va permetre als assistents retrobar-se amb aquelles exuberants jornades de ball, tan ricament ornamentades, que trobàvem al Casino a la dècada dels vint i fins als anys cinquanta, per la qual cosa la Junta directiva d'Antonio Riera va decidir tornar a muntar un envelat al pati posterior de l'entitat -una tradició decimonònica del Casino que només es tornarà a produir amb l'entrada de l'any 2000³⁵³.

En aquell gran sopar que es va dur a terme tots els assistents van complir amb el codi d'etiqueta predisposat per als balls del Casino i a més a més es va comptar amb la presència d'uns convidats molt especials, que a la vegada ens permeten veure la posició que tornà a agafar l'entitat de connivència amb les elits polítiques locals i regionals del moment.

Al gran sopar van acudir l'alcalde socialista de L'Hospitalet, Celestino Corbacho i Chavez; el regidor del districte Alfons Bonal; el president de la Generalitat d'aquell moment Jordi Pujol i Soley i finalment Meritxell Borràs i Solé, diputada hospitalenca de Convergència i Unió al Parlament de Catalunya.

La nit va començar amb la recepció dels convidats, que es traslladaren tots a l'interior del Casino, per a visitar l'exposició de la història de l'entitat. Posteriorment, es passà a la sala per sopar, on s'interpretà l'himne d'*els Segadors*. Després del sopar, Antonio Riera feu un discurs en el qual a banda de saludar als representants públics presents, també va fer al·lusió al paper que ha tingut el Casino per a *gran quantitat de parelles* perquè *poguessin fundar una família*. A més a més, Antonio Riera també va oferir unes paraules de condol per a dos membres de la seva Junta directiva d'aquells anys que havien mort recentment: el que fou secretari des de 1992 Lluís Monté i Pastor i el que va cobrir la seva posició l'any 1996, Antoni Sangrà i Marsal.

A banda també va exposar l'optimisme amb el qual el Casino afrontava el futur, comptant amb la Coral Elisard Sala, una escola de cant, dos equips de futbol sala i per descomptat les agrupacions de balladors i balladores³⁵⁴.

Però, el punt crucial que havia de dur a n'aquest futur era ultimar una gran carència que es

353 Entrevista realitzada a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2021; *Programa de mà del 125é aniversari del Casino del Centre*". Correspondència. Fons d'entitats: Casino del Centre. Arxiu Municipal de L'Hospitalet de Llobregat

354 *Programa de mà del 125é aniversari del Casino del Centre i Discurs del sopar de gala del 24 d'Octubre, d'Antonio Riera i Barba*" Fons d'entitats: Casino del Centre. Arxiu Municipal de L'Hospitalet de Llobregat

trobava a l'entitat i que era més que necessària que mai per a la modernització que molts dels integrants del Casino del Centre reclamaven. Aquest canvi seguia la tendència que Josep Goyta i Vinyals havia iniciat permetent a les primeres sòcies de l'entitat- una decisió que no s'hauria dut a terme sense la pressió exercida per la seva esposa, Jacinta Vendrell. Aquest viratge cap a la igualtat de gènere al Casino ja es trobava nasquen des de l'any 1997, moment en què Glòria Mitjavila acompanyada d'un conjunt de sòcies i amigues van realitzar un taller d'elaboració de centres de flors seques al primer pis de l'immoble. La satisfacció i l'entusiasme que es va donar en aquesta agrupació de dones, feu que es duguessin a terme més tallers així com algunes sortides d'interès cultural, en aquestes últimes va tenir una gran implicació una de les balladores de l'Esbart, Roser Tubau i Audí.

Veient Antonio Riera, la implicació i capacitat que mostrava Roser per a dur endavant la planificació de sortides i visites a museus, recintes culturals i complexos arquitectònics noucentistes de la ciutat de Barcelona, va considerar que ja que mancava al Casino el fet de fer arribar als socis oportunitats per a il·lustrar-se en les riqueses dels diversos camps del saber artístic, literari i etnogràfic, seria una opció interessant que Roser tingués un rol més preponderant en el disseny d'aquesta mena d'activitats envers l'any 1999.

En aquells moments a la Junta directiva d'Antonio Riera trobàvem com a vicepresident a **Ramón Rizo i Vilamajo**; de secretari a **Joan Sisó i Rossell**; el vicesecretari era **Josep Costa i Massana**, com a tresorer **Vicenç Adrubau i Sunyé** i com a vocal era reelegit de 1998 **Lluís Escusol i Escusol** mentre que s'incorporava **Emili Barella i Casaoliva**. Aquell any 1999 dos dels membres de la Junta van presentar la seva renúncia, i Antonio Riera va decidir introduir a dues dones com a vocals, a **Roser Tubau** i a **Montserrat Nicolau i Raventós**. Malauradament, aquesta última, va renunciar del càrrec per impossibilitat poc temps després, passant l'any 2000 a incorporar-se com a vocal **Josep Miquel Goyta i Vendrell**. Roser Tubau considera que en la seva elecció va tenir cert pes el fet de ser filla d'un dels socis més fidels i veterans que conserva l'entitat avui dia, Josep Tubau i Campamà; però també ella mateixa partia d'una relació estreta amb els membres de la Junta directiva i la resta de socis, ja que s'havia encarregat de fer de presentadora en les funcions de l'Esbart Dansaire, les festes majors o a l'ADIFOLK. A més la seva presència al Casino era habitual, acompanyant als seus pares en els sopars i actes commemoratius de l'entitat des de ben jove³⁵⁵.

355 Entrevista realitzada a Roser Tubau i Audí, 26/10/2022; Entrevista realitzada a Antonio

Ara bé, així i tot, Roser exposa com a l'hora d'incorporar-se a la Junta es tenia la pretensió que ella s'encarregués dels assumptes relatius a la gestió de la neteja de l'entitat, una consideració que ella va refusar des d'un primer moment i que ens permet veure les perspectives que tenien els dirigents de l'entitat encara a les acaballes de començar el segle XXI. Però la mateixa Roser va fer valer la seva posició com a vocal sent la principal encarregada de l'àrea de cultura de l'entitat promovent des de zero una oferta cultural actualitzada, diversa i prospera al voltant de les sortides, els cursos i tallers³⁵⁶.

Encara que, la seva incorporació no va estar exempta d'esdevenir tot un xoc dins de la Junta. Però tenint present el pes que el president tenia com a "veu cantant" en el model organitzatiu de l'entitat, el vot de confiança que li havia concedit Antonio Riera feu que els altres integrants restessin expectants de com havia de dur a terme la seva funció.

Però Roser va marcar la diferència sobradament, dinamitzant i organitzant cursos, tallers i sortides que eren un èxit, i implicaven una major afiliació de socis així com d'afluència en els altres actes del Casino. En aquest aspecte, Roser defensa que una de les sorts que va tenir va ser el fet que els seus pares aleshores, així com els de la resta de joves famílies que s'havien incorporat amb la coral i l'esbart, s'havien començat a jubilar i, per tant, disposaven de temps lliure per a poder implicar-se regularment en les sortides culturals. Així doncs, Roser va donar una major intensitat a la via propositiva que s'havia anat instaurant des dels anys noranta, rompent de pas les limitacions i barreres que posava la moral més conservadora de dins de l'entitat³⁵⁷. Un exemple d'aquesta proactivitat intensiva a l'entitat el tenim en l'exercici que es va produir l'any 2000: Al febrer es va iniciar un curs de cuina pràctica i es feu una sortida al Teatre Poliorama; a l'abril es feu al Teatre Condal i al maig es començà el curs "Salut i Bellesa" i es feu una sortida en bicicleta per L'Hospitalet i fins a Santa Eulàlia, amb un esmorzar final al Riu Llobregat, on va col·laborar Fruites Tubau, l'empresa que gestionaven els pares de Roser. Respecte a aquesta sortida, recorda Antonio Riera les recances que en tenia al respecte, i més encara aquells elements més conservadors de l'entitat, però gràcies a l'entusiasme amb què va rebre la notícia la seva esposa Glòria

Riera i Barba, 15/12/2021; *Relació de socis que han sigut membres de la Junta del Casino del Centre*. Arxiu del Casino del Centre de L'Hospitalet de Llobregat

356 Entrevista realitzada a Roser Tubau i Audí, 26/10/2022

357 Entrevista realitzada a Antonio Riera i Barba, 15/12/2021; Entrevista realitzada a Roser Tubau i Audí, 26/10/2022

Mitjavila, aquesta es va dur endavant, sent escoltada la rua de bicicletes per motocicletes de la guàrdia urbana. Finalment, aquesta sortida en bicicleta compliria el seu vint-i-unè aniversari el 2022, sent interromput al 2020 arran de la pandèmia de COVID-19³⁵⁸.

Al mes de juliol del 2000 també es va organitzar la visita i actuació del grup de dansa del País Vasc "Kristin Dantza Taldea" o l'activitat que passaria a ser un costum ben arrelada a l'entitat, una sortida planificada en autobús al Castell de Parelada a Girona que encara avui dia es fa.

Com podem veure, el flux de proposicions i d'activitats continuava sense interrupcions. Això feu que l'any 2001, Roser Tubau passés a ocupar el càrrec de vicepresidenta de l'entitat, fet que va permetre a Roser afirmar en la Junta general del gener de 2001 que *cada cop tenen més èxit les sortides, majoritàriament intersetmanals, que existeix molt bon caliu* i a més avançava que s'estaven predisposant un curs de tècniques de pintar sobre roba, un curs de cuina; una xerrada sobre botànica i una sortida al Teatre Apolo³⁵⁹.

L'any 2002 Antonio Riera donarà per finalitzat el seu darrer mandat i tornarem a trobar a un Goyta com a president del Casino del Centre, concretament el fill de Josep Goyta i Vinyals, Josep Miquel Goyta i Vendrell que accedirà al càrrec a instància del mateix Antonio Riera el més de febrer, ja que aquest complia sobradament amb l'entrega i fidelitat emocional que un president del Casino del Centre ha de representar. D'aquesta manera, la direcció encapçalada per Roser Tubau i Josep Miquel Goyta va implicar que el Casino acabés de definir com a pedra angular de la seva acció social el fet de prioritzar l'entreteniment del soci³⁶⁰.

Però encara mancava un aspecte a millorar a l'entitat. Ens exposa Josep Miquel Goyta com el Casino no disposava de presència en els registres patrimonials vigents, per lo qual encara era necessari enfortir el seu reconeixement en les proteccions que oferia l'administració pública així com agilitzar la comunicació per a l'obtenció de subvencions i permisos diversos amb instàncies municipals i regionals. Paral·lelament, Roser Tubau al capdavant de l'impuls de la vessant cultural també requeria algun suport. Encara l'any 2000 no tenien

358 Entrevista realitzada a Antonio Riera i Barba, 15/12/2021

359 Acta de la Junta general del 28/01/2001. Arxiu del Casino del Centre de L'Hospitalet de Llobregat

360 Entrevista realitzada a Roser Tubau i Audí, 26/10/2022; Entrevista realitzada a Antonio Riera i Barba, 15/12/2021

constància de qui podia cobrir aquesta vacant però tot just acabava d'integrar-se al Casino del Centre- seguint l'onada de tots aquells veïns que ja comptaven amb la jubilació i amb els fills majors- Pilar Firms i Muray conjuntament amb el seu marit.

Ràpidament, Roser Tubau coneguen la formació universitària que aquesta tenia en història de l'art, li va sol·licitar si podia encarregar-se de preparar una visita guiada al Museu Picasso per a esdevenir la guia, i ella va complir encantada. El resultat fou tan satisfactori, que posteriorment també li va encomanar Roser si podia preparar una altra visita per a la Fundació Antoni Tàpies, per lo qual Pilar es va mostrar molt predisposada sense necessitat que se li fes cap mena de compensació econòmica³⁶¹.

Així doncs, Pilar Firms a poc a poc va passar a ser el suport que Roser necessitava a l'hora d'organitzar les sortides culturals i els tallers vinculats amb el món de les arts. A més a més, la Junta directiva de Josep Miquel Goyta també va comptar amb Pilar gràcies a la seva dilatada experiència com a funcionària municipal des dels seus setze anys, ja que ella mateixa havia arribat a formar part de l'equip fundador del Museu de L'Hospitalet esdevenint la secretària de Francesc Marcé i Sanabra a la dècada dels setanta, el qual com podem recordar fou un dels joves socis de la fornada dels anys quaranta i alumne de les Escoles del Dr. Robert. L'estima que sentia per l'entitat, faran que Francesc Marcé faci donació de la seva col·lecció d'art pictòric al Casino amb la seva mort, ja en 2017. Una col·lecció on dominen els dibuixants i artistes catalans on destaquen obres de Miró, Montserrat Guidol, Opisso o Concha Ibáñez.

Concretament, Pilar s'encarregà que l'entitat tingués una major fluïdesa amb els tràmits burocràtics de l'administració, una necessitat que va fer arribar Josep Miquel Goyta a la resta de la Junta directiva.

La manca d'aquesta mena de tràmits amb l'Ajuntament, exposa Salvador Salvadó, es devia al fet que la solvència econòmica de la qual disposava l'entitat en el temps de l'explotació del joc del bingo, no havia fet necessari que tinguessin la necessitat ni d'incloure al Casino del Centre en el registre d'entitats recreatives i culturals de L'Hospitalet.

Pilar Firms i Muray va ser presentada per Roser Tubau i el president Josep Miquel Goyta per a entrar el 30 de gener del 2005 en qualitat de vocal a la Junta directiva, i des de la seva entrada es van començar els tràmits perquè el Casino passés a ser reconegut

361 Entrevista realitzada a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2021; Entrevista realitzada a Pilar Firms i Muray, 15/10/2021

com a una entitat d'utilitat pública, amb les implicacions tributàries i normatives que això significava, les quals venien a completar les reformes dels estatuts que s'havien realitzat l'any anterior, les quals eren les segones que s'havien realitzat des de 1978.

En aquest aspecte hem de ressaltar, que les modificacions de les disposicions dels estatuts són un reflex dels canvis produïts en els marcs legals que dictamina l'administració pública a les entitats culturals i recreatives, per lo qual, aquestes han d'anar actualitzant els seus articles com per exemple mostra la modificació que es feu del punt 32.4 dels estatuts en 2007, referent a les passes que s'haurien de dur a terme en cas que l'assemblea general determines la dissolució de l'entitat, per lo qual s'acordava que s'haurien de liquidar els deutes establerts de la mateixa i la resta destinar-se a una entitat pública "no fundacional que tingui un fi d'interès general" o a una associació benèfica³⁶².

La incorporació de Pilar Firmas a la Junta va permetre que aquesta pogués actuar com a medidora directa amb l'Ajuntament, donant suport al secretari i vicesecretari Joan Sisó i Rossell i **Andreu Guarch i Yanes**. Una evidència la tenim en l'actualització que es feu de la llicència d'activitats aquell 2005; però sobretot en els plans que es van dur a terme per a iniciar un dels primers projectes de reforma de l'entitat comptant amb el suport del departament de Patrimoni de L'Hospitalet gràcies a la introducció que es va donar del Casino del Centre dins el Pla Especial de Protecció del Patrimoni Arquitectònic de la ciutat. Aquesta transformació comptava amb els plànols de l'arquitecte Josep Casals i fou una proposta ambiciosa de Josep Miquel Goyta que va tenir el suport de tots els assistents a l'assemblea general d'aquell any. El projecte era d'una gran magnitud i implicava les següents modificacions: L'obertura del finestral lateral que comunicava amb la Rambla Marina, habilitar el subsol de l'entitat perquè esdevingués una sala polivalent; connectar la pista amb el vestíbul i traslladar l'obertura que es trobava aleshores en la sala de ball al vestíbul, perquè així es disposessin de dues sales independents. Com aquestes mesures predisposaven una llarga durada per a dur-se a terme, es va considerar que el més urgent era enfocar-se en la sala de ball. Per lo qual es va decidir eliminar el sostre de guix i alliberar les llotges i la camarilla de l'espai. A més a més es va decidir treure les teules del terrat per acabar definitivament amb els problemes de goteres que havia anat patint l'entitat durant

362 Entrevista realitzada a Pilar Firmas i Muray, 15/10/2021; *Estatuts de la Societat Cultural i Recreativa del Casino del Centre de L'Hospitalet de Llobregat*, 2006. Arxiu del Casino del Centre de L'Hospitalet de Llobregat

anys; i posteriorment engrandir i modernitzar la sala de socis.

Finalment, el resultat de les obres -que van patir un seguit d'aturades i inconvenients inesperats que pròximament tractarem- es van poder presentar en societat per a la Festa de Cap d'Any de 2006, comptant amb el sostre de l'entitat completament renovat i amb les llotges de la sala-teatre que havia recuperat la seva antiga lluidesa. Per a l'ocasió, els membres de la Junta i algunes parelles de socis van tacar-se les mans, pintant la sala, penjant una bola de vitralls, instal·lant focus i engalanant la camarilla amb garlandes com se solia fer en els envelats, per a tenir la sala condicionada pel retrobament dels socis per a la gran festa que duia a l'inici del 2007 i per a futurs actes socials.

Encara que la tasca de Pilar va ser profundament intensiva, la introducció d'una segona dona a la Junta directiva també va trobar-se amb un període d'aclimatació per part de molts dels socis més veterans, que es mostraren reticents a la introducció de dones, però no només pel fet de l'existència de visions paternalistes, sinó perquè l'entrada de Pilar acabava de confirmar una mena de perill per al concepte que tenien de l'entitat fins aleshores, el qual estava impregnat per l'ús que feien del Casino com a indret on conversar relaxadament amb els altres hòmens, jugar a jocs de taula, fer el cafè o alguna copeta, llegir el diari, veure els partits del F.C Barcelona, etc.

En aquest aspecte, Pilar va notar un cert rebuig per part d'alguns elements de l'entitat, ja que ella mateixa representava la materialització d'una entitat reformada i oberta a les novetats en l'esbarjo i l'oci dels socis, disposada a generar entreteniments constants per atreure a tot el conjunt dels associats i augmentar la implicació del Casino en la vida pública. Unes activitats que van ser titllades despectivament com *els tallers de les dones* per alguns d'aquests integrants més reticents, i que no feia més que evidenciar la pèrdua del domini i l'hegemonia que tenien aquestes perspectives més conservadores.

En aquest sentit, la presència de dones a la Junta assegurava un tracte de major cordialitat amb la resta de socis. Com afirma Pilar, a elles les veuen com a més accessibles i afables per a tractar qualsevol qüestió quotidiana, per tant, Roser i Pilar a poc a poc es van arribar a establir com a vasos comunicants dels associats amb la Junta més enllà dels moments de l'assamblea anual.

Però a banda del mèrit més que merescut de Roser i Pilar, les sòcies foren les vertaderes capdavanteres en la renovació de l'entitat, mostrant-se més inclinades a implicar-se en els

repertoris d'activitats, tallers i sortides culturals. Aquestes havien mostrat una major iniciativa per a realitzar propostes que permetessin obrir fronteres de coneixement i experiències ja en la seva maduresa. En aquest sentit, sí que ens trobàvem amb una disputa per l'estatus dominant al Casino, que farà que per exemple el 2003 es comencés a celebrar un campionat social de dòmino i parxís a proposta de Salvador Roig, on podien participar tant els hòmens com les dones. Aquest torneig acabarà esdevenint una tradició, passant a conèixer-se a partir de 2012 com el campionat que permetia adquirir el Trofeu Salvador Roig de Dòmino.

Ens exposa Xavier Bordas com al Casino es van establir dues classes de soci segons la seva visió i acció a l'entitat que encara dura avui dia. Per una banda, els més proactius que entraren als noranta i a principis del segle XXI i per altra els més veterans. Mentre que aquells participen activament de les seccions internes, els tallers i les activitats, els altres tenen una presència quotidiana a l'entitat, esdevenint d'alguna manera els vestigis i guardians d'aquells temps ancestrals en què al Casino s'hi trobaven els pagesos de la Marina per a gaudir dels jocs de cartes, xerrar i disfrutar de la companyia mútua. En aquest aspecte, aquests últims encara hi tot, es troben separats entre aquells més progressistes que veuen amb bons ulls i inclús amb gran admiració l'exhaustiva tasca que fan Roser Tubau o Pilar Firmas, i d'altres que es mantenen més distants. En aquest sentit, en la variant més propositiva també tenen implicació els hòmens de la Junta com Josep Miquel Goyta i Joan Sisó Rossell, que van decidir impulsar uns tallers de balls de country que va fer la seva primera exhibició l'any 2013, amb una trobada de motocicletes "Custom"³⁶³.

Encara que fins aquí hem anat detallant les circumstàncies més esperançadores de l'entitat a principis del present segle arran de fer del Casino un entorn en constant moviment basat en la proposició de millors activitats, més diverses i cada cop més recurrents. Els primers anys del segle XXI també van implicar el retorn d'un antic problema, arran de la mort de Sebastià Garcia, el cafeter de l'entitat.

Tot i que en aquells moments els germans Garcia continuaven els seus negocis del joc del bingo a l'avinguda Carrilet, comptant encara amb la llicència del Casino. Aquests -tenint present la vinculació contractual que mantenia el seu pare- van iniciar un seguit de litigis

³⁶³ Entrevista realitzada a Xavier Bordas i Orpinell, 12/11/2022; Entrevista realitzada a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2021

amb la Junta directiva, ja que amb la mort del seu pare, ells consideraven que l'arrendament de la cafeteria els hi corresponia.

L'inici d'aquest conflicte va dur al fet que el servei del bar quedés suspès, i que la meitat de l'entitat –la que compren la cara que dona a la Rambla Marina– quedés bloquejada, de la mateixa manera que la possibilitat que tenia la Junta de buidar l'habitatge de Sebastià Garcia. En el transcurs de les demandes, sentències i recursos presentats, finalment es va decidir arribar a un acord per ambdues parts ja l'any 2008, per lo qual el Casino havia d'inmemnitzar als germans Garcia, així com costejar la meitat dels costos judicials i per descomptat, els serveis dels advocats. Tot i que aquest conflicte es va veure resolt, just quan havia acabat, van sorgir les dificultats ja mencionades respecte a la fallida financera del "Wall Street Institute" del pis superior³⁶⁴.

D'un mode semblant al que va succeir quan l'academia d'anglès va abandonar l'entitat i el pis superior va passar a ser un espai apte per als tallers de de ioga, tai-chi, artesanía de l'agulla- duts a terme pel marit de Pilar Firmas- i un llarguíssim etcètera. L'any 2009 la cafeteria va ser arrendada a Jonatan Bravo, el qual va fer una remodelació de l'espai en connivència amb la Junta directiva per a no alterar-ne la seva essència, duent a l'establiment del bar-restaurant "Casino", el qual s'encarrega des d'aleshores d'assortir a l'entitat en el càteríng i amb el personal de servei que és precisa en els actes i àpats que celebra. Ja que prèviament, eren els mateixos fills dels socis i dels membres de la Junta els que s'encarregaven del servei.

Pel que fa a les funcions de consergeria, atendre als socis i obrir i tancar els seus espais propis, exposa Josep Miquel Goyta com d'aquestes ocupacions s'han anat encarregant diversos socis de forma voluntària des que ell va accedir a la Junta directiva³⁶⁵.

Aquell any 2009 es va poder reprendre el projecte de la transformació arquitectònica de l'entitat. Es va posar parquet a la sala de ball, es va tancar el forat de l'escala que duia al soterrani i se n'obrí la nova al vestíbul. De la mateixa manera es va llevar la llum de vitralls que presidia el vestíbul des de l'etapa del bingo. Aquests van ser netejats i tornats a muntar gràcies a la intervenció de dos socis: el Sr. Oliva i el Sr. Balcells. La instal·lació dels vitralls es va dur a terme l'any següent, moment en què es va fer la inauguració del bar-restaurant,

364 Entrevista realitzada a Salvador Salvadó i Campreciós, 10/11/2022; Entrevista realitzada a Pilar Firmas i Muray, 15/10/2021

365 Entrevista realitzada a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2021

comptant amb les reformes exposades, a les que hem d'afegir: la remodelació del soterrani per a reubicar-hi les seccions de l'entitat i realitzar activitats com els cursos de català, l'obertura de les finestres que donen a la Rambla Marina del pis superior; el canvi de la barra del bar conservant el balcó propi i la millora del terra i els arrambadors de la sala noble. Ara bé, així i tot, des de la greu crisi financera global que va esclatar l'any 2008 l'afluència de les famílies de socis joves més recents va decaure. Per lo qual, es va habilitar l'estratègia fent unes modificacions de l'estatus dels membres de l'associació.

Si l'any 2006 trobàvem els socis juvenils, els menors d'edat; els socis d'entrada integrats per aquells que feia més de quatre anys que eren socis juvenils i els majors d'edat; els socis de número on passaven a formar part aquells socis d'entrada amb més de quatre anys de continuïtat; els socis honoraris, els majors de 65 anys que hagin mantingut la seva afiliació durant més de vint-i-cinc anys i finalment els socis transeünts, els quals eren aquells autoritzats per la Junta per a participar de les seccions per un període limitat d'un any. A partir de la crisi de 2008 es va obrir el ventall a què totes les activitats regulars, els tallers i els cursos fossin oberts a la ciutadania, fossin socis o no, per lo qual els associats comptaven amb descomptes a les taxes establertes³⁶⁶.

Posteriorment, la implicació de Pilar com a vocal de la Junta cada cop agafava més rellevància interna. Per la qual cosa, l'any 2011, considerant que l'entitat havia d'aprofundir encara més en la oferta activa als socis, sense deixar de banda el fet de millorar les comunicacions i solidaritats amb els ateneus i associacions recreatives catalanes, el Casino del Centre va cridar l'atenció de la Federació d'Ateneus de Catalunya que va fer arribar la proposta que l'entitat passés a formar-hi part. Pilar ho va veure molt clar de seguida que era necessari acceptar l'oportunitat, i va debatre amb Josep Miquel Goyta la necessitat d'integrar-s'hi, cosa que finalment es va donar. Així doncs Pilar va ser l'encarregada de mantenir la connexió constant amb aquest organisme, per lo qual du acudint a les assemblees acompanyada del president des de 2016. Fins i tot, arran de que el Casino del Centre despuntava entre les associacions que conformaven la federació, Pilar va rebre l'oferta d'esdevenir membre de la Junta, i tot i que al principi va tenir els seus dubtes arran de l'estat de salut delicat del seu espòs, gràcies a n'aquest i a la pressió exercida per Josep

³⁶⁶ Entrevista realitzada a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2021; *Estatuts de la Societat Cultural i Recreativa del Casino del Centre de L'Hospitalet de Llobregat*, 2006. Arxiu del Casino del Centre de L'Hospitalet de Llobregat

Miquel Goyta, la va acceptar.

La capacitat d'introduir-se dins de la federació oferiria a Pilar un ventall d'aprenentatges i noves propostes que podien arribar al Casino; així com gaudir dels serveis que aquesta ofereix als seus integrants: recursos materials a millor cost; recursos virtuals per obtenir major difusió dels actes del Casino així com vehicular la cooperació i la distribució d'experiències entre entitats amb visites als actes extraordinaris dels seus integrants, per així "anar fent territori". D'aquesta manera, la integració del Casino en la federació; l'anterior incorporació de l'entitat en l'inventari del Patrimoni Arquitectònic de L'Hospitalet així com el fet de ser catalogat com a bé cultural d'interés local (BCIL) foren unes acreditacions magnífiques que permeteren a Pilar ser anomenada la primera secretària del Casino del Centre el 2016³⁶⁷.

Així i tot, a partir del 2014, la Junta directiva va detectar un canvi en els hàbits del lleure dels associats, sobretot amb la pèrdua important de joves i infants en els cursos i les seccions internes, arran del desencant que els més joves manifesten amb l'entreteniment i l'oci comunitari, més vinculats a les oportunitats que ofereixen les noves tecnologies i realitats virtuals. En aquest sentit, els ingressos del Casino van patir un retrocés; però això no va impedir que amb l'entrada de Pilar Firmas a la secretaria, aquesta impulsés canvis rellevants en la gestió dels socis, en la gestió dels ajuts o en la reforma dels estatuts simplificant les gestions. De la mateixa manera, ens assenyala Josep Miquel Goyta, com tot i el desinterès per part del públic més jove de L'Hospitalet per les entitats recreatives, el Casino del Centre ha reafirmat els seus llaços de complicitat i les sinergies amb la resta d'entitats de L'Hospitalet, fins i tot amb aquelles amb les quals havia mantingut més trobades i tensions, com fou el Catòlic durant la dictadura franquista i la transició, o l'Ateneu de Cultura Popular des de la seva fundació i que amb el seu retorn en temps democràtics, va tenir certes desavinences amb la Junta directiva d'Antonio Riera.

Respecte a l'Ateneu, Josep Miquel Goyta destaca les grans simpaties i col·laboracions que s'han donat entre les dues entitats durant la seva presidència, sobretot quan han resultat presidents la historiadora local Matilde Marcé i Piera o Carles Ferrés, per lo qual el grup de teatre de l'Ateneu ha realitzat funcions al Casino, a més de col·laborar estretament en les Festes Majors del barri del Centre -conjuntament amb el Catòlic- o en la Federació d'Ateneus de Catalunya. Fins i tot, Matilde Marcé fou la redactora d'un opuscle de la història del Casino

367 Entrevista realitzada a Pilar Firmas i Muray, 15/10/2021

del Centre i feu una conferència per al 130 aniversari de l'entitat en 2003, on la ponent va defensar obertament que *els catalans, i les entitats de la nostra ciutat* havien d'imposar-se al *defecte de l'individualisme, del nosaltres sols* per lo qual s'havia de rompre amb les *velles rancors i velles incompatibilitats*"³⁶⁸.

En aquest aspecte, la complementarietat que ha tingut el Casino del Centre amb l'Ateneu es el fet que aquest té més predilecció pels actes vinculats a la difusió literària, o les conferències sobre matèries de ciències socials, filològiques, etc. Mentre que al Casino es ressaltava més l'oci recreatiu, les sortides comunitàries, els balls o els tallers. Així i tot, al Casino s'han produït diverses conferències durant la Junta directiva de Josep Miquel Goyta, sobretot dins el marc de la Setmana del Casino – una iniciativa pròpia nascuda l'any 2000 on totes les seccions participen activament en la generació de festivitats, tallers i altres actes en primavera- on ha col·laborat Francesc Marcé i Sanabra; el doctor en dermatologia i soci de l'entitat Xavier Bordas i Orpinell o Carlota Goyta, la cocreadora i dibuixant de la col·lecció de contes TEO. I més recentment, a partir de 2017, el Casino del Centre compta amb un conveni amb l'entitat 3/4 per 5/4 que organitza sopars literaris i xerrades a l'entitat.

Actualment la convergència entre les entitats més ancestrals de la vila vella arriba al punt que l'esposa de Josep Miquel Goyta sigui sòcia de l'Ateneu, de la mateixa manera que Pilar Firmas, o bé que la expresidenta de l'Ateneu Matilde Marcé sigui sòcia del Casino del Centre; o que els condominis Antonio Riera o Manel Parera ho siguin del Centre Catòlic³⁶⁹.

Pel que fa a la situació de les relacions del Casino amb el consistori local, gràcies a Pilar Firmas s'ha reprès el contacte que s'havia perdut en els temps foscos del bingo, però de la mateixa manera la proliferació intensiva d'associacions de migrants procedents d'altres regions de la península Ibèrica com d'altres indrets del món, així com d'altres entitats amb inclinacions recreatives, empresarials, obreres o enfocades a la difusió cultural o ideològica, ha canviat molt el paradigma. En aquest sentit, la convergència del Casino del Centre amb l'Ajuntament d'hospitalenc es du a terme en el fet de esdevenir la matriu coordinadora de la Festa Major del barri del centre, on el Casino i la resta del teixit associatiu dels carrers i dels veïns de la vila vella intervenen activament. O bé participant en les Festes de Primavera o bé als actes de Sant Jordi, on la Setmana del Soci del Casino del Centre entra dins el programa

368 MARCÉ, 2003; Entrevista realitzada a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2021

369 Entrevista a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2021; Entrevista a Pilar Firmas i Muray, 15/10/2021

municipal de festivitats. Però en aquest aspecte, pocs integrants del consistori actual de l'alcaldeessa Nuria Marín i Martínez són socis del Casino del Centre, només en alguna ocasió fa acte de presència algún conseller o delegat del districte, com en el cas de l'ADIFOLK. Però, Josep Miquel Goyta lamenta que la relació amb el consistori no sigui tan íntima i pròxima a L'Hospitalet com es produeix en altres localitats, on els Ateneus i els Casinos són els centres culturals principals, per lo qual esdevenen els principals òrgans de difusió dels valors, els costums i les pràctiques autòctones locals³⁷⁰. Així i tot, el Casino del Centre va arribar al seu 145è aniversari el 2018 com a una entitat viva, oberta i dinàmica, sempre disposada a acollir a totes les persones que vulguin gaudir d'un espai únic per a fer amics, aprendre i gaudir en comunitat.

L'any 2019 es va reprendre el projecte de transformació de l'entitat, amb la rehabilitació de la part frontal de la façana perquè tornessin a visibilitzar-se les balustrades i els tints originals en el rostre del Casino, que l'octubre de 2021 s'haurà recuperat conjuntament amb la cúpula que hi havia el 1873. De la mateixa manera es va procedir a la neteja, la reparació i l'embelliment de les parets exteriors; on es van començar les obres a la façana que dona al carrer de la Riera de la Creu, que encara continua en procés.

Tot i que l'administració ha dut a terme una directriu conjunta amb la Junta directiva per al recondicionament de l'estètica arquitectònica de l'entitat, no s'ha aconseguit avançar en el retorn que el Casino hauria de tenir de la part de la terrassa que va ser extreta per ordre municipal d'Espanya i Muntades als anys setanta, ja que mai es van produir les modificacions en les vies de comunicació que van incitar aquesta expropiació.

Aquell 2019 els tallers i els cursos van continuar amb un ritme frenètic, sense oblidar el ball de Carnestoltes del febrer; la Setmana del Soci de l'abril; la Revetlla de Sant Joan del juliol o el Ball de Cap d'Any del desembre. Ara bé, el març de 2020, arran de l'arribada de l'estat d'alarma generat per la pandèmia de la COVID-19, el Casino – com la majoria d'instal·lacions freqüentades per persones majors- va haver de tancar les portes, i els balls van quedar suspesos. Però progressivament, les possibilitats que l'administració pública va anar obrint van permetre reactivar els programes d'activitats, per lo qual es va organitzar un concert de l'Escola de Música al pati, comptant amb totes les mesures fito-sanitàries obligatòries i es realitzà un recital de poesia al juny. Amb la segona onada, molts dels cursos

370 Entrevista a Josep Miquel Goyta i Vendrell, 03/11/2021; Entrevista a Pilar Firmas i Muray, 15/10/2021

i tallers van haver de passar-se als entorns virtuals, duent a diverses complicacions que van dur al fet que la vida social de l'entitat es reduís als mínims; en aquests moments la membraria del Casino a la Federació d'Ateneus va permetre que obtinguessin ajuts de la Generalitat. En el mes d'octubre de 2021, van poder tornar a organitzar la celebració de la castanyada, on es va organitzar un gran sopar.

Afirma Pilar Firmas, com tot i l'arribada de la crisi de la COVID-19, l'afluència del Casino s'ha mantingut. El Casino del Centre manté als associats fidels, i esdevé un nucli de reunió per a tots aquells descendents de la vila vella; i ja el 2022 va poder organitzar el seu primer ball després de la pandèmia a l'exterior per a la revetlla de Sant Joan.

En el transcurs de 150 anys d'història el Casino del Centre ha tingut un paper transcendent en els d'esdeveniments i circumstàncies polítiques, econòmiques i socials que han sacsejat la vila vella. Passant de ser l'entorn on els pagesos benestants enriquits amb l'explotació agroramadera i el Canal de la Infanta mantenien la seva cohesió grupal, per a esdevenir la punta de llança del pas de la societat tradicional hospitalenca a la modernitat sota l'espectre de la ideologia catalanista i lliberal local fins i tot en els temps de les repressions de dos dictadures feixistes i tradicionalistes. Avui dia, el Centro permet esdevenir l'àncora que manté l'entramat de relacions d'aquelles famílies de tota la vida del poble de l'Hospitalet, que compten amb aquest indret com a lloc de trobada i d'esbarjo, on tot i l'hegemonia de l'aïllament i l'ètica individualista contemporània, encara s'ha conservat l'anhel d'uns veïns que es reconeixen, que es diverteixen i aprenen junts, entre la dansa i la comunitat.

LLISTAT DE INTEGRANTS DE LA JUNTA DIRECTIVA DEL "CASINO DEL CENTRE DE L'HOSPITALET DE LLOBREGAT"

Entre 1993-1998:

President: Antonio Riera i Barba

Vicepresident: Jaume Coll i Campreciós.

Secretari: Lluís Monté i Pastor (1996: es substituït per Antonio Sangra i Marsal arran de la mort de l'anterior; i el 1997 arran de la mort de Antonio Sangra s'incorpora Joan Sisó i Rossell)

Vicesecretari: Ramón Torres i Deu (1996: es substituït per Lluís Monté i Pastor; 1997: s'incorpora Salvador Roig i Pérez)

Tresorer: Albert Julvé i Baila

Vocal: Albert Fontanals Veà; Salvador Roig i Pérez; Antonio Sangra Marsal; Lluís Escusol i Escusol³⁷¹

Entre 1999-2004:

President: Antonio Riera i Barba (2002: s'incorpora Josep Miquel Goyta i Vendrell com a president)

Vicepresident: Ramón Rizo i Vilamajó (2001: s'incorpora Roser Tubau i Audí)

Secretari: Joan Sisó i Rossell

Vicesecretari: Josep Costa i Massana

Tresorer: Vicenç Adrubau i Sunyé

Vocal: Emili Barella i Casaoliva; Lluís Escusol i Escusol; Roser Tubau i Audí i Montserrat Nicolau i Raventós³⁷²

Entre 2005-2023:

President: Josep Miquel Goyta i Vendrell

Vicepresidenta: Roser Tubau i Audí

Secretari: Joan Sisó i Rossell (2016: s'incorpora Pilar Firmas i Muray)

Vicesecretari: Andreu Guarch i Yanes

371 El 27 de gener de 1996 s'incorporen Lluís Carmona i García i Ramón Torres i Deu com a vocals. El 26 de gener de 1997, Ramón Rizo i Vilamajo substitueix a Salvador Roig. El 1998 s'incorpora Vicenç Adrubau i Sunyé com a vocal per a substituir a Lluís Carmona i García

372 El 2000, Josep Miquel Goyta i Vendrell substitueix a Montserrat Nicolau. El 2000, s'incorpora Didac Espinosa i Giménez per a substituir a Roser Tubau. El 2002 Miquel Carreras i Sellarés substitueix a Josep Miquel Goyta i Vendrell. El 2004 s'incorpora Andreu Guarch i Yanes per a substituir a Lluís Escusol i Escusol

Vocal: Emili Barella i Casaoliva; Didac Espinosa i Giménez; Miquel Carreras i Sellares i Pilar

Firmas i Muray ³⁷³

³⁷³ El 2008 Salvador Balcells i Alcobé substitueix a Emili Barella i Casaoliva. L'any següent Jordi Salvadó i Mateo substitueix a Didac Espinosa i Giménez. El 2011 Francesc Xavier i Mashueras i Fernández substitueix a Jordi Salvadó. El 2016 Joan Sisó i Rossell substitueix a Pilar Firmas i Muray i s'incorpora una vocal extraordinària, Maria Raventós i Rossell, que substituirà a Salvador Balcells a partir de 2017. El 2022 Salvador Salvadó i Campreciós cobreix la posició de Joan Sisó i Rossell i Ricard Carballo i Pasqual substitueix a Miquel Carreras i Sellarés

BIBLIOGRAFIA:

ABÁRCA MÉDICO, L (1972) “ Datos sobre el Casino” dins de *Hospitalet. Boletí de Informació Municipal*. nº 75. 3er Trimestre. pp.5-9. Hospitalet de Llobregat: Ajuntamentde l’Hospitalet de Llobregat.

CASAS, J (1983) *De Pagesos a aturats. Notes sobre al història de les transformacions urbanes a L'Hospitalet de Llobregat*. Hospitalet de Llobregat: Ajuntamentde L'Hospitalet.

CALVO, A (1995) *El pas de la societat agrària a industrial al Baix Llobregat*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat.

CAMPS I ARBOIX, J (1970) *Història de la solidaritat catalana*. Barcelona: Edicions Destino.

DOMÍNGUEZ, M (2011) “ El pistolerisme a l'Hospitalet” dins de *Quaderns d'Estudi del Centre d'Estudis de l'Hospitalet de Llobregat*. Nº 25. Hospitalet de Llobregat: Centre d'Estudis de l'Hospitalet de Llobregat. pp. 87-125.

DOMINGUEZ, M (2021) “Aproximació a la història del cooperativisme a l'Hospitalet” dins de *Quaderns d'Estudi del Centre d'Estudis de l'Hospitalet de Llobregat*. Nº 35. Hospitalet de Llobregat: Centre d'Estudis de l'Hospitalet de Llobregat. pp. 13-50

FIGUERES, J.M (1997) " L'assalt a la Veu de Catalunya i Cu-cut!". *Capçalera. Revista del Col·legi de Periodistes de Catalunya*. Nº 79 Agost-Setembre.

Barcelona: Col·legi de Periodistes de Catalunya. pp.14-22.

JIMÉNEZ DASAIRAS, J (1998) *Las élites políticas y sociales de l'Hospitalet (1979-1995)*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona- Departament de Ciència Política i de Dret Públic.

MARCE I PIERA (1997) *Cop d'ull als motius de L'Hospitalet*. Hospitalet de Llobregat: Ateneu de Cultura Popular de L'Hospitalet

MARCE I PIERA (2001) *Indústries i obradors a L'Hospitalet 1a Part*. Hospitalet de Llobregat: Ateneu de Cultura Popular de L'Hospitalet.

MARCÉ I PIERA, M (2003) *Casino del Centre. 130 anys a l'Hospitalet. Conferència pronunciada a la sala del Casino, el 26 de desembre de 2003*. Hospitalet de Llobregat: Casino del Centre.

MARCÉ PIERA, M (2008) *Ateneu de Cultura Popular de l'Hospitalet (1932-2007)*. Hospitalet de Llobregat: Ateneu de Cultura Popular.

MARCE I SANABRA, F (1972) " El Casino del Centro" dins de *Hospitalet. Boletín de información municipal*. Año XIX. Nº 75. Hospitalet de Llobregat: Ajuntament de L'Hospitalet- Ponencia de Cultura.

MARCÉ SANABRA, F (1976) ' *Batles' o alcaldes de Hospitalet. Con una sinopsis cronológica de efemérides. Siglos XVIII, XIX y XX*. Hospitalet de Llobregat: Museu de L'Hospitalet- Arxiu Municipal de l'Hospitalet de Llobregat.

MARCÉ I SANABRA, F (1980) *Una mirada a la Marina d'ahir. Les nostres masies*.

Hospitalet de Llobregat: Museu d'Historia de l'Hospitalet- Ponència de Cultura- Ajuntament de l'Hospitalet

MARCÉ I SANABRA, F (1994) *Hospitalencs d'ahir*. Hospitalet de Llobregat: Ateneu de Cultura Popular de l'Hospitalet.

MARIN, D (1990) “ Una aproximació a la vida quotidiana dels hospitalencs: 1920-1939. Les històries de vida com a font històrics” dins de *Identitats. Revista del Museu de l'Hospitalet*. Nº 4/5. Hospitalet de Llobregat: Fundació Pública Patronat Municipal de Cultura- Ajuntament de Hospitalet. pp. 28-40

MASCARELL, M (2006) “Familia y poder a la sombra de Barcelona. Las buenas familias de L'Hospitalet de Llobregat (siglos XIX-XX)” dins de CHACÓN, F; ROIGÉ, X; RODRÍGUEZ, E (Coord) *Familias y Poderes: actas del VII Congreso Internacional de la ADEH, Granada, 1-3 abril de 2004*. Granada: Universidad de Granada. pp.347-364

MATAS,P; PASTOR,C (1990) “Aproximació a l'associacionisme hospitalenc a finals del segle XIX. Els fundadors del Centro Económico, Agrícola e Industrial, un grup de poder” dins de *Identitats: Revista del Museu de l'Hospitalet*. Nº 4/5. Hospitalet de Llobregat: Fundació Pública Patronat Municipal de Cultura- Ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat. pp. 41-51.

MORENO SEGURA, L (2016) *El transporte público en Hospitalet de Llobregat. Aproximaciones a su desarrollo antes y durante la dictadura Franquista*. Hospitalet de Llobregat: Museu de l'Hospitalet de Llobregat.

MULERO GUINART, E (2017) La història del teatre a L'Hospitalet: Veure d'on venim per saber on som. Hospitalet de Llobregat: Ajuntament de L'Hospitalet-Museu de L'Hospitalet.

POBLET ROMEU, M (1990) “ Societat i política a l'Hospitalet. Els períodes 1820-1823, 1840-1843 i 1854-1856” dins de *Identitats. Revista del Museu de l'Hospitalet*. N° 4/5 Hospitalet de Llobregat: Fundació Pública Patronat Municipal de Cultura- Ajuntament de Hospitalet. pp. 52-72

ROMEU ALEMANY, A (1989) “El canal de la infanta i el seu aprofitament industrial a l'Hospitalet” dins de *Identitats. Revista del Museu de l'Hospitalet*. N° 2/3. Hospitalet de Llobregat: Fundació Pública Patronat Municipal de Cultura-Ajuntament de l'Hospitalet. pp.16-42

SANTACANA, C (1994) *Victoriosos i derrotats. El franquisme a l'Hospitalet 1939-1951*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

SANTACANA, C (2001) “ Qui ha manat a l'Hospitalet? Poder i estructura social en una ciutat sense burgesia” dins de *Quaderns d'estudi del Centre d'Estudis de l'Hospitalet de Llobregat*. N° 17. Hospitalet de Llobregat: Centre d'Estudis de l'Hospitalet de Llobregat. pp. 119-128.

VV.AA (1997) " El Segle XIX" i "El Segle XX" dins de CAMOS, J; SANTACANA, C (Dir.) *Història de L'Hospitalet: una síntesi del passat com a eina de futur*. Hospitalet de Llobregat: Ajuntament de L'Hospitalet- Centre d'Estudis de L'Hospitalet. pp. 81-194.

VV.AA (b) (1997) *5 anys de converses a l'Ateneu III*. Hospitalet de Llobregat: Publicació de l'Ateneu de Cultura Popular.

VV.AA (2003) *L'Abans. L'Hospitalet de Llobregat. Recull gràfic 1890-1965*. Baix Llobregat: Efadós Editorial.

VV.AA (2005) *Els fets del Cu-Cut!, cent anys després*. Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya.

VV.AA (2007) *El Mercat del Centre. Exposició: Breu història i evolució del Mercat del Centre*. Hospitalet de Llobregat: Arxiu Municipal de l'Hospitalet - Ajuntament de l'Hospitalet.

Annexe

I. Compendi d'entrevistes

Antonio Riera i Barba (realitzada el 15/12/2021)

Certs apunts de la història de vida vinculada al Casino del Centre:

1. *Quin fou el teu primer contacte amb el Casino del Centre i com vas arribar a integrar-ti? En aquell moment, quina consideració tenies del Centre? Quines possibilitats t'oferia a nivell personal, així com a la resta de veïns de la teva edat de L'Hospitalet?*

Antonio exposa com ell és descendent d'una de les famílies dels condominis que van fundar el “Centro Económico, Agrícola e Industrial de la vila de L'Hospitalet” el 1873, concretament, de Josep Barba i Gallifa per línia materna, que forma part dels condominis que s'associaren per adquirir el terreny; els quals difereixen d'aquells condominis que costejaren la construcció de l'edifici, encara que el seu avantpassat era condomini en les dues vies. Per tant, exposa Antonio, com d'es d'aquest avantpassat, tots els seus ascendents fins a arribar a ell i a la seva filla, han set membres del Casino. A més matisa, com la formació de la societat dels condominis es feu l'any 1873, mentre que l'edifici es realitzà el 1874.

Antonio recorda com el seu primer contacte amb el Casino fou a molt curta edat, on ja el seu pare li apuntava als balls infantils que es celebraven al Casino Nacional, durant la festa major als matins. A n'aquest respecte, recorda Antonio un episodi que fou crucial per al seu futur, i que es donà en un ball infantil quan comptava amb 8 o 9 anys, en el qual es trobava en la llotja de la seva família, i on exposà al seu pare que havia vist a una nena amb *els cabells d'or*. La nena en qüestió, estava també a la llotja de la seva família, els Mitjavila - el pare d'aquesta noia havia set secretari del Casino- i el jove Antonio s'hi acostà per convidar-la a ballar, i ella s'hi va negar. Ell tingué un disgust important, i es va resoldre a no tornar a convidar-la mai més. Va passar el temps, i ja en els seus divuit anys en un altre ball del Casino va veure a la mateixa noia, a la qual no veia des de feia molt temps, i la va reconèixer. Ella anava amb unes amigues només per a fer acte de presència sense intenció de ballar amb ningú, exposa Antonio. Llavors, ell es dirigí a la llotja dels

Mitjavila amb intenció de donar-li una última oportunitat per a convidar-la a ballar. I en aquesta ocasió, la resposta va ser afirmativa, i així va començar el seu romanç. Ambdues famílies es coneixien mútuament, eren veïns de la vila vella des de feia generacions, els Mitjavila anaven a comprar el pa a l'Espiga, el forn de la família d'Antonio, i, per tant, en veure als dos joves ballar no van posar cap oposició, i des d'aleshores aquell ball va dur a un festeig, que acabà amb les seves núpcies, sent aquella noia dels cabells d'or, la seva actual esposa. Antonio, per tant, exposa com anècdotes d'aquest estil, amb una gran càrrega afectiva i emocional, fan que la seva memòria i identitat estigui molt lligada al Casino del Centre.

Antonio a la vegada confirma, com el Casino del Centre, havia set un punt per a la coneixença mútua per al jovent de L'Hospitalet. A la vegada, que les famílies dels condominis i els socis es feien pròximes i feien amistat, que després es reproduïa en els seus descendents. Destaca Antonio, com en la seva infantesa havia compartit jornades de joc i fins i tot aula escolar amb la família Arús.

I a la vegada, les figures públiques d'abans de la guerra, que acabaven formant part dels partits polítics i del consistori sortien del Casino. Exposa, Antonio com a entitats com el Casino és: *formaven els polítics*.

2. Quins programes d'activitats s'oferien en aquell moment? Tant per als joves com per als més majors. De quines vas poder gaudir?

Antonio destaca com a finals dels quaranta i a la dècada dels cinquantat va sorgir una fornada de joves molt propositius al Casino del Centre, on hi havia el Francesc Marcé Sanabra i d'altres nois que van fundar i participar activament per a dinamitzar l'equip d'hoquei de L'Hospitalet, un grup excursionista, la publicació *Circular* del Casino Nacional, l'equip de bàsquet, el teatre, etc. Respecte a l'equip d'hoquei, destaca Antonio com alguns dels seus integrants (*els Braçals*) van arribar a ser inclosos en la selecció espanyola. La magnitud de la categoria de l'equip en les lligues nacionals i regionals, va arribar a un punt que entre els residents de la vila vella, era habitual que els diumenges, posteriorment a la missa del migdia, s'anés a veure jugar als nois de l'hoquei. Lamentablement, aquest ascens implicava uns costos en els desplaçaments, materials i equipacions que difícilment el Casino podia costejar, i que dugueren a la fi de l'equip.

3. *Quan vas passar a formar part de la Junta Directiva? Com va ser que vas arribar-hi a formar part? (Invitació d'algun antic integrant, algun tipus d'elecció interna...) Quins càrrec has anat desenvolupant des que vas entrar a formar part?*

Exposa Antonio com desenvolupà el càrrec de president en dues etapes. La primera d'elles, seguidament d'uns anys previs d'estança a la Junta en altres càrrecs, la feu a partir de 1969 fins al 1976. En aquells moments, les activitats de l'entitat estaven en un moment de decadència, on només es donava un ball els diumenges que progressivament arran de la competència de les discoteques locals va anar desapareguen. Un fet que afegit a la manca de socis que hi havia en aquells moments, feia que els pressupostos del Casino fossin escassos. Arran d'aquesta precarietat, exposa Antonio, com la celebració del centenari del Casino del Centre va passar desapercebuda. La fi de la seva primera legislatura, coincidí amb la posada en marxa del Bingo, on prengué el relleu Vicenç López, fins a la seva mort. En aquest moment, arran de la manca d'interés per part de la resta de la Junta Directiva, es va convèncer a Antonio perquè tornés a ser president el 1992 fins al 2002. En aquest període, destaca Antonio com la preocupació per a promocionar i vehicular activitats dirigides als socis fou una prioritat, sobretot per l'entrada per l'Esbart Dansaire de l'Hospitalet o la Coral Elisard Sala. En aquest aspecte, destaca Antonio que la seva gestió va ser inaugural per a una renovació de la seva utilitat social i veïnal com a institució de reunió i activitat comunitària, que encara avui dia manté.

Destaca Antonio, com en la Junta Directiva actual, encara s'hi troben persones que ja hi estaven en la seva última legislatura, com per exemple l'actual president Josep Maria Goyta que fou vocal. Recorda Antonio, el que li va costar convèncer a Josep perquè el succeís com a president, però n'està molt orgullós del seu mandat, tot i que la seva primera opció va ser Josep Tubau que arran d'una delicada situació personal no va poder acceptar. A més, afirma Antonio, com el càrrec de president predisposa una entrega i una fidelitat emocional amb l'entitat, un aspecte que Josep Goyta compleix sobradament, igual que també ho feu el seu pare, que ocupà el càrrec de president de l'entitat abans del primer mandat d'Antonio, i que ho tornà a cobrir un breu període abans del segon mandat.

Per altra banda, recalca Antonio, com les decisions que resol la Junta Directiva en última instància, han de ser aprovades per part de l'assemblea de socis en la seva reunió anual,

on es proposa a l'ordre del dia els pressupostos i s'exposen les activitats que s'han dut a terme en tot l'any. En les reunions de l'assemblea es projectaven aquells actes que es donaven regularment cada any, com era la Festa Major d'estiu, la d'hivern o bé l'ADIFOLK, però la resta les anaven disposant la pròpia Junta Directiva a mesura que s'anaven presentant i resolent entre els seus membres; si es donava el cas que un projecte que predisposava major temps de preparació i coincidia amb la Junta General (que en l'època de la presidència d'Antonio era l'últim diumenge de gener) era ratificat per l'assemblea. En aquesta mateixa assemblea, trobem un apartat perquè els socis puguin fer les seves preguntes i propostes, les quals entraven a sometre-se als condicionants econòmics i ideològics propis de l'entitat.

Ara bé, també assenyala Antonio com el president d'entitats petites com el Casino del Centre - que segons exposa havia arribat gairebé als cinc-cents socis com a xifra màxima- el càrrec de president esdevé decisiu en les decisions de l'entitat: *és el que porta la veu cantant de tot*. Per a funcionar l'entitat, considera Antonio, la proposta del president finalment, té una major càrrega per a realitzar-se, com quan ell decidí l'entrada de l'Esbart Dansaire i la Coral Elisard Sala.

4. *Com es duqué a terme l'entrada de les dones com a sòcies de dret i integrants de la Junta Directiva? Com es va dur a terme el procés de decisió? Hi hagué algun conflicte entre els integrants o postures enfrontades?*

Antonio recorda, com amb el seu primer mandat les dones ja podien ésser sòcies amb totes les garanties. I posteriorment durant el seu segon mandat, arran de la renúncia de dos membres de la Junta va decidir introduir per la seva voluntat a dues dones; una decisió sobtada que va deixar a la resta de la Junta en xoc. La primera d'elles va haver de plegar en molt poc temps, però la segona fou, Roser Tubau. Roser va fer-se sòcia del Casino com a integrant de l'Esbart Dansaire de L'Hospitalet, a més que el seu pare Josep Tubau, havia set soci del Casino i tenia una relació pròxima amb Antonio. I llavors, aquest, veient la seva predisposició per a fer propostes i dur-les endavant la va anomenar vicepresidenta. Amb la seva introducció a la Junta, Roser va mostrar un gran interès a dinamitzar i organitzar sortides i excursions, les quals ja s'havien fet prèviament a la seva entrada, però ella li donà una major intensitat a n'aquesta via que a la vegada incitava més altes de nous socis, rompent de pas amb les limitacions i barreres que la mateixa

cohesió moral conservadora del Casino veia com incompatibles amb l'entitat, com fou el cas d'una excursió amb bicicleta, que va comptar amb cent participants i per la qual es va mobilitzar a la guàrdia urbana de L'Hospitalet i de Cornellà de Llobregat.

El mateix Antonio, tot i haver introduït a la Roser i donar-li carta blanca per a proposar i gestionar la posada en marxa d'activitats, es va mostrar en un primer terme molt advers a la proposta com la resta de membres de la Junta, però arran de l'afabilitat amb què va rebre la notícia de l'excursió en bicicleta finalment en la següent Junta es va dur endavant. Aquesta mateixa pressió de la seva esposa, també va dur al fet que Antonio es mostrés més favorable, quan el germà d'un dels integrants de l'Esbart Dansaire, Francesc Codina Castillo - un bon amic d'Antonio amb qui havia coincidit a la Junta en la seva primera legislatura, que també fou diputat al Parlament de Catalunya pel grup d'Unió Democràtica de Catalunya- li suggerí la introducció de l'esbart a l'entitat.

Antonio ressalta com la seva esposa sempre ha set una força motriu que ha permès que es duguessin endavant propostes d'un caire renovador per a vivificar l'entitat; sempre a l'ombra, assenyala, tot i no ser sòcia del Casino.

A la vegada, recorda Antonio fent al·lusió a les barreres que s'havien donat en el gènere i l'edat dels integrants de la Junta, com ell fou el president més jove de la història del Casino, essent anomenat amb vint-i-vuit anys, sent considerat un escàndol en el moment.

5. *Tenint present la proximitat històrica del Casino del Centre amb d'altres associacions vinculades a l'església o al republicanisme popular. Com han set les relacions amb aquestes entitats i els seus integrants d'es del temps que has set soci del Casino del Centre? Hi ha hagut conflictes o algun tipus d'oposició/ rivalitat? O per altra banda, s'han donat events en que ambdues diverses organitzacions han col·laborat estretament? Trobem el cas de socis diverses d'aquestes associacions?*

Antonio exposa com durant la dictadura quan es feien les processons del Corpus i les rues al voltant de la vila, era habitual que el Casino també tingués la seva presència. Entre les festivitats que implicaven a l'Església i al Casino del Centre, recorda Antonio, la Festa dels Tres Tombs que a la vegada era un esdeveniment secular a L'Hospitalet, on es feia la benedicció dels animals de les masies de la vila, i, per tant, ja que el Casino del Centre

havia nascut per la confluència de diverses famílies de camperols, masovers i terratinents, l'entitat promocionava la celebració.

Antonio recorda que en la seva època, el Casino i el Centre Catòlic no tenien cap coordinació, tot i que ell mateix era soci d'ambdues entitats. Es mantenien amb una certa distància, on hi havia divergències en termes ideològics, un aspecte que també es donava amb la relació amb l'Ateneu de Cultura Popular, amb el qual en un primer moment del seu segon mandat mantenien una harmonia important, però que es va erosionar completament amb un entrebanc que es produí per un escrit d'un soci de l'Ateneu fent una crítica important arran d'un error d'impremta en un comunicat del Casino. I veient la desproporció de la seva crítica, Antonio decidí trencar les relacions amb l'Ateneu; però que amb el temps s'acabà de resoldre.

Respecte a les associacions regionals castellanes de L'Hospitalet, exposa Antonio com ell mateix va ser nomenat soci honorífic de la Casa de Huelva situada a Bellvitge, però com a conseller delegat de PAOSA d'Hospitalet, empresa dedicada a l'exportació de productes de panaderia que mantenia relacions comercials amb l'entitat andalusa amb la qual la companyia havia fet donacions. Aquesta aproximació amb els dirigents de la Casa de Huelva derivada de la seva ocupació laboral mentre era president del Casino, sí que permeté obrir un lligam que es va materialitzar amb un festival on va participar la Casa de Huelva. Ara bé, exposa Antonio com les entitats catalanes no han tingut molta aproximació amb aquelles d'altres regions peninsulars.

Pel que fa a les diferents onades de migrants que ha tingut L'Hospitalet i la seva aproximació al Casino, exposa Antonio com s'ha donat alguna situació excepcional de persones procedents d'altres regions que per haver fet amistat amb algun soci del Casino, finalment s'hi acabaven afegint, però per el general no s'ha donat una entrada de socis derivada dels cicles migratoris que han afectat L'Hospitalet des de la segona meitat del segle XX, ja que, destaca Antonio, aquestes comunitats es troben majoritàriament a les barriades de Bellvitge, la Torrassa, Pubilla Cases etc... Mentre que, segons Antonio, ell comparteix amb la resta de famílies originàries de L'Hospitalet una identitat ètnica molt arrelada al centre de la vila vella d'ascendència catalana.

6. *Durant el temps que has estat soci i integrant de la Junta, quines relacions hi ha hagut amb l'administració municipal? En quins casos s'ha donat confluència amb l'exercici de l'entitat pública? Per quines circumstàncies es precisa la intervenció pública en assumptes del Casino o bé, l'Ajuntament precisa la intervenció del Casino?*

Antonio destaca la celebració del concurs de la Pubilla de L'Hospitalet com a una mostra de la col·laboració del Casino amb el consistori. Un event on s'elegia a la noia més bonica de totes les filles de les famílies de la vila vella. Recorda Antonio, com la seva àvia als quinze anys - que com moltes noies de la seva edat anaven al Casino per a la Festa Major amb la intenció de disfrutar de la celebració, segudes en fila, amb els seus vestits blancs esperant que algun jove les convides a ballar- fou elegida Pubilla. Antonio exposa, com en la seva biografia vinculada al Casino mai ha tingut l'experiència de presenciar el concurs de la Pubilla, que probablement va caure en desús ja amb la segona meitat del segle XX.

Ara bé, exposa Antonio com les relacions amb l'Ajuntament de l'Espanya Muntades estigueren caracteritzades per una fredor i una tensió important, arran dels intents d'expropiació de l'entitat. Ja en el segon mandat, la paràlisi per la que va passar el Casino quan el Bingo va abandonar l'entitat; va fer que diverses celebracions que habitualment feia el Casino com els envelats per la Festa Major fossin apropiats per la gestió del consistori. Però, això no durà més d'uns quatre anys. Posteriorment, arran de la seva posició com a representant local del Gremi de Flequers de Catalunya va entrar en contacte i va consolidar una amistat amb l'alcalde Juan Ignacio Pujana Fernández, que va resultar molt ventajosa per al Casino, ja que va dur a diverses col·laboracions financeres del consistori en festivals com l'ADIFOLK que organitzava l'entitat que van dur a una major aflluència de socis i visitants a l'entitat.

7. *En els estatuts de l'entitat figura explícitament la qualitat a-política del Casino. Ara bé, si tenim present el nombre d'alcaldes de L'Hospitalet que havien sortit del Casino a finals del segle XIX , com valora vosté aquesta manca de implicació en els assumptes de gestió pública de l'entitat?*

Antonio considera que l'entitat prèviament a la Guerra Civil si que tenia una implicació important en els assumptes de la vida política, arran de la presència de molts dels seus socis, condominis i dirigents com a regidors i alcaldes de l'Ajuntament. Inclús,

en els primers períodes de la Dictadura als anys quaranta, destaca Antonio com al ser els integrants del Casino membres de la classe benestant i molts d'ells formats en els sabers jurídics van ser anomenats regidors del consistori. Ja que durant la Dictadura el Casino fou una de les úniques entitats civils que van perdurar; fou la font d'on sorgien els prohoms d'un alt estatus socioeconòmic que podien ser plausibles pel règim franquista, sempre amb el beneplàcit de les autoritats falangistes locals. Amb el seu primer període, recorda Antonio, com aquesta implicació del Casino en la gestió pública de L'Hospitalet es mantenia present, però ja en el seu segon mandat va desaparèixer a instància seva, pel fet que Antonio no considerava que el Casino hagués d'implicar-se en els assumptes de l'Ajuntament.

8. *Tot i tenir present el caràcter lúdic i recreatiu de l'entitat, però a la vegada estant constituït el Casino des dels seus orígens per les classes terratinents, comercials i industrials de l'oligarquia local, era habitual que es concretessin compra-vendes entre els integrants?*

Antonio exposa com era habitual el fet que els propietaris de les bòbiles, de les explotacions agrícoles o d'altres indústries fessin tractes entre ells amb fins comercials; no s'arribaven a establir associacions empresarials, però si es duia a terme un flux d'informació que duia a intercanvis comercials, sobretot en el cas d'extreure rèdits a terrenys. Per exemple recorda Antonio respecte al seu avi, com en aquells temps es venien i compraven els terrenys sense mediació tributària per part de l'administració. Les converses usuals i quotidianes entre els socis podien dur amb certa naturalitat a integrar aquesta mena de transaccions, tot depenent dels interessos particulars i les necessitats dels agents. El Casino del Centre com a indret de convivència entre les famílies de L'Hospitalet podien dur a relacions de tota mena, tant matrimonials o d'amistat, com empresarials o amb fins d'aliança política.

Aspectes rellevants del Casino del Centre durant la presidència d'Antonio Riera:

1. *Durant el període de la teva primera presidència, per el que tinc entès, fou quan els germans García van fer la proposta de transformar la sala-teatre en un Bingo. Que va significar la incorporació del bingo al desenvolupament de la vida dels socis i de la Junta en la entitat? Com es va acabar aquesta relació amb els germans García?*

Antonio matisa la pregunta, exposant com la petició per aconseguir la llicència de bingo

fou produïda per iniciativa seva i fou ell mateix qui costejà les 1000 ptes que va costar, per la manca de fons de l'entitat que també afectava la possibilitat de costejar els periòdics locals per als socis de l'entitat. Antonio va aprofitar com a dècada dels vuitanta aparegué una legislació que privilegiava a les entitats recreatives per a l'obtenció d'aquesta llicència. La proposta fou presentada en Junta, però sense donar-li gaire importància i sense posar-la en operatiu, fins que arribaren els germans Garcia i en aquest moment començaren les activitats i les reformes de les infraestructures per a la disposició de la sala de joc, que com recorda Antonio, van dur unes importants sumes de diners per a l'entitat (parlant de milions de pessetes al mes) que ja en temps del seu successor, Vicenç López, permeté la rehabilitació de diferents indrets de l'entitat, com la mateixa sala de socis o l'entrada lateral. Antonio assenyala, a tall d'autocrítica, com la preocupació de la Junta per a gestionar les millores de l'edifici, l'ocupació de la pràctica totalitat de l'immoble per part del bingo i la manca de socis, van fer que l'interés per a dinamitzar activitats quedés en segon pla.

Posteriorment, els germans Garcia van anar augmentant molt els seus beneficis, i també la seva ambició, i van proveir-se d'una nau industrial a l'avinguda Carrilet, on traslladaren el bingo. Posteriorment arribaran a tenir un plet amb el Casino, a instància del mateix Antonio, pel fet que arran de la mort del seu pare Sebastià Garcia - el cafeter de l'entitat- volien continuar disposant dels drets d'explotació de la cafeteria del Casino, una temptativa que al final no van aconseguir. Lamentablement, recorda Antonio, com amb les grans reformes que va dur el bingo de la sala-teatre, a un despatx situat a l'àrea de socis- que en aquells moments es trobava integrada al café de l'entitat- hi havia un seguit d'armaris plens de documentació del passat del Casino del Centre entre altres volums i reculls bibliogràfics. Mentre s'executaven les obres, hi hagué un soci encarregat de supervisar el procés, el qual va donar el seu consentiment perquè els operaris encarregats de les obres és desfessin de tot el que es trobava al despatx, inclosos els armaris i el seu contingut. Ja amb l'entrada del seu segon mandat, l'anada del bingo del Casino i la paralització que havia implicat de l'activitat de l'entitat, van dur a un moment d'estancament que va dur la necessitat de reconsiderar el disseny dels quadres administratius de l'entitat i les ofertes per als socis.

2. *Que em podries exposar de l'any 1972, en que el Casino del Centre es va trobar en amenaça d'ensorrament per part de l'Ajuntament.*

Exposa Antonio, com la precarietat econòmica de l'entitat i la manca d'activitat d'aquesta va fer que l'Ajuntament plantejés l'expropiació de l'indret per a realitzar un seguit de reformes urbanístiques, que pretenien ensorrar l'entitat per a realitzar una desviació de la Rambla que faria que en l'emplaçament de l'immoble es construís una zona verda, oferint a canvi al Casino una nova seu al Teatre Barrades. Antonio recorda com s'hi va oposar amb una fermesa important en les diferents reunions que hi van tenir; on destaca una sentència que feu (i que quedà registrada en l'opuscle que feu Matilde Marcé Riera per al 125é aniversari; així com en la memòria dels socis de l'entitat) a l'alcalde Josep Maties d'Espanya i Muntades dient: *que a mi només hem treuria la guàrdia civil*. Antonio exposa com tot i el caire totalitari de l'administració, aconseguiren aturar el projecte quan arribà a l'alcaldia de Vicenç Capdevila Cardona. Ara bé, entre els integrants del Casino la temptativa d'expropiació també va esdevenir indirectament una prova de lleialtat. Per exemple destaca un soci, propietari de grans extensions de terreny a la zona de la vila-vella i que trobava avantatjós la construcció dels blocs d'apartaments i de la zona verda que revalorarien els seus terrenys. En aquest mateix sentit, recorda Antonio, com amb el col·lapse demogràfic de Barcelona arran de la migració massiva de la dècada dels seixanta; des de directrius donades pel govern central de la dictadura es plantejà la reconstitució de la zona de la Marina, a través de l'expropiació directa del terreny per a la posterior venda de les propietats camperoles a una companyia immobiliària que comptava amb el favor del Ministeri de Vivenda franquista. Davant aquesta situació, molts dels propietaris de les masies i extensions de conreu de la Marina van quedar inhabilitats per a explotar els seus terrenys, i indirectament quedaven vulnerables davant les ofertes de les immobiliàries per adquirir les propietats a canvi de permutes.

Per altra banda, exposa Antonio com durant l'intent d'expropiació de l'entitat, un altre projecte er a modificar la via oest de l'actual Rambla de la Marina, va dur a un altre intent d'expropiar la tanca frontal del Casino. En les mediacions que feu Antonio, es va aconseguir mantenir la propietat de l'espai per part de l'entitat, però l'Ajuntament pagà una quantitat per a poder gestionar una part, i tenint present la mancança de fons de l'entitat, va dur a la reducció i modificació de la tanca.

3. *Quan es produí la creació de l'actual pendó de l'entitat, qui va fer la proposta d'aquest símbol i com fou acollida?*

Exposa Antonio com ell, quan entrà a la segona Junta a la dècada dels noranta, ja es va trobar l'escut amb la morfologia que presenta actualment: amb l'estelada catalana; la creu de Santa Eulàlia, i una imatge d'una gavina sobre un fons blau que representa la zona de la Marina. Prèviament, Antonio no recorda si l'actual símbol hi era present, i en tot cas, arran de la precarietat econòmica i d'activitat que imperà en el Casino en el seu primer mandat; no hi prestaren gaire atenció, fins i tot pot ser que en el seu mandat es fes una modificació d'un emblema previ.

4. *Que hem podries exposar de la renovació que es va produir a l'entitat amb l'entrada de l'esbart dansaire i la coral Elisard Sala l'any 1992? Com van arribar ambdues associacions a integrar-se al Casino del Centre?*

Antonio exposa, com l'Esbart Dansaire de L'Hospitalet tenia com a seu per a assajos i representacions el Centre Catòlic, on havien rellogat una sala. Però destaca l'entrevistat com el Centre Catòlic no disposava de les condicions adequades per a que el grup pogués realitzar amb a prou espai i comoditat els balls, ja que, per una banda, els realitzaven al primer pis, i, per tant, havien de restringir segons quins moviments per por a causar desperfectes; i, per altra banda, no disposaven d'un vestuari per a guardar les vestimentes. Així doncs, un germà d'un dels integrants, Francesc Codina Castillo, li feu la proposta per a oferir-los un espai llogat; però en el transcurs de les converses, s'acabà decidint la seva entrada a l'entitat com a secció fixa fent-se tots socis de l'entitat. En el seu trasllat al Casino van comptar amb el soterrani per a tenir el seu vestuari i la sala-teatre per a realitzar els assajos. L'entrada de l'Esbart Dansaire, un grup format per integrants amb molt d'ànim per a dur endavant la representació de les danses catalanes, ràpidament va conduir al retorn del ball de Sant Joan, de Carnestoltes, de Cap d'Any etc. Aquesta vitalitat que va proporcionar l'Esbart, va incitar a gran quantitat de socis -que mantenien la seva quota però que no acudien a l'entitat- a retornar a l'entitat. Així doncs va permetre a l'entitat formar una base social per a mobilitzar d'altres programes d'activitats a l'interior, com els jocs, l'esport, els cursos de ball o d'idiomes.

A més, recorda Antonio, com en una de les exhibicions de l'Esbart Dansaire al Casino, hi estigué present el mateix Francesc Codina acompanyat del president del parlament d'aleshores, i gràcies a la seva mediació, entraren en contacte amb l'organització d'ADIFOLK, una empresa on convergeixen grups de dansa folklòrica de tot el món.

En aquell moment Antonio va iniciar relacions amb els directius d'ADIFOLK per a contractar agrupacions de dansa folklòrica perquè representessin al Casino anualment, una vinculació que començà a la dècada dels noranta fins avui dia on s'han exhibit balls de diferents països com Bulgària, Rússia, Xile, Mèxic.... Arran de l'èxit que tingué aquesta associació entre el Casino i l'ADIFOLK, l'Ajuntament també hi entrà a formar part durant l'alcaldia d'Antonio Pujana proveint de mitjans tècnics i materials per a les representacions, que va anar extenent-se en les legislatures de l'administració local.

En el cas de la Coral Elisard Sala passà un cas semblant que amb l'Esbart Dansaire. També tenien com a seu el Centre Catòlic, però no gaudien de l'espai necessari per a guardar els seus materials, i tenint present l'experiència que havia tingut la Junta Directiva amb l'Esbart, realitzaren diverses reunions amb el director de la coral i van acordar finalment, que els hi proporcionarien un espai a l'entitat amb les mateixes condicions de l'Esbart, és a dir, integrar-se com a secció fixa i fer-se socis de l'entitat. Però, en aquest punt, ressalta Antonio, com es produí algun conflicte d'interessos per part de l'Esbart, pel fet de haver de compartir els seus espais amb la Coral. Finalment es van acordar uns horaris per a cadascuna de les agrupacions, amb uns assajos pactats i debatuts amb la Junta, establint unes normes i delimitacions mútues en l'ús de les instal·lacions. Malgrat tot, destaca Antonio com ambdós organismes s'han integrat de forma harmoniosa al Casino, encara que destaca l'empremta i la iniciativa dels integrants de l'Esbart per a realitzar exhibicions, activitats formatives i també excursions i sortides planificades, un seguit de mobilitzacions i esdeveniments que eren possibles al comptar amb una base de participació.

Respecte a les sortides destaca Antonio, un costum que es va instaurar que incloïa un desplaçament a finals del mes de juliol per anar a visitar el Festival de Peralada amb autobús, on a banda de la visita també es feia un sopar copios. També hi ha hagut sortides a altres indrets regionals, com Núria o Cardona, i fins i tot algun viatge internacional com a Dublín.

5. *Pel que vaig tractar amb Josep Goyta, la Junta de condominis tenia una empremta forta en la Junta Directiva a finals del segle XIX. En els períodes que has estat vinculat a l'entitat, has tengut constància de que els condominis haguin tengut un rol dirigent a l'entitat?*

Antonio exposa que la figura de president de la Junta Directiva ha set habitualment desenvolupada per un condomini o un dels seus descendents. A banda, recorda Antonio, com els condominis disposaven de la seva Junta, tot i que no estava formalment establerta, la qual consistia en una reunió. Antonio exposa com els condominis disposaven de les seves accions particulars en l'immoble i el terreny, les quals és transmetien per herència i s'estenien als aliats. Ara bé, el registre d'aquesta herència i els tributs implicat, requeria un pagament exprés per part dels implicats, una condició que molts dels descendents no han satisfet; mentre que Antonio sí que ho ha fet, igual que els Goyta, els Arús o els Marcé. Aquesta previsió, permetria a Antonio en cas d'expropiació, comptar amb la remuneració proporcional a les seves accions. En aquest aspecte, recorda Antonio, com els descendents dels condominis disposaven d'un seguit de privilegis en activitats de l'entitat, com era l'entrada gratuïta als envelats i gaudir d'una llotja per a la família. Un seguit de avantatges que foren aprovades en assemblea de socis.

Exposa Antonio, com les interaccions entre els condominis s'han anat perdent amb el temps, recorda que l'última reunió que feren es produí a principis de la dècada dels 2000 quan encara era president del Casino.

Josep Miquel Goyta i Vendrell (realitzada el 03/11/2021)

1. Quin fou el teu primer contacte amb el Casino del Centre i com vas arribar a integrar-ti?

Josep Goyta exposa que com a descendent del primer vocal que tingué el *Centro Económico, Agrícola e Industrial de la villa de L'Hospitalet*, en 1876, Francesc Goyta i Vergés, que allora va ser un dels condominis que van adquirir el terreny i finançaren les obres de construcció; des de ben petit ha estat implicat en l'estima i la cura per a la protecció de l'entitat, que li fou transmesa pels seus ascendents.

Recorda Josep que en aquests primers temps, el cap de la família era el que s'integrava com a soci i això permetia que la seva esposa i fills poguessin fer ús de les instal·lacions i els serveis que oferia. Quan els fills arribaven a la majoria d'edat (entre els 18 i 21 anys) ja havien de fer-se socis pagant la quota corresponent. En el cas de Josep, en el període de la dictadura, el seu pare el feu immediatament soci cobrint ell els costos de la quota. Aquesta premissa es mantingué fins aproximadament els principis del segle XXI, en què es creà la figura del soci infantil.

Apartat de la genesi familiar dels Goyta vinculada al Casino del Centre

1. Ara voldria passar a tractar certs aspectes de la família Goyta. En quin període van arribar a L'Hospitalet? A quina zona es van instal·lar? Quines professions van anar duent a terme els diferents integrants? Quina vinculació van tenir amb l'església i / o amb l'administració pública, arran de la seva posició socioeconòmica i política?

L'arribada dels ancestres dels Goyta a la vila vella, segons ha sentit dir Josep, provenia de l'època de la resistència barcelonina al nomenament de Felip V com a successor de la corona espanyola l'any 1714, quan dos germans camperols amb possessions als marges de la murada de Barcelona hagueren d'emigrar per a dirigir-se a L'Hospitalet de Llobregat arran de l'expansió del nucli de la ciutat.

Josep m'exposa que la ubicació de la casa pairal de la propietat de la família Goyta a la vila de L'Hospitalet es trobava a la part nord del centre, en una casa de pagès ubicada a les proximitats del que actualment es coneix com l'avinguda d'Isabel la Catòlica, la qual disposava d'una situació privilegiada al segle XIX, arran de la disposició de recursos hídrics que oferia la connexió amb el Canal de la Infanta als terrenys de la casa pairal.

Amb la construcció de l'estació del tren de mercaderies, aquesta primera ubicació va ser expropiada i disposada a les necessitats de l'administració pública, i la família Goyta es va traslladar a una nova residència a les proximitats de la fàbrica La Farga a mitjans del segle XIX.

Recorda Josep que el seu avi patern, Francesc Goyta i Vinyals, sempre va estar pendent de l'explotació vitícola que tenia a la residència familiar, però també d'altres extensions arrendades a d'altres indrets, com la zona de Bellvitge i també a la banda de Marina, dedicada a tota mena de cultius hortícoles. Afirmar Josep que a la residència familiar a part de la masia dels propietaris també trobàvem una residència per als masovers que administraven la finca principal. Els últims masovers que havien tingut els Goyta procedien de Sagunt al País Valencià, amb els quals els avis de Josep havien mantingut una estreta amistat que va continuar tot i finalitzada la seva relació contractual, fins i tot el pare de Josep va gaudir la seva infància en comú amb els fills d'aquest matrimoni.

L'activitat comercial de les extensions agrícoles es trobava dirigida a la ciutat de Barcelona, i a més afirma Josep, com Francesc Goyta i Vinyals arran de la bonança material que disposava amb les exportacions; decidí associar-se amb l'espós de la seva

germana Montserrat, Josep Llopis, el qual disposava d'una fàbrica ceràmica, per a fundar una nova bòbila també enfocada a la indústria de recursos ceràmics per a la construcció. Una es dedicava a la producció de *totxo*, mentre que a l'altra feien rajoles.

Posteriorment, la filla del matrimoni Llopis Goyta, es prometé amb Gonzalo Oliveros, el qual heretà els drets de la propietat de la bòbila que el seu sogre compartia amb Francesc Goyta, passant a complir les funcions com administratiu en una societat que es va denominar *Cerámica Goyta y Oliveros*, essent, per altra banda, l'últim de la família Goyta dedicat a l'explotació agrícola. Concretament, Francesc Goyta i Vinyals que des de petit havia estat vinculat a les tasques del camp, s'encarregava de transportar les collites al mercat del Born, dirigint el carruatge. Afirmava Josep, com el seu avi era assidu a anar a jugar a cartes al Casino, on es quedava fins que havia de dirigir-se al mercat ja entrada la mitjanit, on dormia a sobre del carruatge, i després retornava per a dinar.

Destaca Josep com durant la Segona República, hagueren de canviar-se de llar ja que els hi van posar un explosiu a casa seva. Josep exposa que a la dècada dels trenta hi hagué una vaga important en el sector dels operaris de les bòbiles de rajoles a L'Hospitalet; en la qual Francesc Goyta i Vinyals va arribar a un acord amb els obrers organitzats de la seva indústria, anant a la contra de les directrius de la patronal hospitalenca, i, per tant, segons ha sentit a dir Josep, la bomba a la seva casa pogué ser una mostra de venjança per part de la patronal. Arran d'aquest atemptat van desplaçar-se a una casa que donava directament amb la cantonada de la façana frontal del Casino del Centre.

2. *Que hem podries contar de la biografia del teu ascendent Francesc Goyta i Vergés, que fou alcalde durant la segona presidència de Cánovas del Castillo de l'estat espanyol (1879- 1881). Quin era el seu estatus en la vida pública de L ' H o s p i t a l e t , en quin partit va militar i quina va ser la seva formació i professió?*

Josep posa èmfasi, en com ha tingut gran interès per a investigar sobre la figura de Francesc Goyta i Vergés, el qual hi havia set un dels condominis fundadors del *Centro Económico, Agrícola e Industrial*, i també havia set alcalde entre 1879 i 1881. En aquells moments, Rosend Arús encara no havia cedit l'extensió de terreny on és construiria la casa de la vila com a seu consistorial en 1895. A més, recorda Josep com al seu avi, li duïen al camp els documents que havia de signar del seu exercici com a cap polític local.

Josep també postula que el Casino del Centre va decidir disposar la data exacta de la seva fundació basant-se en la de la compra del terreny l'any 1873.

Francesc Goyta i Vergés, com a descendent dels camperols propietaris, mantingué una relació important i estreta amb la resta de la pagesia terratinent, arrendatària i industrials de la localitat, amb els quals van arribar a l'acord d'haver de fundar el Casino, com a ubicació on trobar-se per a reunir-se i comerciar. Entre els socis originaris del Casino, trobem cognoms com els Vinyals, Oliveres, Arús, Parera o Batllori. Uns tenien fàbrica i d'altres explotaven recursos agrícoles pagesos, molts dels quals residien en l'extensió que cobreix tota la Marina fins a l'actual Zona Franca (Ca l'Indiano, Ca'l Miquel del Ros...). Josep no té constància del partit en el qual milità Francesc Goyta Vergés, però considera que formaria part del sector lliberal durant l'època de la Restauració Borbònica

3. *Que hem podries contar de la biografia de Francesc Goyta i Vinyals, propietari de la bòbila que trobem a prop del carrer del cementiri al nord de la vila vella, que data de 1924? Quin era el seu estatus en la vida pública de L'Hospitalet, quina va ser la seva formació i professió? Fou membre del Casino del Centre, conjuntament amb els seus parents?*

Josep confirma que el seu avi patern, Francesc Goyta i Vinyals, s'havia dedicat a les tasques del camp a les explotacions familiars des de ben petit. Aquests aprenentatges en l'ofici camperol, a la vegada els havia complementat amb els estudis primaris, primerament a les Escoles del Dr. Robert per a després passar al col·legi dels Maristes de Sants, d'on se'n va anar voluntàriament per a dedicar-se en exclusiva a labor camperola. Una professió que no abandonà fins que va obrir la seva bòbila conjuntament amb el seu cunyat primer, i el espós de la seva neboda posteriorment.

Josep manifesta, com la bòbila no tenia unes dimensions molt grans i que en els primers moments, al dependre d'uns processos productius encara artesanals, disposaven d'entre 25 i 30 operaris. Progressivament, quan s'anà produint una major sofisticació tecnològica i adquirint més maquinària, és reduí la plantilla fins a uns 10 o 15 treballadors.

La seva funció a la fàbrica consistia en ser responsable de gestionar la compravenda i els contractes amb els clients, així com a supervisar les fases productives en la composició dels ornaments i mitjans de construcció. Una de les manufactures predilectes de la bòbila de Ca'l Goyta, era la del *baldosín catalán*, unes rajoles de terra vermella de L'Hospitalet primer i després del Papiol, cuites a moltíssima temperatura que disposaven d'una densitat que difícilment era traspassada per l'aigua. Aquests ornaments eren molt preuats, i arribaren a comercialitzar-se a d'altres indrets de la península i als arxipèlags Balear i Canari, tenint molta empremta en l'arquitectura urbanística noucentista de principis del segle XX; i específicament en la construcció de cuines i sostres a L'Hospitalet.

A part de la bòbila dels Goyta, el *baldosín català* també fou produït per la Cosme-Toda; la bòbila dels Oliveras i els Batllori.

El pare de Josep va entrar a treballar a la bòbila com a aprenent de l'ofici de ceramista de molt jove, i amb la majoria d'edat, s'encarregà del repartiment de les mercaderies ja amb un camió motoritzat. Pare i fill hi seguiren treballant quan arribà el procés de les col·lectivititzacions que van afectar la bòbila, i no patiren cap mena de violència o d'atac durant el període de la Guerra Civil i la Revolució Social de 1936. Josep exposa, com el seu avi mantenia una relació cordial amb els seus treballadors. Destaca Josep, com en alguna ocasió, el mateix Francesc Goyta i Vinyals s'havia encarregat de realitzar els pagaments als treballadors directament de la seva butxaca, si no hi era present el seu soci per a fer-ho: *li posava nerviós només de pensar que hi havia algú esperant per a cobrar!*

Quan acabà la Guerra Civil, la bòbila fou retornada als socis propietaris; i el pare de Josep continuà realitzant les funcions com a repartidor de mercaderies per a passar posteriorment a ser el gerent de la companyia amb la mort del seu pare, continuant amb les tasques comercials i de supervisió de la producció.

5. *Tractem ara sobre el període d'origen del Casino del Centre, quan tenia el nom de “ Centro Económico, Agrícola e Industrial de la villa de L'Hospitalet”. En els estatuts d'aquesta primera associació datada de 1873, que s'autodefinia com aliena a qualsevol ideologia i que estava enfocada exclusivament a l'oci recreatiu, trobem a Francesc Goyta Vergés com a vocal. Quina relació, més enllà de la amistat i l'interés per oferir entreteniment al veïnat de L'Hospitalet, tenien els condominis? Hi hagué una vertadera representació de totes les classes socials de L'Hospitalet com diuen els estatuts?*

Josep exposa que en funció de les escriptures de la compra del terreny i els permissos per a edificar disposats pel partit judicial de Sant Feliu de Llobregat i l'alcaldia de L'Hospitalet, ens trobem que l'adquisició del terreny es realitzà a través de 72 participacions indivises que foren cobertes per cadascun dels condominis segons la quantitat de diners que posessin per a la construcció de l'entitat. Afirmar Josep, com molts agafaren quatre parts de les participacions (un 5% del total de la propietat) en un primer moment i d'altres n'agafaren menys. Posteriorment se seguiren oferint participacions, les quals eren adquirides o bé pels mateixos condominis de 1873, o per altres veïns. Aquest grup incipient de condominis, en disposar de participacions jurídicament vehiculants de la propietat de l'immoble, gaudien d'un estatus més rellevant que la resta de socis, afirma Josep. En

aquells moments disposaven d'una Junta pròpia, que supervisava l'acció de la Junta Directiva; conformada per la totalitat dels socis. En aquells períodes, afirma Josep que la majoria dels integrants de la Junta Directiva, no eren condominis.

A més disposa Josep que els condominis oferien una garantia d'apreci i de continuïtat a l'entitat; esdevenien una agrupació que oferien el seu temps, esforç i diners per a la seva pervivència, un pacte mutu que vinculat a la propietat anà transmetent-se als seus descendents. Ara bé, aquesta disposició financera va anar caient en desús, fet que ha dut a que la font d'ingressos hagui anat variant amb el transcurs dels anys per diverses vies que contemplen: les recaptacions en els espectacles i activitats, els lloguers de les instal·lacions i les quotes dels socis.

Més enllà de la proximitat veïnal i d'afinitat entre els condominis, exposa Josep, com el Casino del Centre no esdevingué un entorn on es realitzaren cap mena de negoci comercial; però sí que trobem com cadascun dels condominis – en qualitat de propietaris de indústries o bé com a especialistes en determinats oficis – disposaven els seus recursos i habilitats per al manteniment i la construcció del Casino, per exemple amb l'ús dels *totxos* o de rajoles de les seves bòbiles.

Josep disposa, que els condominis van fundar el Casino del Centre per a oferir un lloc de reunió per als socis que ja començaren a proliferar en aquells anys de finals del segle XIX. A més, destaca Josep, com al Casino des del seu origen tingué una gran empremta el foment de la cultura catalana, amb la difusió d'obres dramatúrgiques d'autors de la terra; així com l'exhibició de balls i els seculars envelats per a commemorar les festivitats locals de Sant Roc com a Festa Major. Moment en el qual, ja al segle XIX, trobem que molts dels pagesos mostraven una gran efusivitat per a gaudir de les jornades de dansa.

Josep disposa que sí que es mantingué una representació de les classes socials de L'Hospitalet, ara bé, aquesta depenia – com encara depèn avui dia – que per a ser acceptat un individu havia de comptar amb la confiança de dos membres del Casino i costejar-se la quota.

6. *Segons Francesc Marcé i Sanabra, aquesta condició de a-política de la associació nascuda l'any 1873, resulta un poc inverosímil si tenim present que entre els condominis n'hi hagué quatre batles de L'Hospitalet a finals del segle XIX. Quina consideració en tens al respecte?*

Josep considera que la premissa de Francesc Marcé no està mal encaminada; malgrat que l'entitat es mantingués a-política, tenint present l'estatus socioeconòmic i ideològic dels condominis i la reduïda població de L'Hospitalet en aquells moments; Josep exposa com aquells agents alcaldables provindrien de les entitats civils constituïdes en el moment, o el Casino del Centre o L'Harmonia. Josep considera, que el Casino del Centre no podria considerar-se com a nucli que integrés a l'oligarquia local de propietaris camperols i industrials, pel fet de la proximitat amb Barcelona, on residien els majors propietaris de fàbriques tèxtils i explotacions agrícola-ramaderes de L'Hospitalet. Josep considera que l'entitat, esdevenia un nucli de congregació de la gent del poble, aquells que hi residien, però que també explotaven els seus recursos. Ara bé, tenint present les condicions econòmiques que implicava l'accés i la quota; aquesta sí que podria haver esdevingut una frontera que determinava la posició socioeconòmica dels associats; on les famílies més riques com els Oliveres o els Arús, es trobaven amb una certa simetria amb la resta del veïnat.

En l'època contemporània, Josep exposa, com arran de l'esclat de les pulsions independentistes a Catalunya, el Casino del Centre ha pres la decisió de no posicionar-se col·lectivament, encara i que aquestapretesa afecti les identitats ideològiques d'alguns dels socis: *no hem penjat mai una estelada*, exposa Josep.

Però, a la vegada, l'entitat sí que ha rebut peticions per part de diferents agrupacions polítiques d'àmbit regional i local per a dur a terme mítings en les seves instal·lacions, l'única condició que es disposa per part del Casino són els costos d'arrendament de la sala. Ara bé, sí que ens trobem que són els mateixos partits polítics els que determinen els seus criteris a l'hora de decidir els indrets on realitzar els seus actes de campanya i propaganda, on per exemple el PP mai ha mostrat interès a emprar la sala-teatre del Casino del Centre.

7. Quina vinculació trobem amb les festivitats populars o religioses que es duïen a terme a L'Hospitalet?

A part dels envelats i els balls estacionals que és produïen al Casino en aquests primers moments, Josep considera que les festivitats més estrictament de caràcter religiós que impliquessin la reverència a determinades èpoques especials de litúrgia (la Pasqua, el Corpus...) no tenien una gran empremta al Casino. Malgrat que alguns dels socis sí que eren d'anar a missa, no arribaren a donar-se aquests tipus de celebracions a l'indret. I ja amb l'arribada del Centre Catòlic a principis del segle XX, sí que es marcà més el caràcter

lúdic i recreatiu del Casino com a punt d'oci local: el ball, la tertul·lià, les partides de cartes, el teatre... S'acollien en aquest cas, a algun Orfeó o Esbart local que es pogués donar, però sempre en clau de commemorar les festivitats populars. Les identitats religioses i polítiques particulars quedaven a la banda; la congregació dels integrants del Casino era compartir moments d'esbarjo; en alguns casos – com en les partides de cartes – arribant a implicar apostes abundants.

8. *Tenc entés, que el Casino en aquests primers períodes va conviure amb l'associació de l'Harmonia. Quina relació tenien ambdues entitats?*

Josep considera que la relació entre l'Harmonia i el Casino del Centre va estar travessat per una rivalitat constant, que no implicava violència de cap mena, però sí una competència, que duia a unes limitacions a les vinculacions que es poguessin donar entre ambdues associacions; ja que, per exemple a les famílies se les ubicaven en l'imaginari col·lectiu local com a integrades en una entitat, i aquesta endogàmia no es podia perdre a l'hora de disposar les eleccions matrimonials. Recorda Josep, com una germana de Francesc Goyta i Vinyals, es volgué prometre amb un de Ca'l Llopis, un fet que va implicar una certa agitació entre els integrants del Casino i la resta del veïnat.

A la vegada, la vinculació amb l'Harmonia o el Casino, disposava d'un imperatiu de permanència i de vinculació amb determinades famílies que no es podia rompre, i que incidia en uns codis morals vinculats a la reproducció social que tendien a una endogàmia dins de les entitats, que tenien com a context de coneixença i d'emparellament els balls. Josep confirma aquesta premissa, ja que al llarg dels anys s'han consolidat matrimonis entre integrants del Casino. Ja que, a part de la congregació veïnal més instituïda que es podia donar al voltant de la missa, també es donaven els actes que disposava el Casino.

9. *Ara voldria exposar-te les següents denominacions que ha tingut el Casino del Centre al llarg de la seva història, i voldria conèixer quines classes socials trobem com a socis del Casino en cada període, quins integrants disposava la Junta, quins serveis, activitats i utilitats s'han anat donant a les instal·lacions. Així com les remodelacions dels seus espais interiors i exteriors.*

Al voltant de les diverses denominacions que ha tingut l'entitat, exposa Josep com des dels seus inicis, quan es constituí com a “Centro Económico, Agrícola e Industrial de la villa de

L'Hospitalet” l'any 1873, el terme per a referir-se a l'entitat ràpidament va passar a ser el de Casino del Centre, o directament, el *Centru* com a forma diminutiva de la denominació original, que els socis antics encara conserven.

En tots els períodes, determina Josep, que la constitució socioeconòmica del Casino sempre s'ha mantingut igual, recordem: industrials locals, grans propietaris i comerciants vinculats a l'exportació agrícola i hortícola, algun menestral, masovers i arrendataris.

Centre Autonomista Republicà (1931-1936)

Josep recorda l'escissió que és produït dins el Casino del Centre, durant la Segona República, que va conduir al grup que fundà l'Ateneu de Cultura Popular l'any 1932. En aquells moments, en el Casino dominava una identitat ideològica vinculada a la Lliga Regionalista – o el Foment Autonomista- mentre que n'hi havia diversos joves més pròxims a les agrupacions de republicans federals i socialdemòcrates, que arran d'un enfrontament amb la Junta Directiva d'aleshores que es va negar a dur a materialitzar el pacte al qual havia arribat la assemblea de socis de disposar dos retrats de Francesc Macià i Francesc Pi i Margall, fet que va dur a l'abandonament d'aquests joves de l'entitat.

Fou en aquest moment quan es va constituir la classificació del Casino del Centre com a indret de *dretes*, en contraposició als *esquerrans* del'Ateneu, que es desplaçaren al primer pis de l'edifici de l'Harmonia, el qual van rehabilitar partint de la gran quantitat de menestrals que hi trobaven a l'agrupació.

Josep exposa que la presència de les Escoles del Dr. Robert al Casinodes de principis del segle XX, així com de diversos simpatitzants i militants de la Lliga Regionalista, feu del Casinodel Centre una entitat pròxima ideològica i electoralment al partit, encara que no fou una seu oficial que tingués un caràcter polític clar, Josep considera que aquesta fou una de les motivacions que dugué a l'escissió dels joves republicans.

Amb l'esclat del cop d'estat feixista del 18 de juliol de 1936, exposa Josep com alguns dels membres del Casino sí que fugiren, d'altres s'amagaren i, per altra banda, el seu avi i els seus pares es mantingueren a L'Hospitalet.

Llavors, quan acabà la Guerra Civil, els de l'Ateneu foren expulsats de l'indret per a passar a ser la seu de la Falange local, que prèviament havia estat al Casino del Centre. Josep exposa, com el trasllat de la Falange local a l'Harmonia, va anar de la mà amb la recuperació del Casino pels condominis i socis, un procés que va ser relativament senzill, ja que a banda de comptar els condominis amb la propietat de l'edifici, també es donà certa sintonia entre els de dretes del Casino i les autoritats feixistes. Josep exposa les

passes que es van donar: Alguns dels condominis van entaular certes relacions amb un cap militar local, i aquest amb el governador civil que intercediren pels membres del Casino davant l'alcaldia com a *gent de bé*. Així doncs van aconseguir l'autorització de constituir-se com a societat però a canvi havien de canviar el nom de l'associació per el de *Casino Nacional*.

Casino Nacional, Sociedad Recreativa y Cultural (1940-1989)

Josep recorda, els moments en què el Club d'Hoquei es consolidà al Casino entre els anys quaranta i cinquanta ja que, el seu pare havia estat encarregat de fer els trasllats de l'equip en els partits que jugaren en la Lliga Preferent, valent-se del cotxe familiar.

A banda, també hi hagué el Club d'Escacs, que va durar fins als anys vuitanta.

En les dècades compreses des del final de la Guerra Civil fins a la dècada dels seixanta; l'afluència habitual del Casino – a diferència del que succeí en períodes previs- era majoritària d'homes amb entreteniments vinculats al joc de cartes, a excepció de les jornades de ball o de funcions teatrals quan acudia tota la família.

Recorda Josep com la consolidació d'un equip d'hoquei propi de l'entitat, així com el Club d'Escacs va permetre una via d'entrada a nous associats a l'entitat. Un increment dels integrants, que caurà en declivi als anys setanta per l'apareixença de les segones residències, els hàbits implícits amb la televisió domèstica, així com un deteriorament en les infraestructures de l'entitat; sumat a la presència de Sebastià Garcia a la cafeteria de l'entitat que havia dut a un estancament que es feu evident amb la davallada dels associats, només mantenint-se els més fidels i antics. Fou aleshores, quan Antonio Riera prengué la presidència, en un moment en què a les proximitats del Casino es projectaren dos blocs d'edificis de gran alçada; es prengué la determinació per part de l'Ajuntament de resguardar els interessos immobiliaris dels promotors d'aquests blocs, i ampliar la Rambla Just Oliveres ensorrant el Casino del Centre. Ara bé, exposa Josep com arran de la dificultat de movilitzar als descendents dels condominis van desistir, fou en els moments en què a l'alcaldia es trobava Vicenç Capdevila i Cardona.

Recorda Josep com l'alcalde que més va protagonitzar l'especulació immobiliària a L'Hospitalet fou Josep Maria de Espanya i Muntadas, que a banda d'algunes indústries i de la casa pairal de Casa Espanya, tenia negocis a Barcelona i als voltants.

Tot i que es va salvar de l'ensorrament, les reformes urbanístiques que va patir el centre sí que van afectar els espais del Casino del Centre, amb la modificació de la façana frontal. Josep destaca com moltes de les famílies propietàries de masies i terrenys a la zona de la

Marina i a la vila vella, van fer-se promotors dels seus propis béns, per lo qual arribaven a tractes amb les companyies constructores a canvi de permutes, és a dir, obtenir un nombre determinat de immobles en el conjunt de pisos que s'arribessin a edificar.

Josep exposa que arran de la multiplicitat de condominis i subdivisions dels títols de propietat, mai reberen un incentiu per part d'alguna companyia per a edificar a l'indret del Casino. En aquest període del Casino Nacional, trobàvem dues agrupacions de teatre del quadre escènic de l'entitat que representaven sainets, comèdies.... Ara bé, encara que Josep no va poder experimentar de primera mà el teatre, sí que recorda com cada dissabte i diumenge a l'entitat es realitzaven balls, que primerament foren promoguts per la mateixa Junta Directiva de l'entitat; i fou pressa posteriorment pels fills de Sebastià Garcia, el que tenia arrendat el bar des de l'any 1958 fins a la seva mort, l'any 2002-03. Els fills de Sebastià, Salvador i Carlos García, van sol·licitar si podien encarregar-se de la gestió del bar, i alhora arrendar la pista interior per a desenvolupar funcions de discoteca, que van tenir una bona acollida en el jovent d'aleshores.

Posteriorment, aquests mateixos fills de Sebastià, sol·licitaren a la Junta Directiva, en qualitat de llogaters; la possibilitat que aquesta exhortés a l'administració una llicència per a desenvolupar activitats de bingo – ja que les entitats recreatives i culturals eren les úniques autoritzades per obtenir aquests permisos, suposadament per evitar la proliferació de màfies vinculades al joc, un fet que lamentablement va envair les entitats recreatives, a excepció del Casino del Centre, exposa Josep. Antonio Riera fou el president que sol·licita la llicència del bingo, cedint en exclusiva la sala per a la disposició de l'espai de joc, fet que va conduir a reformes dintre de l'estança.

Amb el temps van començar a arribar abundants beneficis; els dos germans Garcia van fundar una societat i passaren a associar-se amb el Casino del Centre a parts iguals, encarregant-se els germans de l'explotació de l'indret i el Casino coma llogaters de l'espai. Amb l'obtenció d'aquests ingressos que va proveir el bingo, es costejaren les obres de restauració de les fràgils infraestructures de l'entitat, ampliant-se i millorant les condicions del primer pis, que prèviament havia resguardat el domicili de la família dels cafeters, tant de Sebastià Garcia com els anteriors, on trobàvem diferents instàncies. Entre elles una sala de lectura o un menjador. Aquestes millores de la part superior de l'edifici, a la vegada oferien la possibilitat que si el bingo arribava a ser un èxit complet, acabaria de colonitzar tota la part inferior de l'edifici, i l'associació del Casino del Centre es traslladaria al primer pis, per la qual cosa es va construir a la zona lateral que dona a la Rambla Just Oliveres, una entrada per a oferir una connexió directa entre el primer pis i el carrer. Finalment, aquest trasllat no es dugué a terme, ja que les vinculacions contractuals amb

els germans Garcia van anar deteriorant-se a mesura que aquests predisposaven una major proporció dels rèdits del bingo, valent-se d'un seguit de reformes en les infraestructures per les quals, el pis inferior passà a ser una altra sala de joc connectada amb l'antiga sala-teatre per una escala. A continuació, en un període en què els beneficis del bingo s'estancaren, és reactualitzaren els termes contractuals, per la qual cosa els germans Garcia havien de satisfer un arrendament mensual de la sala i una participació de 500.000 ptes per l'ús de la llicència de bingo. Valent-se d'aquestes noves condicions, els Germans Garcia decidiren abandonar el Casino del Centre, i traslladar-se a una antiga fàbrica ubicada a l'avinguda Carrilet. En aquests moments fou quan va morir el president, Vicenç López i Crespo.

A més d'haver anat reduint cada cop més l'entrada de beneficis al Casino del Centre, la mudança del bingo va produir un seguit de desperfectes importants, moment en el qual el pare de Josep, hagué de prendre la presidència eventual ja amb 70 anys, fins que pogué convèncer a Antonio Riera per a retornar al càrrec.

A banda de l'arrendament de la cafeteria; a més, recorda Josep com a la dècada dels cinquanta i seixanta s'hi trobaven porters que feien funcions de consergeria per a l'entitat, encarregant-se d'atendre als socis perquè poguessin entrar a les instal·lacions exclusives d'aquests, etc.. Posteriorment, les funcions de conserge han estat adquirides pels mateixos socis, fins i tot membres de la Junta Directiva, en els casos d'algun agent que es troba amb disponibilitat i de mutu propi decideix fer-se càrrec de l'obertura de les dependències dels socis, i a més tenir cura d'atendre les seves demandes.

A la dècada dels noranta, l'entrada de les seccions de l'Esbart dansaire i la Coral Elisard Sala va fer que l'entitat començés a tenir una presència quotidiana de dones i joves, ja que ambdues agrupacions disposaren un pacte amb la Junta Directiva, encapçalada per Antonio Riera, per a entrar com a seccions integrades del Casino, disposar de les instal·lacions per assaigs i representacions, a canvi de fer-se socis, i a més oferir espectacles en les jornades de primavera, hivern i les festivitats locals. Entre ells, trobem a Roser Tubau, que entrà conjuntament amb l'Esbart. L'origen de l'Esbart dansaire, afirma Josep, el trobem quan un conjunt de persones interessades en les danses catalanes acudiren a un taller de sardanes organitzat pel Centre Catòlic, i van decidir conformar l'agrupació, però arran de la manca d'espai del Catòlic – per la dominància que tenien els equips de bàsquet de l'entitat – i tenint present la vinculació familiar dels integrants amb socis del Casino, van sol·licitar a la Junta Directiva la possibilitat d'accedir-hi.

Casino del Centre de L'Hospitalet de Llobregat (1989-2023)

Josep exposa que la última denominació de la institució fou en l'època de Vicenç López cap als anys vuitanta. Moment en el qual es consolidà l'ús de l'escut que actualment corona la façana principal. En aquest escut trobem una gavina, que representa la Marina; la creu de Santa Eulàlia i també la senyera. Això es va fer, arran de les obres que es realitzaren en el període de Vicenç López, mentre que en un dels períodes de Josep Goyta a la fi del segle XX.

Josep també fa menció de com les tasques de neteja i manteniment de les infraestructures, es troben subrogades a una empresa externa que alhora comparteix amb els actuals llogaters del bar-restaurant *El Casino*, que s'encarrega des de la dècada dels vuitanta aproximadament.

Josep recorda, com els balls que celebra l'entitat en els últims temps, ja no es corresponen amb actes setmanals com n'hi hagué en el període de la dictadura franquista, sinó que comprenen: La Revetlla de Sant Joan (juliol), La Castanyada (octubre), Ball de Cap d'Any (desembre), el Carnaval (febrer) i el ball de la Setmana del soci (abril). Aquesta última celebració acabà desapareguen, i en els últims anys arran de la pandèmia de la COVID- 19 (des de 2019) els balls han set suspesos. Però segons les disponibilitats de la legislació fitosanitària, han anat reactivant l'activitat, com per exemple trobem en la Castanyada del 2021, en que es feu un sopar.

A més, també afegeix Josep, com la pauta secular de muntar els envelats a la part posterior de l'entitat també va anar desapareguen, fent-se cada cop més esporàdic a partir de la dècada dels seixanta, sobretot pels alts costos que implicava. En aquest punt, les últimes ocasions en què és muntaren els envelats foren l'any 1998, en ocasió de la celebració del 125è aniversari del Casino del Centre, i l'any 2000.

Tractant sobre la participació dels socis a l'hora de programar activitats, destaca Josep, com encara es manté aquesta pràctica a l'entitat, però mentre que en la primera meitat del segle XX els socis podien organitzar un ball de forma autònoma, en els últims temps, es donen els casos en què individus particulars, empreses, partits polítics o associacions civils, lloguen la sala del teatre, el primer pis i el subterrani, per a dur a terme els seus propis actes, on els socis tenen un preu més acurat.

Apartat contemporani del Casino del Centre:

1. *Quan va passar a formar part de la Junta Directiva el teu pare ? Es habitual que els càrrecs de la Junta Directiva siguin bescanviats entre els mateixos integrants?*

El pare de Josep començà a desenvolupar el càrrec de president a partir de l'any 1963, i posteriorment va anar cobrint-lo de forma intermitent, continuant com a membre de la Junta en qualitat de vicepresident. En aquest punt, exposa Josep que era una pràctica recurrent que els càrrecs electes anessin passant d'uns als altres membres de la Junta, per exemple, un president que passés a ser vicepresident, o vocal i que s'encarregués dels tràmits per a contractar una orquestra, o bé fer de secretari. Aquest procés es produïa a les Juntes Directives, on els interessats disposaven els seus interessos per a continuar en el càrrec o canviar; i aquesta pretesa era ratificada en últim terme per l'assemblea general desocis. Depenent de la confiança que li brindessin els socis, era molt factible que la pretesa fos acceptada. Josep exposa, com el seu pare -arran de la seva condició com a condomini i a més com una persona de les més adeptes, propositives i presents en la quotidianitat del Casino- fàcilment hauria passat a formar part de la Junta per l'elecció de l'assemblea.

2. *Tenint present la proximitat històrica del Casino del Centre amb d'altres associacions més vinculades a l'església o al republicanisme popular. Com han set les relacions amb aquestes entitats i els seus integrants d'es del temps que has set sòcia del Casino del Centre? Hi ha hagut conflictes o algun tipus de oposició? O bé es fan col·laboracions? Es dona el cas de socis del Casino que també ho siguin de diverses entitats?*

Josep afirma que les vinculacions amb l'Ateneu han set intermitents, arran de diverses tensions que se n'han anat donant en diferents períodes. Ara bé, des de la seva experiència com a president del Casino del Centre, i quan hi han set presidents de l'Ateneu, Matilde Marcé o Carles Ferrés, les sinergies han set satisfactòries per ambdues bandes, per la qual cosa, ambdues entitats acostumaven a enviar invitacions mútues per als actes que organitzaven. També, afirma Josep, com l'agrupació de teatre de l'Ateneu ha realitzat funcions conjuntament amb el del Casino del Centre, emprant les instal·lacions de l'entitat, ja que en alguns actes específics sí que han sabut trobar-se i convergir, malgrat que cada entitat segueix la seva dinàmica i independència, en funció a la qual, l'Ateneu per exemple té més predilecció per a realitzar actes vinculats a la difusió literària, ponències vinculades a les ciències socials, filològiques, etc.. Mentre que el

Casino del Centre, es manté en l'aspecte de l'oci recreatiu, amb sortides planificades, els balls, els esports, alguns tallers diversos...

Josep remarca, com en l'actualitat es troben integrants del Casino que també compten amb una participació en altres entitats, posa el cas de la seva esposa, que és sòcia de l'Ateneu de Cultura Popular, i sòcia beneficiària del Casino.

3. *Per el que tenc entés, ens els últims anys i més concretament durant la presidència d'Antonio Riera i la teva ha set quan s'han integrat dones per primera vegada a la Junta directiva. Quines ventajies han proporcionat al funcionament de l'entitat i quina valoració en fas de la seva implicació?*

Respecte a la incorporació de les dones a la Junta Directiva, Josep exposa que ha esdevingut un component revivificador de les activitats al Casino del Centre.

Josep exposa com amb l'entrada de Roser Tubau ràpidament s'encarregà de gestionar les sortides i excursions programades així com els projectes d'activitats vinculats a la dinamització cultural dins de l'entitat, buscant monitors per a dur a terme tallers etc.

De la mateixa manera, el mateix Josep conjuntment amb Joan Sisó s'han encarregat de promoure seccions vinculades als balls de saló, que arribà a ser molt prolífica (amb quatre agrupacions d'un total de setanta persones). Aquesta mena d'activitats integrades dins de l'entitat, alhora no es costegen amb el pagament dels socis, sinó que són obertes a tota la ciutadania amb un preu estipulat.

L'entrada de Pilar Firmes, afirma Josep, que fou una iniciativa seva ja que arran de la dilatada experiència laboral que ha tingut en l'administració pública, ha permès agilitzar molt els processos de regularització dels permisos, subvencions i tràmits amb diverses instàncies municipals i regionals. D'aquesta manera, provada la seva validesa va arribar a introduir-se com a secretaria. Josep confirma, com les facultats i habilitats dels agents vinculats a les seves activitats professionals esdevenen un punt fort a l'hora de cobrir una posició en la gestió de la Junta Directiva.

4. *Durant el temps que has estat soci i integrant de la Junta, quines relacions hi ha hagut amb l'administració municipal? En quins casos s'ha donat confluència amb l'exercici de l'entitat pública? Per quines circumstàncies es precisa la intervenció pública en assumptes del Casino o bé, l'Ajuntament precisa la intervenció del Casino?*

Josep exposa que des de la seva entrada com a president del Casino del Centre, l'atenció

que ha rebut l'entitat per part de la corporació municipal ha set nul·la. Ja que, en un primer terme apunta Josep com el Casino, arran de disposar dels lloguers que satisfien els germans Garcia per a explotar el bingo i una acadèmia d'anglès anomenada *Wall Street Institute* que va llogar el pis superior, tenia una solvència econòmica que no implicava el fet d'accedir a suports municipals.

En els moments en què es produeixen les festivitats locals o les commemoracions dels aniversaris de l'entitat, dirigien a l'Ajuntament i al regidor del districte, les invitacions corresponents. Recorda Josep, com en el 125è aniversari, va acudir l'alcalde del moment, Celestino Corbacho Chaves.

Josep remarca que les relacions actuals amb el consistori són a prou satisfactòries, però que té clar que el Casino del Centre no és de les entitats prioritàries per a la intervenció municipal, enfocada més a promoure l'associacionisme civil a altres barriades de L'Hospitalet. Ara bé, pel moment, el Casino sí que considera que hauria d'arribar a vehicular un conveni amb l'Ajuntament per a obtenir major facilitat per a rebre subvencions i suport financer de la Generalitat i la Diputació de Barcelona, ja que la seva activitat primordial està enfocada a la congregació i difusió cultural-recreativa per al veïnat de L'Hospitalet.

A més, remarca Josep, com en altres localitats la vinculació que tenen els Ajuntaments amb els Casinos i Ateneus són més pròximes; esdevenint els centres culturals primordials. Així doncs, vehiculen una participació més simètrica amb les entitats civils, sense necessitat que l'administració municipal generi o financi les seves pròpies associacions i centres d'activitats dirigits a la ciutadania a uns preus més reduïts que no els de les entitats.

En aquest punt, els Ajuntaments esdevenen una competència privilegiada i deslleial envers n'aquelles associacions civils més autònomes.

A l'hora de proposar l'impacte dels moviments migratoris, tant els nacionals com els internacionals, disposa Josep quela gran majoria dels associats consisteixen en aquells veïns de tota la vida de L'Hospitalet, tant els descendents de les generacions de socis precedents com aquells residents de la vila que no se'n van els caps de setmana fora de la localitat. Josep destaca que lamentablement els descendents de migrants tant peninsulars com transnacionals són una minoria.

Ara mateix Josep destaca dues tipologies de socis: aquells que tenen una estima per l'entitat i que tot i no participar de tot el conjunt d'activitats, van acudint a les diferents propostes, i d'altres que només s'associaven per a una activitat o taller específic, i després es donaven de baixa. Com per exemple trobem en el període de 2003 a 2015, amb un

centenar de joves que formaven set equips de bàsquet diferents, conjuntament amb els seus pares, que gradualment – arran de factors com la crisi econòmica del 2008- van anar desapareixent.

Per tant, tenint present la manca de compromís en els associats, ha set com s'ha hagut de renovar l'estratègia i disposar que les activitats no siguin exclusives pels socis i que es doni una taula de preus generals on el soci compta amb una reducció de les taxes.

Ara bé, aquesta manca d'exclusivitat de les activitats no ha esdevingut una forma d'atreure a nous socis, però destaca Josep com en el cas de l'Esbart Dansaire i la Coral Elisard Sala sí que va acabar generant una nova base d'associats que s'ha anat reproduint implicant a pares i fills.

Però lamentablement, la manca de compromís és una llosa que encara que no ha afectat al Casino del Centre, sí que hi ha hagut d'altres entitats anàlogues a altres indrets del territori català que han acabat duent a la seva desaparició.

Josep Tubau i Campamà & Roser Tubau i Audi (realitzada el 26/10/2022)

Certs aspectes de la història de vida vinculada al Casino del Centre:

1. Abans d'entrar amb la vinculació que has tingut amb el Casino del Centre, voldria realitzar una breu aproximació a la teva pròpia biografia: Quin any vas nèixer? A quina zona de L'Hospitalet? Quins records tens de la vila vella? A quins centres escolars has assistit? Quines han set les teves activitats professionals al llarg dels anys?

Josep Tubau nasqué el 24 d'agost de 1928, en una residència que es trobava al número 273 de la carretera d'Enric Prat de la Riba. Aleshores, totes les residències unifamiliars amb més o menys extensió de terreny a la part posterior, donaven directament a n'aquesta carretera, on hi trobàvem diversos petits comerços.

Recorda Josep, com en la seva infantesa feia feines de pagès a la part posterior de l'habitatge familiar, on tenien un pati amb un hortet particular i un magatzem, que el seu pare emprava per a recopilar béns agroalimentaris, els quals exportava a mercats de Barcelona i també a l'estranger. Josep exposa que la seva família s'havia trobat íntimament lligada a l'explotació agrícola des de feia generacions, essent el seu pare Jaume un dels primers exportadors de la vila vella.

Recorda Josep que a la zona de la Marina s'hi trobaven una gran dispersió de masies, moltes d'elles arrendades i d'altres en règim de propietat, així com multituds de famílies

que realitzaven funcions de jornalers en les explotacions agrícoles, com eren els de Cal Quatre braços, una família veïna de la Vila Vella que va rebre aquest malnom arran de la seva intensa dedicació i eficàcia en les tasques del camp. Una de les dones majors d'aquesta família, havia fet funcions de capitana per a la companyia d'exportació de Jaume Tubau, és a dir, s'encarregava de reclutar, dirigir i pagar a les brigades de treballadors.

Arran de la seva professió, el pare de Josep solia anar al Casino els dissabtes i diumenges, ja que allí s'hi reunien tots aquells propietaris i arrendataris dels cultius de la Marina, els pagesos, amb els quals comercialitzava els seus productes. Com eren els Arús, els Codina o els Parera.

Durant la seva infantesa, recorda Josep Tubau, com alternava les sessions de jocs amb els seus amics i veïns d'Enric Prat de la Riba amb el suport que havia de fer als seus pares en l'empresa d'exportació familiar. A més a més, Josep també exposa com en els quefers quotidians, també tingué una gran importància la formació escolar que rebé al Centre Catòlic per part del mestre Batallé. Malauradament, arribada la Guerra Civil, la docència al Centre Catòlic fou suspesa, l'edifici confiscat i desmantellat, passant així doncs Josep a continuar els seus estudis amb el mestre Massot. Ressalta Josep, com la metodologia d'ensenyament d'aleshores era molt profitosa, on es podia dedicar tota una jornada lectiva per a l'anàlisi de qualsevol utilitatge i objecte de l'aula.

Josep recorda com el germà de la seva esposa, Mercé Audí, de més edat que ell, havia acudit a les Escoles del Dr. Robert al Casino del Centre, d'on havia mantingut un molt bon record dels seus professors per l'estima que tenien pel seu alumnat i la seva instrucció. En acabar el conflicte, el seu pare va patir la repressió durant uns anys en un camp de concentració. Al seu retorn a L'Hospitalet –molt afectat per l'experiència repressiva- va decidir conjuntament amb la seva esposa, arrendar un petit comerç a l'eixample de Barcelona, prop del Mercat del Ninot, on Josep ajudava al seu pare mentre acudia a l'escola de Sant Josep Oriol. Després, en ser més gran, va continuar complementant les jornades laborals amb el seu pare conjuntament amb les classes nocturnes, fins que pogué treure's la titulació de Peritatge Mercantil. Ja en aquests moments, a punt de fer els disset anys i comptant amb els fons que la seva àvia li havia proveït des del seu naixement, va adquirir la llicència de dues parades en el Mercat del Centre a L'Hospitalet a nom del seu pare. Poc temps després –tinguem present que a mitjans de la dècada dels quaranta bona part del Mercat es trobava buit- va adquirir una tercera parada. Amb el canvi democràtic es elegit president de l'Associació del Mercat del Centre durant 25 anys i va fundar i presidir 20 anys l'Associació de tots els Mercats de L'Hospitalet, arribant a ser nomenat el

maig del 2006 Prohom de la Ciutat de L'Hospitalet per la seva tasca emprenedora innovadora i desinteressada envers el comerç i els mercats de la ciutat.

2. Quin fou el teu primer contacte amb el Casino del Centre? Tant pel que fa als seus espais, seccions com les activitats anuals més recurrents i aquelles extraordinàries? Hem podries detallar quina fou la impressió que en tenies en aquells moments, i quines foren les circumstàncies que et van dur a fer-te soci? Quines van ser les teves passes per accedir-hi? Havies format part, a banda de com a espectador, d'alguna de les seccions que ha tingut la entitat vinculades a l'educació, al cant coral, a les dançes folklòriques, al teatre, als esports...? Ha anat canviant la teva perspectiva del Casino del Centre al llarg dels anys?

Josep Tubau recorda com el seu avi, Josep Tubau Solanes, ja era soci del Casino, i després el seu pare Jaume també ho fou. Josep recorda haver acompanyat al seu pare al Casino però en aquests moments ell no podia fer-se soci del Casino per raons d'edat. Per tant, per a ell el Casino esdevenia un punt de reunió de pagesos i industrials. Josep recorda com des dels seus inicis la burgesia d'Hospitalet anava al *Centru*. Més concretament recorda als fills dels pagesos que jugaven al billar mentre els pares parlaven. Alguns d'aquests jòvens eren el Cornelles, el Font o l'Estruch.

A més, assenyala Josep, com a n'aquesta edat ell i els seus amics tot i no estar integrats, voltaven pels espais del Casino. Sense ser-hi socis en el moment, tenien una predilecció pel patinatge, i Josep i la seva colla d'amics començaren a jugar a hoquei de forma espontània al pati posterior, organitzant partits entre els joves del barri del Centre. Arran de l'èxit que tingueren com a equip, es decidí d'establir un equip oficial, del qual Josep Tubau no arribà mai a formar part per les responsabilitats laborals i familiars que tenia. A banda de l'ús que feien del pati posterior on hi havia la pista de patinatge, també recorda Josep l'assistència que tenien ell i els seus amics als balls que se celebraven els diumenges. Aleshores, com que no eren socis de l'entitat, només podien gaudir del replà de la camarilla del teatre per a ballar, mentre veien als més grans com ho feien a la part inferior.

Josep exposa que en aquells temps es realitzaven tres jornades de ball els diumenges: als matins, les tardes i les nits. Lamentablement durant aquests últims, Josep havia de marxar, ja que tot just tenia temps de canviar-se de roba per a poder agafar l'autobús dels Oliveres que a les tres de la matinada sortia exclusivament per aquells pagesos i comerciants que s'havien de desplaçar al Mercat del Born, com també feien tots els carros dels jornalers de la Marina.

Josep assegura com ell s'integrà al *Centru* com a soci juvenil quan tenia setze o disset anys, és a dir: *quan en sabien de ballar*. El fet de fer-se socis abans de la majoria d'edat era una cosa inusual en aquells moments, i la generació de Josep en fou la primera, inspirats per la possibilitat de ballar a la pista principal, encara que sense disposar de vot ni veu en les assemblees. Recorda Josep que en aquests moments a la Junta directiva trobàvem al Barella (propietari de la bòbila ceràmica), l'Antón Parera (anomenat Antonet) o al Rossell, que recorda Josep com havia set un dels que havia organitzat l'equip d'hoquei i moltes altres activitats. Per a Josep el fet de poder accedir a la pista principal, més que esdevenir una oportunitat per iniciar-se en el flirteig amb les noies, li permeté anar perfeccionant les seves habilitats com a ballador. Fou tanta la seva dedicació que fins i tot, quan encara era molt jove, les dones de més edat anaven a buscar-lo perquè els acompanyés en els balls.

Josep ens especifica, com en els balls del Casino Nacional s'alternaven aquelles músiques més tradicionals, com “el xotis” amb d'altres de més modernes com “la samba” o “el swing”. A més a més, també recorda que en les jornades dels balls de la Festa Major trobàvem balls exclusius per a casats, d'altres per a solters i finalment també se n'organitzaven d'altres de dones casades amb homes solters i viceversa.

Recorda Josep una coreografia grupal que s'anomenava el “vals socis” que era pròpia dels balls del Casino, que implicava realitzar dos cercles concèntrics de parelles de balladors. El cercle interior el componien els socis més veterans, i al ritme de l'orquestra anaven desplaçant-se caminant en un sentit concret, mentre que al cercle exterior, els novicis seguien el ritme del vals en la direcció oposada, i en un moment concret, es feia un canvi en l'execució, a fora caminaven i a dins ballaven. Remarcant així la distinció entre els socis més vells i els més nous. Ens detalla Josep, com hi havia una persona, ell recorda a un noi al qui anomenaven el Reiet, que s'encarregava de dirigir l'alternança dels dos cercles. A banda del vals socis, Josep també exposa la gran acollida que tenien “el ball de Rams” i “la Toia”.

Josep ressalta que la seva impressió del Casino ha canviat per a millor des de la seva joventut. El factor decisiu ha set la democratització de les instàncies administratives i de gestió de l'entitat en consonància amb la Transició Democràtica que visqué el país: *El Casino es de tots, i quan tens algun problema, s'explica (...) afegeix Josep.*

En aquest sentit, destaca Josep com a les assemblees generals de socis de l'entitat es van començar a emprar quartilles on els assistents podien decidir determinades qüestions i exposar les seves observacions al respecte per escrit, les quals eren recopilades i valorades per la Junta.

Apartat relatiu als esdeveniments històrics del Casino:

1. Primerament, perquè consideres que aquells 25 condominis van decidir fundar una entitat com el Casino del Centre? Quina era la finalitat que cercaven respecte a la vida social de L'Hospitalet?

A Josep li havia comunicat el seu pare, com el Casino fou fundat per pagesos propietaris i arrendataris de la Marina, ja que a la banda posterior - on trobem l'actual pista esportiva- tenien predisposat un espai a tall d'aparcament perquè aquests i els seus jornalers poguessin deixar les seves tartranes, és a dir, els cotxes particulars que duïen. A més, recalca Josep, com en el “Centro Económico Agrícola e Industrial” es feien molts de negocis, essent el punt on debatien els comerciants i industrials.

Ara bé, Josep remarca com fins al dia d'avui encara no té una certesa que vol dir ser un condomini. Per a ell, els socis del Casino són i han de ser tots iguals en drets i deures, ja que: *el Casino és de tots.*

Aquest anhel igualitari va dur a Josep a la dècada dels setanta - just en el moment en què el bingo repartia els seus profits amb el Casino i arribaven els arrendaments dels espais de l'entitat- a proposar que s'abolissin els condominis, però ràpidament van sorgir veus que posaren el crit al cel. Josep ressalta com en el seu moment, el títol de condomini fou necessari per a poder dur a terme la construcció de l'immoble, però la seva presència avui dia és un anacronisme que s'ha mantingut pel silenci que gira al voltant de la qüestió.

A finals del segle XIX, concorda Josep com el fi de construir el Casino era establir un lloc de reunió per als burgesos i professionals liberals de la Marina. Els quals s'havien enriquit a través de les explotacions dels recursos agrícoles i frutícoles, la ceràmica i les bòbiles, i necessitaven un punt per a poder trobar-se al centre de la Vila, ja que tenint present la dispersió de les masies a la Marina necessitaven d'un lloc mig a on desplaçar-se per a intercanviar impressions, establir tractes i fer negoci, i de pas també gaudir d'un oci recreatiu propi: *Era una (...) colla d'amics, que es reunien*, conclou Josep.

2. Perquè consideres que el Casino des de la seva fundació com a Centro Económico, Agrícola e Industrial de la villa de L'Hospitalet, ha anat canviant la seva denominació?

Per als socis de sempre, remarca Josep, la denominació de l'entitat ha set i es el *Centru*. Aquesta ha set la seva denominació per al veïnat de la Vila Vella, per tant, els canvis que s'han anat donant en el registre oficial de l'entitat no han implicat cap diferència amb la

identificació que rebia l'entitat.

3. En els seus inicis, el Centro Económico s'autodefinia com a-polític, però tenint present la procedència ideològica i l'activitat municipal de molts membres de l'entitat com alcaldes, tinentes d'alcalde etc. Des de finals del segle XIX, creus que hi havia una sintonia en quant a les inclinacions polítiques dels seus integrants? Hi ha hagut períodes on les inclinacions i l'activitat política ha set més forta al Casino?

Josep té constància que mai s'ha fet política al Casino, però que sí que hi ha hagut sensibilitats ideològiques entre els seus integrants, ja que es inherent a les conviccions dels socis que hi formen part. En aquest sentit, la inclinacions polítiques dels particulars sempre han set al Casino i aquestes es manifestaven en les converses espontànies en la quotidianitat de l'entitat, arribant a sorgir complicitats amb aquells que mostraven més afinitat. Com bé sintetitza Josep: *al Casino s'ha fet política, però no erem polítics, ja que el punt de vista polític el tenim tots*. Com per exemple, amb l'època de Just Oliveres, el que trobàvem al Casino eren prohoms de L'Hospitalet, actors amb l'estatus econòmic i polític que els permetia realitzar donacions al conjunt de la població: *Ell podia tenir molts diners, però es trobaven allà (...) i tots eren balladors, tots es necessitaven l'un a l'altre*.

Respecte al cas del trasllat de les Escoles Dr. Robert del Foment Autonomista al Casino, Josep afirma com probablement membres del Casino que formaven part del Foment oferiren l'espai del Casino per a continuar la seva activitat, ja que disposaven de l'indret i punt de reunió que ho feia un espai de congregació, i la Junta així ho va aprovar en el seu moment.

4. En els primers moments, en el Casino trobàvem – i encara avui dia- una gran proporció de integrants que tenen llaços de veïnatge així com de parentiu entre si, consideres que l'existència del Casino va permetre afiançar més aquests tipus de vincles entre els habitants de la Vila Vella? Fomentant la proximitat, l'estima mutua i la cordialitat entre els seus veïns?

Josep exposa que des dels seus orígens, el Casino havia esdevingut el lloc gran de trobada d'aquelles famílies de pagesos de la Marina, era el lloc on les seves filles podien relacionar-se més enllà dels àmbits estrictament domèstics. Recorda a més, com en els seus inicis de ser-ne soci les mares de les famílies més acabalades es situaven al darrere de les seves filles, que estaven assegudes al davant. A les quals, els nois s'acostaven per a apuntar-se un ball amb alguna d'elles al “Carnet de Ball”, una llibreta de cartó que des de

principis del segle XX, rebien les noies joves per a ordenar les peticions per a ballar. Recorda Josep, com en una ocasió, anà a demanar-li uns balls a la que seria la seva futura esposa, quan encara s'estaven coneguen. Aleshores ell es va trobar que aquesta ja havia concertat quasi tots els balls de la jornada, i davant aquesta situació ell respongué que o els ballava tots amb ell o que no en volia cap. Van acabar ballant junts aquella nit i durant 70 anys més. Van començar a comprometre la seva relació al Casino com moltes parelles del barri Centre

Hem d'assenyalar com el recompte de balls estava regit per la màxima de que havien de repartir-se al màxim possible entre els nois del veïnat, perquè si s'havia repetit massa cops amb un mateix noi, es començava a percebre la situació entre els rumors del veïnat com a l'inici d'una relació seriosa. Així doncs, les mares disposaven del Carnet de Ball com un codi per anar monotoritzant i redistribuint els possibles pretendents de les seves filles, per a poder trobar un bon casament: *Aquí hi va haver una època en què els casaments els arreglaven els pares, els que tenien calés amb els que tenien calés, i nosaltres com que érem els més pobres ho feiem mes senzill, era amb qui volíem nosaltres*, recorda Josep.

Josep i la seva filla Roser Tubau, actual vicepresidenta de l'entitat, exposen com el Casino ha servit com a punt de mediació per a enfortir els lligams transgeneracionals entre avis, pares i nets. Un exemple el tenim amb la família Pol, que durant els anys quaranta i fins i tot abans de la Guerra Civil, havien estat molt implicats en els quadres escènics del Casino, i avui dia trobem a una neta d'aquesta família Nativitat Pol com a integrant de la Junta de la Coral Elisard Sala entitat que va entrar al Casino l'any 1994 apadrinats entre d'altres pel Sr. Pol . Exposa Roser.

Roser remarca les facilitats que implica el fet de ser descendent de les famílies d'associats com és el seu cas, ja que permet obtenir una certa credencial i bona imatge a ulls de la Junta directiva i la resta d'integrants. Un fet imprescindible si tenim present com l'accés dels nous socis necessiten l'aval d'almenys dos socis ja integrats.

Curiosament, aquest no va ser el seu cas, ja que Roser va entrar a l'entitat conjuntament amb tots els integrants de l'Esbart Dansaire de L'Hospitalet de Llobregat l'any 1992. Però, la seva filiació amb Josep Tubau si que li va permetre disposar d'una credencial que va facilitar que Antonio Riera la proposés per accedir a la Junta directiva l'any 1999. Ara bé, Roser ressalta com aquesta integració no va ser gens fàcil.

Roser considera que els vincles entre les generacions d'una mateixa família i les amistats entre els grups d'edat dels veïns de la Vila Vella ha set un factor crucial per al creixement dels associats i la revitalització que l'entitat ha viscut a partir de la dècada dels noranta.

La coincidència i la sort que va tenir Roser en la seva feina, assenyala ella mateixa, fou, per una banda, que els pares i mares de la Vila Vella (d'uns 25 o 30 anys) conjuntament amb els seus fills, poguessin accedir a l'entitat vinculats a les seccions com l'Esbart Dansaire de L'Hospitalet de Llobregat, a la Coral Elisard Sala a partir de 1994 i posteriorment als equips de bàsquet. Permetent d'aquesta manera que pares i fills es vinculessin a través de l'entitat. I, per altra banda, l'entrada de Roser a la Junta Directiva va coincidir amb que els pares de la seva generació – és a dir, els avis de la casa- tot just s'estaven jubilant, i, per tant, el Casino podia esdevenir un punt de connexió i trobada perquè els avis amb més temps lliure, poguessin coincidir amb els seus fills i nets, al voltant de les celebracions i activitats del Casino. Remarca Roser la importància que tingué l'entitat en les famílies dels socis més implicats, aquells que no es deixaren endur per les circumstàncies i que havien gaudit dels balls, les seccions i les activitats ordinàries a la dècada dels quaranta i cinquanta, com es el cas dels seus pares. Foren aquests els que transmeteren als seus fills des de molt menuts la inquietud per a exercitar-se en el cant, l'esport o el ball.

5. Vas conèixer a algun dels conserges o bé dels encarregats de gestionar el bar? Quin record en guarda d'ells?

Josep recorda que els primers cafeters que hi hagué estigueren molt de temps, des de principis del segle XX fins després de la Guerra Civil. Amb la mort del pare, Josep Pedrerol, es van encarregar de gestionar-lo la seva esposa i els seus fills. Un dels fills fou un dels que va defensar que es dugués endavant l'equip d'hoquei del Casino, i estigué molt implicat en totes les Juntes a la dècada dels quaranta i cinquanta, però sense càrrecs. Ara bé, recorda Josep com tota la família Pedrerol eren socis del Casino, com succeeix amb els actuals llogaters del café-restaurant de l'entitat. Recorda a més que Cinto Gassó, el conserge abans i després de la Guerra Civil, era l'encarregat de realitzar els cobraments per accedir als balls. Aquells que havien pagat eren obsequiats amb una flor, detall que permetia a Gassó identificar els que tenien l'entrada al corrent. Josep afirma rient com ell i els seus amics se les guardaven per no haver de pagar tan sovint.

8. Tenint present la proximitat històrica del Casino del Centre amb d'altres associacions més vinculades a l'església o al republicanisme popular, com han set les relacions amb aquestes entitats i els seus integrants? Hi ha hagut conflictes o algun tipus d'oposició/ rivalitat? O per altra banda, s'han donat esdeveniments en què les diverses organitzacions han col·laborat estretament? Trobem

el cas de socis diversos d'aquestes associacions?

Josep recorda com el vincle entre el Casino Nacional i el Centre Catòlic era cordial, cadascú en el seu lloc, i arribaven a col·laborar en determinades funcions. A n'aquest era més habitual que es fes el teatre, mentre que al Casino es disposaven les celebracions dels balls o les Festes Majors, arran de l'espai més gran que disposaven així com les orquestres que acudien a harmonitzar les jornades. Amb l'Ateneu de Cultura Popular també mantenien unes relacions molt bones, ara bé mentre que el Casino era per anar a ballar o a solucionar problemes de negocis amb els prohoms, a l'Ateneu s'enfocaven més a la promoció de les arts o la literatura. Josep exposa que el Casino, el Catòlic i l'Ateneu eren les entitats pròpies de la Vila Vella i entre si mantenien un cert respecte i en molts casos es coordinaven.

Apartat dedicat a les dinàmiques internes entre: Junta Directiva-socis/ socis-socis

1. Voldria realitzar-vos un seguit de qüestions referents a les relacions internes dins del Casino entre els socis i la Junta.

-De la totalitat dels socis, quina quantitat participaven habitualment a les assemblees anuals? Trobavem a gent de diverses edats?

A l'època en què l'entitat era forta, assegura Josep, que arribaven a ser uns 25 o 30. Mentre que els temps de crisi que dugueren a la arribada del bingo a l'entitat, es donà de baixa molta gent, i eren 10 o 12. Habitualment, la gent que acudia a les assemblees era gent d'uns cinquanta anys endavant, ara en els últims temps sí que ha disminuït l'edat dels que acudeixen.

-Els socis sempre han disposat de la possibilitat de dur endavant propostes pròpies respecte a activitats que es podien dur a terme o no?

Josep confirma com els socis tenien la possibilitat constant de proposar, però molt diferent era el moment de materialitzar aquestes propostes, ja que per a quedar bé, es realitzaven moltes promeses que després no s'acabaven complint. Josep sempre ha valorat el fet de tenir l'impuls resolutiu de dur endavant un projecte, no dir-la i deixar-la a l'arbitri dels esdeveniments. Com sempre li havia recordat el seu pare: *No diguis*

farem..Fem!

-Com recordes les primeres propostes per a que les dones poguessin introduir-se com associades? I respecte a la seva introducció a la Junta Directiva?

Les dones entraren com a sòcies a partir dels anys seixanta, concretament passaren a formar-hi part un grup de dones amigues de Xavier Bordas. Però la pretesa d'incorporar dones a la Junta, en el temps del segon mandat d'Antonio Riera, es va trobar amb una gran oposició frontal, inclús del mateix Antonio en un primer moment, fins que la seva esposa va incidir per a suavitzar la seva postura.

L'entrada de Roser a la Junta directiva com a vocal, als seus 42 anys, ja partia d'una relació establerta tant amb els socis com amb la Junta d'Antonio Riera. Roser recorda com al introduir-se conjuntament amb l'Esbart Dansaire ja havia fet de presentadora per a les Festes Majors, les de Primavera o l'ADIFOLK. A més també era freqüent la seva presència als sopars o actes commemoratius conjuntament amb els seus pares.

A banda del fet de formar part d'una de les famílies de socis històrics i molt implicats en el Casino de sempre com són els Tubau, Roser exposa rient com el fet de ser bufona i saber parlar de tot, també va afavorir l'obtenció de les simpaties de la Junta i els associats.

Roser recorda com en iniciar-se com a membre de la Junta l'any 1999 -tot i haver comptat amb el vot de confiança del president per accedir-hi- se li van proposar tasques que implicaven la gestió dels serveis de neteja de l'entitat, una pretesa que Roser ràpidament va refusar, ja que la seva motivació per accedir a introduir-s'hi era ben diferent. En aquest sentit, remarca Roser, el camí llarg i tortuós amb el qual a poc a poc va anant legitimant la seva posició vinculada a la promoció d'esdeveniments culturals: visites a museus, excursions, tallers etc.

Afortunadament amb el temps, aquesta pràctica més propositiva i creativa de donar prioritat màxima a l'entreteniment del soci acabà instal·lant-se definitivament a la Junta que es va formar posteriorment amb la presidència de Josep Miquel Goyta Vendrell.

Roser considera que les grans quantitats d'ingressos que implicaven tant la llicència del bingo que encara mantenien, així com l'arrendament dels espais de l'entitat a partir dels noranta, permeté que es duguessin endavant un gran ventall d'activitats gratuïtes i diverses, que s'afegien a les quatre festes anuals i els balls eventuais.

Roser exposa com l'any 1992 s'inaugurà la tendència que encara avui dia manté l'entitat. On la columna vertebral del Casino se centra a mantenir una oferta d'actes i sortides culturals, tallers constants i diversos que han pogut anar promovent tant Roser Tubau,

com Pilar Firmas quan entrà a la Junta Directiva posteriorment.

-Consideres que n'hi ha hagut alguna Junta directiva que hagui set més procliu a la participació dels associats i alguna menys? Recordes alguna gran discussió o conflicte entre els membres de la Junta Directiva o bé entre socis?

Josep exposa una de les assemblees més delicades i tenses en les que ha estat al llarg de la seva llarga vinculació amb el Casino. Aquesta es produí arran de la proposta que va sorgir als anys seixanta per part d'alguns membres de la Junta directiva d'acceptar l'imperatiu de l'Ajuntament d'enderrocar l'entitat, traspasant aquesta a l'actual Teatre Barradas. En aquells moments el bingo encara no havia entrat a l'entitat i aquesta estava patint uns grans dèficits tant de socis com d'ingressos com per mantenir la seva activitat, recorda Josep com s'arribaren a fer recol·lectes per a poder costejar el telèfon i els serveis del gas. En la gran discussió que va haver-hi, recorda Josep com dos dels integrants de la Junta, un d'ells descendent dels prohoms que l'havien fundat, van defensar obertament l'ensorrament, deixant des d'aquells moments d'anar pel Casino.

Roser ens detalla com la proposta d'ensorrar el Casino es feu endarrere per un seguit de condicions: Per una banda, el canvi en la regidoria d'urbanisme i en l'alcaldia del consistori local; on hem d'afegir com a finals de la dictadura franquista es va permetre a la Generalitat de Catalunya la concessió de llicències de bingo per aquelles entitats que no disposaven ànims de lucre, i Antonio Riera se'n feu amb una d'aquestes. I, per altra banda, coincidint aquests esdeveniments, amb la fortíssima mobilització veïnal que havia sorgit entre les famílies d'arrendataris i propietaris del barri de Bellvitge arran de la sobre construcció d'habitatge i la manca d'equipaments públics per a la zona. Per tant, aquesta iniciativa ciutadana també va incidir en parar els plans urbanístics que havien d'afectar el Casino.

Ara bé, tot i l'aturada de l'ensorrament de l'entitat, Josep Tubau recorda efusivament com posteriorment arran d'unes modificacions que afectaven la carretera Enric Prat de la Riba i el carrer de la Riera de la Creu, es va incidir des de l'Ajuntament a la necessitat d'eliminar completament la terrassa frontal del Casino. Una iniciativa que van poder aturar, fent Josep molta pressió dins de l'entitat, encara que es va perdre un dels laterals de la terrassa i uns metres de la seva amplada amb el pretext de no obstaculitzar el trànsit d'autobusos.

Un altre conflicte que ressalta Josep fou el que es va produir amb la sortida del bingo del Casino del Centre. Aleshores, fou quan Josep va incidir en el fet que era necessari

reactivar l'entitat amb seccions internes i activitats que permetessin l'entrada de les generacions més joves, i va proposar a les seves dues filles Roser i la seva germana Mercè - tot just quan l'Esbart Dansaire va haver de marxar del Centre Catòlic per les molèsties que ocasionava- que podien realitzar els assaigs de l'Esbart al Casino. En aquells moments, l'oferta del Casino era reduïda a unes poques activitats anuals que no aconseguien atreure els usuaris.

Per tant, Josep Tubau feu la proposta a Antonio Riera per a la incorporació de l'Esbart a l'entitat. I gràcies a la pressió que també hi va exercir l'esposa d'aquest, Gloria Mitjavila, Antonio decidí dur la proposta a la Junta directiva d'aquell moment, la qual es caracteritzava per un gran conservadorisme i immobilisme davant qualsevol novetat. Però, gràcies a l'Antonio, Josep Tubau pogué personar-se davant la Junta per exposar la proposta de la incorporació de tots els integrants de l'Esbart al Casino com a socis, amb una quota única, sense necessitat d'entrada.

Ara bé, no fou fàcil la negociació en aquells moments, ja que trobavem a determinats integrants de la Junta d'aleshores que feren tot el possible perquè no s'introduís l'Esbart al Casino.

Molts d'aquests eren molt adversos a què qualsevol els hi portés la contrària sobre la gestió de la seva entitat, la qual es caracteritzava en aquells moments -de bonança econòmica que proporcionaven els arrendaments i la llicència de bingo- per la següent premissa que un dels membres de la Junta del moment li digué a Josep Tubau: *Nosaltres no tenim cap obligació d'entretenir als socis.*

Manel Parera i Andrés (realitzada el 04/11/2022)

1. *Quin fou el teu primer contacte amb el Casino del Centre? Com vas arribar a integrar-t'hi*

Manel defensa efusivament com no té constància del primer cop que va entrar a l'entitat. Ja que des del seu naixement, l'any 1950, sempre s'ha trobat al Casino. El *Centru* va esdevenir una segona llar d'infantesa per a Manel, que ha estat sempre com a teló de fons de les seves vivències: *jo sempre he viscut el Casino (...) això és casa meva (...) havia jugat al pati, a disparar amb escopeta de balins, he rigut, he plorat (...) li tenc molt de carinyo (...)*

Manel té constància com en els primers cops que havia estat a l'entitat encara emprava el xumet, acompanyant als seus pares i participant també, dins de les seves possibilitats del moment, en les vetllades teatrals i els balls. On els més petits - guiats per la imitació dels

seus pares- també es mudaven per a l'ocasió i ballaven en un racó de la pista, mentre els seus pares ocupaven el centre.

La família Parera per suposat disposava d'una ubicació exclusiva a les files de llotges que es construïen per als envelats, com molts d'altres socis que costejaven la seva manutenció per aquest acte tan assenyalat: *Tots els pagesos tenien els seus pалcos, i sabien on havien d'anar.* Ens matisa Manel, que a la postguerra l'envelat no es construïa emprant els espais dels jardins posteriors de la tieta del seu avi, Adela Oliveras, però sí que s'ubicava a l'interior de l'entitat en ocasions en què a l'exterior hi havia dificultats meteorològiques. Hem de tenir present com en aquells moments hi trobàvem a Ca l'Adela Oliveras el sindicat falangista, i ella residia a la casa del seu nebot, Anton Parera Oliveras, conjuntament amb el Manel i els seus pares.

Els envelats de la Festa Major continuaren essent una constant en els records del jove Manel al Casino, fins i tot quan es començaren a fer al carrer Major i quan van desaparèixer amb l'arribada del 600 i les segones residències.

En aquells moments, Parera Oliveras ja no tenia tanta vinculació amb els afers de la coordinació del Casino, i anava a la seu social per a llegir el diari que duia de casa seva, i a fer el cafè de la tarda a la terrassa i la sala de jocs que tenien els socis en aquells moments a l'entitat, on feia una partida de cartes i compartia impressions amb els demés membres, a vegades reunint-se una gran quantitat de gent que després d'acabar la jornada s'afegia a la tertúlia de la sala de jocs: *amb els Tayá, els Oliveras, els Goyta, els Coll, els del Polític ...*

A més, recorda Manel com la primera coca-cola que es va pendre a la seva vida, va ser al Casino servida per el cambrer del bar d'aleshores, el Quimet. I ja quan era més gran, adverteix Manel rient com amb la seva colla anaven a fer el vermut al Centru, el qual el pagaven a crèdit: *Sebastià ja t'ho pagarem (...)* Li deien al cambrer d'aleshores.

Manel no tingué una gran empremta en les seccions que trobàvem al Casino durant les primeres dècades del franquisme, ja que la seva adolescència i primera joventut coincidí també amb els períodes més decadents de l'entitat als anys setanta. Per exemple, Manel desenvolupava la seva afició pel ball de les Sardanes a la ciutat de Barcelona realitzant exhibicions i arribant a anar a concursos arreu de les comarques de la regió. Però, quan els seus quefers a la ciutat li permetien, solia dirigir-se al Casino del Centre a veure la televisió i a trobar-se amb la seva colla d'amics.

La generació d'Antonio Riera o de Julià Graells havia format part del Club d'Escacs i dominó que havia tingut l'entitat durant els anys cinquanta, i tot i que Manel no hi va participar, sí que havia estat com a espectador en els campionats que s'organitzaven al

primer pis, on també es feien d'altres actes, fins i tot s'hi havien celebrat les primeres comunions dels fills d'alguns socis.

Manel confirma com el quadre escènic del Casino Nacional realitzava dues funcions anuals en català, on trobàvem representada “Terra Baixa” o “l'Hereu Escampa”. Entre els participants de les funcions, trobàvem al seu avi Parera Oliveras així com a l'Enric Sanfeliu, sent la companyia del Casino Nacional una de les primeres aparicions que va dur a terme l'actriu catalana Núria Espert.

2. *Ara voldria passar a tractar certs aspectes de la família Parera. En quin període van arribar a L'Hospitalet? A quina zona de L'Hospitalet es van instal·lar? Quines professions van anar duent a terme els diferents integrants? Quina vinculació van tenir amb l'església així com amb l'administració pública, arran de la seva posició socioeconòmica i política?*

Ens exposa Manel, com l'habitatge on va néixer era la casa pairal de la família Parera i que es trobava en aquell indret des de fa ja més de 300 anys, coincidint l'arribada de la família amb la Guerra del Francès a principis del segle XIX. La generació dels seus fills constitueix la sisena de Parera de la seva branca que encara es troben a la vila vella de L'Hospitalet de Llobregat.

Del primer ascendent que Manel té constància es Pau Parera, qui participà en les milícies de voluntaris durant la invasió napoleònica de la península ibèrica, el qual trobant-se en una guàrdia durant el conflicte, passant un fred esgarriat i tenint present com els soldats francesos disposaven de casaques per a cobrir-se del fred, va disparar contra un i li va prendre, passant a sortejar-la entre els seus companys.

Entre els ascendents de Manel, trobem al seu rebesavi, Antonio Parera i Codina, membre fundador del “Centro Económico, Agrícola e Industrial de L'Hospitalet”, que a més havia esdevingut alcalde de la localitat en diverses ocasions des de mitjans del segle XIX.

Posteriorment, el seu besavi, Josep Parera Gelabert, també va esdevenir alcalde a la primera dècada del segle XX. Lamentablement, el seu avi no ho arribà a ser arran de la Guerra Civil que va implicar la seva fugida a peu fins a Andorra per després passar a San Sebastià. Ja a la tornada, es va trobar amb la casa pairal que havia set saquejada.

Però, ens exposa Manel, com dels episodis dels seus avantpassats que impliquen la Guerra Civil no en té cap constància, ja que: *a casa no s'en parlava res!* Ara bé, el que Manel sí que coneix és com va afectar el conflicte al seu avi, que li va dur a un canvi substancial en la existència que havia dut fins aleshores, abandonant els afers de la cosa pública, obligat a allunyar-se de la família, del Casino i també del F.C Barcelona.

Del seu avi, Anton Parera i Oliveras, Manel en té un molt bon record: *era molt bona persona (...) i va ser president d'aquesta casa* (referint-se al Casino del Centre).

Parera Oliveras, a banda d'un destacat membre del Foment Autonomista i posteriorment de la Lliga Regionalista de L'Hospitalet, fou el primer president de l'entitat posteriorment a la Guerra Civil, la qual havia quedat molt malmesa i deteriorada arran de l'ocupació que en feren tant la UGT, com la CNT i la Falange, i formà part de la comissió gestora que es va formar aleshores per tornar a restablir la seva activitat; sent un moment d'esplendor en plena postguerra: on es retomaren els balls, els envelats de la Festa Major, les sessions de teatre on ell mateix participava com a actor, etc.

La seva àvia, esposa de Parera Oliveras, havia arribat a apadrinar la bandera del *Casino Nacional* durant la seva benedicció.

Ja quan anà fent-se major, anaren arribant nous presidents per a encarregar-se de la gestió de l'entitat, però a Parera Oliveras el feren president honorari, sent l'únic durant molt de temps, arran de tota la implicació que va tenir per dur endavant per a reflotar l'entitat en la immediata postguerra.

Els Parera assentats a la vila vella, ens exposa Manel, sempre s'han dedicat al comerç de productes derivats dels seus cultius propis, destacant especialment la distribució de vins. Sobre Antonio Parera i Codina, afirma Manel, que si que podria haver-se dedicat a explotar les grans extensions de terreny que tenia en propietat.

Als Parera els podem considerar com a família benestant, molt pròxima a tots els pagesos enriquits de la Marina, ens exposa Manel.

Manel té constància, almenys del seu avi i el seu pare, que tenien una fe catòlica declarada i manifesta. El seu avi, arribava a anar un mes a l'any a l'Abadia de Montserrat, acompanyat a vegades de la seva família. Anys després, els monjos de Montserrat li havien exposat a Manel com el seu avi: *era més devot que tots ells junts!*

Fins i tot a l'església de L'Hospitalet, arribà a comprar un banc reclinable per a ell amb les seves inicials gravades. Manel ens exposa com el seu avi solia realitzar les seves oracions emprant el rosari cada dia.

Manel, també recorda un dels altres Parera que havien set dels personatges més influents al Casino, el germà del seu pare, Anton Parera i Seuba, que també va ser regidor de l'Ajuntament.

La vinculació amb l'administració pública ha set sempre una constant en els caps de la família Parera; a banda del rebesavi Antonio Parera i Codina i el seu fill, també Josep Parera i Gelabert. Tots ells disposaven fins fa no molt de temps de retractes a l'Ajuntament de la Vila, que ara es troben al Museu de L'Hospitalet.

Manel confessa rient com veient aquests quadres en una visita a l'Ajuntament que feu en la seva joventut fou quan va descobrir el passat polític dels seus ancestres, ja que tota la seva vida havia vist uns quadres idèntics d'aquests que també penjaven a la residència familiar.

3. *Que em podries contar de la biografia del teu ascendent Antonio Parera Codina? Que fou l'alcalde de L'Hospitalet en dos períodes (1866-1869) un d'ells succeïnt a Jaume Arus Cuixart (1876-1877).*

Manel exposa com entre el seu rebesavi i Jaume Arús Cuixart hi havia un vincle de confiança mútua que gairebé arribava a fer-los parents, fins i tot Manel dubta de si entre ambdós no hi hagués algun vincle de consanguinitat.

Tot i que Manel no en té molt coneixement de les circumstàncies que va atravesar el seu rebesavi, sí que ressalta el fet que: *que havia set un bon home (...) feia favors a qui fos.*

4. *Tenim constància que es dedicà a la distribució de vins i, per tant, tenien accés a explotacions de raïm. On es trobaven aquestes? Qui s'encarregava de l'organització de la distribució? Qui havia treballat en les explotacions....? Tenc entès que Antonio Parera també posseïa animals de tir, quina utilitat li donava, tenien algun vincle amb el samuntà, indret dedicat a la reproducció dels cavalls?*

Manel ens exposa, com al llarg de les generacions i des d'abans de la Guerra Civil, la família Parera havia aconseguit acumular un gran patrimoni d'extensions agrícoles: (...) on era la Fonteta, alló era la vinya de l'avi, on era l'Hospital de Bellvitge també era de l'avi (..) on s'hi feia el blat (...) també al Torrent Gornal (...) a Can Boixeres (...) entre moltes altres (...) Porcions de terreny que progressivament, o bé li van expropiar directament les autoritats franquistes o com en el cas de Bellvitge, li van comprar per la necessitat de construir-hi l'hospital actual.

Manel no té constància de qui pogueren ser els proveïdors de les matèries primeres amb les quals els Parera s'havien dedicat a l'exportació de vins; però el germà del seu pare -qui dirigia una bodega hereva de les infraestructures que havien disposat els seus ancestres- repartia vins amb carro a les masies de la Marina, probablement alguns propietaris dels conreus que els hi provenien els vins i licors.

Ara bé, Manel considera que l'existència del “Centro Económico, Agrícola e Industrial”, fou un punt de reunió que permetia la connexió entre proveïdors i distribuïdors, i haurien set les amistats i parenteles amb aquells pagesos benestants de la Marina, i les seves

confessions quotidianes, on s'haurien anat oferint els seus recursos amb acords de paraula, com per exemple en seria un cas la família Goyta, que prèviament a l'entrada del segle XX, havien tingut explotacions de raïm allà on posteriorment situaran la bòbila ceràmica. A més a més, en els balls que realitzaven a l'entitat, el vi que comerciaven els Parera era el que consumien els assistents.

Manel recorda, com el seu rebesavi anava fins a diverses poblacions adjacents a buscar els carregaments de vi, els quals eren transportats amb bots i havien de passar els controls dels burots que hi havia als pobles, és a dir, els funcionaris encarregats de cobrar els drets d'accés de determinats articles. A L'Hospitalet de Llobregat, tenien un d'aquests burots, i segons exposa Manel, les úniques mercaderies que eren subjectes a n'aquesta càrrega fiscal eren les que anaven en els carros, per tant, els articles que es duïen a sobre no tenien aquest cost; i la tècnica que emprava Antonio Parera i Codina, era la de carregar-se a sobre els bots de vi – si el cavall en duïa dos i ell un feia l'intercanvi passant a carregar-ne dos- i d'aquesta manera creuava disminuint el pagament el màxim que pugues. Manel constata com a la seva casa pairal hi havia molts d'animals: conills, cabres, gallines, lloros i en la seva infantesa, els cavalls. Hi havia una quadra de grans dimensions a la residència, on arribaven els carros tirats per cavalls, que es dedicaven a realitzar els desplaçaments de les mercaderies.

Recorda Manel com antigament, un cop a la setmana un carro de gran capacitat tirat per uns vuit cavalls, tenia certes dificultats per poder accedir a l'habitatge pel qual actualment es coneix com el carrer Major. I per a donar-li solució, un mosso –que era molt conegut per la seva temeritat- parava el carro davant l'Ajuntament i posteriorment posava a tots els cavalls a córrer en direcció del conjunt d'habitatges on es trobava la casa pairal, i en un moment donat, el genet es llançava entremig del carro i el feia girar, i aconseguia desviar el carro que quedava encaixat a l'entrada. Essent aquesta mostra de gran habilitat un espectacle que molts dels vianants esperaven gaudir arribant a tallar el carrer.

Un dels divertiments que realitzava aquest mosso amb d'altres, era fer apostes per aixecar grans pesos amb les dents, i aquest sempre era el triomfador. Fins que en una d'aquestes gestes, es va trencar l'esquena, duent-li lamentablement a la mort. Aquesta última agonia la va patir cuidat en una de les habitacions de Ca'l Parera.

5. *Què em podries contar del naixement de la iniciativa d'inaugurar una entitat com el Centro Económico, Agrícola e Industrial l'any 1873? Quina fou la motivació dels 26 condominis?*

Hem de tenir present que el teu ascendent, Antonio Parera Codina fou un dels condominis que més va invertir en la construcció de l'immoble, uns 2500 ptes. de l'època.

Manel ens exposa que el naixement del Casino del Centre va ser una proposta d'un conjunt de prohoms del poble. En aquells moments, en els indrets on es troba el Casino avui dia no hi havia més que una masia pròxima amb les de Ca'l Tres, Ca l'Adela Oliveras i Ca n'Arús.

Manel ens confirma com aquells prohoms veient que el sòl de la Marina de la primera meitat del segle XIX no disposava de la qualitat i la fertilitat com per a dur a terme conreus, arran de la salinitat que hi havia. Van sol·licitar la construcció a l'estat d'un Canal, el qual s'hi va negar, i, per tant, van decidir constituir-se com a Junta de propietaris privats per a dur endavant les obres de construcció: *de la seva butxaca*.

Duent a la posterior subdivisió de viaductes, séquies i rieres d'aquest canal principal que s'anà desplegant per totes les extensions de la Marina, permetent d'aquesta manera incrementar exponencialment els rèdits agrícoles: *convertint-se en una de les millors terres de tot Catalunya*.

En aquells moments, al poble no hi havia més que masies aïllades entre si, on no hi havia cap mena de centre escolar ni menys, fet pel qual, el Casino fou construït obeint a n'aquesta mancança d'infraestructures d'instrucció pública per a difondre la cultura catalana entre el jovent, i a més com a centre de reunions per a aquells que havien participat de les despeses per a costejar-se la construcció del Canal de la Infanta. Segons en té constància Manel, el projecte de construcció del Casino inicialment obeïa no només a establir-se com a punt de reunió dels pagesos benestants, per a conversar, negociar, o com a espai recreatiu i d'oci comú, sinó que també tenia una vocació clara d'esdevenir una escola, un anhel que es veigué satisfet amb la introducció de les Escoles del Dr. Robert.

Manel ens exposa com els Parera sempre havien tingut una gran predilecció per oferir els seus recursos per al benestar comú sense cap impediment: *jo a casa ho he respirat sempre, i si ho he respirat és perquè això ja venia d'herència*.

Tot i que Manel no ha tingut cap experiència amb servents o bé mossos que residissin a la casa pairal, en els anys cinquanta sí que tenien a diverses minyones que anaven a cuidar-lo, les quals acudien unes hores i després marxaven, les quals mantenien una relació cordial i de gran familiaritat.

Manel considera que el gran finançament que va dur a terme Antonio Parera i Codina, conjuntament amb el de Jaume Arús per a la construcció del Casino, hauria esdevingut

una mostra de redistribució de les seves riqueses adquirides a través de la seva funció pública així com dels rèdits patrimonials de les seves iniciatives privades. Entre aquestes obres que van engegar tant Arús com Parera, ens destaca Manel, la construcció del primer cementiri municipal de L'Hospitalet.

6. *L'any 1904, tenim com a alcalde de L'Hospitalet a Josep Parera i Gelabert. Aleshores, era membre del Foment Autonomista, un partit polític catalanista i borbònic que arribarà a tenir molta empremta en el Casino del Centre. La vessant catalanista, per què consideres que arribà a tenir tanta acollida entre aquells descendents dels conservadors de l'entitat? Quin sentiment els vinculava a formar part d'una identitat sociocultural pròpia i reivindicada, a través de la pedagogia i l'acció política?*

Respecte al seu besavi, Manel només ens pot exposar que Josep Parera i Gelabert fou un membre destacat del *Somaten* de L'Hospitalet, arribant a ser guardonat. Ara bé, del vincle de l'impuls en la defensa de la cultura, història i valor de la catalanitat, Manel ens confirma com les *Escoles del Dr. Robert* no haurien entrat al Casino del Centre si no hi hagués socis, ni presidents de l'entitat com Parera Gelabert que ho haguessin defensat. La necessitat de donar rellevància i transcendència al reforç de la cultura catalana dins de l'entitat era inherent a la procedència dels seus associats, ja que: *a casa erem catalans*. Recorda Manel, com Parera Oliveras mantenia un caràcter democràtic i obert a les perspectives contràries a la seva, fins i tot, tenint present la seva afecció pel sentiment catòlic, mai va qüestionar a Manel al respecte de les seves conviccions religioses; més enllà de donar-li consells perquè no fes malifetes. I Manel considerà que aquesta actitud era una herència que havia rebut del seu pare Parera Gelabert, ja que ambdós van ser uns prolífics representants de la Lliga Regionalista a la vila vella. En aquest aspecte, el Casino del Centre, fou l'entitat que més va representar aquesta vessant ideològica dels seus ancestres.

Fou per aquesta raó, ens assenyala Manel, que en esclatar el cop d'Estat del 18 de juliol, Antón Parera i Oliveras va decidir fugir directament cap a Andorra a peu, per a després dirigir-se fins a San Sebastià, on també s'havien resguardat altres membres de la família Oliveras, a excepció de Just Oliveras Prats que va decidir mantenir-se a L'Hospitalet. Per tant, Manel no descarta que tots aquells més pròxims del Casino decidissin reunir-se en el mateix indret: *(..) el avi havia defensat molt el català, i havia fet classes en català (...)* insisteix Manel.

7. *Des de la dècada dels quaranta, trobem a Antonio Parera i Oliveras (vicepresident en 1943-*

1951; elegit president en 1954...). Dins de les Junes Directives anteriors, trobaríem a altres Parera? Consideres que la filiació amb els condominis originaris té un pes alhora de la selecció d'aquests càrrecs, fins i tot avui en dia? Quin és el vincle actual entre els descendents dels condominis, a quants trobem vinculats encara al Casino? Seria el fet de l'aliança matrimonial, un factor que directa o indirectament havia de impedir la dispersió i desvinculació dels condominis?

Manel està segur que a les diverses Junes Directives de l'entitat sempre s'han anat succeint membres de la seva família. Ara bé, el fet de ser descendent d'aquests condominis originaris, considera Manel que no té un gran pes en l'elecció dels càrrecs de la Junta, on sobretot destaca la valia i la capacitat dels integrants. Ja que és el lligam particular amb l'entitat; les possibilitats particulars i la voluntat de cadascú el que determina el grau de sacrifici que s'està disposat a assolir.

Entre els descendents dels condominis no hi ha cap vincle per se en l'actualitat, avui dia es l'amistat personal el que manté pròxim a Manel amb l'Antonio Riera, amb Josep Miquel Goyta o amb Xavier Bordas. Així com els vincles de parentiu, en el cas dels Sanfeliu Parera. Sent aquesta branca dels Sanfeliu més distants de l'entitat, fins que fa poc un d'ells s'ha començat a revincular, concretament en el quadre escènic de l'entitat com ho havien fet els seus ascendents durant els primers períodes del Casino Nacional.

8. *Resulta curiós els cognoms que en el teu avi patern, Antonio Parera Oliveras, ja que tant els Parera com els Oliveras són dues famílies de les més íntimament lligades al Casino des de la seva fundació. Tingué algun factor implícit el Casino del Centre a n'aquesta relació matrimonial entre ambdues famílies? El Casino del Centre era un indret que permeté a les famílies dels condominis aproximar-se mútuament, i reforçar aquella amistat primera amb llaços de parentiu?*

Des de la seva fundació, recalca Manel, els condominis i associats de l'entitat mantenien uns lligams d'amistat i de coneixença mútua que en molts cops provenia d'un vincle de parentiu més o menys proper i de veïnatge entre els membres del Casino. Per exemple, entre els condominis, trobem als Vergés que tenien també un forn de pa, del mateix mode que els Riera Bartra, i que estaven emparentats: això era un vidorrio, confirma Manel. Manel confirma com el Centru hauria esdevingut un entorn que hauria reforçat els lligams de veïnatge, amistat i parentiu entre els descendents dels condominis, però del mateix mode, això afectà a tots els associats, ja que en els balls i els actes era on s'establien els enllaços entre el jovent.

En els balls dels diumenges, durant la dictadura, era dels emplaçaments principals on es

duien a terme els inicis dels emparellaments i on es concertaven els matrimonis: *jo en conec a molts que es van conèixer aquí*. Fins i tot, molts d'aquests jóvens nascuts a la dècada dels cinquanta, en comptes d'anar a ballar i a divertir-se a la ciutat de Barcelona, tenien la preferència d'acudir al *Centru*.

9. *Segons trobem als estatuts de l'entitat des de 1876, el Casino sempre s'ha caracteritzat manifestament per ser una entitat a-política, quina consideració en tens al respecte?*

Manel exposa com efectivament aquesta ha set una recurrència en els codis normatius del Casino del Centre, el mateix que el fet d'afavorir la difusió i la promoció de la cultura, donant un pes important a la catalanitat. Concretament, el seu avi Parera Oliveras, va destacar molt aquesta vessant en els actes de teatre que feien a l'entitat, fins i tot quan des de la Falange s'intentà que el Casino esdevingués el centre de recreació feixista de la vila vella, una temptativa que mai van poder assolir: *perquè el Casino aleshores tenia cert poder*. I, per tant, esdevenia un aliat amb el qual s'havia de negociar, oferint-los certs marges d'autonomia al marge dels controls ideològics de la dictadura.

10. *Tenint present com durant la dictadura franquista les úniques associacions que es mantingueren a la vila vella foren el Centre Catòlic – íntimament vinculat al bisbat- i el Casino del centre. Com han set les relacions entre aquestes entitats i els seus integrants des del temps que has set soci del Casino del Centre? Hi ha hagut conflictes o algun tipus d'oposició/ rivalitat?*

Manel exposa, com des de l'inici de la dictadura, en ser el Casino i el Centre Catòlic les úniques entitats recreatives autoritzades per les autoritats falangistes locals, van entrar en una competència directa a l'hora d'organitzar els actes teatrals. Una enemistat, assegura Manel, que s'ha mantingut fins fa poc, ja que des de jove ell s'havia mantingut en ambdues associacions, on era criticat per igual: *Per exemple hi havia gent al Catòlic, que mai trepitjaria el Casino, i gent del Casino que mai trepitjaria el Catòlic (...)*

A poc a poc aquesta rivalitat ha anat desapareixent. Manel considera que aquesta enemistat s'originà a partir de certs esdeveniments de la Guerra Civil, els quals desconeix. El Casino i el Catòlic es respectaven, tot i que hi havia integrants d'ambdues entitats que vivien la seva elecció d'una forma més exclusiva.

1. *Quin any vas nèixer, i a on? Quins estudis vas realitzar i quines professions has desenvolupat fins a dia d'avui?*

Pilar Firms nasqué en 1949 a la vila de L'Hospitalet, concretament al carrer Rossend Arús, pròxim a l'Ajuntament. Pilar afirma entre rialles, com a n'aquesta zona l'anomena com a "reserva índia" , el nucli d'aquells residents de sempre.

Pilar em confirma com ella va poder veure de primera mà l'arribada de migrants del sud de la península a la dècada dels seixanta. La zona del centre – compresa entre La Fabregada fins arribar a Cornellà- en un principi es quedà més conservada de l'arribada de població forana, mentre que a les regions del nord de la localitat, a Collblanc o la Florida, si que tingué una gran empremta, sobretot –afirma l'entrevistada- per la proximitat que disposava a les comunicacions amb el centre de la ciutat de Barcelona, arran de trobar-se a les immediacions de l'última línia del metro situada a Santa Eulària.

A la zona de la vila vella, només trobem que arribava la Renfe – amb l'estació situada a la part nord de la Rambla Just Oliveres- i també el carrilet, una línia de ferrocarril més estreta que la que disposava la Renfe, que en el moment no estava soterrada, i que connectava la plaça d'Espanya amb les ciutats més llunyanes de Barcelona (Manresa, Igualada...).

Pilar exposa que realitzà tota la seva formació acadèmica en la congregació de monges Franciscanes de Nostra Senyora Verge de Fàtima a L'Hospitalet des de 1953, fins a arribar al batxillerat. Recorda Pilar, com en el moment, s'havien de desplaçar a Barcelona per a realitzar els exàmens finals, on es trobava amb un tribunal de docents completament desconeguts que s'encarregaven d'avaluar els aprenentatges a través de examens escrits però sobretot orals.

Malauradament, confirma Pilar, que ella no experimentà en la seva estança amb la congregació de les monges Franciscanes, del seguit de festivals artístics que algunes exalumnes de la congregació realitzaven al Casino del Centre- aleshores el “Casino Nacional: sociedad recreativa y cultural”- durant la dècada dels cinquanta

Destaca Pilar, com amb la finalització del Batxillerat va haver de posar-se a treballar amb

15 anys a l'Ajuntament de la vila. Parlem de l'any 1965. Oferint suport a la economia domèstica de la seva família. Recorda l'anècdota de com la seva mare, la va fer anar a donar una volta: *i ja de passada entra a l'Ajuntament a treballar a n'allà!*

Va iniciar la seva estança a l'administració local, en el departament de Quintes, encarregant-se de la gestió del servei militar obligatori. Després, el 1979, Pilar va rebre l'oferta, a través de la mediació de Marià Riera – qui fou membre del Casino del Centre i molt amic de la família de la Pilar- director del Museu Històric de L'Hospitalet inaugurat el 1972, per a canviar de departament i així formar part de l'àmbit del museu local, a lo que ella es va mostrar encantadíssima, ja que la situació d'una dona jove en un entorn administratiu regentat exclusivament per militars en plena dictadura franquista no era gens fàcil.

Després en la seva posició al Museu hi estigué durant vint anys, ajudant a la formació de l'indret gairebé des del seus orígens. A més recorda Pilar, com la primera tasca que rebé fou la d'ajudar a l'historiador local Francesc Marcé i Sanabra en la redacció de la obra “25 imatges de la Història de L'Hospitalet”. I fou en aquesta col·laboració, que Pilar pogué consolidar els aprenentatges de l'escriptura formal del català que havia començat a dur a terme a una acadèmia local, així com imbuir-se en el passat de L'Hospitalet, colze a colze amb Francesc Marcé.

Així doncs, Pilar esdevingué la secretaria de Francesc Marcé i conjuntament realitzaren diverses monografies vinculades a la historiografia local i tot un seguit d'exposicions quinzenals, amb artistes pròxims a L'Hospitalet, les quals eren gratuïtes per als assistents. Recorda Pilar, com el pacte que establiren amb els artistes consistia, en què els hi oferien l'espai gratuïtament per a exhibir i vendre les seves obres, però a canvi havien de deixar una de les seves produccions al Museu, per així anar construint una exposició permanent, que ha esdevingut amb el temps el fons d'art de què disposa el museu local.

Aquesta experiència professional va ser la que va conduir a Pilar, ja casada i amb els fills grans, a inscriure-se a la Universitat de Barcelona per a realitzar els estudis d'Història de l'Art en el curs 1996-1997, comptant sempre amb el suport explícit del seu marit. Pilar a més, afegeix com el fet de realitzar els estudis superiors a una edat més avançada resulta molt més enriquidor que en la joventut.

Destaca Pilar el fet de que el seu període en el museu, fou molt prolífic quant a la cooperació que realitzaren, completament simètrica i igualitària, així com per la fertilitat

dels projectes que pogueren dur endavant; fins i tot trobant-se encara en els últims períodes de la dictadura franquista. Pilar considera, que per exemple el fet de disposar les inauguracions de les exposicions permetien oferir un acte que comptava amb la presència d'algun regidor o el batle, i donava renom al municipi de L'Hospitalet. Ja que, segons afirma Pilar, el poble més gran que té al costat (és a dir Barcelona) ha fet sempre de catalitzador de la població i aquest fet ja arriba a la seva última potència amb l'arribada del metro a la totalitat de la localitat, acabant de definir la situació urbana de L'Hospitalet com a extensió perifèrica. Així doncs, L'Hospitalet es trobava amb grans dificultats per oferir celebracions i activitats dedicades a les arts i el folklore.... que poguessin acollir als veïns de la localitat, i així anar teixint una vida pública de qualitat.

Posteriorment les condicions canviaren amb la jubilació de Marià Riera i Francesc Marcé fet que produí l'arribada d'un nou director, Josep Maria Solias, provocant un seguit de canvis en la dinàmica d'organització i gestió de l'entorn museístic de L'Hospitalet, que produí el trasllat de Pilar al departament de Tresoreria, on hi restà fins al 2006 en què passà al departament de Patrimoni de l'Ajuntament, és a dir, en la gestió de tots els immobles que es troben sota propietat municipal, gràcies a la mediació de la directora d'aleshores, Montse Riera, la filla de l'antic director del museu local.

Després ja en 2011, quan complí els 62 anys, ja decidí deixar la seva feina; el seu marit s'havia ja jubilat i fou en el moment en què es prepararen els comicis de les eleccions municipals del 2011.

2. Quin fou el teu primer contacte amb el Casino del Centre i com vas arribar a integrar-ti? En aquell moment, quina consideració tenies del Centre, quines possibilitats t'oferia a tu a nivell personal, així com a la resta de veïns de la teva edat de L'Hospitalet? I ja quan vas estar dins? Quins programes d'activitats i events s'oferien en aquell moment? Tant per als joves com per als més majors. De quines vas poder gaudir? I després quan vas entrar ja dins?

Pilar i el seu marit es feren socis del Casino del Centre ja a la dècada dels 2000, en el moment en què trobem a Roser Tubau com a vicepresidenta de l'entitat. L'entrevistada m'exposa com el fet d'associar-se al Casino del Centre a dia d'avui es sol produir quan els veïns arriben a una edat en la qual els seus fills ja són independents, i per tant decideixen

introduir-se com a lloc de trobada, on se'ls hi ofereixen diverses activitats, com per exemple sortides i excursions, les quals en el moment eren programades exclusivament per Roser Tubau.

En una ocasió, la Roser – encarregada d'organitzar les activitats- li comentà a Pilar si podia encarregar-se de preparar una visita guiada al Museu Picasso per als socis del Casino, que en el moment no disposava de visites d'aquesta mena. Davant l'oferiment de rebre alguna compensació econòmica, Pilar es negà, ja que li pareixia una gran oportunitat per a poder dirigir l'activitat i de pas refrescar els sabers dels seus estudis com historiadora de l'art. A continuació, també se li proposà la possibilitat d'encarregar-se de preparar una visita del mateix tipus a la Fundació Antoni Tàpies, i ella també es mostra ben disposada.

A partir d'aquestes experiències, Roser Tubau començà a fer pressió dins de la Junta Directiva perquè Pilar pogués entrar, així ella disposaria d'un suport per a la planificació i execució de les activitats vinculades a les arts. Aleshores, fou l'any 2004 en què Pilar entrà a la Junta en qualitat de vocal. Encara que l'entitat disposava d'un secretari, arran de la sobrada experiència de Pilar en els tràmits burocràtics amb l'administració, ella s'encarregà de fer els contactes amb l'Ajuntament per donar d'alta al Casino del Centre al registre d'entitats, així com també adquirir la llicència d'activitats, els permisos per reformar indrets de l'interior del Casino... Pilar destaca com aquell Ajuntament era molt diferent a l'actual, ja que per aconseguir els permisos i les acreditacions, arran de la coneixença i el respecte que tenia amb els funcionaris dels departaments, *parlaves amb aquest parlaves amb l'altra, i era una altra història.*

Encara que, amb alguns integrants era més difícil, assenyala Pilar com amb els càrrecs intermedis era més fàcil obtenir consells i una solució adient per a resoldre les qüestions.

A partir d'aquest moment, tenint present com Pilar s'encarregava de les subvencions i les relacions amb l'Ajuntament de la Junta, l'any 2014 fou anomenada secretaria i l'antic secretari passà a acomplir la funció d'atenció al soci. En aquell moment, l'organigrama de les funcions a desenvolupar dins de la Junta no estava estrictament delimitada, sinó que aquelles persones amb més iniciativa acabaven plantejant els objectius - dur a terme activitats o bé precisar una obra per exemple- i després d'altres anaven proporcionant les vies per a poder abastar-ho: *Anaven fent, anaven per inèrcia...*

Amb l'entrada de Pilar es van començar a precisar els requeriments que necessitava

l'entitat per a poder mantenir una situació activa en ofertes als socis, a la vegada en comunicacions i solidaritat amb ateneus i associacions recreatives catalanes i també actualitzant els suports administratius i els requisits de cara a l'Ajuntament. Així fou, com a partir de l'any 2011 la Federació d'Ateneus de Catalunya va proposar al Casino del Centre integrar-se, i Pilar aleshores decidí que valdria la pena formar-hi part i així ho debaté amb Josep Goyta "Pepe" - president del Casino del Centre- i finalment gràcies a la insistència de Pilar es dugué a terme. Així doncs, la Pilar fou la que mantingué una connexió constant amb aquest supra-organisme; on a les assemblees i acudien el president, Josep Goyta i la mateixa Pilar.

A més, destaca Pilar, com amb l'arribada del final de la legislatura de la Junta Directiva de la Federació d'Ateneus de Catalunya, rebé una invitació a formar-hi part. En aquell moment, arran dels problemes de salut del seu marit, ella dubtà si acceptar la invitació, però fou el suport que li oferí aquest conjuntament amb Josep Goyta, el que la va espitjar a acceptar la invitació; i així podria obrir el ventall d'aprenentatges i noves propostes que podien arribar al Casino; així com gaudir dels serveis que la confederació ofereix als seus integrants a l'hora de disposar de personal especialitzat en termes d'assessoria jurídica, recursos materials a millor cost, recursos virtuals per obtenir major difusió dels actes del Casino així com vehicular la cooperació i la distribució d'experiències entre entitats amb visites als events extraordinaris dels seus integrants: *anar fent territori*.

M'exposa la Pilar com en la Junta Directiva del Casino del Centre no hi ha una limitació estricta en el desenvolupament dels càrrecs, si per exemple no hi ha ningun relleu, ara bé, cada dos anys es dona una renovació de la meitat de la Junta:

Primerament, han de ser substituïts el president - el secretari, el tresorer amb dos vocals; i quan passen dos anys més, es renova el vicepresident - el vicesecretari amb els dos vocals que manquen. D'aquesta manera es manté una continuïtat en les sinergies i confluències establertes que permeten donar una prolongació als compromisos d'activitats, tallers i events que s'ofereixen al Casino. Els estatuts marquen d'aquesta manera, que s'ha d'impedir que els acords establerts puguin desfer-se per una Junta nova. Pilar també m'exposa, com els últims estatuts foren actualitzats amb la normativa que sorgí quan el Casino sol·licità devenir entitat d'utilitat pública l'any 2009. Aquesta modificació a set la tercera des de la Transició Democràtica en 1978. Aquestes modificacions per part de les associacions civils no van ser senzilles, afirma Pilar, arran dels impediments que mantenia l'aparell d'estat franquista.

Pilar exposa que l'estructura bàsica de disposicions dels estatuts de l'entitat són un reflex dels canvis que es donen en el marc normatiu que dicta l'administració pública a les entitats culturals i recreatives; després l'entitat té la potestat per incloure termes relatius a la seva jurisdicció com el tipus de socis que disposa, les quotes etc...

Pilar recorda com en la seva joventut no podia ser sòcia del Casino, ja que es mantenia com a un club exclusiu per als homes. L'entrada de les dones era restringida als esdeveniments extraordinaris, com la Festa Major, els envelats, les representacions teatrals, etc. Per així disposar de companyia per als balls.

El fet de permetre l'entrada i agència de les dones en el Centre ha set una conquesta que ha dut molt de temps, des de l'interior i l'exterior. Destaca Pilar, com la mateixa mare de Josep Goyta havia intercedit perquè les dones poguessin esdevenir sòcies; ja que el seu espòs - i pare de l'actual president- ja havia estat a la Junta Directiva. Però en aquell moment, afirma Pilar que la consideració respecte a les dones era mantenir-les a casa i ser tractades com a esposa de... En aquell moment, cognoms com el de Goyta, Mitja-Vila o Vendrell eren famílies d'aquelles a les que difícilment algú podia relacionar-s'hi, *no com avui en dia*.

Pilar exposa que el Casino actualment ofereix un bon conjunt d'activitats, que acaben tenint una bona acollida per la qualitat que disposen a l'hora d'oferir serveis diversos: exposicions; excursions preparades on es contracten guies per a les visites i s'organitzen menjars; un calendari de tallers setmanals (pintura, ioga, tai-chi, idiomes, informàtica etc.) A part d'això, disposa de contractes d'arrendament amb altres entitats per a emprar l'espai; com per exemple el Tanatori Municipal - arran de l'avançada edat de molts dels socis- ofereix xerrades de suport per a aprendre a gestionar el dol; o bé l'associació ¾ per 5/4 que empra una de les sales del Casino per organitzar els tallers literaris, cobrint en aquest aspecte la disposició de events enfocats a les lletres.

Pilar exposa com la planta superior ha quedat com a sala polivalent d'un mida mitjana, on trobem que es desenvolupen els tallers i també una agrupació de ball de country que també compta amb la sala inferior, on es troba l'antic teatre. Un temps enrere, també tingué una penya barcelonista que emprava l'espai superior per a visionar els partits, però que es va desfer, del mateix mode que d'altres agrupacions, pagant un lloguer pactat. Tots aquests usos externs de les instal·lacions s'han començat a dur a terme a partir de l'any 2000.

A dia d'avui la imatge del Casino entre el veïnat és positiva, exposa Pilar, per la qual cosa molts són socis recurrents en els tallers, excursions, els envelats, etc.. Malgrat que també es troben aquells socis que no van a ninguna de les activitats, però continuen amb el pagament de les quotes. Fins i tot, tenint present l'obligació de mantenir la porta tancada durant la pandèmia i l'edat avançada dels socis, l'afiliació es va mantenir sense baixes; fins i tot va augmentar.

La comparació del Casino actual amb el que va conèixer en la seva joventut, Pilar considera que són com *la nit i el dia*. Abans d'entrar ella no hi havia molta gent afiliada, a més que, arran de la mort del Sebastià Garcia l'any 2000- qui havia set el cafeter des de 1959- no van disposar d'accés a la part del Centre on s'ubica cafè (a la banda esquerra de la façana principal) ni al soterrani on residia el mateix Sebastià perquè van entrar en un cicle de litigis amb els seus descendents que volien exigir una compensació econòmica al respecte de la condició contractual del seu pare. Ja que, el Sr. Sebastià i els seus fills, en la dècada dels setanta van aprofitar la llicència d'activitat que podia disposar una entitat sense ànim de lucre, com era el Casino, per a obrir un Bingo a la sala del teatre, ocupant la mateixa entitat per la part frontal, deixant als socis només l'entrada posterior. La Junta d'aquell moment ho va acceptar arran de la precarietat econòmica que tenien, i les grans quanties de diners que els oferien els fills de Sebastià, els que dirigien el Bingo. Finalment, al 2008 acabaren tots els processos judicials amb els fills de Sebastià, que implicà el pagament de la compensació per part de la Junta del Casino.

Pilar exposa com en els anys cinquanta, trobem que es creà una agrupació d'hockey, a instància de Mariano Riera i Francesc Marcé. Posteriorment a la dècada dels setanta i vuitanta, l'afluència que trobàvem al Casino continuava sent la d'oligarques locals vinculats a les grans i mitjanes propietats camperoles, industrials i financers enriquits arran del ràpid creixement urbanístic de L'Hospitalet. Encara era exclusiva la presència de varons de les classes dominants locals, que tenien l'indret com a sala de joc. Sobretot amb la instauració del Bingo sí que començaven a acudir alguns jornalers o obrers. El bingo es menjà la sala on les agrupacions feien teatre des dels anys quaranta fins als vuitanta. El grup de teatre el componien exclusivament socis, però també d'altres que no hi estaven introduïts, però que també hi acudien. No trobem a cap membre de la Junta que hi participés o tingués lligams familiars amb els integrants.

A més, Pilar exposa com, prèviament a la seva arribada, l'interès propi del Casino del Centre per a establir una monografia historiogràfica del seu propi passat era escàs, ja que

hem de tenir present com ella m'afirma, que en un moment concret s'eliminaren un bon volum de documents propis del centre que comprenen entre els anys 1920 i 1930, i després dels 1940 fins al 1950. Destaca a més, la presència d'uns volums de Josep Maria de Segarra que foren destruïts en aquest moment, havent sobrevingut a la presència de la UGT que controlaren el local durant la Guerra Civil. Per després passar a ser la seu local de Falange, fins que passaren a l'edifici de l'Harmonia.

Respecte a la constitució socioeconòmica del Casino del Centre en els seus orígens, Pilar exposa que trobem descendents dels masovers que s'enriqueixen a través de l'explotació de les terres en propietat de barcelonins; i també descendents de propietaris de grans extensions, com la família Vinyals. Pilar considera que les grans extensions de la zona de la Marina - ubicada a la part sud de L'Hospitalet fins a donar a la mar, que en la dècada dels vint fou expropiada per l'estat per a constituir una zona franca que mai es va realitzar- hi havia, les que estaven més pròximes a la mar sota propietats de barcelonins, mentre que les més pròximes a l'avinguda Carrilet, haurien estat sota el control de veïns de la vila.

Pilar confirma que des del segle XIX, els cultius hortícoles i frutícoles de L'Hospitalet havien devingut la "despesa" de la ciutat de Barcelona. Per a posteriorment amb l'expansió urbanística de la capital en aquell període, va dur a crear la demanda per la qual es començaren a instaurar les bòbiles de la indústria ceràmica, partint de la gran qualitat de l'argela i la terra de L'Hospitalet per a produir els totxos que trobem en gran part de les infraestructures arquitectòniques civils, mèdiques i religioses de l'eixample, el Guinardó etc. Recorda Pilar, com en la seva infantesa havia vist que per la Gran Via de les Corts Catalanes d'aleshores, anaven passant desfilades de carros plens de verdures i hortalisses que es dirigien al mercat del Born per a la seva comercialització. Destaca, sobretot les carxofes i els melons de la vila.

En aquest sentit, tenint present el creixement dels ingressos i plusvàlues derivades de la comercialització del totxo i els béns agrícoles, i com molts dels propietaris d'aquests mitjans productius els trobàvem al Casino, Pilar no considera improbable que en les seves instàncies s'haguessin realitzat negocis diversos, ja que dins de les infraestructures del Casino trobem mostres de les ceràmiques produïdes per aquests industrials, per tant no descarta la Pilar com en aquells temps arribessin a tractar determinats intercanvis i transaccions.

La percepció que tenia Pilar del Casino durant la seva joventut era la d'una entitat tancada i fosca, només exclusiva per a persones adinerades de la localitat. En els anys seixanta trobàvem encara a l'oligarquia local vinculada a la indústria ceràmica, el comerç, els transports i les finances com a principals assistents del Casino (recordem que tractam dels Goyta, Oliveras, els Mitja-Vila etc..)

En una ocasió, la mestressa d'un forn pròxim al Casino, va enviar a Pilar un encàrrec per al seu marit al Casino, i en entrar ella recorda el fum i la foscor que envaïa l'espai. On els socis jugaven a cartes, a dòmino i també a escacs, ja que com afirma Pilar, durant la dictadura hi hagué un club d'escacs molt destacat a la localitat.

El Casino Tenia una funció exclusivament recreativa, on els hòmens anaven després de dinar, per fer el cafè i el vermut per passar l'estona. Però també comptaven amb el grup de teatre abans esmentat que ofería espectacles a les famílies veïnes. On grans i petits, pagaven una entrada per a poder anar-hi sense necessitat d'estar associats. De la mateixa manera, als balls si que hi anaven els més joves, els quals es celebraven quan arribava per l'hivern, la primavera i també a l'estiu amb l'arribada de la Festa Major de Sant Roc.

Com abans Pilar mencionava, si que es desenvolupaven les celebracions i festivitats locals pròpies, com els envelats o la Festa Major, on si que hi anava el jovent. Però arran de la sortida del 600, és a dir , amb l'arribada del cotxe familiar, i la consolidació de la infraestructura turística, alguns dels veïns i socis disposaven d'una segona residència on passar les vacances d'estiu, per tant, quan arribava la Festa Major de Sant Roc del 16 d'agost tenien una assistència tan escassa que va obligar a canviar a la data a la Festa de Sant Joan, el 23 de juny.

Les activitats i events que es realitzaven dins al Casino quan ella va entrar, a la dècada del 2000, era minsa, però anava agafant força. Campionats de dominó, de parxís i treballs manuals dedicats a les dones eren les activitats que s'hi trobaven aleshores. Al que hem d'afegir les sortides que planificava Roser Tubau. Ja després quan Pilar ja estava introduïda, és quan va convèncer a una amiga seva, que s'hi havia tot just jubilat, i també al seu marit per a regularitzar els tallers de català i informàtica. Per altra banda, el taller de pintura va ser dirigit i proposat per una sòcia, però com que va haver d'abandonar L'Hospitalet, la Junta Directiva va continuar-lo trobant a una substituta.

Després la Coral i l'Esbart passaren a emprar les instal·lacions del Casino als anys noranta, amb la presidència d'Antonio Riera, que arran de la pèrdua dels seus respectius locals

d'assaig, va oferir el Casino a les dues agrupacions a canvi de què aquestes oferissin representacions gratuïtes a l'entitat per al goig del públic assistent.

3. Tinc entès que els programes d'activitats i events són una ocupació exclusiva de la Junta directiva; però en aquests moments que només eras sòcia, consideres que la Junta es mostrava oberta a crítiques envers la oferta de entretenimiento que disposava? Vas tenir mai alguna proposta de millora possible que no fos acceptada? Durant el període que has estat dins la Junta, hi ha hagut moments en que en alguna proposta o decisió s'han donat diferències entre els integrants? Que succeeix quan es donen aquests casos?

Pilar afirma que la decisió final si dur a terme una activitat o un acte concret correspon a la Junta, però aquesta es manté oberta a les iniciatives que els socis puguin fer, de la mateixa manera també es mostra tolerant davant qualsevol crítica que se'ls hi pugui plantejar. Tot i que Pilar afirma que durant el temps que ella ha estat dins de la Junta, no han rebut cap mai animadversió de part de cap soci, la proposta que es du a terme per part de la Junta sol tenir una bona acollida per part dels socis.

Aquesta consideració d'unes relacions cordials amb els socis, disposa Pilar, que procedeix pel fet de que en la Junta s'hi troben dones, fet que té la màxima importància per a vehicular certa simetria afable. Ja que, en els casos en què un soci té alguna qüestió a resoldre o alguna consideració, es sol dirigir a la Roser Tubau o a la mateixa Pilar; fent de càrrecs intermitjos que permeten la comunicació dels socis amb el conjunt de l'òrgan directiu, que tenen l'última consideració al respecte. Segons ella, aquesta predisposició obeiria a una certa percepció d'elles dos com a més accessibles.

Quan es produeix aquesta transmissió de consideracions per part dels socis, exposa Pilar com no es solen produir dinàmiques de blocs entre els integrants de la Junta; on dues postures es mostren irresolubles, sinó que es valora la qüestió des d'una cohesió interna i un respecte a les interpretacions dels integrants. En els casos en què la proposició que transmeten Pilar o Roser resulta massa poc detallada, es requereix que vengui el soci en qüestió a proposar-la.

Pilar exposa com els processos de decisió dins de la Junta es resolen a través de votacions a mà alçada on s'aplica la decisió de la majoria, on el president disposa del vot de qualitat,

capaç de superar els casos d'empat. Però habitualment, les propostes que s'han disposat han tingut majoria absoluta, a excepció del principi de trobar-s'hi la Pilar a la Junta, l'any 2005, en què es produí una certa dissensió amb antics membres respecte a la gestió del bar, un seguit d'obres que s'havien de realitzar així com resoldre la qüestió d'una acadèmia d'anglès que s'havia instaurat en l'última època d'Antonio Riera, de nom Wall Street, que va caure en fallida financera l'any 2008.

Prèviament a l'entrada de dones l'any 2000 amb la incorporació de Roser Tubau, les relacions internes entre els socis i la Junta estaven a travessades per una jerarquia forta i unes barreres que impediè segons quines aproximacions.

En els casos en què hi ha hagut més reticències en la dinàmica de diàleg (entre la Junta i també amb socis) exposa Roser, com ella predisposa que prevalgui - més que arribar a concepcions més particulars i personals- un punt de vista com a conjunt per a la millor consideració de tots els integrants de l'entitat, no només beneficiar a minories, sinó predisposar una presa de decisió democràtica on prevalgui la majoria dels implicats en una proposta concreta: *Sí que hi ha en algun moment algú que (exposa una consideració) però, si és un o dos màxim, és una visió molt personal. Llavors, no estem pensant en el conjunt del Casino (...)*

Exposa Pilar, com al cap i a la fi la disposició per a participar en una entitat recreativa dedicada a les arts, els esports i la difusió cultural, és una qüestió de voluntariat; en els casos en què hi haguí alguna proposta que consideri que només obeeix a un gust particular, l'escoltarà, però no li donarà més rellevància; mentre que si arriben un bon conjunt de socis ja prendrà en consideració transmetre-ho a la Junta. Un exemple de gust particular el trobem amb la reticència de quatre integrants que solen posar problemes a dur la mascareta - però com que es segueixen les mesures de neteja i desinfecció amb més cura- en algunes ocasions es deixa passar, mentre no arribi a produir una polèmica interna o dugui a posar en perill la salut dels altres.

Respecte a codis de conducta que s'han hagut d'instaurar en els últims anys, han devingut sobretot pel fet d'oferir el visionat dels partits de futbol a la sala de socis algunes nits, per la qual cosa en ocasions que els integrants de la Junta no estan presents, i l'equip de referència perd, doncs sí que es pot deixar el mobiliari un poc descol·locat però cap destrossa important. Però el veredicté en general de la Junta amb l'actitud del seus socis actualment és de total complaença; en el cas de les excursions per exemple, no s'obliga a

ningú a haver de seguir l'itinerari marcat, es predisposa llibertat plena a tots els participants.

Ara bé, Pilar confirma que amb la seva arribada sí que es va trobar amb més dificultats donades pels socis de més antiguitat, que es mostraven més reticents a incloure canvis que anaven primerament per l'acceptació de les dones com a sòcies i integrants de la Junta, i després envers les novetats d'esbarjo i entreteniment que eren tildades despectivament com: *els tallers de les dones*. A n'aquesta consideració, adverteix Pilar, com en les dones d'edat es dona una major inquietud en anar adquirint més coneixements i experiències en termes d'anar a exposicions o participar en els tallers; i en aquestes renovacions per a re-acondicionar el Casino a un nou ventall de possibilitats, era una clara disputa al seu estatus predominant. Pilar també exposa com fou la voluntat expressa del president de l'any 2000 Antonio Riera, el que va permetre superar les reticències androcèntriques que es trobaven al Casino del Centre, per a dur a l'entrada de dones - comptant amb la pressió expressa de la seva esposa-; una intencionalitat que fou continuada i suportada per Josep Goyta - l'actual president del Casino, que també visqué de primera mà les intencions de la seva mare al respecte. El qual ha arribat, afirma Pilar, a fer del suport de Pilar i Roser els seus puntals per a l'exercici quotidià de l'entitat.

Malgrat que en l'època del bingo, sí que començaren a acudir membres de les classes desposseïdes, la seva vinculació al Casino no es donarà fins a la renovació que dugué l'entrada de les dones. La convergència de diferents classes socials no va dur cap tipus de desavinences entre els mateixos socis, els quals no tenen per què tenir constància de la condició socioeconòmica dels altres afiliats. A dia d'avui la quota anual és de 75 euros des de 2016, mentre que quan Pilar va entrar era de 65.

Respecte a la integració de les dones en el Casino prèviament a la Guerra Civil, considera Pilar com aquesta gosava de major agència dins de l'entitat, sobretot arran de la disposició de les Escoles del Dr. Robert que permeté la introducció d'uns valors ideològics més igualitaris. Mentre que en l'època de la fundació sí que era més complicat la inferència de les dones tenint present la posició socioeconòmica i política elitista dels condominis.

4. Quins càrrecs has anat desenvolupant des que vas entrar a formar part? És habitual que els integrants de la Junta, vagin canviant de funcions al llarg dels anys? Quines motivacions duen a

n'aquest fet?

Com abans hem vist, Pilar exposa que ella va començar desenvolupant el càrrec de vocal per mèrits propis, arran de la petició que tingué de la vicepresidenta d'aleshores Roser Tubau. Després, per la seva dilatada experiència amb l'administració pública local, passa a ser secretaria. Aquesta mobilitat entre els càrrecs dins la Junta ha succeït anteriorment, per exemple quan s'ha donat el canvi de la legislació d'associacions recreatives que obliga a disposar de persones amb major destresa i rigor alhora de complir les funcions, com per exemple l'actual tresorer que ha set treballador de banca i controla envers programes informàtics, mentre que l'anterior no portava una comptabilitat per a poder respondre a n'aquests requeriments en casos d'inspeccions.

5. Durant el temps que has estat dins la Junta, s'ha donat algún cas de una diferència d'opinions que no ha arribat a bon terme, i que per exemple, ha implicat alguna renúncia?

Pilar exposa que d'ençà que va entrar com a sòcia i membre de la Junta no ha viscut mai cap renúncia, però sí que afirma que durant un dels períodes de la presidència d'Antonio Riera sí que hi va haver una persona que el president va expulsar. Pilar desconeix les circumstàncies d'aquest conflicte, però disposa que pogué tenir relació amb certa intransigència de part d'aquell que fou expulsat.

Pilar considera que Antonio Riera, que era una persona potentada amb més de quaranta comerços dedicats als forns de pa, no tingué problema amb expulsar-lo i fou en aquest moment, quan hi havia cert conflicte en l'Ajuntament, que entrà Roser Tubau com a vicepresidenta.

6. Com són les relacions interpersonals dins de la pròpia Junta actualment? Hi ha certa amistat i proximitat arrel de una simpatia mutua o bé certes afinitats ideològiques i/o religioses?

Pilar exposa que les relacions entre els integrants actuals es cordial i correcta. Al voltant de la creences i cosmogonies particulars, afirma Pilar com no considera que hi hagi ningú religiós a la Junta, i que la ideologia política es manté al marge, com evidencien els estatuts de l'entitat, encara que trobem una confluència envers la defensa de Catalunya,

però per exemple, no hi ha una postura comuna envers les vies per aquesta defensa (en clau d'independència nacional, o bé exclusivament la identitat sociocultural en relació al costum i tradicions etc.)

Encara que aquest apoliticisme de l'entitat ha estat dins els estatuts des de la fundació del Centro Económico, Agrícola e Industrial de la vila de L'Hospitalet en 1873, exposa Pilar, com si que l'apoliticisme no ha set tal en altres períodes, però actualment seria un dels moments on més es respecta aquesta premissa dins l'entitat, ja que considera l'entrevistada que en anteriors règims governamentals marcar-se aliè als poders constituïts era molt més difícil.

Pilar exposa com entre els integrants de la Junta hi ha unes relacions de simpatia mútua que no impedeixen el fet d'anar a sopar en algunes ocasions al marge de responsabilitats vinculades de l'organització, on també hi van amb les seves respectives parelles. En aquests termes, també hi trobem com hi ha major afinitat entre determinats membres, que fins i tot arriben a anar de vacances plegats en alguna ocasió, així com convidar-se a actes transcendents per als nuclis familiars com serien els casaments dels seus respectius descendents. Sobretot, destaca Pilar en casos en què els fills mutus de membres de la Junta, tenen amistat i proximitat. La proximitat entre els fills dels integrants de l'actual Junta, assenyala Pilar, que obeeix a l'època en què entrà al Casino, en què a l'hora d'organitzar els balls - per evitar les despeses derivades del servei- els fills dels integrants de la Junta havien desenvolupat tasques servint copes i també menjar ajudant als seus pares: *si fas la castanyada, pues servir els moniatos (...) per no haver-se d'aixecar els de la Junta (...).*

A tall de curiositat, afirma Pilar, que al tractar-se del processament de castanyes i moniatos es solen coure a terra, amb carbons i graelles al mateix sol de les pistes exteriors. Ja amb l'arribada de la concessió signada amb l'empresa que regenta el bar, el servei d'aquests esdeveniments és disposat per aquest establiment, com per exemple trobem en el sopar de la revetlla de Sant Joan de 2020, en període de COVID, on arribaren a tenir noranta comensals.

7. *Tenint present la proximitat històrica del Casino del Centre amb d'altres associacions més vinculades a l'església o a l'ateneisme popular. Com han set les relacions amb aquestes entitats i els seus integrants d'es del temps que has set sòcia del Casino del Centre? Hi ha hagut conflictes o*

algun tipus de oposició/ rivalitat? O per altra banda, s'han donat events en que ambdues diverses organitzacions han col·laborat estretament? Trobem el cas de sòcis de diverses d'aquestes associacions al mateix temps?

Pilar exposa com la relació del Casino amb el Centre Catòlic de L'Hospitalet és bastant lleugera, arran de la diferència d'especialització en les activitats i events que es proposen, ja que el Centre Catòlic sol tenir molta predisposició a desenvolupar espectacles dramàtics i també competicions de basquetbol. Ja a través de la Federació d'Ateneus de Catalunya, afirma Pilar, com es va intentar establir una coordinació entre el Centre Catòlic, l'Ateneu de Cultura Popular i el Casino a l'hora d'establir els horaris i les activitats, un intent que no va resultar, ja que implicava tenir present molts d'esdeveniments irregulars propis de cada entitat, en el cas del Casino: l'obertura del bar, les festivitats locals en què els veïns fan pont fora de la vila, que no jugui el Barça... Encara que mantenir una coordinació constant resulta difícil, sí que afirma Pilar com a l'hora de realitzar una col·laboració per un acte concret- programat des de qualsevol entitat- sí que es troba la sinergia precisa, sobretot amb l'Ateneu de Cultura Popular o el Centre d'Estudis de L'Hospitalet.

Afirma Pilar que la relació amb les altres entitats es manté cordial i que el Casino no té cap mena de limitació alhora d'establir aproximacions amb qualsevol entitat. Fins i tot la sala i la pista exterior del Casino han set en moltes ocasions arrendades per a realitzar mítings de determinats partits polítics d'àmbit local, ja que - segons Pilar- disposa d'unes mesures que no trobem en altres entitats de L'Hospitalet, és una decisió eminentment instrumental. Han tingut mítings de Junts per Catalunya, d'Esquerra Republicana o de En comú Podem, mentre que del PP o de Ciutadans no n'han tingut cap oferta mai. Per altra banda, el PSC, sí que havien realitzat actes a la sala del Casino, però arran de la gran quantitat d'afluència que hi ha als seus mítings no tenen a prou espai a l'indret. A més també s'han donat xerrades per part d'antics polítics... És a dir, disposen de la infraestructura que es pot llogar per qualsevol entitat o agrupació.

Pilar exposa com des de l'Ateneu Popular li havien fet arribar com, a diferència del seu cas, consideraven que el Casino disposava de socis fidels, fet que du a que els usuaris es trobin expectants a les activitats i esdeveniments que han de proposar.

Pilar m'afirma com no es dona cap mena de rivalitat o competència entre totes tres

entitats, fins i tot Pilar és sòcia de l'Ateneu de Cultura Popular, i el mateix president d'aquesta organització també ho és del Casino del Centre. Mentre que el president de l'Ateneu sol anar als sopars del Casino, Pilar exposa com ella no és assídua a l'Ateneu, per una qüestió de sintonia amb el soci que n'hi ha a n'allà, però sí que va a determinades ponències que es predisposen si el tema es del seu interès, i no es perd cap assemblea dels socis. Per altra banda, Pilar exposa com la resta de membres de la Junta no participen de l'Ateneu o el Centre Catòlic.

8. Quines relacions hi ha hagut amb l'administració municipal abans i després de la teva introducció al Casino ? En quins casos s'ha donat confluència amb l'exercici de l'entitat pública? Per quines circumstàncies es precisa la intervenció pública en assumptes del Casino o bé, l'Ajuntament precisa la intervenció del Casino?

Pilar exposa com Antonio Riera, el primer que permeté l'entrada de dones, tingué dos períodes com a president, entre els anys seixanta i setanta primer; i després a partir del 1992 fins al 2002. Entremig de la seva presidència, hi hagué el pare de Josep Goyta en 1967, i després entrà Vicenç López fins a l'entrada d'Antonio Riera. Durant la seva presidència a la dècada dels setanta és quan es produí el conflicte més fort amb l'ajuntament, que pretenia enderrocar l'edifici per a l'ampliació de la rambla Just Oliveres (any 1972) fet que dugué al fet que el mateix Riera acabés tenint un seguit de conflictes amb membres de la parentela de la seva esposa, la qual era molt afecte al Casino.

Pilar m'exposa com amb la seva integració en la Federació d'Ateneus de Catalunya, ha fet diverses visites als moviments associatius que es donen en altres localitats, algunes molt pròximes, com Vilafranca del Penedès, on se te cau la bava, de la presència i dependència que arriba a tenir la població amb aquests centres, la bona harmonia també amb l'Ajuntament, on col·laboren tots plegats mentre que a L'Hospitalet no és així la situació.

Pilar exposa com l'alcaldessa actual, Núria Marín Martínez del PSC, no sol acudir a les celebracions i actes que disposa el Casino del Centre, per altra banda, sí que s'hi presenta en alguna ocasió el regidor de Cultura i més assíduament el delegat del districte. Però, destaca Pilar com per exemple Toni Garcia Acero, representant al consistori local per ERC, sí que ve sovint; i en alguna ocasió esporàdica els de Junts per Cat.

Amb la celebració del 145 aniversari del Casino del Centre l'any 2018, destaca com l'alcaldeessa només va arribar, va sopar i després va marxar. I després destaca com en la celebració anual que es dona de l'Associació per la difusió del Folklore (ADIFOLK) des de fa trenta anys, on es donen exhibicions de danses i expressions dels costums lúdics de les diferents poblacions dels territoris catalans; o l'esbart que es sol programar al mes de juny amb el final del cicle escolar entre d'altres esdeveniments , mai han comptat amb la presència dels integrants del cos municipal.

Després representants públics que considera la Pilar que acudeixen als events com a veïns i amics pròxims dels integrants del Casino del Centre, trobem a la Mercé Perea Conillas, diputada a Madrid pel PSC, que sempre ha mostrat un gran suport a l'entitat, així com el Toni Garcia abans esmentat. La resta, exposa la Pilar, que quan decideixen anar-hi és en termes de complir la seva funció administrativa, per això el fet que hi sol anar la regidora de Cultura Popular.

Continuant amb les relacions contemporànies del Casino del Centre amb el consistori local, destaca Pilar com en l'actual rehabilitació de les façanes de l'edifici estan tenint que sostenir totes les despeses des de l'entitat – tot i que el departament de Patrimoni ha establert les condicions arquitectòniques que ha disposat l'edifici per a reactualitzar l'originalitat de l'immoble- sense comptar amb el suport pressupostari per part de l'Ajuntament o la diputació. Per aquest motiu, Pilar ha sol·licitat per tercera vegada a la Generalitat una subvenció per a costejar les obres, ja que el Casino del Centre es troba catalogat dins de l'inventari del Patrimoni Arquitectònic com a bé cultural d'interès local (BCIL).

Pilar a més afirma, com no compren el fet de que la reparació d'un bé patrimonial d'interès local, no disposa d'un suport econòmic en aquests casos de rehabilitació pel fet de ser una entitat privada; per la qual cosa es procedirà a engendrar un conveni entre el Casino del Centre i l'Ajuntament per a poder vehicular aquest finançament.

Respecte a les confluències amb l'administració municipal per les festivitats locals, afirma Pilar com en el cas de la Festa Major, els actes que es programen al Casino són presentats a l'Ajuntament per a ser inclosos en la programació oficial de les festes. Després de la mateixa manera, en les festes de primavera, realitzades al voltant de Sant Jordi, des del Casino realitzen la setmana del soci, on es proposen activitats diàries i també són incloses en el programari municipal. En aquests termes, aquesta convergència de l'entitat amb

l'administració sembla només disposar-se en una direcció; la col·laboració per part del Casino es manté oberta, mentre que per part de l'administració no sempre sol ser així.

Anteriorment a l'arribada de Pilar a la Junta, les col·laboracions amb el consistori o altres entitats no implicaven una relació contractual, era tot un pacte oral. Fins i tot, assenyala Pilar, com no hi ha cap documentació respecte a l'extracció d'una part de la tanca frontal del Casino que es realitzà el 1972 on l'Ajuntament hi pagà 100.000 ptes al respecte, i no hi troba cap acta al Casino al respecte, ni tampoc documentació al respecte a l'Arxiu Municipal, ni al departament d'Espai Públic ni pel moment al departament de Patrimoni local.

9. *Durant el temps que has estat sòcia i integrant de la Junta, s'ha donat mai el cas de alguns socis, que disposessin donacions o ofertes d'alquiler de l'espai, a part de la seva qüota? Per a prioritzar alguna activitat o event particular alié a la programació establir-la. Hi ha hagut mai algunes ofertes realitzades per part de entitats públiques o privades per a obtenir un tracte privilegiat del Casino del Centre?*

Pilar afirma rient, com amb la mort de Francesc Marcé, la seva col·lecció d'art la va destinar al Casino del Centre. Al marge d'aquesta donació, Pilar no té constància de què cap patró d'una empresa local hagués ofert donacions per a obtenir un rèdit o un favor per part del Casino del Centre, ara bé, si ha passat, exposa l'entrevistada difícilment sirà explicitat. Pilar considera que potser en la época del Bingo podria haver succeït algun esdeveniment semblant.

Respecte al fet de preferenciar determinades activitats, exposa Pilar, com l'arrendament dels espais es regeixen per la màxima de no tancar les portes a ningú, i per tant no oferir tractes privilegiats a ninguna persona o entitat. Per tant, si es cedeix l'espai a una entitat concreta per unes circumstàncies específiques, si arriba en un futur un cas semblant, haurà de rebre el mateix tracte, indiferentment de les consideracions particulars dels integrants de la Junta sobre l'entitat en qüestió. De la mateixa manera, el que primer demana la cessió de l'espai, és el que se l'emporta mentre compleixi amb les obligacions contractuals establertes.

Des de l'any 2000, afirma Pilar com no té constància de què cap integrant de la Junta hagi

disposat un tracte de favor a una entitat política, civil o empresarial dels serveis del Casino per a obtenir un profit particular; un servei administratiu, facilitar la contractació d'un parent etc... A més, exposa Pilar que, s'hi es donés avui dia un cas semblant, no s'acceptaria.

Salvador Salvadó i Campreciós (realitzada el 10/11/2022)

*1. Quin fou el teu primer contacte amb el Casino del Centre i com vas arribar a integrar-t'hi?
Quines funcions hi vas desenvolupar? En aquell moment, quina consideració tenies del Centre?
Quines possibilitats oferia als veïns de L'Hospitalet?*

Salvador ens constata com ell s'integrà dins de l'organigrama administratiu del Casino del Centre l'any 1977, quan comptava amb poc més de vint anys, convidat per l'espòs de la seva tia que aleshores acabava de ser elegit president, Vicenç López Crespo. Salvador fou incorporat per a encarregar-se principalment de les tasques de gestió financera i comptabilitat de l'entitat com a persona de confiança del president. Amb la mort Vicenç López en el càrrec, ens constata Salvador, com Josep Goyta – pare de l'actual president de l'entitat- com a vicepresident va cobrir la vacant del desembre de 1991 fins al febrer de 1992, i fou així com Antonio Riera s'incorporà en la seva segona presidència. Durant aquest procés Salvador va ser requerit per a mantenir-se en la seva posició administrativa, fins que Antonio Riera li va proposar que s'incorporés com a integrant fix a les diverses reunions de la Junta Directiva, on es trobava present sense vot però podent exposar les seves impressions. Prèviament, des d'uns mesos després d'incorporar-se com administratiu de l'entitat, s'introduí com a associat, participant activament de les assemblees dels socis.

La seva implicació dins de l'equip regent del Casino no fou com a membre amb càrrec de la Junta Directiva, sinó que s'encarregava dels aspectes econòmics de l'entitat, essent finalment l'any 2021 el moment en què entrà a formar part de la Junta.

Salvador afirma com en els moments en què va entrar a l'entitat, el bingo dels germans Garcia es trobava monopolitzant l'espai de l'entitat, i, per tant, Salvador s'encarregava de passar les liquidacions del negoci del joc amb el major dels germans, Carlos García Priu, amb el qual també compartia despatx en el pis superior de l'entitat. Salvador ens

confirma com Carlos García, havia set membre de la Junta des del 29 de febrer de 1976, quan va entrar el bingo a l'entitat, formant part de la mateixa fins a l'any vuitanta. Respecte a la incorporació de Carlos Garcia en la Junta Directiva, Salvador considera que a banda que havia residit a l'entitat des del seu naixement, ja que el seu pare Sebastià regentava la cafeteria de l'entitat, a més oferia una perspectiva empresarial més rigorosa pel que feien les finances de l'entitat que la resta d'integrants, constituïda en bona part per pagesos: *que tenien més control sobre temes del camp, que sobre números (...)* resalta Salvador, posant l'exemple de Vicenç López. Ja que, en aquest aspecte, els pagesos tot i saber dirigir, a l'hora de tancar tractes i compromisos no tenien la prioritat de dur un control exhaustiu perquè amb els acords de paraula ja n'hi havia prou, una condició que dificultava mantenir una fiscalitat en els tràmits econòmics de l'entitat. En aquest sentit, les tasques administratives de la Junta les resolien el secretari i el tresorer, i Salvador vingué a esdevenir supervisor de les firmes i tractes que es duïen a terme en nom de l'entitat.

Tot i que Salvador prèviament a la proposta que li feu Vicenç López no solia freqüentar el Casino, ja que havia nascut en una masia situada a la Zona Franca, els seus pares sí que havien set socis. El pare de Salvador, Josep Salvador Casas, havia set un dels alumnes que tingueren les Escoles del Dr. Robert durant la dècada dels trenta, i recorda una anècdota que li havia comentat el seu pare, de com molts dels nens es quedaven a dinar a l'entitat, on la cuinera de la cafeteria, Malvina, els cuinava. Per altra banda, la mare de Salvador no només havia set sòcia sino que era descendent de condominis, i a més a més, era recurrent la seva presència en els balls que es celebraven a l'entitat ja de ben jove.

Salvador exposa com els seus pares s'havien afincat com a propietaris agrícoles al sud de la Marina, ja que les terres situades als lindars del delta del Llobregat disposaven d'una fertilització addicional, a banda que la que proporcionaven les séquies i rieres del Canal de la Infanta. Ara bé, recorda Salvador com les proximitats amb el delta, implicaven el perill de patir les greus inundacions del riu Llobregat, fet que va dur que en diverses ocasions les masies que allí es trobaven quedessin pràcticament comunicades. Salvador a més exposa, com les terres de la masia familiar rebien l'aigua del reg a través de la comporta que hi havia a la séquia de Ca'l Esquena Cremat. Ara bé, Salvador ens destaca que tot i que el seu pare s'encarregava de l'explotació agrària en les terres de la Marina, no tingué cap connexió ni vincle comercial amb els pagesos que es concentraven al *Centru*, encara que els seus rebesavis materns si que ho haurien fet: Gabriel Campreciós i Casanovas i Francesc Companys Vergés, ambdós condominis de l'entitat.

Salvador ens exposa com Companys Vergés residia en una masia situada exactament al mig de l'actual rambla de la Marina. Ens recorda Salvador, com en una de les obres d'ampliació de la Línia 1 del Metro de Barcelona – que en aquell moment només arribava fins a Santa Eulàlia- per a poder arribar fins a les actuals parades de Rambla Just Oliveres i avinguda Carrilet, hagueren de seccionar un magatzem soterrani d'aquesta vivenda, per a poder perforar el conducte de la via del metro. Tot i que es van establir acords i alguna certa compensació per a realitzar aquesta enginyeria, ens confirma Salvador, com es van haver d'iniciar un seguit de litigis per a resoldre-ho. Respecte a l'activitat que es donava en el Casino quan va entrar com a administrador, Salvador ens precisa com aquesta es trobava paralitzada arran de l'ocupació que feien els negocis de Carles Garcia, la qual era necessària pels ingressos que proporcionava: *L'entitat (...) en la primera part d'Antonio Riera anava molt fotuda de diners, van haver de posar diners (...) I a més ressaltava Salvador, com fins i tot els membres de l'equip administratiu hagueren de pagar de la seva butxaca els seients que emprava la Junta Directiva.*

2. *Durant el temps que has estat soci i integrant de la Junta, quines relacions hi ha hagut amb l'administració municipal? En quins casos s'ha donat confluència amb l'exercici de l'entitat pública?*

Salvador ens exposa que els assumptes relatius als vincles i les connexions amb l'Ajuntament de L'Hospitalet eren propis del president o el secretari més que de l'administrador, encara que, sí que ens exposa com hi ha hagut diferents trobades i enfrontaments amb el consistori local; com quan s'estava predisposant l'expropiació i ensorrament de l'entitat per a continuar un projecte de vivendes amb zones enjardinades que actualment es situen a un dels laterals de la rambla de la Marina.

Salvador ens confirma com la condició excepcional de la segmentació i subsegmentació dels títols de propietat que s'ha dut a terme en aquests cent cinquanta anys, ha permès que la ingerència dels poders públics respecte als espais que ocupa l'entitat mai hagi pogut materialitzar-se: *segons tinc entès, si l'Ajuntament intentés entrar, només que hi hagués un condomini que s'oposés a l'iniciar-se el procés, s'hauria de tornar a començar (...) llavors localitzar a tots els condominis es impossible (...)* conclou Salvador.

Inicialment, quan Salvador va introduir-se a la Junta de Vicenç López la relació de l'entitat amb l'Ajuntament no era gens bona, ja que, en ser el Casino una entitat privada amb una solvència financera pròpia, perquè disposava dels arrendaments que li

proporcionaven la llicència de bingo, el lloguer de la quasi majoria de l'entitat per al seu desenvolupament i el pis superior amb l'acadèmia de *Wall Street Institute*.

Progressivament, gràcies sobretot a la implicació d'Antonio Riera, les interaccions es van anar suavitzant, ens exposa Salvador, ja que si, per una banda, ja havia plantat cara als regidors d'urbanisme quan es proposava l'enderrocament del Casino, a més a més, durant el seu mandat també aconseguí dissuadir a determinats elements del mateix Casino que acceptaven les condicions de venda de l'entitat.

Un altre tret ressenyable que implicà una major cura de l'administració respecte al Casino foren els moviments que Antonio Riera feu amb representants polítics de la Generalitat de Catalunya per a l'acollida del festival ADIFOLK al Casino del Centre des de 1994, a partir de la celebració dels 125 anys de l'entitat. Salvador recorda, com la col·laboració que s'establia aleshores amb el consistori implicava que aquest costejava la meitat dels pressupostos necessaris per a les feines de logística (la disposició de l'entarimat, l'enllumenat, etc.) a tall de subvenció pública per un acte enfocat a la difusió del folklore català. Ja posteriorment, amb la presidència de Josep Miquel Goyta Vergés, aquest va insistir al Departament de Cultura que el consistori havia de garantir la total cobertura de les infraestructures necessàries per a organitzar les Jornades Internacionals Folklòriques de Catalunya.

Salvador exposa com fins fa relativament poc el Casino no havia rebut gairebé cap subvenció pública, per part de l'Ajuntament de L'Hospitalet no en tenen cap contacte. Però per part de la Generalitat de Catalunya trobem l'excepció de les partides dedicades a la restauració i reforma de la façana lateral i frontal que encara avui dia es troben en procés, essent possible per l'esforç particular d'un hospitalenc que des de l'administració regional va introduir al Casino del Centre dins dels plans de rehabilitació patrimonial. Fins que entrà Pilar, ens confirma Salvador, no es van demanar cap subvenció als organismes públics, ja que l'entitat comptava amb els recursos suficients que havien permès dur endavant diverses obres de la infraestructura del Casino: (...) *arreglar la part de la casa* (el pis superior, on primerament havia residit la família de Sebastià Garcia); *el sol del primer pis* (perquè el sostre de la sala-teatre va quedar tan deteriorada amb la sortida del bingo, que es va haver de fer un doble sostre, que permetés la sostenibilitat del pis superior). De la mateixa manera la distància amb l'administració pública, tampoc feia que no es veiés com necessari el fet de donar-se d'alta en el Registre d'Entitats de L'Hospitalet.

3. *Tenint present com has desenvolupat el càrrec d'administrador en diferents Junes Directives, voldria preguntar-te sobre quines eren les dinàmiques internes quan vas entrar, sota la presidència de Vicenç López?*

Salvador ens exposa, com durant la presidència de Vicenç Lopez, la Junta la componien dos perfils diferenciats, per una banda: (...) *hi havia gent que era administrativa, un que era interventor d'una entitat bancària, un que tenia una gestoria, i després hi havia la part de la gent que era del camp, així com algun menestral*. Ara bé, la quota de pagesos benestants sempre s'han anat mantenint a l'entitat al llarg dels anys, tot i ser expropiats o bé haver venut les seves parcel·les de la Marina. Entre aquests dos blocs hi havia un antagonisme important en els processos de decisions, precisament per això va entrar Salvador a donar el suport administratiu, ja que en aquells moments trobàven determinades complicacions amb un secretari i un tresorer, sobre els quals Salvador havia de dur una fiscalització per a justificar les despeses, aplegar les factures, etc. Fins i tot, amb la mort de Vicenç López, aquestes persones van tenir la intenció d'imposar-se al relleu que se li havia encomanat al vicepresident, Josep Goyta – que en aquells moments es trobava amb impediments de salut- per a repartir-se els càrrecs de president, secretari i tresorer, per així *de facto* tenir el control absolut del Casino, ja que: *una entitat amb tants ingressos com el Casino, es una entitat molt llampant*. Però, afortunadament, Josep Goyta va recuperar-se i va poder impedir aquest assalt a la Junta.

4. *En trobar-te més vinculat a l'aspecte financer de l'entitat, que podries ressaltar de les circumstàncies que es van donar amb l'arrendament de la quasi totalitat de l'entitat al bingo? I quan s'instal·la l'acadèmia d'anglès Wall Street Institute? Quines foren les dificultats que van implicar ambdues col·laboracions?*

Salvador ens exposa com primerament, abans de l'instal·lació del bingo a la sala d'actes de l'entitat, s'hi instal·la una discoteca/sala de ball que era regentada per una dona, fins que després passà a encarregar-se Carlos Garcia, el fill de Sebastià el cafeter, i ho transformaren tot en un bingo. Progressivament, els ingressos que oferia el Bingo van anar disminuint, i Garcia va proposar la revisió i rescissió del contracte que tenia

establert amb el Casino per a l'ús de la llicència de joc, el Casino s'hi va negar arribant així doncs a un llarg procés de litigis iniciat per García, on quedà resolt que la seva companyia havia de complir els termes del contracte fins al seu termini. En aquests moments, ressaltava Salvador un episodi que es va produir en el qual Antonio Riera, veient la disminució d'aportacions que provenien del bingo, li va suggerir a Carlos García que o bé el Casino establís un preu fix de l'arrendament que no es pogués variar, o bé es finalitzaven les relacions amb la companyia de joc, tenint presents les pèrdues financeres que implicaria per a l'entitat. Finalment, recorda Salvador, que quan el bingo va abandonar el Casino del Centre per desplaçar-se a l'avinguda Carrilet, va mantenir l'ús de la llicència de joc que li oferia l'entitat. Ara bé, l'abandonament del bingo va implicar un bon seguit de desperfectes i destrosses en les infraestructures que havia emprat el bingo fins aquell moment.

Sobre el *Wall Street Institute*, ens exposa Salvador com s'ubicaren a la primera planta, però el que més destaca l'entrevistat és com la companyia va abandonar l'entitat, arran de declarar-se en suspensió de pagaments d'una forma inesperada i unilateral. Els encarregats van sortir literalment de l'entitat, tancant la porta lateral de l'entitat que connectava amb el pis superior sense retornar les claus, i, per tant, impedit l'accés al pis superior de l'entitat als integrants de la direcció del Casino. Davant la declaració de suspensió de pagaments de l'acadèmia, el Casino no hagué d'iniciar ningun procés judicial per a exigir el retorn dels deutes que havia contret amb l'entitat, ja que l'Agència Tributària es va encarregar de dur-ho a terme. Però, sí que van haver d'esperar quasi quatre mesos per a poder accedir al pis superior, perquè un advocat els hi va aconsellar que esperessin prudençialment el temps que implicaven les gestions d'hisenda per a exigir el retorn de les claus. Salvador compara el temps que no es pogué accedir al pis superior, amb el que va succeir amb la mort de Sebastià García, el cafeter, quan s'iniciaren un seguit de conflictes judicials amb els seus hereus, ja que aquests pretenien continuar disposant de l'arrendament de la cafeteria del seu pare. Aquest fet va dificultar la retirada de les seves pertinences de Sebastià i el fet de poder restablir el servei del bar de l'entitat. En el transcurs del procés de demandes i contra demandes, exposa Salvador, com la situació primerament favorable amb el Casino, va invertir-se quan aquests van impugnar la sentència, fet que va dur a un nou litigi amb una resolució favorable als germans García; fins que l'advocat va considerar que la millor opció era arribar a un acord, fet que va implicar una despesa per part del Casino, a banda dels costos judicials i de l'advocat.

Salvador exposa com les problemàtiques causades per ambdues ocupacions de l'entitat,

van implicar una unanimitat en la Junta directiva de l'entitat a l'hora de dur endavant els moviments més adients per a: *recuperar l'entitat l'abans possible (...) recuperar l'espai (...)* aquesta era la finalitat primordial (...) assenyala Salvador.

Així doncs, ens exposa Salvador, amb l'arribada del segon mandat d'Antonio Riera, la prioritat de l'entitat girava entorn de dos eixos, primerament proveir-se d'un espai per a poder desenvolupar l'activitat i disposar dels recursos econòmics: després a poc a poc, s'introduïren les activitats.

5. *Si ens situem en els períodes a partir de la dècada dels noranta, en què va ser represa l'activitat del Casino, on teníem per exemple la Coral Elisard Sala i l'Esbart Dansaire inserits a l'entitat, quines partides pressupostàries es donaven a aquestes seccions? Quines són les dinàmiques de cooperació i d'inter-relació entre ambdues amb els òrgans de govern del Casino?*

Salvador matisa que tant la Coral com l'Esbart no són seccions inserides i dependents de la Junta Directiva, sinó que són unitats autònomes que comparteixen l'espai amb els organismes del Casino; que els hi cedeixen la seu social, però en termes de necessitats financeres són plenament independents: *si demanen una subvenció, la demanen ells (...)* exposa Salvador. Per tant, els requisits de recursos materials o bé de serveis especialitzats els gestionen directament a través dels seus propis organismes directius. Pel que fa a la vinculació d'aquestes unitats pròpies amb la Junta Directiva, el que fan és sol·licitar suports mutus en determinades situacions. Per exemple, el Casino proporcionen els fons necessaris o bé els contactes per dur a terme una funció, i a canvi aquesta rep el prestigi i el fet de comptar amb aquestes entitats per a intervenir en els actes diversos propis de l'entitat. Salvador exposa, que en les reunions de la Junta en alguns moments sí que han participat com a representants de les seves unitats quan han tingut necessitat d'exposar les seves pretensions per a executar activitats coordinades conjuntament amb el Casino. A més a més, avui dia, trobem a integrants de la Junta que es troben relacionades també amb la Coral, amb l'Esbart i amb el quadre escènic de l'entitat; així com en el seu moment també hi hagué un representant del bàsquet fins que per l'increment de les despeses necessàries per a passar a federar els seus equips es va dissoldre.

6. *Tractant el tema dels usos que s'han donat als espais de l'entitat, tinc entès que el Casino del Centre va començar a arrendar les seves infraestructures a diversos organismes públics, privats així com a particulars. Com va sorgir aquesta premissa a la Junta Directiva? Quines eren les intencions que hi havia, més enllà dels aspectes econòmics?*

Salvador ens explica com la possibilitat d'arrendar determinats indrets del Casino per part de partits polítics, coordinadores cíviques, grups de difusió cultural, etc. Així com, oferir les instal·lacions com a equipaments per a determinats centres públics es va produir espontàniament per la iniciativa dels mateixos associats més o menys vinculats a n'aquestes organitzacions. Per tant, assenyala Salvador com no fou una proposta que emergís de la mateixa Junta, sinó que progressivament les xarxes de les quals participaven els socis en altres organitzacions va anar ampliant les possibilitats perquè qualsevol habitant de L'Hospitalet amb necessitat d'espai pogués contactar amb el Casino i a partir d'aquí: *si a nosaltres ens cau simpàtic, i tenim la certesa que no faran malbé l'entitat, doncs se li concedirà i sinó doncs no*. Per exemple, Salvador posa en evidència com els partits polítics que empren la sala teatre per a determinats mítings o concentracions hi troben un indret que, per una banda, per la ubicació cèntrica del Casino es facilita molt l'accés. I per l'altra, les seves dimensions permeten omplir fàcilment els seients disponibles, un fet que dona la imatge que es compta amb un suport important per part de la ciutadania a l'hora de realitzar fotografies o reportatges. Per altra banda, destaquen els centres escolars que fan ús de la pista esportiva de la part posterior, com el col·legi concertat Santa Marta o bé l'escola cooperativa El Canigó que fan servir la pista per a congregar als nens en l'hora del pati o per fer l'educació física, o bé la guarderia El Saltiró que hi celebra la fi de curs cada any. En aquest sentit, el fet de comptar amb extensions tant exteriors com interiors, permet cobrir qualsevol acte sense perjudicis derivats del clima. Ara bé, Salvador expressa com els ingressos que poden proporcionar aquests arrendaments, pot implicar com a màxim el 10% del total d'ingressos anuals; a excepció de quan s'aproximen els plebiscits electorals, en què la demanda es dispara significativament.

7. *Pel que tens entès, al llarg dels anys has tingut molt interès per a recopilar i preservar tota la documentació orgànica del Casino del Centre. A què obeeix aquesta fixació? Trobem a determinats socis o bé integrants de la Junta que no donessin tant valor a l'afany de preservació? Que consideres que permet el fet de mantenir un lligam entre el present i el passat de l'entitat?*

Salvador exposa que: *jo crec que qualsevol cosa que tingui una història, l'ha de conservar.*

Aquesta ha set la percepció dels directius que gestionaven l'entitat des que va entrar com a administrador: el president sempre ha volgut tenir informació, ens exposa. Encara que sí que podíem trobar a algun soci o integrant de la Junta que no li donés tanta importància.

Tot i que ell no ho remarca especialment, sense la seva labor a l'hora de preocupar-se per a guardar i catalogar tots els documents que es conserven del Casino des de l'any 1942, probablement aquesta tasca hauria quedat pendent.

Salvador contempla, arran del contacte que ha tingut amb els socis més veterans i els integrants de les Juntes directives, que la transcendència que s'hi troba al fet de mantenir una fixació amb el passat de l'entitat es deu al fet que molts d'ells en la seva joventut havien gaudit dels espais i dels grans actes que se celebraven a l'entitat, i que s'havia convertit en un indret de trobada per refermar les amistats, iniciar romanços i tancar enllaços matrimonials. En fi que havia esdevingut el teló de fons de les seves pròpies biografies. Posant el cas de la seva mare, recorda Salvador l'estima amb què rellegia i revisava el carnet de ball que emprava quan acudia a les Festes Majors de l'entitat. Un dels factors més decisius per a afiançar la continuïtat històrica en el Casino, esdevé al fet del prestigi de la seva llarga durada, que es reconeguda pels propis integrants de l'entitat, un fet que implica que tot i no trepitjar l'espai durant molts d'anys, es mantenen com associats satisfent les seves quotes. Fins i tot, el fet de mantenir la quota acaba establint-se com una herència que es transmet en els nuclis familiars.

En aquest aspecte, ressalta Salvador, com el poder adquisitiu i la posició socioeconòmica dels associats a la vegada té un pes important en el fet de mantenir aquests pagaments, ja que els hi permet costejar-se sense gaires dificultats les sortides culturals, les excursions o els dinars que es planifiquen. I aquells que no van tan sobrats, aconseguixen disposar entre les seves prioritats econòmiques, la membraria al Casino del Centre.

8. *Com es duqué a terme l'entrada de les dones com a sòcies de dret i integrants de la Junta Directiva? Com es va dur a terme el procés de decisió? Hi hagué algun conflicte entre els integrants o postures enfrontades?*

Salvador recorda com amb la seva entrada ja s'hi trobaven unes poques dones associades a l'entitat: *la dona del Bordas, la dona de l'Enric Sadurní (...)* potser eren cinc dones, o deu com a molt.

Respecte a l'entrada de Roser Tubau com a vocal a la Junta directiva, Salvador ens exposa com fou una qüestió que va posar sobre la taula Antonio Riera en el seu segon mandat, a partir de 1992: *si hi havia dones a dintre, doncs que entressin (a la Junta)*. Salvador exposa com molts dels integrants de la Junta es mantingueren a l'expectativa del que podia succeir amb la seva incorporació, però progressivament la intensa implicació de Roser com a vocal va acabar duent a una confiança generalitzada. Ara bé, ens exposa Salvador, com la proposta ja venia prou meditada i prefigurada per Antonio Riera per evitar qualsevol mena d'oposició taxativa: *l'Antonio primer ho treballa, i després ho proposa (...)* conclou Salvador.

En aquest sentit, Salvador recorda com en el moment en què s'aprovà l'entrada de Roser, també es van suggerir dues dones més, una d'elles no va poder acceptar des del primer moment, però l'altra, Montserrat Nicolau, va haver de renunciar al càrrec de vocal arran d'unes particulars.

9. *Tenint present la proximitat històrica del Casino del Centre amb altres associacions més vinculades a l'església o al republicanisme popular, com han set les relacions amb aquestes entitats i els seus integrants? Hi ha hagut conflictes o algun tipus d'oposició/ rivalitat? O, per altra banda, s'han donat esdeveniments en què les diverses organitzacions han col·laborat estretament? Trobem el cas de socis diversos d'aquestes associacions?*

Salvador considera que sempre s'ha donat una certa rivalitat del Casino amb l'Ateneu de Cultura Popular i el Centre Catòlic, ja que en ser el *Centru* una entitat autosuficient tant a l'hora de mantenir-se en actiu com en el moment de resoldre les dificultats, mentre que les altres dues han precisat el suport d'algun organisme institucional, sigui aquest públic o bé eclesiàstic com en el cas del Catòlic.

Xavier Bordas i Orpinell (realitzada el 12/11/2022)

1. *Quin fou el teu primer contacte amb el Casino del Centre i com vas arribar a integrar-t'hi? Quins programes d'activitats s'oferien en aquell moment? Tant per als joves com per als més majors. De quines vas poder gaudir?*

Un dels records més primerencs que destaca Xavier respecte al Casino l'ubica en la seva infància, quan residia a la casa pairal dels seus pares a la Marina, en una masia anomenada Ca'l Balta.

El seu pare, Rafael Bordas Vinyals, s'havia dedicat sempre a les tasques de la producció agrícola, com a pagés de l'indret, on arribà a tenir diverses extensions de terreny que posteriorment va vendre perquè es construís l'actual Hospital de Bellvitge.

Xavier té molt presents les glaçades de l'hivern que afectaven les extensions d'horts que trobaven a la Marina, i com per a desplaçar-se a l'escola havia d'anar a peu.

Per evitar el fred, afirma Xavier, que passava la majoria de la setmana, de dilluns a dijous, dormint amb els seus avis a la vila vella, a una masia que anomenaven Ca'l Isidre del Quiro, on a més també residia els seus tiets amb el seu cosí germà, Isidre Orpinell Llorà. La masia recorda Xavier, que es trobava aferrada a Ca'l Arús, molt pròxima al Casino.

En aquests hiverns, recorda Xavier, com se'ls hi va ocórrer a tots dos cosins apuntar-se a un curset de sardanes dirigit per Eugeni Estevanell que s'oferia al Casino Nacional a l'arribada dels anys seixanta.

Xavier ens exposa, com durant la presidència de Josep Goyta Vinyals: *una persona molt oberta que no tenia les recances de molts d'avis d'aquí* (referint-se al Casino), ell mateix amb un conjunt d'amics i les seves parelles van sol·licitar incorporar-se com a socis de l'entitat, en aquell moment, Xavier ens exposa com cap d'ells arribava als 18 anys. La condició que van posar perquè s'incorporés tot aquest grup de joves era que permetessin que les seves parelles i amigues també entressin com associades. Una situació que: *no s'havia vist mai aquí!*

Xavier ens confirma com així van entrar les primeres sòcies de l'entitat, i ens exposa un llistat de noms:

Dolores Quartero Gómez (la seva esposa); Helena Sanz Benedicto (esposa del seu cosí que també entrà a formar part); Maite Marcé Carreras (filla del cosí germà del pare de Xavier) Esther Parés; Carmen Castaño (...)

Ens destaca Xavier, com el seu cosí germà, Isidre Orpinell, amb el pas dels anys va acabar formant part de la Junta Directiva de l'entitat, i fins i tot fou el dissenyador i dibuixant de l'actual escut que representa al Casino del Centre.

Xavier ens recorda un episodi que va tenir el seu cosí, al enfrontar-se a la resta d'integrants de la Junta respecte a la relació que aquesta mantenia amb el bingo, insistint que s'havien de desfer de la seva empremta, ja que eren uns *gàngsters*. La resposta que es va trobar era que la quasi unanimitat dels membres de la mateixa: *acceptaven passar pel tubo*. Ara bé, aleshores es trobava a la Junta el propi Carles Garcia Priu, el propietari del bingo, que va respondre a Orpinell: *El Casino per mi es com mantenir una puta barata*. Arran d'aquesta trobada, el seu cosí va decidir dimitir i també donar-se de baixa, i va abandonar el Casino per a no tornar-hi mai més.

La rebuda general d'aquesta agrupació de jóvens fou – si més no- un poc controvertida. Aquells socis més *progressistes*, com els descriu Xavier, van rebre de bon grat la seva arribada. Entre ells, Xavier recorda un tal Bernat, molt més gran que ells, que no tenia cap problema amb exposar que: *jo me'n vaig amb els hippies!* Referint-se a Xavier i a la seva colla. El vincle amb Bernat fou d'una gran intimitat que arribà a ser el seu padrí de bodes, però lamentablement va patir una mort un xic misteriosa.

Xavier i el grup de jóvens que amb ell s'hi van incorporar no tenien gaire implicació en les escasses activitats que es feien durant la dècada dels seixanta i principis dels setanta, però sí que participaren d'una rutina que es va establir informalment entre els veterans de l'entitat i aquests més joves d'organitzar àpats amb plats de musclos i copes de cava, que es celebrava a un entarimat de la banda posterior de l'entitat, que actualment es troba cobert i on s'hi situa la sala de jocs.

Tot i que l'activitat era poca, ens destaca Xavier la rellevància que arribà a tenir el Club d'Escacs a l'entitat, que lamentablement va caure en l'oblit arran de la mala gestió d'un dels seus administradors; però on hi trobàvem a diversos membres com: Joan Font, Antonio Riera, Julià Graells, el Gran Gras i on especialment destacaven Conrad Marçà i Ricardo Palacin, que segons Xavier era dels millors jugadors del Casino, i ho arribà a ser

també de Barcelona.

Ara bé, ens exposa Xavier, com aquest conjunt de socis més majors duien *un altre rollo*, molt diferent del d'ell i la seva colla. En aquest aspecte, hem de tenir present un component de *sobirania històrica*, com ho postula Xavier, que fa que determinats socis arran de la seva vinculació generacional amb el Casino – quan no directament amb els condominis i fundadors- conjuntament a la seva posició socioeconòmica adinerada, disposin d'un estatus que els hi remarca un cert aire de distinció respecte als més pobres, en termes no només de capital econòmic, sinó també de pes simbòlic amb la transcendència de l'entitat.

Tot i que Antonio Riera sí que podria incloure-se entre aquests associats, el seu tarannà – assenyala Xavier- era més pròxim al de Josep Goyta, i, per tant, tenia un especial interès en que aquest col·lectiu de joves permetessin la renovació i deixessin la seva empremta en la gestió de l'entitat; una tendència que després en el seu segon mandat durà a la incorporació de la Coral Elisard Sala i l'Esbart Dansaire.

2. *Ara voldria passar a tractar certs aspectes de la família Bordas. En quin període van arribar a L'Hospitalet? Quines professions van anar duent a terme els diferents integrants? Els teus ascendents van tenir una implicació rellevant al Casino? Eren assidus als envelats, els balls o les funcions teatrals?*

Xavier ens exposa com l'origen dels Bordas a L'Hospitalet és remunta al segle XVIII procedents de França, on un ancestre va haver de fugir del país arran d'haver transgredit les lleis del moment respecte als duels armats. Aleshores, la família Bordas des de França, que disposaven d'una posició socioeconòmica rellevant, van sol·licitar al bisbe de Barcelona que l'ajudés a aconseguir un ofici, i ell mateix el va contractar perquè s'ocupés de dirigir als jornalers com a capatàs de les seves explotacions agrícoles. Allí fou quan es va emparellar amb una de les filles de l'administrador de les propietats del bisbat, de cognom Ràfols –germana de la cofundadora de les Germanes de la Caritat de Santa Anna, la beatificada Maria Ràfols Bruna.

Xavier detalla com el seu pare, Rafael Bordas Vinyals, havia anat al col·legi al Centre Catòlic, per a passar després un poc temps amb els Salesians, fins que de ben jove ja va passar a treballar al camp, en les propietats de la família. Aquest, ens assenyala Xavier, que era reconegut a la vila vella per ser *un treballador patològic*, tenint un gran esperit de sacrifici constant per a dedicar-se a les labors de l'explotació dels seus cultius, les quals realitzava només amb el suport ocasional d'un únic jornalier.

Recorda especialment Xavier, a Cinto el Valencianet, l'únic jornalier fix que van tenir mai a casa seva. A banda, també en alguna ocasió havia requerit els serveis d'una capitana, anomenada Nicanora, per a proveir-li de jornaleres per a determinades tasques concretes. A més a més, assenyala Xavier, com el seu pare fou dels primers de L'Hospitalet amb incorporar el tractor.

Fins i tot, durant la inundació del Llobregat de 1962, que va coincidir amb una intensa nevada, recorda Xavier, com el seu pare –contra l'opinió de la resta de pagesos que esperaven al decreixement de les aigües- va procedir a cultivar bledes sobre el fang: *amb l'aigua per la cintura*. Fet que feu que els seus cultius de bleda, fossin els únics que van bastir a tota Barcelona, duent-li un gran increment dels seus ingressos. Ell mateix, també anava amb el carro fins al Mercat del Born a la matinada, per a distribuir els productes. Ens assenyala Xavier, com el seu pare en els trasllats al Born anava armat per evitar els assalts que podia patir en el trajecte de L'Hospitalet a l'actual Plaça d'Espanya, on intervenien habitualment saltejadors. Un perill que també afectava a les terres de la Marina.

Entre les mujades de terra que arribà a aglomerar el seu pare, Xavier ens enumera: *els terrenys de Bellvitge (...) uns terrenys del Prat (...) teníem això de la vinya i els terrenys del voltant de la masia que era quasi d'ús domèstic*.

A més a més, Rafael Bordas també tenia un gran respecte i valor pel saber, que va projectar als seus dos fills, i, per tant, va fer tots els esforços possibles perquè ambdós poguessin cursar estudis superiors i formar-se, arribant a esdevenir Xavier professor universitari i cap de servei de L'Hospital de Bellvitge i el seu germà gran Joan, un reputat catedràtic de física nuclear, implicat en l'estudi de la Radicació de la llum del Sincrotró Alba, que ha revolucionat la investigació dels camps de les ciències naturals europees; unes trajectòries laborals que van ser el goig del seu pare. Respecte a la implicació de Rafael Bordas Vinyals al Casino, Xavier exposa com només té constància de que havia acudit als envelats i els balls del Casino acompanyat primerament de la seva parella de joventut, Maria Orpinell, la qual va morir en un accident de bicicleta.

I posteriorment amb la mare de Xavier, Teresa Orpinell – germana d'aquesta primera parella: *en aquell temps (...) ja estava tot arreglat (...)*

Xavier ens remarca un ball rellevant que es donava en les celebracions del Casino, aquest era el ball de rams o *dels fanalets*, que es produïa en un moment concret del transcurs de la jornada en què l'orquestra parava i senyalitzava l'inici del ritual, que consistia en l'execució d'una peça musical específica i a més, els nois regalaven un petit fanalet a la companya de dansa que tinguessin en aquell moment. Mentre que aquest obsequi no implicava cap mena de manifestació d'un interès emocional o d'atracció, per altra banda, ens recorda Xavier, com en el ball de la Toia, els nois participaven en la rifa d'un objecte que després era entregat a la jove per la qual un tenia inclinacions amoroses, i aquest gest sí que era considerat com un compromís més seriós i manifest respecte a la persona escollida.

Xavier recorda l'impacte que va causar en el seu pare els esdeveniments de la Guerra Civil. Aquest va decidir fugir de L'Hospitalet, però el seu avi, Joan Bordas Prats va restar a L'Hospitalet, passant a esdevenir el principal capatàs de l'explotació de les seves terres, incorporades a l'Agrícola Col·lectiva que es va instal·lar a Ca l'Adela Oliveras.

En el moment de l'expropiació, ens recorda Xavier, com uns grups de milicians a la recerca de qualsevol utilitat religiosa o objecte litúrgic en les masies de la Marina, van prendre un retracte a l'oli de la germana del seu pare que havia mort prematurament, perquè en el llenç apareixia la figura de la jove Maria Bordas Vinyals agenollada amb una posició de pregària. Per la qual cosa, interpretant que era una verge, van agafar el quadre i li calaren foc davant dels seus avis.

A l'assabentar-se del succés, el pare de Xavier va retornar de la seva fugida a França i s'allista com a voluntari en les files dels sublevats.

Xavier recorda que el seu pare, va quedar tan afectat pels successos que va patir per l'expropiació de les terres de conreu que passaren a ser col·lectivitzades, que en l'arribada de les primeres eleccions democràtiques l'any 1978, veient la possibilitat de que *els socialistes* arribessin a la Moncloa, contemplava la possibilitat de llevar-se la vida: *perquè robarien tot el que teníem*.

Però a poc a poc, es va anar modulant la seva interpretació dels partits d'esquerra, conclou Xavier.

3. *Com abans em comentaves, conjuntament amb la teva colla d'amics entrà la primera agrupació de dones que foren acceptades com a sòcies del Casino. Tens constància de quins foren els passos que hagueren de fer per associar-se? Quina fou la seva implicació dins de l'entitat?*

Xavier exposa com la introducció fou conjunta, de tota la colla d'amics i amigues al mateix temps. I, per tant, tots i totes van seguir el mateix procés que va ser simplement, donar el nom i dipositar la quantia de la quota d'accés.

En aquells moments, l'interés principal per a adherir-se al Casino era més el fet de disposar d'un lloc de reunió per a poder-se trobar i passar l'estona junts més que participar activament de qualsevol implicació en l'organigrama dels associats i la Junta Directiva: *nosaltres (veníem) per trobar-nos i després anar a la discoteca, no fèiem vida aquí.* Essent a més, assenyala Xavier, molt escassa la presència d'activitats a l'entitat aleshores. Progressivament, a poc a poc, de restar les tardes en els salons dels socis, sí que van anar compartint i intercanviant impressions amb aquells socis més progressistes.

4. *Com valores aquesta lleugera obertura que es donà entre els associats de la incorporació de les dones, amb la futura incorporació que tingué Roser Tubau a finals dels noranta, i la posterior entrada de Pilar? Com valores la dinàmica propositiva i de constant creació de activitats que ofereixen a l'entitat? Consideres que es mantindrà en un futur?*

Xavier considera que l'obertura que va engegar aquesta agrupació d'amics i amigues, van dur al fet que s'incorporessin posteriorment altres colles i conjunts de companys que no eren pròxims al grup de Xavier, però que després amb el temps ho acabaren sent. Amb el pas del temps es feu cada cop més recurrent la presència d'aquest conjunt de joves en els espais de l'entitat, i fou aleshores quan es produí un *salt qualitatiu*, segons Xavier, pel qual se'ls hi van començar a oferir la possibilitat d'entrar a la Junta, això sí, exclusivament als hòmens.

Xavier ens exposa com ell mateix fou vocal de la Junta en una ocasió, durant el mandat de Vicenç López, concretament va ser elegit a principis del 1977 i la seva implicació fou molt breu, ja que les responsabilitats acadèmiques i laborals el tenien massa ocupat.

Simultàniament, amb l'entrada dels jóvens de la generació de Xavier a la Junta Directiva s'acabà de perfilar una major tolerància envers l'associació de dones, que va anar en augment, fins que ja va arribar la incorporació de Roser Tubau com a vocal a la dècada dels noranta, per a passar després a ser vicepresidenta, i la incorporació de Pilar. Però, ara bé, el pes de la presidència d'Antonio Riera i d'aquells socis més progressistes fou cabdal, ja que capil·larment es mantenia certa aversió per part de les generacions precedents que veien com aquells socis més proactius, aconseguien quallar a l'entitat i revivificar-la. Però cal afegir, com la distància entre aquells associats de més edat i no tan participatius amb els més proactius, també ha implicat determinats comentaris en alguna assemblea de socis menyspreant la seva presència.

Ara mateix, ens exposa Xavier, hi ha dos classes de soci, els socis més nous o més proactius (que entraren als noranta i principis del segle XXI) i el dels fòssils (entre els que s'inscriu el propi Xavier). Els quals, no tenen implicació en les seccions, tallers i activitats; però mantenen una presència quotidiana, per trobar-se i fer la xerrada, jugar a jocs de taula o consumir al bar de l'entitat, que a la vegada: ens sentim hereus de la gent que hi havia. Aquesta oposició, ha fet que alguns d'aquests més veterans i intransigents, s'hagin acostumat a fer burla dels socis més proactius i els usuaris dels tallers i seccions de l'entitat, els quals segons aquests: es pensen que són els amos.

Però al marge d'algunes diferències, ens exposa Xavier, com es sol donar una certa admiració d'aquests socis menys participatius respecte a la dinàmica propositiva i constant de l'actual Junta Directiva de Josep Miquel Goyta, especialment de la implicació intensiva que tenen tant Roser Tubau com Pilar Firmas: *tot això, és una feinada que requereix, predisposició; interès; un punt d'ingenuïtat, per tant, un punt d'altruisme, i tot això s'ha de beneir.*

Ara l'objectiu del Casino seria -segons Xavier- que el que s'hauria de fer seria una cosa similar al que feu el senyor Goyta en el seu moment, captar a gent jove.